

КАЛЕНДАР

РУСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА

1914

ЛЕГКИЙ ВИБІР

Мудрий чоловік ніколи вічого не робить не розслідивши вперед справи. Він розглядає усе зі всіх боків, слухає гадок і досьвіду других і тоді він певний, що не зробить помилки. Якщо так звичайно діє ся дотично грошевих справ, то о скільки більше треба би так поступати тоді, коли здоров'я ба навіть і само житє в небеспеці. Така обережність є лише тоді безпотрібна, коли наш власний досьвід ручить за добре наслідки. Хочемо згадати деякі хороби жолудка, печінки та кишечка, при яких вибір ліку є легкий, бо той лік через двадцять літ вповні вдоволяє многі родини. Є нам добрі звісні

ТРИНЕРА АМЕРИКАНСЬКИЙ ЕЛІКСИР ГІРНОГО ВИНА.

Родичі були вдоволені в него так само як днесь вдоволені з него в діти, бо досьвід матерій переходить на їх діти. Обережні родини все держать у себе дома те знамените средство та сейчас сго вживають, скільки разів печують ся добре. Причиною сего може бути:

нагле ослаблення, змучене без причини, неспособність до праці, омліване, брак апетиту, заворот голови, відбиваючися, воміти, болі в жолудку, колька або корчі, затверджене, біль голови.

Кожде сего рода неросположене вимагає швидкої помочи, бо якщо ні, то оно може розвинутися в серіозну хоробу. Часами кілька доз приносять цілковиту полегшу. Тринера Американський Еликсир Гіркого Вина повинно ся уживати передовсім в хоробах, в яких головними симптомами є брак апетиту і затверджене, як се автчайно діє ся в хоробах жіночих і в руматизмі та невралії. По всіх аптіках.

JOSEPH TRINER,

MANUFACTURING CHEMIST.

1333-1339 S. Ashland Ave., Chicago, Ill.

КАЛЕНДАР

РУСЬКОГО
НАРОДНОГО
СОЮЗА

НА 1914 РІК

РІЧНИК ТРЕТИЙ

WAZEL MELNYCZUK
~~63 BICKFORD ST~~
ROXBURY MASS

З ДРУКАРНІ ..НАРОДНОЇ ВОЛІ“,
316 N. Washington Ave., Scranton, Pa.
1913.

Руський Народний Союз

Се одинока правдива народна робітнича організація.

Заснована она, як протест проти нахальності і самоволії, доперва з кінцем 1910 року, а вже числить над 6.000 членів і около 150 відділів по всіх закутинах широкої американської землі.

Руський Народний Союз поставив собі цілию згуртовати всіх Українців в Америці без огляду на їх переконання релігійні та політичні та нести їм поміч моральну і матеріальну.

Руський Народний Союз платить: В разі смерті члена — 1.000 долярів: В разі смерти жени члена або мужа члениці — 400 долярів: В разі втрати обох очей, ніг або рук або одної руки і одної ноги — 1.000 долярів: В разі втрати одного ока, руки або ноги — 200 долярів: В разі коли член попав в хронічну, невилічиму хробобу — річно 120 дол. Єсли член вступив коли ще не мав 25 літ а дожив 60 року життя — 1.000 долярів. Члени записані на половину посмертного дістають о половину менші запомоги. Руський Народний Союз приємноє також і діти.

Руський Народний Союз вже виплатив посмертного, запомог і т. п. своїм членам висше сто тисяч долярів!

Вступайте до Руського Народного Союза і ви сейчас. Єсли нема відділу Руського Народного Союза у Вашій місцевості, постараєтеся самі такий відділ у себе заложити.

Лише п'ять членів потреба, щоби з'організувати відділ.

Пишіть на таку адресу:

Ruthenian National Union
316 N. Washington Avenue, Scranton, Pa.

ПИШІТЬ СЕЙЧАС — ЩЕ НИНІ.
ЗАВТРА МОЖЕ БУТИ ЗА ПІЗНО!

РІК 1914.

Рік 1914 є роком звичайним і числиль 365 днів.

В 1914 р. будуть два затміння сонця і два затміння місяця.

1. Кружкове затмінє сонця дня 24 лютого — видиме в південній Америці на Тихому Океані в Новій Зеландії і підбігунових околицях.

2. Частинне затмінє місяця дня 12 марта, видиме в Арабії і Малій Азії, в Європі, Африці, Америці, на Атлантичському Океані і Великому Океані. Початок затміння о год. 2 вночі, кінець о год. 5-їй.

3. Повне затмінє сонця дня 21 серпня — видиме в північній Америці, в Європі, північній Африці, Азії, на Атлантичському і Індійському Океані. Початок затміння о год. 10 мін. 12 перед полуднем, — кінець затміння о год. 2. мін. 57 по полудні.

4. Частинне затмінє місяця дня 4 вересня — видиме в північній Америці, Австралії, Азії, Африці, на Тихому і Індійському Океані.

В 1914 році буде: мясниць 6 неділь і 5 день.

Неділя мясопустна 22 лютого.

Неділя сиропустна 1 марта.

Великдень 19 цвітня.

Вознесеніс 28 мая.

Зелені Свята 7 червня.

Петрівки 3 неділь і 6 день.

Великдень латинський о тиждень раніше греко-католицького

Ключ Границічний О.

Вруші літо — віди.

ПОСТИ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІ.

Святій вечер перед Богоявленієм.

Великий піст.

Петрівка.

Спасівка.

В день Усікновенія глави Іоана Крестителя.

В день Воздвиження Чесного Креста.

Пилипівка.

Середи і пятниці кожного тижня (кромі загальниць).

НАВЕЧЕРИЯ З СТРОГИМ ПОСТОМ.

До Зелених свят — до св. Ап. Петра і Павла — до Успення Пр. Д. М. — до Всіх Святих — до Непорочного Зачаття Пр. Д. М. — до Рождества Христового.

АМЕРИКАНСЬКІ СЬВЯТА.

Новий Рік (Січень 1) у всіх стейтах крім Кензас і Масачусетс.

День уродин бувшого президента Лінколна, (12 лютого) в 21 північних, центральних і західних стейтах.

День уродин першого президента, Юрія Вашингтона, (22 лютого) майже у всіх стейтах.

Декорейшен Дей, (30 мая). Того дня прикрашують гроби погиблих в часі дивільної війни.

День Независимості, або Форт оф Джулай, (4-го липня). Того дня обходять памятку проголошення независимості Злучених Держав.

День праці, Лейбер Дей --- припадає в перший понеділок місяця вересня.

Елеクшен Дей. день виборів в місяцю новембрі.

День Подяки, Тенксгівінг Дей, звичайно последній четвер в новембрі.

Крисмус. Різдво (25-го грудня).

Повніше вичислені дні сьвяткують в більшості стейтів, але не у всіх. Кромі сего кождий стейт і територія має свої окремі сьвята.

Неділя не є законно признатим сьвяточним днем для цілих Злучених Держав.

Словом, поки що Злучені Держави як такі не мають ще спільного національного сьвяточного дня.

Календар --- се рахунок часу після днів, тижнів і місяців. Русини і інші ієновідники т. зв. східної церкви придержують ся сице старого календаря, який уложив був на 100 літ перед народженем Христа римський ціsar Юлій Цезар і для того той календар зовуть юліанським календарем, або календаром старого стилю. Він назначений у нас буквами с. ст.

Сей календар поправив в 16 віці римський папа Григорій і ним послугують ся майже всі народи. Він зове ся календарем Григоріанським і ріжнить ся від юліанського о 14 днів. Він назначений у нашім календарі буквами н. ст., се с нового стилю.

Січень, Januay.

Мас 31 днів.

Дні	н.ст.	с.ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
Ч.	1	19	Грудень 1913. Бон.	Новий Рік
П.	2	20	Ігнатія Пред. Рожд.	Макарія нап.
С.	3	21	Юліяни мч. н. Рож.	Геновефи дів.
Н.	4	22	Н. с. От. 29 по Сош.	1. Н. по Р. Тит.
П.	5	23	10 муч. Мини і пр.	Емілій і Телеоф.
В.	6	24	Нав. Рож. Хр. П. Євг.	Трох Королів
С.	7	25	Рождество Христове	Лукіана мч.
Ч.	8	26	С. Пр. Богор. Йос.	Северина мч.
П.	9	27	Свв. перв. Стефан.	Юліяна мч.
С.	10	28	Мучен. в Никомид.	Маріяни вд.
Н.	11	29	Н. по Рожд. і 30 по Сош.	1. Н. по 3 Кор.
П.	12	30	Ланзій мч.	Гонорати д.
В.	13	31	Меляній римл.	Ілярия нап.
С.	14	1	Новий Рік 1914. Василія	Фейлкса з Нолі
Ч.	15	2	Сильвестра п. рим.	Павла пустел.
П.	16	3	Малахій пророка	Маркелія нап.
С.	17	4	Суб. пер. Бог. 70 ап.	Антонія пуст.
Н.	18	5	Н. п. Пр. Нав. Бог.	2. Н. по 3 Кор.
П.	19	6	Богоявлене (Йордан)	Генрика еп.
В.	20	7	Соб. св. Івана Крест.	Фабіяна і Себ.
С.	21	8	Георг. Еміл. і Домн.	Агнішки діви
Ч.	22	9	Поліевкт і Евстрат	Вінкентія мч.
П.	23	10	Григор і Дометіян	Обр. Пр. Д. М.
С.	24	11	† Преп. Теодозія	Тимотея еп.
Н.	25	12	Н. по Пр. Татіяни	3. Н. по 3 Кор.
П.	26	13	Ермила і Стратон.	Полікарпа еп.
В.	27	14	Отц. в Синаї і Раїті	Івана Хризос.
С.	28	15	Павла Тивейск пр.	Кароля вел.
Ч.	29	16	Покл. ок. св. Петра	Францішка Сал.
П.	30	17	† Антонія преп.	Мартини діви
С.	31	18	Атанаазія і Кирила	Петра іспов.

З А П И С К И .

Лютий, February.

Мас 28 днів.

Дні в.ст. с.ст.			Свята гр. кат.	Свята латинські
Н.	1	19	Січень. 32 Н. по Сош.	4 Нед. по 3 Кор
П.	2	20	† Евтимія Вел. пр.	Марії Громніч.
В.	3	21	Максима і Неофита	Блажея еп.
С.	4	22	Гименея і мч. апаз.	Вероники дів.
Ч.	5	23	Клемента свящмч.	Агафій діви
П.	6	24	Ксений преп.	Дороти д. і мч.
С.	7	25	† Григорія Богосл.	Ромуальда еп.
Н.	8	26	Неділя о митар. і фар.	Н. старозап. Ів.
П.	9	27	† Пер. мощ. Івана З.	Апольоної діви
В.	10	28	Преп. Єфрема Сир.	Схолястики
С.	11	29	Пер. м. Ігнатія Б.	Лукия еп.
Ч.	12	30	Трех Святителів	Гавдентія мч.
П.	13	31	Кира і 1вана безср.	Марія мч.
С.	14	1	Лютій. Трифона	Валентія мч.
Н.	15	2	Н. о бл. сині. Стрітене Г.	Н. мясоп. Фавст.
П.	16	3	Симена і Анни	Юліана і Канут.
В.	17	4	Ізидора препод.	Алексея і К.
С.	18	5	Агафій муч.	Симена і Конст.
Ч.	19	6	Вукола еп.	Конрада ієнов.
П.	20	7	Партенія еп. і Луки	Лена і Никиф.
С.	21	8	С. за усопш. Теод	Елеонори діви
Н.	22	9	Неділя мясоп. Никиф.	Н. запуст. Петр.
П.	23	10	Харламп і Порфір.	Фульгентія ієп.
В.	24	11	Власія сьвіцм.	Матея апост.
С.	25	12	Мелетія і Антонія	Нонелець Зігф.
Ч.	26	13	Мартиніяна преп.	Александра еп.
П.	27	14	Авксентія і Кирила	Анастазій діви
С.	28	15	Онисима і Пафнути.	Романа ієнов.

З А П И С К И .

Марець, March.

Має 31 днів.

Дній	п.ст.	с.ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
Н.	1	16	Лютий Н. сироп.	1. Н. пост. вст.
П.	2	17	Теодора (Поч. посту.)	Симпліція
В.	3	18	Ільва пані римск.	Кунегунди
С.	4	19	Архіппа апост.	Казимира
Ч.	5	20	Ільва еп. Катанье.	Фридриха
П.	6	21	Евстахія і Тимот.	Коляти діви
С.	7	22	Петра і Атаназія	Томи з Аквіну
Н.	8	23	1. Н. посту Полікарп.	2. Н. пост. суха
П.	9	24	† Обр. гол. Івана К.	Францішки
В.	10	25	Тарасія арх. Конст.	40 мучеників
С.	11	26	Порхірія пр. арх.	Катарини Бон.
Ч.	12	27	Прокопія Декап.	Григорія
П.	13	28	Власія постн. пр.	Никифора
С.	14	1	Март. Евдокії пр.	Матильди
Н.	15	2	2. Н. пост. Теодата	3. Н. пост. глуха
П.	16	3	Евтропія і проч. м.	Любина
В.	17	4	Герасима і Павла	Гертруди
С.	18	5	Іонова муч.	Кирила. Евд.
Ч.	19	6	12 муч. в Аморії	Посифа обручн.
П.	20	7	Василія. Єфрема	Йоахіма
С.	21	8	Теофілякта преп.	Венедикта
Н.	22	9	3. Н. пост. (Вр.) 10 муч.	4. Н. п. середоп.
П.	23	10	Кондрата і проч. м.	Віктора
В.	24	11	Софронія патр. єр.	Гавриїла
С.	25	12	Теофана іспов. пр.	Благовіщене
Ч.	26	13	Іл. мон. Никифора	Теодора
П.	27	14	Венецікта преп.	Руперта
С.	28	15	Агафія і 6 муч.	Сикста пап. р.
Н.	29	16	4. Н. пост. Савина	5. Н. пост. чорн.
П.	30	17	Алексея чол. Бож.	Квіріна
В.	31	18	Кирила Єрус. арх.	Корнилія

З А П И С К И .

Цъвітень, April.

Мас 30 днів.

Дні	Н.ст.	С.ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
С.	1	19	Март. Хр. і Д. (Пок).	Гугона еп.
Ч.	2	20	Отців убит. в Гаві	Франца
П.	3	21	Якова препод.	Рихарда
С.	4	22	Васил і Ісаак. С. Ак.	Ізидора еп.
Н.	5	23	5. Н. пост. Нікона і уч.	Нед. цвітна
П.	6	24	Пред. Благ. Захарій	Келестина
В.	7	25	Благовіщене Пр. Д. М.	Епіфанія еп.
С.	8	26	Соб. Арх. Гавриїла	Дионізия еп.
Ч.	9	27	Матрони Гол. преп.	Марії В. Четв.
П.	10	28	Ліяриона преп.	В. Пятниця
С.	11	29	Марка еп. Суб. Лаз.	Ісона нап В. С.
Н.	12	30	Нед. цвіт. Івана літ.	Великдень
П.	13	31	Ішатія еп. чудотв.	Понед. съвітлій
В.	14	1	Цъвітень. Марії ег.	Тибурция мч.
С.	15	2	Тита пр. і Амфіяна	Анастазій
Ч.	16	3	Никити і Т. (В. Чет.)	Ліамберта
П.	17	4	Велика Пятниця Й.	Аполіній
С.	18	5	Теодула, (Вел. Суб.	Рудольфа
Н.	19	6	Воскресеніє Христове	1. Н. по Вел. біла
П.	20	7	Понеділок съвітлій	Віктора
В.	21	8	Второк съвітлій	Анзельма
С.	22	9	Евсевія муч.	Кая і Сотера
Ч.	23	10	Терентія муч.	Воїтіха
П.	24	11	Антипи съвяцмуч.	Георгія мч.
С.	25	12	Василия еп. преп.	Марка еван.
Н.	26	13	2. Н. по Восн. Томи	2. Н. по Вел. Кл.
П.	27	14	Мартіна папи р.	Анастазія
В.	28	15	Аристраха і пр. ап.	Віталія
С.	29	16	Агафії Ірини муч.	Петра мч.
Ч.	30	17	Симеона, Акакія	Катарини

ЗАПИСКИ.

Май, May.

Має 31 днів.

Дні	н.ст.	с.ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
ІІ.	1	18	Цьвітень. Івана преп.	Филипа
С.	2	19	Івана ветхої лаври	Атаназ і Зигм.
Н.	3	20	3. Н. по В. Миронос.	3. Н. по Вел.
ІІ.	4	21	Януарія і пр. свяят.	Фльорихна мч.
В.	5	22	Теодора Сикет. пр.	Шія папи р.
С.	6	23	† Георгія великом.	Івана в Олію
Ч.	7	24	Сави страт. мч.	Доміцелій
ІІ.	8	25	† Марка Ап. і Єван.	Станіслава еп.
С.	9	26	Василія світмч.	Григорія Бог.
Н.	10	27	4. Н. по В. О розсл.	4. Н. по В. Ізидор
ІІ.	11	28	Максим і Язона ап.	Беатрикса
В.	12	29	9 мучен. в Кизиці	Панкратія
С.	13	30	† Якова ап. Преп.	Серватія
Ч.	14	1	Май. Еремій прор.	Бонифатія
ІІ.	15	2	Атаназія вел. патр.	Софії і З її доч.
С.	16	3	† Теодозія печер.	Івана Непом.
Н.	17	4	5. Н. по В. О самар.	5. Н. по В. Пасх.
ІІ.	18	5	Ірини муч.	Фелікса
В.	19	6	Пова і Варвара	Келестин.
С.	20	7	Пам'ять св. Креста	Бернарда
Ч.	21	8	† Івана Бог. і Арс.	Вознесене. Єлен.
ІІ.	22	9	Ісаї П. м. с. Ніколая	Юлії ліви
С.	23	10	† Симеона Зил. ап.	Дезидерія
Н.	24	11	6. Н. по В. О сліпор.	6. Н. по В. Іоани
ІІ.	25	12	Епіфанія і Германа	Урбана п.
В.	26	13	Глікерий і Алексан.	Филипа Нер.
С.	27	14	Ісидора мученика	Івана папи р.
Ч.	28	15	Вознесеніє Господне	Германа і Вільг.
ІІ.	29	16	Теодора освяще. пр.	Максиміліана
С.	30	17	Андроніка апост.	Фердинанда
Н.	31	18	7. Н. по В. Св. Отц.	Зелені свята

ЗАПИСКИ.

Червень, June.

Мас 30 днів.

Дній н.ст. с.ст.			Свята гр. кат.	Свята латинські
ІІ.	1	19	Май. Патрикія свщ.	П. Зел. сьв.
В.	2	20	Талалея свщ.	Еразма мч.
С.	3	21	† Константина і Єл.	Кльотильди
Ч.	4	22	Василіска мч.	Квірина
П.	5	23	Михайла еп. преп.	Боніфатія
С.	6	24	Симеона С. за усоп.	Норберта
Н.	7	25	Зелені Свята	1. Н. по З. С. П. Т.
П.	8	26	Гонед. Пр. Тройці	Медарда
В.	9	27	Терапонта свщмч.	Фелицияна
С.	10	28	Никити преп.	Віктора
Ч.	11	29	Теодозій діви	Боже Тіло..
ІІ.	12	30	Ісаака преп.	Онуфрія
С.	13	31	Срмія і Єрмая мч.	Лантоя з Надви
Н.	14	1	Червень. 1. Н. по Сош.	2. Н. по З. С. Вас.
ІІ.	15	2	Никифора патр.	Віта і Мод.
В.	16	3	Лукиліяна муч.	Франца
С.	17	4	Митрофана патр.	Адольфа
Ч.	18	5	Пр. Евхар. Доротея	Марка
ІІ.	19	6	Висаріона преп.	Гервазія
С.	20	7	Тоетога свщмч.	Сильверія
Н.	21	8	2. Н. по Сош. Пр. Евх.	3. Н. по З. С. Ал.
ІІ.	22	9	Кирила архиеп.	Павлина
В.	23	10	Тимотея свщемч.	Зенона
С.	24	11	† Вартомломей і Вар.	Івана Крестит
Ч.	25	12	Онуфрія От. Пр. Ев.	Простера
ІІ.	26	13	† Сост. Пр. Бог. Ак.	Івана
С.	27	14	Єлисея і Методія	Володислава
Н.	28	15	3. Н. по Сош. Амоса	4. Н. по З. С. Льв.
ІІ.	29	16	Тихона еп. чуд.	Петра і Павла
В.	30	17	Мануїла Сав. і пр. м.	Емілії

З А П И С К И .

Липень, July.

Має 31 днів.

Дні	п.ст.	с.ст.	Свята гр. кат.		Свята латинські
С.	1	18	Червень. Леонтия м.		Теобальда
Ч.	2	19	† Юди і Зосима		Іос. Пр. Д. М.
П.	3	20	Методия свящмч.		Геліодора і Ант.
С.	4	21	Юліана Парсийс. м.		Флявіяна і Ул.
Н.	5	22	4. Н. по Сош. Евсевія		5. Н. по З. С. Ів.
П.	6	23	Агриппіни муч.		Ісаї прор.
В.	7	24	Рождество Івана Крест.		Івана і Пул.
С.	8	25	Февронії препмч.		Елізавети
Ч.	9	26	Давида преп.		Киріла еп.
П.	10	27	Самсона преп.		Амалії і 7 бр.
С.	11	28	Пер. м. Кира і Івана		Пія і Неліяй
Н.	12	29	5. Н. по С. Петра і Павла		6. Н. по З. С. Гв.
П.	13	30	† Собор 12 Апостол.		Маргарети д.
В.	14	1	Липень. Косми і Д.		Бонавентури
С.	15	2	† Йом. Ризи П. Д. М.		Розісланс Ап.
Ч.	16	3	Якінта і Анатолія		Пр. Д. Марії
П.	17	4	Андрея кр. і Марти		Алексея
С.	18	5	† Кирила і Мет. ап.		Симеона і Фр.
Н.	19	6	6. Н. по Сош. † Атаназ.		7. Н. по З. С.
П.	20	7	Томи і Акакія пр.		Іллі прор.
В.	21	8	Прокопія велич.		Іракседи
С.	22	9	Панкратія сьвщм.		Марії Магдал.
Ч.	23	10	† Антонія печерс.		Аполінарія
П.	24	11	Евфимії м і Ольги		Христини д.
С.	25	12	Прокла і Ллярия		Якова ап.
Н.	26	13	3. Н. по Сош. і С. От.		8. Н. по З. С. Анн.
П.	27	14	Акими і Онисима		Наташії д.
В.	28	15	† Володимира рав.		Іннокентія
С.	29	16	Атиногенія свящмч.		Марти діви
Ч.	30	17	Марини вмч.		Льїдони
П.	31	18	Якінта і Еміліяна		Ігнатія Льйона.

З А П И С К И .

Серпень, August.

Має 31 днів.

Дній	н.ст.	с.ст.	Свята гр. кат.	Свята латинські
С.	1	19	Липень. Макрини	Петра в оков.
Н.	2	20	8. Н. по Сош. † Іллії	9. Н. по З. С. Ал.
П.	3	21	Симеона і Івана пр.	Знайд. св. Стеф.
В.	4	22	Марії Магдалини	Домініка
С.	5	23	Трофима і Теоф.	Пр. Д. Марії Сн.
Ч.	6	24	† Бориса і Гліба	Преобр. Госп.
П.	7	25	† Успеніє св. Анни	Каетана і пр.
С.	8	26	Срмолая свмч.	Кирияка і пр.
Н.	9	27	9. Н. по С. Пантелей.	10 Н. по З. С. Р.
П.	10	28	Прохора і пр. ап.	Лаврентия мч.
В.	11	29	Галиніка мч.	Сузанні мч.
С.	12	30	Сили і Силуана ап.	Кляри діви
Ч.	13	31	Євдокима Й. П. Ч. К.	Іполіта
П.	14	1	Серпень † ІІ. П. К. М.	Елизевія ісп.
С.	15	2	Пер. монц. св. Стеф.	Успеніс Пр. Д.
Н.	16	3	10 Н. по С. Ісаакія	11. Н. п. З. С. Рох.
П.	17	4	Сімох молод. в Еф.	Ліберата авп.
В.	18	5	Євстигнія Пред. Пр.	Аган і Елени
С.	19	6	Преображеніс Гос.	Бенігні і Юлія
Ч.	20	7	Дометія преп.	Бернарда
П.	21	8	Еміліяна еп.	Кирияка і Ів.
С.	22	9	† Матія апостол.	Тимотея і Філ.
Н.	23	10	11. Н. по Сош. Лаврен.	12. Н. по З. С.
П.	24	11	Евила муч. архид.	Вартоломея ап.
В.	25	12	Фотія і Аникити	Людвіка кор.
С.	26	13	Максима ісп. От. П.	Зефірина і Рожи
Ч.	27	14	Михея Пред. Усп.	Йосифа К.
П.	28	15	Успеніс Пр. Д. М.	Августина еп.
С.	29	16	Пер. нерук. Обр. Г.	Усік. гол. Ів. Кр.
Н.	30	17	12. Н. по Сош. Мирона	13. Н. по З. С. Ф.
П.	31	18	Фльора і Лавра	Раймунда мч.

ЗАПИСКИ.

Вересень, September.

Має 30 днів.

Дні	н.ст.	с.ст.	Свята гр. кат.		Свята латинські
В.	1	19	Серпень. Андрея		Іди. Егдія
С.	2	20	Самуїла прор.		Стефана кор. уг.
Ч.	3	21	Тадея ап.		Броніслава
П.	4	22	Агатоніка м.		Розалії діви
С.	5	23	Луна муч. Іринея		Вікторина мч.
Н.	6	24	13. Н. по Сош. Евтих.		14. Н. по З. С. Зах.
П.	7	25	Вартоюмей і Тита		Регіни мч.
В.	8	26	Андріана і Наташі		Рожд. Пр. Д. М.
С.	9	27	Шімена преп.		Северина і Горг.
Ч.	10	28	Августіна і Мойсея		Николая
П.	11	29	† Ус. гл. Ів. К. (Піст)		Прота і Якова
С.	12	30	Александра, Павла		Гвідона
Н.	13	31	14. Н. по Сош. П. Д. М.		15. Н. по З. С. Тов.
П.	14	1	Вересень. Симеон.		Воздвиж. Ч. Кр.
В.	15	2	Маманта і Івана		Нікодема мч.
С.	16	3	Антима і Теокт.		Крінілія мч.
Ч.	17	4	Вавилі і Мойсея		Знак. Франц.
П.	18	5	Захарій і Єлизавет.		Томи і Іосифа
С.	19	6	Чудо Арх. Михаїла		Януарія еп.
Н.	20	7	15. Н. по Сош. і п. В. Ч. К.		16. Н. по З. С. Ев.
П.	21	8	Рожд. Пр. Діви Марії		Матея сванг.
В.	22	9	Поакима і Анні		Томи з Вілян.
С.	23	10	Минодори. Німф.		Теклі діви
Ч.	24	11	Теодори препод.		Волод і Руперта
П.	25	12	Автонома сьвіт.		Клеоф. мч.
С.	26	13	Корнілій Пр. Воз.		Кипріяна
Н.	27	14	16. Н. по Сош. В. Ч. Кр.		17. Н. по З. С. К.
П.	28	15	Никити вмч.		Вячеслава мч.
В.	29	16	Евфимій вмч.		Михаїла Арх.
С.	30	17	Софій. Віри, Над. і і.		Ероніма лікар.

З А П И С К И .

Жовтень, October.

Має 31 днів.

Дні	Н. ст.	С. ст.	Свята гр. кат.		Свята латинські
Ч.	1	18	Вересень. Евменій еп.		Ремігія
П.	2	19	Трофима і Саватія		Ангела ст. Леоп.
С.	3	20	Евстахія С. по Воз.		Кандида муч.
Н.	4	21	17. Н. по Сош. Кондр.		18. Н. по З. С.
П.	5	22	Фоки сьвіцм.		Флявій
В.	6	23	Зачат. св. Івана Кр.		Брунона мч.
С.	7	24	Теклій первмч.		Юстини ліві
Ч.	8	25	Евфrozиній преп.		Бригіди
П.	9	26	† Івана Богосл.		Дионізія еп.
С.	10	27	Калистрата мч.		Франца Борг.
Н.	11	28	18. Н. по Сош. Харит.		19. Н. п. З. С. Гер.
П.	12	29	Кирияка преп.		Максиміліана
В.	13	30	Григорія світмч.		Едварда кор.
С.	14	1	Жовтень. Н. Пр. Д. М.		Каликета п. р.
Ч.	15	2	Кирияна і Андрея		Ядвиги і Тер.
П.	16	3	Лініозпія свмч.		Галя і Флора
С.	17	1	Єротея сьвмч.		Маргарити
Н.	18	5	19. Н. по Сош. Харит.		20. Н. п. З. С. Лук.
П.	19	6	† Томи ап.		Петра
В.	20	7	Сергія і Вакха мч.		Каніра і Ірини
С.	21	8	Пелягії преп.		Уршуї муч.
Ч.	22	9	† Якова ап.		Кордуї муч.
П.	23	10	Евліямій і Евліям.		Івана Каністр.
С.	24	11	Філиппа діяк.		Рафаїла Арх.
Н.	25	12	20 Н. по Сош. Отц. 7 С.		21 Н. п. З. С.
П.	26	13	Карна ап.		Евариства
В.	27	14	† Назарія і Парак.		Сабіни
С.	28	15	Лукияна пресв.		Симеон. і Юди
Ч.	29	16	Лонгина сотн.		Евзевія еп.
П.	30	17	Озия і Андрея		Альфонса
С.	31	18	† Луки апост. і ев.		Маркелія

З А П И С К И .

Падолист, November.

Мас 30 днів.

Дні	н.ст.	с.ст.	Свята гр. кат.		Свята латинські
Н.	1	19	Жовтень. 21. Н. по Сош.		22. Н. по З. С. В. С.
П.	2	20	Артемія		День задушн.
В.	3	21	Іоанна прен.		Губерта еп.
С.	4	22	Лверкія, 7 От. в Еф.		Кароля Бор.
Ч.	5	23	† Якова апост.		Захария і Єлиз.
П.	6	24	Арети муч.		Леонарда Вел.
С.	7	25	Маркіяна і Март.		Геркуляна
Н.	8	26	22. Н. по С. Димитрія		23. Н. по З. С. С.
П.	9	27	Нестора мч.		Теодора мч.
В.	10	28	† Параклавій вмч.		Андрея з Ав.
С.	11	29	Анастазій мч.		Мартина еп.
Ч.	12	30	Зиновія і Зиновій		Мартина п. р.
П.	13	31	Стахія, Амп., Урв.		Дидака
С.	14	1	Падолист. Коєни і Д.		Іосафата еп.
Н.	15	2	23 Н. по Сош. Акінт.		24. Н. по З. С. Л.
П.	16	3	Акенсими. Айтала		Едмунда еп.
В.	17	4	Поанікія і Нікандр.		Григорія і С.
С.	18	5	Галактиона і Епіст.		Романа і Одона
Ч.	19	6	Павла арх. Конст.		Елизавета кор.
П.	20	7	Еронія і Лазарі		Фелікса і Вол.
С.	21	8	Михаїла Арханг.		Вовед. П. Д. М.
Н.	22	9	24. Н. по Сош. Описиф.		25. Н. по З. С.
П.	23	10	Ерастіа ан.		Климента п. р.
В.	24	11	Міцій, Віктора і пр.		Івана з Кр.
С.	25	12	† Іосафата свящмч.		Батиринії діви
Ч.	26	13	† Івана Златоуст.		Петра і Сил.
П.	27	14	† Філіппа ан. (П. п.)		Валеріяна
С.	28	15	Гурія і Самеон.		Руфіна
Н.	29	16	25. Н. по Сош. † Матея		1. Н. Адвент. Сат.
П.	30	17	Григорія чудотв.		Андрея ан.

ЗАПИСКИ.

Грудень, December.

Має 31 днів.

Дній	н.ст.	с.ст.	Свята гр. кат.		Свята латинські
В.	1	18	Падолист. Платон. і Р.		Елітія
С.	2	19	Авдія і Варлаама		Бабіянні д.
Ч.	3	20	Прокла і Григория		Франц. Ксав.
П.	4	21	Воведене Пр. Д. М.		Варвари муч.
С.	5	22	Филимона, Кикілій		Сави еп.
Н.	6	23	26. Н. по Сош. Амфіл.		2. Н. Адв. Никол.
П.	7	24	Катерини муч.		Амброзия еп.
В.	8	25	Климента і Петра		Н. Зач. Пр. Д. М.
С.	9	26	Линія столи.		Валерій і Леок.
Ч.	10	27	Якова мч. і Наляд.		Пр. Д. М. І.
П.	11	28	Стефана преподомч.		Дамазия п. р.
С.	12	29	Нарамона, Філум.		Синезия муч.
Н.	13	30	27. Н. по С. † Андр.		3. Нед. Адв. Лук.
П.	14	1	Грудень. Наума.		Спіридона
В.	15	2	Авакума прор.		Евзевія еп.
С.	16	3	Софопія прор.		Аделяйди д.
Ч.	17	4	† Варвари муч.		Лазаря і Олім.
П.	18	5	† Сави осьвиц.		Грацияна еп.
С.	19	6	Николая Чудотв.		Фавста мч.
Н.	20	7	28. Н. по Сош. Амбр.		4. Нед. Адв. Теоф.
П.	21	8	Пананія преп.		Томи ап.
В.	22	9	Зача. Пр. Д. Марії		Зенона
С.	23	10	Міни, Ермогена		Вікторій ліви
Ч.	24	11	Даниїла столи.		Віг. Адам. і Е.
П.	25	12	Спіридіона преп.		Рожд. І. Хрис.
С.	26	13	† Евстрат. і Евгена		Степана пер.
Н.	27	14	28. Н. по Сош. і Праот.		1. Н. по Рож.
П.	28	15	Елевтерія свящмч.		Дітій уб. в Виф.
В.	29	16	Аггея прор.		Томи еп.
С.	30	17	Даниїла прор.		Давида кор.
Ч.	31	18	Севастіяна мч.		Сильвестра п. р.

ЗАПИСНИЙ.

ЧЕРВОНИЙ ПРАПОР.

(Сю пісню съпіває ся так як пісню
“Який то вітер шумно грає”).

Кати навикили поливати
Країну кров'ю і слізьми,
Але як прийде день відплати, —
Судити будемо їх ми!
Судити будемо їх ми!

Хай росте, хай гримить вільний спів,
Наш пралор пливе понад трони,
Він несе пімсти грім, люду гнів,
І вільний сіє сів,
А коліром увесь червоний:
На йому кров робітників!
На йому кров робітників!

Кати силкують ся кайдани
Іще міцнішими зробить,
Та з тюрм усіх — руїна стане,
І тільки добре буде жити!
І тільки добре буде жити!
Хай росте, хай гримить і т. д.

Вже лад старий схитнувсь і пада,
Життя нове його змете,
Робитиме грутом громада
І все, що зробить, — спільне те!
І все, що зробить, — спільне те!
Хай росте, хай гримить і т. д.

Гей разом, браття, всі до бою,
Щоб думка всіх одна вела!
Де-ж найде хто такую зброю,
Щоб вільний люд зломить могла?
Щоб вільний люд зломить могла?
Хай росте, хай гримить і т. д.

Тиранів геть із глитаями!
Хай згине рабський съвіт старий.
Сотворим вільними руками
Нове життя і лад новий!
Нове життя і лад новий!
Хай росте, хай гримить і т. д.

Вас. Стефаник.

КАМІННИЙ ХРЕСТ.

I.

Від коли Івана Дідуха запамятали в селі газдою, від тоді він мав усе лише одного коня і малий візок із дубовим дишлем. Коня запрягав у підруку, сам себе в борозну; на коня мав ремінну шлюю і нашильник, а на себе Іван накладав малу, мотузяну шлюю. Нашильника не потребував, бо лівою рукою спирає ліпше, як нашильником.

То як тягнули сноци з поля, або гній у поле, то однако і на кони і на Івані жили виступали однако їм обом під гору посторонки моздувалися як струни і однако з гори волочилися по землі. До гори ліз кінь як по леду, а Івана як коли би буком по чолі тріснув, така велика жила напухала йому на чолі. З гори кінь виглядав, як би Іван його повісив на нашильнику за якусь велику провину, а ліва рука Івана обвивалася сітєю синіх жил, як ланцюхом із синьої стали.

Нераз ранком, іще перед сходом сонця, їхав Іван у поле пільною доріжкою. Шлій не мав на собі, лишеень ішов із правого боку і тримав дишель як би під пахою. І кінь і Іван держалися крепко, бо оба відпочали через ніч. То як їм лучалося сходити з горба, то бігли. Бігли в долину і лишали за собою сліди коліс, копит і широчезних пят Іванових. Придорожнє зілля і бадиля гойдалося, вихотувалося на всі боки за возом і скидало росу на ті сліди. Але часом серед найбільшого розгону, на самій середині гори Іван починає налягати на ногу і спирає коня. Сідав коло дороги, брав ногу в руки і слинив, аби найти те місце, де бодяк забився.

— Та цу ногу санов шкrebчи, не ти її сливов промивай, — говорив Іван із пересердя.

— Діду Іване, а батюков того борозного, най біжит, коли овес поїдає... Се хтось так брав на съміх Івана, що видів його патороч зі свого поля. Але Іван здавна привик до таких съміхованців і спокійно тягнув бодяк дальше. Як не міг бодяка витягнути, то кулаком його вгонив далі в ногу і встаючи казав:

— Не бі си, вігнiesh тай сам віпадеш. а я не маю чьису з тобов панькати си...

А ще Івана кликали в селі Переломаним. Мав у поясі хибу, бо все ходив схилений, якби два залізні краки стягали тулууб до ніг. То його вітер підвіяв.

Як прийшов із войська до дому, то не застав ні тата, ані мами, лишень хатчину завалену. А всого маєтку лишив йому тато букату горба, що найвисшого і що найгіршого над усе сільське поле. На тім горбі копали жінки пісок і зівав він ярами та печерами під небеса, як страшний

велітень. Ніхто не орав його і не сіяв і межі ніякої на нім не було. Лиш один Іван узявся своєю шайку копати і сіяти. Оба з конем довозили гною під горб, а сам уже Іван носив його мішком на верх. Часом на долішні ниви спадав із горба його голосний крик:

— Е-ех, мой, як тобов гръину, тай по нитці розлетиш си, який жес тъижкий!

Але відай ніколи не гримнув, бо шкодував міха і поволи його спускав із плечий на землю. А раз вечером оповідав жінці і дітям таку притчу.

— Сонце пражит, але не пражит, аж вогнем сипле, а я колінкую з гноєм на верх, аж шкіра з колін обскакує. Піт ізза кождого волоска просік, тай так ми солено в роті, аж гірко. Ледви я добив си на гору. А на горі такий вітрець дунув на мене, але такий легонький, що аж! А підіт же, як мене за мінуту в попереці зачыло ножами шпикати — гадав-сми, що мину си!

Від сеї пригоди Іван ходив усе зібганий у поясі, а люди прізвали його Переломаний.

Але хоч тои гріб його переломив, то політки давав добрі. Іван біль палі, бив кіля, виносив на него тверді кицки трави і обкладав свою частку довкола, аби осінні і веснянні дощі не сполікували гною і не заносили його в яруги. Вік свій збур на тім горбі.

Чим старів ся, тим тяжше було йому, поломаному, сходити з горба.
— Такий песей горб, що стрімголов у долину труче!

Нераз, як заходяче сонце застало Івана на верху, то несло його тінь із горбом разом далеко на ниви. По тих нивах залягла тінь Іванова, як велитня схиленого в поясі. Іван тоді показував пальцем на свою тінь і говорив горбові:

— Отос ні, небоже, зібгав у дугу! Але доки ні ноги носьи, то мус родити хліб!

На інъших нивах, що Іван собі купив за гроши принесені з війська, робили сини і жінка. Іван найбільше коло горба заходив ся.

Ще Івана знали в селі з того, що до церкви ходив лише раз у рік, на великдень, і що курей зіцірував. То так він їх научував, що жадна не важила ся поступити на подвір'я і порпати гній. Котра раз лапкою драпнула, то вже згинула від лопати або від букі. Хоч би Іваниха хрестом стелила ся, то не помогло.

Тай хиба ще то, що Іван ніколи не єв коло стола. Все на лаві.

— Був-сми наймитом, а потім вібув-сми десіть рік у воську, та я стола не знов тай коло стола миній їда не йде до трунку.

Отакий був Іван, дивний і з натурою і з роботою.

II.

Гостей у Івана повна хата, газди і газдині. Іван спродає усе, що мав, бо сини з жінкою наважилися до Канади, а старий мусів у кінці

подати ся.

Спросив Іван ціле село.

Стояв перед гостями, тримав порцію горівки у правій руці і, видко, каменів, бо слова не годен був заговорити.

— Дикую вам файно, газди і газдині, шосте ні мали за газду, а мою за газдиню....

Не договорював і не пив до нікого, лиш тупо глядів навперед себе і хитав головою, як би молитву говорив і на кожде її слово головою потакував.

То як часом якась долішня філя викарбутить великий камінь із води і покладе його на беріг, то той камінь стоїть на березі тяжкий і бездушний. Сонце лупає з цього черепочки давнього намулу і малює по нім маленькі, фосфоричні зірвізи. Блимає той камінь мертвими блисками відбитили від сходу і заходу сонця і камяними очима своїми глядить на живу воду і сумує, що не гнітить його тягар води, як гнітив від віків. Глядить із берега на воду, як на утрачене плаче.

Отак Іван дивився на людей, як той камінь на воду. Потряс сивим волосем, як гривою кованою зі сталевих ниток і договорював:

— Та дикую вам красно, та пай вам Бог даст, що собі в него жидасте. Дай вам Боже здоровя, діду Михайлі....

Подав Михайлови порцію і щілували ся в руки.

— Куме Іване, дай вам Боже прожити ще на цім світі та най Господь милосердий щасливо запровадит вас на місце тай допоможе ласков своєв напово газдов стати!

— Коби Бог позволив.... Газди, а пропе, а доцьигніт же... Гадавсми, що вас за стів пообсаджу, як прийдете на весілі синове, але інакше зробило си. То вже таке настало, що за що наші діди тай тати не знали, то ми мусимо знати. Господня воля! А закунтентуйте си, газди, тай вібачайте за решту.

Взяв порцію горівки тай підійшов д' жілкам, що сиділи на другім кінці стола від постелі.

— Тимофіхо, кумо, я хочу до вас напити си. Дивю си на вас тай ми, як якис казав, молоді літа нагадують си. Де, де, де-е? Ото-сте були хлопенна дівка, годна-сте були! То-сми за вами неодну пічку збавив, то-сте в данци ходили як сновавка — так рівно! Ба, де кумо, toti роки наші! Ану -ко пережийте тай вібачаййте, що-м на старість данец нападав. А проше...

Глянув на свою стару, що плакала межи жілками і виймив із пазухи хустину.

— Стара, ня, на-ко тобі платину та файно обітри си, аби я тут ніяких плачів не видів! Гостий собі пильнуй, а плакати під доста чьису, ще так си наплачеш, що очи ти витечут..

Відійшов до газдів і крутив головою.

— Шос бим сказав, та най мовчу, най шінью образи в хаті і вас яко грешних. Але рівно не дай Боже нікому доброму на жіночий розум перейти! Адї, видити, як плаче, та на кого, на мене? На мене, газдине моя? То я тебе вікоріував на старість із твої хати? Мовчи, не хлипай, бо ти сиві кіски зараз обмичу тай підеш у ту Гамерику як Жидівка.

— Куме Іване, а лишт же ви собі жінку, таже вона вам не воріг тай дітем своїм не воріг, та її банно за родом тай за своїм селом.

— Тимофіхо, як не знаете, то не говоріт ані дзелень! То її банно, а я туда з віскоком іду?

Заскреготав зубами як журнами, погрозив жінці кулаком як довбнею і бився в груди.

— Озміт та вгратіт ми сокиру отут у печінки, та може той жовч пукне, бо не вітримаю! Люде, такий туск, такий туск, що не памнитаю, що ся зо мнов робит!

III.

— А проше, газди, а озміт же без царамонії та будьте вібачні, бо ми вже подорожні. Тай мині старому не дивуйте си, що трохи втираю на жінку, але то не за дурно, ой, не за дурно. Цого би ніколи не було, як би не вона з синами. Сини, уважьєте, письменні, так як дістали якес письмо до рук, як дістали якус напу, та як підійшли під стару, тай пилили, пилили, аж перерубали. Два роки нічо в хаті не говорило си, лиш Канада, тай Канада. А як ні дотиснули, як-єм видів, що однако ні мут отут на старість гризти як не піду, тай-єм продав усе що до крішки. Сини не хоти бути наймитами післі мої голови тай кажут: “Ти наш тато, тай заведи нас до землі та дай нам хліба, бо як нас розділиш, тай не буде з чим кивати си”. Най ім Бог помагає їсти tot хліб, а мині однако гинути. Але, газди, а мині переломаному до ходів? Я зробок — ціле тіло мозиль, кости дрихлаві, що заки їх рано зведеш до купи, то десіть раз йойкнеш!

— То вже, Іване, пропало, а ви собі туск до голови не припускайте. А може як нам дорогу покажете, тай усі за вами підемо. За цим краєм не варт собі туск до сердя брати! Ца земля не годна кілько народа здержити тай кількі біді вітримати. Мужик не годен і вона не годна, обое вже не годні. І саранчі нема і пшениці нема. А податки накипают: шо-с платив лева, то тепер петь, шо-с ів колонину, то тепер барабулю. Ой з’озили нас, так нас Йимили в руки, що з тих рук ніхто нас не годен вірвати, хиба лиш втікати. Але колис на ці землі буде покаяніс, бо народ поріже си! Не маєте ви за чим банувати!...

— Дыкую вам за це слово, але его не приймаю. Певне, що народ поріже си. А тож Бог не гніває си на таких, що землю на гиндель пускают? Тепер нікому не треба землі, лиш викслів та банків. Тепер молоді газди мудрі настали, такі фасрмани, що за землев не згоріли. А дивіт но си на ту стару скрипку, та пускати її на гиндель?! Таке то дуплава

верба, кини палцем, тай маком съиде! Та гадаєте, що вона зайде на місце? От, переверне си дес у окіп тай пси розтигнут, а нас поженут далі і подивити си не дадут! Вітки таким діtem має Бог благословити? Стара, а суди-ж!

Прийшла Іваниха старенька і сухонька.

— Катерино, що ти собі, небого, у свої голові гадаєш? Де ти покладу в могилу? Ци риба ти має з'їсти? Та тут поръидні рибі немає на один зуб узъити. Аді!

І натягав шкіру на жінчиній руці і показував людям.

— Лиш шкіра та кости. Куда цemu, газди, йти з печі? Була-с поръидна газдиня, тъижко-с працювала, не гайнувала-с, але на старість у далеку дорогу вібралас си. Аді, видиш де твоя дорога тай твоя Канада? Отам!

І показав їй через вікно могилу.

— Не хотіла іти на цу Канаду, то підемо съвітами і розвісмо си на старість як лист по поля. Бог знає, як з нами буде.... а я хочу з тобов перед цими нашими людьми віпрощити си. Так, як слюб-сми перед ними брали, та так хочу перед ними віпрощити си з тобов на смерть. Може тебе так кинут у море, що я не буду видіти, а може мене кинут, що ти не меш видіти, та прости ми, стара, що-м ти нераз договорив, що-м може ти коли скривдив, прости мині і перший раз і другий раз і третій раз.

Цілювали ся. Стара впала Іванові на руки, а він казав:

— А то ти, небого, в далеку могилу везу...

Але сих слів уже ніхто не чув, бо від жіночого стола надбіг плач як вітер, що з помежі острих мечів повіяв та всі голови мужиків на груди похилив.

IV.

— А тепер ступай собі, стара, межи газдині та пильнуй, аби кожду своє дійшло та напий си раз, абим ти на віку видів пісну.

— А вас, газди, я ще маю на два гатунки просити. Дес може сини щусти в село на пошту, що нас із старов уже нема. Та бим просив вас, абисте за нас наймили служебку тай абисте си так як сьогоднє зійшли на обідец та віказали очинаш за нас. Може Пан Бог менше гріха припише. Я гроши лишу Яковові, бо він молодий тай слушний чоловік та не сковає дідів грейцьрь.

— Наймемо, наймемо і очинаш за вас вікажемо...

Іван задумав ся. На його тварі малював ся якийсь стид.

— Ви старому не дивуйте си тай не съмійте си з діда. Мині самому гей устид вам це казати, але здає ми си, що бим гріх мав, якбим цого вам не сказав. Ви знаєте, що я собі на своїм горбі хресток камінний поклав. Гірко-м го віз і гірко-м го на верхі вісажував, алем поклав. Такий тъижкий, що горб го не скине, мусит го на собі тримати так, як мене три-

мав. Хотів-ем кілько пам'ятки по собі лишити.

Стулив долоні в трубу і притискав до губів.

— Так баную за тим горбом, як дитина за цицков. Я на нім вік свій спендив і окалічів-ем. Кобим міг, тай бим го в пазуху сховав, тай взвив з собов у съйті: Банно ми за найменшов крішков у селі, за найменшов дитинов, але за тим горбом таки ніколи не перебаную.

Очи замиготіли великим жалем, а лице задрожало, як чорна ріля під сонцем дрожить.

— Одеї ночі лежу в стодолі та думаю, та думаю: Господи милосерний, ба шом так гльобоко зогрішив, що женеш ні за съйтіві води? Я ціле жите лиш роб тай роб тай роб! Нераз, як днінка кіньчилася, а я впаду на ниву тай ревно молю си до Бога: Господи, не покинь ні ніколи чорним кавалком хліба, а я буду все працювати, хиба бих не міг ні руков, ні ногов кинути...

— Потім мене такий туск напав, що-м чиколонки гриз і чупер собі мікав, качив-ем си по соломі як худобина. Тай нечисте цукнуло си до мене! Не знаю і як і коли вчинив-ем си під грушков з воловодом. За малу філю був бим си затыг. Але Господь милосерний знає, що робит. Нагадав-ем собі за свій хрест тай мене гет відійшло. Ий, як не побіжу, як не побіжу на свій горб! За годинку вже-м сидів під хрестом. Посидів, посидів довгенько тай якос ми лекше стало.

— Аді, стою перед вами і говорю з вами, а тот горб не віходить ми з голови. Таки го вижу тай вижу, тай умирати буду тай буду го видіти. Все забуду, а його не забуду. Співанки-м знат тай на нім забув-ем, силум мав тай на нім лишив-ем.

Одна сльоза котила ся по лиці, як перла по скалі.

— Та я вас просю, газди, аби ви, як мете на съйті неділю поле съйтити, аби ви ніколи мого горба не минали. Будь котрий молодий най вібіжит та най покропит хрест съвіченов водицев, бо знаєте, що ксьондз на гору не піде. Просю я вас за це дуже грешно, аби-сте мині мого хреста ніколи не минали. Буду за вас Бога на тім съйті просити, лиш зробіт дідові его волю.

Як коли би хотів рядном простелити ся, як коли би добрими, сивими очима хотів на віки закопати в серцях гостей свою просьбу.

— Іване, куме, а лишіт же ви туск на боці, гет его відкиньте. Ми вас усе будемо нагадувати, раз на завше. Були-сте порыдний чоловік, не лізли-сте натарапом на нікого, нікому-сте не переорали, ані не пересіяли, чужого зеренця-сте не порунтали. Ой, ні! Мут вас люде нагадувати тай хреста вашого на съйті неділю не минут.

Отак Михайлло розводив Івана.

V.

— Вже-м вам, панове газди, все сказав, а тепер хто ні любит, та tot буде пити зо мнов. Сонечко вже над могилов, а ви ще порцію горівки

зо мнов не віпили. Заки-м ще в свої хаті і маю гості за своїм столом, то буду з ними пити, а хто нії навидит, той буде також.

Почала ся піятика, та піятика, що робить із мужиків подурілих хлопців. Незабавки пяний уже Іван казав закликати музику, аби грав молодіжи, що заступила ціле подвір'є.

— Мой, маєте так данцувати, аби земля дудніла, аби одної травички на току не лишило си!

В хаті всі пили, всі говорили, а ніхто не слухав. Бесіда йшла сама для себе, бо треба її було конче сказати, мусіло ся сказати, хоч би на вітер.

— Як-єм го віпуцував, то був віпуцований, котре чорний, то як сріблом посипав по чорну, а котре білій, то як масло сійг помастив. Коні були в мене в ордунку, цікар міг сідати! Але-м гроший мав, ой мав, мав.

— Кобим учинив си перед такої пустині — лиш я та Бог аби був! Абим ходив як дика звір, лиш кобих не видів ні тих Жпдів, ні панів, ні ксьондзів. Отогди би називало си, шо-м пан! А ца земля най западає си, най си і зараз западе, то-м не згорів. За чим? Били та катували наших татів, та в ярем запригали, а нам уже кусня хліба не дають прожерти... Е, коби то так по мому...

— Ще не находив си такий секвертант, аби шо з него стиг за по-даток, ой, ні! Був Чых, був Німец, був Поляк—г...., прощачьйте, взыли. Але як настав Мадзур, тай найшов кожушину аж під вишнев. Кажу вам, Мадзур біда, очі печи тай гріху за него нема...

Всякої бесіди було багато, але вона розлітала ся в найріжнійші сторони як надгнилі дерева в старім лісі. В шум, гамір і зойки і в жалісливу веселість скрипки врізував ся спів Івана і старого Михайла. Той спів, що його нераз чути на весілях, як старі хлопи доберуть охоти і заведуть стародавніх співанок. Слова співу йдуть через старе горло з перешкодами, як коли би не липи на руках у них, але і в горлі мозилі понаростали. Ідуть слова тих співанок, як живте осіннє листе, що ним вітер гонить по замерзлій землі, а воно раз-нараз з'упиняє ся на кождім ярочку і дрожить подертими берегами, як перед смертю.

Іван тай Михайло отак співали за молодії літа, що їх на кедровім мості здогонили, а вони вже не хотіли назад вернутися до них навіть у гостій.

Як де підтягали в гору яку ноту, то стискали ся за руки, але так кріпко, аж сустави хрупотіли, а як подибували дуже жалісливе місце, то нахилювали ся до себе і тулили чоло до чола і сумували. Ловили ся за шию, цілювали ся, били кулаками в груди і в стіл і такої собі своїм заржавілим голосом туги завдавали, що врешті не могли жадного слова вимовити, лиш: Ой, Іванку, брате, ой, Михайле, приятелю!

VI.

— Дъидю, чуєте, то вже чьис віходити до колї, а ви розсыпівали си як за добро-миру.

Іван витріщив очі, але так дивно, що син побілів і подав ся назад тай поклав голову в долоні і довго щось собі нагадував. Устав ізза стола, підійшов до жінки і взяв її за рукав.

— Стара, гай, машір инц, цвай, драй! Ходи, уберемо си по панцки тай підемо панувати.

Вийшли обое.

Як уходили назад до хати, то щла хата заридала. Як би хмара плачу, що нависла над селом, прірвала ся, як би горе людське дунайську загату розірвало —такий був плач. Жінки заломили руки і так сплетені держали над старою Іванихою, аби щось із гори не впало і її на місці не роздавило. А Михайло Ймив Івана за бракти і шалено термосив ним і верещав як стеклий.

— Мой, як-ес گазда, то фурни того катране з себе, бо ти віполич-кую як к....!

Але Іван не дивив ся в той бік. Ймив стару за шию і пустив ся з нею в танець.

— Польки мині грай, по панцки, мам гроші!

Люде задеревіли, а Іван термосив жінкою, як би не мав уже гадки пустити її живу з рук.

Вбігли сини і силоміць винесли обоїх із хати.

На подвір'ю Іван танцював дальше якоїсь польки, а Іваниха обчепила ся руками порога і приповідала:

— Ото-сми ти віходила, ото-сми ти вігризла оцими ногами!

І все рукою показувала в повітря, як глибоко вона той поріг виходила.

VII.

Плоти по-при дороги тріщали і падали — всі люде випроваджували Івана. Він ішов зі старою, згорблений, в цайговім, сивім одіню і що хвилья танцював польки.

Аж як усі з'упинилися перед хрестом, що Іван його поклав на горбі, то він трохи прочуняв ся і показував старій хрест.

— Видиш, стара, наш хрестик? Там є вібито і твоє намено. Не біси, е і мое і твоє...

П. Пфлігер.

Чому Робітники Організують ся?

Організувати ся, значить гуртовати ся, лучити ся разом.

Чому робітники повинні організувати ся?

Бо організації, союзи політичні і заводові є одиноким средством до висвобождения робітників з залежності і нужди, одиноким способом поглишення добробуту і піддвигнення працюючого люду. — Робітник як одиниця є безсильний, полішений на ласку і неласку своїх працьодавців — все наражений на небезпеку втратити роботу і средства до життя; кляса робітника з'організована є непобідима:

“На одно її бажане, весь рух у сьвіті стане”.

Чому лише організація може помочи робітникам? Організації робітничі — говоримо ту о організаціях заводових — можуть вибороти більшу заплату як також не допустити до обниження платні. Як довго робітник сам оден умовляє ся зі своїм працьодавцем, він все буде стороною слабшою. Під грозою утратити роботу мусить згодити ся на найменшу заплату — а навіть від часу до часу на обнижувані зарібку. Коли робітник не схоче під лихими уловинами принести роботу — то на його місце в тій хвилі знайде ся другий. Нема бесіди о тім, щоби працьодавець мусів вздергати роботу з тої причини, що оден або кількох робітників перестали робити. Але зміняє ся справа, коли усі робітники того самого заводу або підприємства з'організовані і солідарно з собою злучені. Під час переговорів о високість платні, час роботи, стають тоді з'єднані, солідарні робітники против працьодавця. Тоді доперва може бути бесіда о свободних переговорах, свободній умові, під час коли оден робітник, не добровільно, але з конечности, з обави перед голодом продає свою робочу силу. Оден робітник не знає майже ніколи, які відносини в промислі в даній хвили панують, чи робітники його категорії дуже підприємцям потрібні, чи ні — не знає, яку ціну може жадати і осягнути за свою роботу, тому не може використати прихильної ситуації в промислі для себе, ані використати єї так, щоби в той час піднести свої жадання. Інакше справа має ся, коли борбу о красші уловів праці і платні веде робітника організація. Перед з'єднаними — солідарними робітниками, капіталісти чують страх і мають поважане — а знаючи, що їм грозить солідарний страйк, уступають часто і годять ся на жадання з'організованих робітників. Так отже не поодинокі робітники — але з'організована кляса робітника є в можности здобути для себе красші уловини праці. Організація веде успішну борбу проти великого числа годин праці — здобуває конечні для охорони здоровля робітників уловів праці, не позволить переслідувати поодиноких робітників ані проганяти з роботи за борбу в обороні інтересів своїх братів, або своєї людської гідності. Так само ор-

тганізація успішно відпирає грубе обходжене ся або неморальні намови брутальних форменів і босів.

Які користі приносить організація робітникам? В організації робітник дістає книжки, брошури, які його просвітчують і пояснюють ему його потреби і обовязки. Так само просвітчують і освідомлять його виклади, відчити на зборах робітничих. Ту пояснюють ему причини суспільної нужди і єї наслідки — відносини в яких жив робітник — показують способи, як він може двигнути ся з убожества і нужди. Не учать організації робітничі піянства і марновання часу, але противно учать солідарності і чесного а поважного способу життя, борби для добра працюючого люду.

Капіталісти кажуть, що в організаціях соціалістичних робітники участь ся лінівства, легкодушності — але се не правда. Власне з'організовані робітники є трудачі і пильні: піянство і лінівство не годить ся з повагою съвідомого і з'організованого робітника.

Чи то є справедливо осуджувати стремління робітників до поліпшення своєї долі? То, що в капіталіста називає ся розумом, спритом — то в робітника невдоволенем — що там хвалить як стремлінє до поступу, то в робітника ганять як лакімство.

Але мірмо справи рівною міркою! Урядники здобувають інтратнійші посади, учителі підвищене платні, купці більші проценти, — чому ж робітникови не вільно боротись і здобути красше житє? Кождий зрозуміє, що підприємець може замкнути своє підприємство, коли воно за малі користі несе йому і ніхто не обвиняє купця, коли він не продав свого товару доти, поки не дістане за него доброї ціні.Хтож може заперечити, що робітник повинен мати таке саме право і одинокий свій товар, свою силу роботу, і їдати по відповідній ціні і домагати ся поліпшення умов праці, наколи ті обиджають єго гідність людську?

Робітники і робітницї! вступайте до організації. Се наш обовязок взглядом наших товаришів праці і взглядом наших родин. Не тілько наш особистий інтерес, але добро цілої суспільності, мораль і братня любов з'обовязують нас до того, щоб ми вязались в союзи, організували ся.

Для тих власне причин приступайте до організації.

0

A Г А !

Різник нарікає перед робітником на свою біду і каже, що він вже від року до кожного фунта мяса 5 центів докладає. Робітник, очевидно, порадив йому звинути бізнес, коли обставини такі тяжкі. “Ага, добре вам говорити!” каже різник “а з чого я буду потім жити!”

Іван Франко.

КАМЕНЯРІ.

Я бачив дивний сон. Немов передомною
Безмірна, а пуста і дика площина,
А Я, прикований ланцом зелінним стою
Під височеною гранітною скалою,
А далі тисячі таких самих, як я.

У кожного чоло жите і жаль порили,
І в опії кожного горить любови жар,
А руки в кожного ланци мов гадь обвили,
А плечі кожного до долу ся схилили,
Бо давить всіх один страшний якийсь тягар.

У кожного в руках тяжкий зелінний молот,
І голос сильний нам з гори мов грім громить:
Лупайте сю скалу! Нехай ні жар, ні холод
Не спинить вас! Знаєте і труд і спрагу й голод,
Бо вам призначено скалу сесю розбить.

І всі ми як один підняли в гору руки
І тисяч молотів о камінь загуло.
І в тисячні боки розприскали ся штуки
Та відривки скали; ми з силою розпуки
Раз по раз гриамили о камяне чоло.

Мов водопаду рев, мов битви гук кровавий,
Так наші молоти громили раз у раз,
І пядь за пядею ми місця здобували. —
Хоч не одного там калічили ті скали, —
Ми далі йшли, ніщо не спинювало нас.

І кождий з нас то знат, що слави нам не буде
Ні памяти в людий за сей кровавий труд,
Що аж тоді підуть по сій дорозі люде,
Як ми пробем її та порівнаєм всюди,
Як наші кости тут під нею зогниують.

Тай слави-ж людської зовсім ми не бажали,
Бо не герої ми і не богатирі.
Ні, ми невільники, хоч добровільно взяли

На себе пута. Ми рабами волі стали,
На шляху поступу ми лиш каменярі.

І всі ми вірили, що своїми руками
Розібемо скалу, роздробимо ґраніт,
Що кровю власною і власними кістками
Твердий змуруємо гостинець і за нами
Прийде нове жите, добро нове у сьвіт.

І знали ми, що там далеко десь у сьвіті,
Котрий ми кинули для праці, поту й мук,
За нами сльози ллють мами, жінки і діти,
Що други й недруги гнівні та сердиті
І нас і нашу мисль і діло те клинуть.

Ми знали се, і в нас нераз душа боліла
І серце рвало ся і груди жаль давив.
Та сльози ані жаль ні біль пекучий тіла,
Ані проклятя нас не відтягли від діла,
І молота ніхто із рук не опустив.

І так ми далі йдем в одну громаду скуті
Всесильнов думкою, а молоти в руках.
Нехай прокляті ми і сьвітом позабуті,
Ми ломимо скалу, рівнаєм правді пути,
А щастє всіх прийде по наших аж кістках.

В. Левинський.

НАРІД І СОЦІЯЛІЗМ

Як серед інших народів, так і серед українського сливе чи не не всій політичні партії називають себе “народними”, а кожда з них зокрема любить голосити, що тільки вона заступає інтереси і справи “народу”, що тільки вона а ніхто більше не съміє виступати в імені “народу”.

За примірами не далеко нам шукати.

Возьміть от хочби польських народних демократів, чи вшех поляків, як їх загально називають. Як би вірити в усе те, що вони пишуть у своїх газетах і що голосять, то вийшло би, що серед польського народу нема ліпшої партії понад партію вшех поляків. Тільки вони відважно і гордо несуть прапор польського народу! Тільки вони його боронять і заступають! Тільки в них спасене народу! так голосять вшех поляки, а находяться люди, що в усе те навіть вірять.

Або возьміть партію “Союза русского народа” в Росії, себто московських чорносотенців. Вони теж, подібно як вшех поляки, тільки з іще більшим галасом, криком і ревом горлають на цілий рот, що тільки вони єдина народна партія на всю Росію, як далека вона ѹширова, що тільки вони являють ся правдивими, “істинними” заступниками ѹспасителями московського народу.

А чи відбігли від одних і других наші народні (національні) демократи?

Ні! Слово “нарід” не сходить їм з уст. Партію свою назвали вони не інакше як “народною”. Свій головний комітет називають “народним”, свої газети “народними”, все, що тільки роблять, роблять “для народу”. Словом, тільки українські націоналдемократи, коли вірити їх крикливим словам, мають пагент на весь український нарід, тільки вони взяли його справи ѹ добро в виключну аренду. Тому місце для кожного, хто тільки почував себе Українцем, може бути — після запевнень українських націоналдемократів — тільки в їхній партії. І є люди, які дійсно вірють в усе те, що їм націоналдемократи до вірування подають.

Насувається отже питане: чи дійсно такі партії, як вшех поляки, московські чорносотенці, або вкінці українські націоналдемократи можна вважати за народні партії? Чи дійсно кожда з них партій являється єдиним і виключним оборонцем і заступником “народу”? Чи дійсно в тих партіях спасене народу?

Щоби на се питане дати ясну відповідь, ми перш усього повинні знати, що то таке нарід.

Під словом “нарід” треба розуміти спільноту людей, котрих історична доля споріднила спільністю характеру, культури, мови і т. п. Так отже Німці, Французи, Поляки, Москалі, Українці і т. д. все те

окремі народи, які ріжнять ся від себе характером, культурою, мовою.

Але нарід ніколи не становив і не становить щось однощільного в собі.

Ріжниці маєтку, походження, праці, уряду все ділили його на ворожі собі гурти людей, які завсігди ненастально вели між собою боротьбу. Так в старих часах існував поділ народу на вільних і невільників. Середньовічні часи знають поділ народу на ріжні групи і стани: побіч найбільш упривілейованої групи великоzemельних посідачів, які в ріжніх народів інакше називалися (на Заході були се т. зв. феодальні пани, у нас просто шляхтичі) мавмо тоді кріпаків, що мусіли робити панщину, побіч богатих міщан, майстрів цехових — бідних челядників і робітників. Нові часи, котрі називаємо добою капіталізму, знищили, правда, щілі верстви з попередньої доби, але на їх місце поставили нові суспільні кляси. Міщенство, інакше буржуазія, і біднота міст і сіл, інакше пролетаріят — то дві кляси, два великих табори, на які розколюється нині кождий нарід. Коротко, у сій спільноті людей, що називаємо “народом”, ми завсігди стрічали і стрічаемо поділ їх на упривілейованих і безправних, визискуваних, пануючих і гноблених.

Таким способом ми вже знаємо, що таке нарід. Знаємо теж, хто його становить.

Погляньмо, хто в ріжні часи вважав себе за представника народу, хто виступав у його імені, хто говорив просто: Я є нарід?

Тільки управлійовані, тільки визискувачі, тільки пануючі уходили по всі часи за нарід, тільки вони почували себе в праві говорити й ділати іменем народу, тільки вони голосили: Ми є нарід!

В старій пр. римській державі вільний Римлянин уважає себе в праві, виступати і ділати іменем римського народу. Невільника вважали вільні Римляни навіть не за чоловіка а за звичайну собі річ, з котрою що вгодно можна було зробити. Захотів такий вільний Римлянин подарувати невільника кому іншому, міг се зробити, а захотів його вбити, міг його вбити.

Подібно було у нас на старій Русі за княжих часів.

В середніх віках тільки висші верстви уходили за нарід. У нас приміром за польських часів, за часів козаччини, тільки шляхтичі-бояри, богачі міщани, попи й вільні козаки вважали себе народом. Кріпаки, що робили панщину, козацька чернь, що була безправною, — вони стояли поза народом.

А в нових наших часах?

Перед сто роками з горою міщанська (буржуазна) кляса у Франції, побідивши в великій революції феодальну клясу, кинула її у лицо слова: “Я є всім”, “Я є нарід”. Вона була в праві так казати, бо в її руках опинилася вся влада держави, вона стала її господарем і паном. А так само як у Франції, так і в інших державах міщенство, прийшовши

до влади, почуло себе в праві проголосити себе повновласником цілого народу.

Українське міщанство (буржуазія), що правда, дрібне, яке тепер почало буйно розвивати ся, яке почуває себе вже при влади, або близьким її, зовсім не інше і зовсім не виродилося від міщанства інших народів. — “Мої інтереси — це інтереси народу!” “Моя воля — є народна воля!” “Нарід — то я!” — Так говорить про себе наше міщанство, яке творять наші пани, попи й урядники, підприємці і купці, міські промисловці і заможні селяни. Український пан чи піп тільки себе уважає за представника народу. Так як польський шляхтич уважає нашого мужика за “бидло”, так гордить ним і стидається ся його український пан. А робітник у його очах, то що найменше “бараба”, сотворіне без даху, хліба і грейцара, яким треба тільки гидувати.

Коли ми далі возьмемо під увагу, що партії політичні се нічо інше, як тільки гурти людій поодиноких суспільних груп і верств, які ієднають ся на те до купи, аби заступати інтереси тих груп і верств, то маємо вже ясну відповідь на питання, яке на самім початку нашої статті ми поставили. Коли отже питаемо, чи дійсно партія українських націоналдемократів, яка є найкраїнішим виразником інтересів нашого дрібного міщанства, української буржуазії, є дійсно народною партією, чи вона має право говорити іменем цілого народу, то на се відповідаємо:

Партія українських націоналдемократів є партією міщанською, буржуазною. Є вона такою тому, бо найвища ціль і мета сеї партії — се здобуте влади й сили для українського міщанства, яке нині становить величезну меншість нашого народу. Ся партія є буржуазною ще й тому, бо вона поклала в свою програму бережене сучасного капіталістичного ладу, основаного на визиску одної кляси другою. А ніхто так не нищить і не руйнує сили народу, як капіталістичний визиск. Визиск сей рабує здоров'я і жите сеї кляси, яка становить величезну більшість нашого народу, себто українського пролетаріату, української сільської і міської бідноти. Визиск сей замикає нині сїй бідноті доступ до всіх благ і скарбів національної культури. Коли ж мимо те партія українських націоналдемократів боронить сучасний лад і капіталістичний визиск, то тим самим вона отверто признає, що вона може і має право говорити й ділати не іменем цілого народу, а тільки іменем посідаючих верств українського народу.

Затямте собі добре сї слова в своїй голові ви всі, що належите до кляси української сільської і міської бідноти, до кляси українського пролетаріату, ви всі, що так легко даєте себе ловити на крикливе націоналдемократичне слово! Знайте, що скільки разів доводить ся вам чути чи читати слова про українських народних демократів і про так званий “Народний Комітет”, буцім то тільки вони заступають інтереси українського народу, буцім то вони одинокі боронять його прав, добра й будуч-

ності, то знайте, що не о інтереси, права, добро, будучність цілого українського народу їмходить, а тільки о інтереси, права, добро й будучність маленької частини українського народу — українського міщанства.

Коли українські націоналдемократи в парламенті дають австрійському правительству рекрутів і міліони на військо, гармати і воєнні кораблі, коли вони виступають проти суспільного обезпечення робітників, їх жінок, вдів і сиріт по них, коли у всіх важких справах, де ходить о добро найширших народних мас — ідуть вони все з панськими послами інших народів а проти інтересів тих мас і при тім голосять, що все те роблять для “народу”, то кожному стає ясно, перед яким богом палять вони съвічку, кому вони служать.

Так дійшли ми до зрозуміння, як належить розуміти слова “нарід”, “народний”, “народні інтереси” в устах члена міщанської (буржуазної) партії. Зрозумівши сі слова, нам уже не так трудно довести наші думки до кінця і дати відповідь на питання: чи можна говорити про інтереси, силу й будучність народу, а коли так, то на чим вони полягають? Чи може бути хто покликаний до оборони й заступництва сих інтересів, а коли так, то в кого і де треба шукати сей оборони?

До тепер ми пізнали, що пролетарська кляса, себто кляса міської і сільської бідноти становить величезну більшість кожного народу. І завсігди визискувані й ограблені кляси так у старих, як і в середніх, як і в нових часах становили й становлять сю більшість. Ми підемо далі і скажемо, що й у будучності кляса пролетаріату зростатиме, судячи по тім, як вона тепер з непереможною силою серед кожного народу росте і розвивається. Явище се цілком природне. Капіталізм має те до себе, що скрізь, де він не ступить своєю величеською ногою, там ширить з одного боку гори богацтва й роскоші, а з другого море нужди й сліз. Ласкою свою і сонішним промінем обдаровує ту клясу, яка йому служить — себто міщанство, а проклятим палить ту клясу, яку він полонив на свої услуги — себто пролетаріят. Але без пролетаріату капіталізм одної хвилинки не міг би існувати. Відойміть від машин, від варстатау, від фабрики, від панського загону додаток до них, котрий ми називаємо робітником, а весь съвіт став би подібним до одного великого цвинтаряща, де все завмерло. Помірно отже з тим, як розвивається ся міщанство, то є капітал, помірно з тим розвивається ся і росте пролетаріят, кляса робітника міста й села. Пролетаріят не може таким способом загинути, він може тільки рости й розвивати ся.

Але що далі, то визиск, на якім основується сучасний лад, стає для пролетаріату нестерпимим. Визиск сей так довго може існувати, як довго є в руках міщанства засоби цього визиску — фабрики, земля, машини, копальні і т. п. Владе капіталістичний лад, коли приватна власність на засоби визиску перейде з рук дотеперішніх її посідачів у руки цілого народу, цілого суспільства. А той лад, де фабрики, земля, машини, ко-

пальні і т. п. стануть власністю всього народу, де зникнуть визиск і до-теперішні кляси, той лад називаємо соціалістичним.

В поваленю сучасного капіталістичного ладу, основаного на визиску одних другими і в збудованю на його руїнах соціалістичного ладу, заінтересований нині тільки пролетаріят кожного народу, що становить, як знаємо, більшість кожного народу. Таким чином соціалізм, як остаточна ціль пролетаріату, се не тільки його класова ціль, але й народна та загально-людська. Тому ми кажемо, що тільки соціалізм несе визволене цілому народові з кайдан сучасної неволі, що тільки в соціалізмі будучність кожного народу.

Але осягнути свою ціль може пролетаріят тільки з'організованою боротьбою. Задля сеї боротьби вінєднаєтьсяся до купи, в організацію, в соціалдемократичну партію. Завданем соціалдемократичної партії кожного народу є освідомити найширші маси народу, а тим самим зробити їх здатними й готовими до важкої боротьби за свої права, домагання і бажання, за хліб, волю і світло — за соціалізм.

Класовою боротьбою називається ся боротьба, але є вона й народна. Є вона класовою, бо соціалдемократія веде її в інтересах пролетаріату. А що пролетаріят становить більшість кожного народу, то боротьба за його інтереси є народною боротьбою.

Зараз ми се краще побачимо.

Коли нам закидають, що ми, соціалдемократи, вороги власного народу, а соціалізм то добра одежда, тільки не на нас шига, або що соціалізм то жидівська вигадка, то ми спітаймо: на чим полягає сила, могутність і будучність народу?

Сила й могутність кожного народу залежить перш усього від того, як великий числом народ, від того, як він родить ся, як живе, як працює, як вмирає. Наш народ числом дуже великий; усіх Українців у Росії і Австрії є поверх 34 міліонів, з чого тільки на австрійську Україну припадає 4 міліони. Числом богатий наш народ, але який-же він бідний! Як розглянути ся по всій країні, де живуть Українці, то побачимо, що більше як три-четвертини всіх Українців належить до бідноти, яка живе з працю своїх рук. Жите сеї бідноти, се не живте, а животінє. Чи вам треба описувати, як живе український робітник помістах і селах? Конинакраще відживляється ся, як наш мужик на селі і робітник у місті. А як він працює? Все одно, чи в своїх чи в чужих панів? Скільки годин на день мусить він працювати, чи то в варстаті, чи в фабриці, чи на панських ланах, аби заробити на сей дрантивий кусник хліба для тебе, жінки і дітей? Українські пани люблять говорити про велику й могучу Україну, а чи не бачите, або чи нечуєте, скільки то соток тисяч нашого народу, нашої бідноти рік-річно покидає із залиднів і нужди рідну землю і втікає в світ за очі, аби тільки з працю рук своїх на чужій землі вижити? Як вітер зерна піску на всій сторони світа розкидає, так еміграція розпорощує укра-

їнську бідноту по цілім сьвіті! Коли в таких злиднях живеться українській бідноті то нічого дивного, що наш народ — як учені виказали — тілесно западає, карловатіє, що порівняючи, дуже великий процент припадає мертвих дітей уже при самім роженню, що задля браку удержання живих дітей, дуже великий процент їх за молоду вже гине, що смертельність нашого народу сливє чи не найбільша з поміж усіх народів в Європі. А коли соціалдемократія бореться за те, аби наші робітники міста й села коротше працювали й більшу платню за свою кроваву працю діставали — аби берегти їх здоровля, їх жінок і дітей, то чи се домагане вороже народові? Чи українські соціалдемократи, борючися за хліб, добробут і здоровля величезної більшості нашого народу, є його ворогами, ворогами власного народу?

Та сила й могутність народу не залежить тільки від того, як великий він числом і яке матеріальне (тілесне) його становище й жите, але також від того, як він духовно живе, яка його культура, освіта і т. п.

А коли духове жите і культура народу стойть високо? У нас звичайно думають, що культура народу залежить від того, кілько народ має своїх мислителів, учених, поетів, музиків, артистів-малярів і т. д. Коли-б воно дійсно так було то пр. московський народ який має свого Тургенєва, Достоєвського, Пушкіна, Толстого, Лермонтова, Горкого, Мечникова, Чайковського, Шаляпіна висше стояв би культурою від такого маленького народу пр. яким є Фінляндії, котрі таких великтів не мають. А однаке так не є. Бо культура народу залежить не від тих, що пишуть, але від тих, що читають, не від тих, що компонують, але від тих, що грають і слухають, не від тих, що творять і малюють, але від тих, що дивляться і подивляються. І ми маємо свою культуру, навіть богатою величають її деякі. І ми маємо свого Шевченка, Драгоманова, Франка, Винниченка, Лесю Українку, Лисенка, Заньковецьку, і ми маємо вже свою літературу, науку, штуку, театр і т. д., а чи богато є споживачів скарбів нашої національної культури? Богато у нас читає, слухає, дивиться, подивляє?

Ні! Темнота і некультурністю живуть широкі маси нашого народу. На 100 людей є аж 74, що не вміють ні читати ні писати. В безпросвітності загибає наш народ. Бо культура мас — то є культура народу.

І коли українська соціалдемократія змагася до того, аби повалити сучасний капіталістичний лад, який не тільки рабує здоров'я і жите народу, але позбавляє його съвітла і всіх скарбів культури — українські націоналдемократи змагають, аби нинішній лад заснований на визиску пролетаріату, задержати: коли українська соціалдемократія бореться за се, аби здобуваючи крапці умови праці і життя для широких мас українського народу, дати їм можність жити духовим житем, жити новочасною культурою і творити свою національну — то чи ж се ворожий замах з її боку на народ? Чи тому українські соціалдемократи — вороги власного народу? І коли тільки соціалізм забезпечує найширшим його масам, отже

більшості народу, повний і всесторонній їх фізичний (тілесний) і духовий розвій, то чи соціалізм — се одяг не на наш народ шита, чи він жідівська вигадка? Так отже клясова боротьба пролетаріату за хліб, волю і світло, за соціалізм се є народна боротьба. Соціалдемократія, що боронить інтересів пролетаріату, боронить рівночасно народних інтересів.

Ся боротьба горить ясним полумінем скрізь, де тільки живе пролетаріят. На заході філії сеї боротьби здіймають ся високо. В Англії, в маленькій Бельгії, Німеччині, Франції і інших західноєвропейських державах пролетаріят з'організований в силну і могучу соціалдемократичну партію, з гордістю може собі сказати: Нарід — то я!

У нас ще далеко до сеї радісної хвилі. Але день, коли прокинеться наша біднота сіл і міст зі свого камінного сну та через організацію і освідомлене стане сильною і могучою, хоч як віддалений, але неминучий.

От тоді теж вона гордо заявити:

Нарід — то я! Моя воля мої інтереси — се воля і інтереси народу! Соціалізм, мій прапор — то є народний прапор!

Хай живе соціалізм!

П О Г Л Я Д О В О.

“Так — так! Душа — то щось найліпшого у чоловіка! Щілком як соціалізма у безроги!”

Мир. Стечишин.

У ТЕМНУ НІЧКУ.

(Картина з життя наших робітників за морем.)

Темна нічка. Місяць съвітить, зірочки сияють.

В таку темну нічку, коли лише ріка Нікола грає журливо на своїм каменистім кориті, а вітер свище поміж галузками дерев та рве сніг зі стрімких Скалистих Гір, а поміж горами голодні каюти виуть, от у таку то темну нічку заступав несподівано голос кемпового дзвону.

— Дзень-дзелень, дзелень, дзень-дзелень!

— Вставайте, раби, поправте на собі кайдани та йдіть докінчувати роботи зелізну дорогу, що має внести жите і рух поміж отсі скали.

Встають. Заспані, їдять трохи вівсяної каші й на голос “Рол авт!” рушають на “побоєвіще”. Як тіни йдуть-сунуть ся дорогою, аби стати на місці перед семою годиною.

І ще довго тревас темна, холодна канадійська нічка. А люди, як духи закляті. Стukaють, рубають, гори перевертають, шуфлями, як писарі перами, махають. Для житя, для культури дорогу роблять. Може для них та дорога колись і придасть ся, як вздовж неї колись, з коцами на плечах, іти-муть та питати-муть роботи для своїх знищених рук, або може навіть вдасть ся котрому з них вкрасити ся до бакс-кар-и та поїхати за дармо кілька миль тою дорогою. Хто знає?

Ширить ся цивілізація.

А що день за короткий, так треба й у ночі робити. А що за темна, так треба силоміць робити. “Мус” — великий пан!

А як котрий з робітників не схотів би часом піти до роботи, такому потрафить “бас” сказати в ухо: “Рол авт, ор рол ап!” що має значити: “Або йди й роби, або ні, спаковуй свої коци та йди до чорта!”

На жертвеник цивілізації всюю треба зложити. І в цивілізованих часах усьо можливе. З двох причин так дістється ся.

Кажуть, що день робітничий тревас десять годин. Але се неправда. Отсей весельчак, що говорив колись, що його батько Жид, а мати Айришка, той самий, що ніби не бачучи в темності, кинув якраз тепер на “баса” повну шуфлю піску, він як на долоні потрафить кождому невірному доказати, що день тревас ні більше ні менше — лише чотири тижні. І йому треба вірити. Два тижні є до обіду, а два тижні по обіді. Перший і послідний тиждень є в ночі, а два середні тижні — в ясні, освічені сонцем. Так день тревас чотиридовгих тижнів, довгих як руські місяці. Сьмієте ся, паноньку і не вірите, бо ви біті в австрономії і в географії та інших науках, що зовсім інакше говорять? Отже заправте ся де інкогніто до нашої праці на один бодай рік, а побачите, що постарієте ся о шість років, коли не більше. І переконаєте ся! Лише не знати, якби

вам їло ся обід під голим небом, на сувіжім, морознім воздусі. Брр!

По чотирох тижнях праці пора йти на вечерю. І знов сунуться люди, як тіни, до кемпі, що ясніє в нічній темноті.

Коли би так хтось з боку став і порівняв робітників до тих людей, що біля них переїзджають білі, гладкі й одігі, то не повірив би, що се люди одної раси, не повірив би, що се в однакові сотворіння. А ще більше утвердив би ся в тій вірі, якби ввечір по вечері прийшов до кемпі.

Славний Джек Лондон, “американський Горкій”, говорить, що робітники виглядають як якісь надзвичайні сотворіння, що не мають жадного роду, що не мали ніколи родичів, ані родини, ані братів, ані сестер, а вигріло їх — сонце, тепло сонічне.

В кемпі є ті сотворіння. Велике шатро, а в шатрі повно ліжок, одно над одним, як на кораблі, а в кождім ліжку по два чоловіки. До такого виду треба призначаювати ся, бо можна перестрашити ся непривичаному.

Родини не має ні один, майна ніякого не має ні один, кращих споминів не має ні один, тільки й всього в сьвіті, що “бонк”, коц тай шуфля. Ідеалу якогось ні один не має, ні один навіть не інтересується релігією.

— Песяче жите, — говорить ситий Англієць, бувший голляр витрясаючи зі своїх черевиків по жмені піску.

На те відзывається ся старий Бил, що колись був “за барою” в Сіателі.

— Коби то ми ще мали песяче жите. А то пес ліпше живе. Пес може в день спати, а я мушу йти до роботи, а коли пес згине, то всьо з ним кінчить ся, тимчасом я як згину, то ще мушу йти до пекла.

Ціла кемпа съмістється ся.

Чорний, лисий Джек, що колись в Монтені крав коні та заледво втік від ренчерських рушниць, а тепер у кождій вільній хвилині лише читав і читав книжки та часописі і в кемпі уходив за поважного критика літератури, простягаючи ся, кличе благально:

— О, ти Боже, Боже!

— Всюку оставил нас еси? — додаю я по своїому, а “чємний” Джім, що хвалить ся, що в своїм житю не знав ні батька ні матери, та не може одного речена сказати без проклону, як хінська машинка до моленя, витарахкотів:

— Якби ти.... пішов на один день до нашої роботи, то ти з цього сьвіта й сліду не лишивби.

— От дармо голосу собі не псуй, Джім! — говорить спокійний Француз, що пяній втікає завсігди від паперу та кожуха і твердить серіозно, що паперове пуделко вкусило його в ногу, — ти знаєш, що його тут і нема, він уже аж колією сюди приде.

Коло мене спить старий “Галіцян” з Борщівського. Він слухає сей мови, та, обернувшись ся, потайно хрестить ся.

— Вуйку! — кажу я до нього. — А чи знаєте ви, який нині день?

— Середа! Е, ні! П'ятниця нині!

— Е, я не про те питаю; я сам добре не знаю, який нині день тижня, але нині велике ваше съято — руське Різдво.

— Справді? — Старий дивуться і думає. Потім встав, зібралася, пішов на двір, а по хвилі вертає з фляшкою в руках.

— Я нині робив у таку вроцість, але буду нині й съятувати — говорить і потрясає фляшкою. — Дай Боже здоровля!

Пе і всі плють по черзі. А старий як збожеволів. Мало фляшки не проковтне; а як не стало, приносить другу.

І пе. Пхає мені.

— Не хочу, вуйку. Знаєте, що я ніколи не пью.

— Брешеш! — белькає старий. — Кождий чоловік пе, мусить пити! Диви ся, як я пю. Я не боюся горівки. — І тягне.

— “Датс ді вей, датс ді вей!” — пропговарюють тоwarzishі недолі.

Спокійний Француз підносить голову.

— Ти порядний чоловік — говорить Українцеви. — Ти робиш так, як я. І ви всі хлопці повинні так робити.

— Я не піяк, — говорить тимчасом до мене Українець. Я газда з діда прадіда. Але як я поїхав до Канади, тай взяв фарму коло Едмонтону тай дав дітий на службу, то всьо змінило ся. Мав я сина. Він для мене цілим съвітом був. Пішов на службу, тай тільки я його й бачив. Мав я доньку, тай встиду мені на старі літа наробыла. Знююхала ся в готелі з якимсь Англіком тай повіяла ся съвітами. А я мав іще двоє менших дома. Тай думаю собі: Як вони подоростають, то так само зі мною зроблять, як і старші. Але я не хотів на те чекати. Найгинуть, як мишенята, як я маю з них такої потіхи дочекати ся. Тай я раз в ночі потихо пішов до Едмонтону, а звідтам на роботу поїхав, тай так я вже рік не був дома. Тай мені гірко..

І став плакати.

В кемпі робить ся тихійше. Дехто вже спить. “Бас” гасить лямпу. Тоді Українець, що досі сидить нерухливо, встає і съвітить лямпу наново.

— Пошо съвітиш? — питає “бас”.

— “Шереб” — відповідає газда. — В мене нині Крізмес. Я съятую.

І як на лихо починає пяним голосом затягати:

— Бог предвічний...

Та не докінчив і одної строфки. Якраз коли хотів засыпівати “ і утішився”, вхопив його “бас” за ковнір та як сніп пшениці потягнув за двері в сніг.

Так в кемпі завсігди з пяними робить ся...

І так само зробило ся на саме руське Різдво з пяним Українцем.....

У темну нічку.....

Едвард Маттія.*)

ДІДИЧІ І СЕЛЯНИ.

В одній старій казці розказується про те як то раз корова, коза і вівця заключили союз зі львом, що був царем у тих сторонах. Між ними станула така умова, що кожда добича, яка їм попадеться, має бути поділена на чотири одинакові пайки, щоби кожному з союзників дісталося по рівному. Притрафилося раз, що в сіті, заставлені козою, попав олень. Тримаючи ся умови, коза зараз покликала всіх союзників, щоб з ними поділитися добичною. Але як лиш усі зібралися, щоби поділитися м'ясом оленя, лев став по середині і заявив рішучо, що він сам буде ділити. Він сказав так: Олень буде поділений на чотири пайки. Перша пайка належить ся мені по закону, тому що я називуюся львом і царюю в сих сторонах. Друга пайка — також моя, бо я найсильніший, просе ніхто не може навіть сумніватися. Третя пайка — належить ся також мені, як найвідважнішому з вас; за се також ніхто не може робити мені найменшого докору. Вкінці, четверта пайка.... ну, що там балакати! Коли хто-небудь з вас стрібуве простягнути лапу по четвертій пайці, того зварю в неділю на обід.

*

*

*

Селяни, ви, що працюєте коло землі, котра до вас не належить, чи приходило вам коли на думку, що супроти дідичів, ваше положення таке саме, як корови, кози і вівці в казці? Чи думали ви про те, що дідич, так само як лев, забирає собі найкрасші овочі вашої праці.

Земля, скроплена вашим потом, родить хліб, вино і всякі інші багатства; все те служить до того, щоби дідич ріс в сало, хоч він нічого іншого не робить, хіба тільки стоїть і дивить ся.

Впрочім, то ще не щла правда: не всюди йде дідичови. Коли-бід вам не впала ся маленька пайочка того добра, ви не могли би жити й на другий день не станули би до роботи.

Стара казка, що я вам її розказавав, нічого не каже про те, чи союзники і на далі лишилися в союзі по тім поділам, що його так мудро перевів лев. Правдоподібно, ні: і кождий з них, навчений досвідом, волів на будуче полювати на власний рахунок, чим в компанії зі львом.

Та ви, селяне, в котрих немає пляди землі, котрі не маєте нічого окрім рук і десять пальців, чи ви можете роздобути средства потрібні

*) Статюю написав італійський селянин, соціяліст, Ед. Маттія. З огляду на се, що многі наші імігранти працюють тут як і в старім краю як рільні робітники, не від річи мабуть буде для них ознайомити ся з цією статею.

до житя, коли не будете продавати своєї праці земельним панам?

Коли би пани забирали собі всі овочі вашої праці і не відступили вам ані навіть маленької частини, ви не могли би піддержувати свого житя і — що гірше — не могли би станути знова до роботи. А хто тоді працював би коли їх землі? Вони мусіли би тоді самі працювати, мусіли би покинути своє розкішне житє, своє солодке неробство!

От чому дідичі, на перший погляд, більше велиcodушні чим лев, але в дійсності дивлять ся вони лиш на свою вигоду, коли ласково відступають вам малу частину овочів з землі, яку ви обробляєте.

Чи може думали ви, що дідичі роблять се з доброти, з почуття справедливості? Ще раз кажу вам, — вони роблять се лише для власної вигоди, щоби ви могли далі працювати та добувати з землі для них доходи. Та частина плодів, — або іншими словами, їх грошева вартість, — яку дідичі дають вам, щоб ви могли піддержувати свое житє і були в змозі далі працювати, становить вашу наемну або заробітну платню, а ви самі є зарібниками, або слугами.

*

*

*

Був колись час, коли суспільний лад був інший, чим тепер. Були тоді дідичі й були невільники, раби, що обробляли їх землі. Особа невільника належала в цілості до дідича, — ні менше, ні більше, так як коли би то була яка-небудь робоча скотина. Таким чином один чоловік був власністю другого чоловіка. Але в ті часи про житє й здоровле невільника журив ся сам дідич; він мусів на власний кошт його годувати, давати йому мешкане і взагалі удержувати його в такім стані, щоби він день за днем міг працювати на свого пана. Заосмотрене в іду і помешкане, — се було всео, що діставав невільник як нагороду за свою працю від дідича.

Але з ріжких причин той лад з часом мусів змінити ся. Неволю скасовано, — не так з почуття справедливості, як радше тому, що показала ся вона вже невигідною для панів. Вигоди посідаючих кляс являють ся завсігди сильною пружиною в житю людства. І власне та конечність піддержувати невільника і його родину навіть в неробітну пору, сей безнастаний неспокій о його житє й здоровлі, як се буває у господара, що держить худобу й журиТЬ ся житсм і здоровлем своїх коней і волів, — усе те стало для панів невигідним. Земельні пани задумали увільнити ся від тих турбот і того неспокою, який заколочував їх мирний сон. Під покришкою, що вони ділають з гуманних і набожних мотивів, одного дня зробили вони вигідне для себе діло — дали волю своїм рабам.

Але воля — не така річ, щоб можна нею наїсти ся й коли самим хлібом не вижив чоловік, то самою свободою не вижив тим більше. А раби опинили ся власне в такім положенню, що в них було богато волі, а

в той час вони були віддані на ласку й неласку судьби, в жертву голоду, без даху й теплого кута.

Щож мали вони робити, щоб ратувати себе перед можністю вмерти на волі з холоду й голоду? Вони не могли вже продати своєї волі й самих себе, але вони мали другий вихід: продати богачам свою працю, свою робочу силу.

Так отже вони віддали себе в розпоряджене панів і обовязалися працювати через такий то час і за таку то винагороду або платню, в натурі або грошах, що — на одно виходить.

І таким чином в місце давнього робітника-раба появився вільний наемний робітник.

* * *

Але не все й не всюди робітник-раб перемінився відразу в вільного наемного робітника. В деяких сторонах, зоки ще на сьвітовім ринку появився наемний робітник, безпосередно за робом прийшов так званий панцизняний хлоп, кріпак, котрого можна назвати також земельним рабом. Що-ж таке — кріпак? От що: дідич відступав своєму кріпакові малій кусень землі, кріпак обробляв ту землю своїми средствами й силами, брав собі весь урожай, але за те був обовязаний працювати на панських ланах. Скоро лише обробив свою ниву, мусів іти на панський лан обробити менший або більший шмат панської землі, а за се не діставав ніякої заплати.

Одним словом — з дощу під ринву. Раб, кріпак, робітник, все то — одна й та сама біда! З людій тягнеться жили на всі способи; лише давнійше за невільницьких і панцизняних часів робили се зовсім отверто, без церемоній і не стидаючи ся, а тепер робить ся те саме кожного дня під покришкою найму й свободної умови. Одно й друге в дійсності те саме, але послідне видається на зверх делікатнішим, ліпшим.

Цілій сьвіт поступає вперед, а враз із сьвітом зробити поступ і панове дідичі: вони дуже помудріли, придумали новий лад — наем за заплатою й таким чином винайшли спосіб скубати гусей, щоб вони не надто голосно кричали.

* * *

Тепер погляньмо, після якого правила, якої справедливої норми означується заробітна платня.

Коли цілою заплатою, яку діставав за свою працю раб, було тільки його виживлене, то природно, що наслідник раба, наемний робітник, дістав лише таку платню, яка відповідала розходам на його удержання.

Так само зовсім природно, що ті розходи на удержання виносили мінімум (як найменше), конечно потрібне для піддержання життя робітника.

Давати повисше конечного мінімум, після рахунку панів не можна, і то з двох причин. По перше — панам дуже вигідно, коли розходи на господарство є як найменші, а доходи як найбільші. По друге — робітник, що діставав би платню повисше конечного мінімум, міг би заощадити собі маєток і через те або зовсім визволити ся від своєї залежності в відношенню до земельного пана, або маючи більший достаток міг би розвивати ся умово — а сього пани дуже боять ся.

Але чому робітники, вже независимі від земельного пана, маючи можність заключати з ними умову після своєї волі, не продають своє робочої сили за таку платню, котра перевищала би мінімум, конечне на найважнійші житеві потреби?

Чому не домагають ся такої платні, котра дала би їм можність уладити красше своє жите: набувати яке-таке образоване, ліпше їсти, опрятніше одівати ся, чистійше мешкати і т. д.?

Хто каже їм годити ся за мінімальну платню, котру дає їм земельний пан? Хто заставляє їх до того? — Дідич! Він каже робітникам:

— Або ставайте до роботи за таку-то платню, або робіть що хочете!

Робіть що хочете! Але що? Тож робітники не мають інших средств до життя, хіба свою працю, таж вони не мають за що купити собі хліба, хіба продадуть свою робочу силу.

Вони вільні! Вільні на словах, але не в дійсності. Вони вільні в відношенню до кожного пана з окрема; але супроти кляси земельних панів, супроти всіх панів, взятих до купи, вони мають звязані руки й ноги.

Робітники могутъ, справдї, сказати одному, другому, третому панови:

— Не хочеть ся мені працювати за таку платню; жадаю висшої.

Але наколи четвертий і п'ятий пан, коли всі земельні пани змовлять ся між собою не уступати робітникам, недати ані сотика понад конечне мінімум, тоді робітник уже даліше не в силі опирати ся, він мусить покірно приняти таку платню, яку дає пан. Конець кінцем, йому прецінь, треба якось жити, а інших средств, окрім того, що може за будь яку платню прадати свою робочу силу, він не має.

Кажучи правду, як би представники буржуазії — то значить, у данім случаю земельні пани, — були людьми більше уступчивими й більше розумними, то вони не випирали би ся так завзято підбільшити платню робітникам.

З сього вийшла би для них потрійна користъ:

По перше: се послужило би для них товчком до розширення підприємства, чи там господарства, до такої степені, щоби їх дохід через підбільшене платні робітникам не зменшив ся

По друге, через те збільшила би ся консумція (споживане) хліборобських продуктів, бо рільні робітники, дістаючи більшу платню, мали

би змогу купувати той хліб, котрий тепер лишається по шпіхлірах непроданим.

По третє: наслідком поліпшення свого матеріального положення, робітники стали би фізично сильнішими, працювали би з більшою охотою, праця їх стала би о много видатнішою, чим тепер, коли робітник лихо відживляється через свою бідноту.

Та земельні пани, мимо того, уперто спротивляються підвищенню платню рільним робітникам.

* * *

Коли отже, земельні пани, сприсяглися між собою не уступати домаганням робітників і не підбільшати заробітної їх платнії понад конечне мінімум, то чи не можуть те саме зробити робітники? Чи не можуть вони змовитися між собою — працювати за вищу платню?

Очевидно, що можуть! Земельні пани, конець кінцем, не можуть допустити до того, щоб їх землі стояли облогом; коли-ж отже між робітниками станула би справді така змова, то пани були би примушенні згодитися на домагання робітників.

От чому робітники, як міські, так і сільські, закладають свої фахові товариства, — щоби перешкодити панам за пів-дармо покористуватися працею робітників. Головним оружем тих фахових товариств, — се страйк. Робітники змовляють між собою покинути роботу і так довго не йти на панський лан, аж доки пан не згодиться на їх домагання: підбільшити заробітну платню, або скоротити робочий день.

Та війна між двома класами, між робітниками й капіталістами, ведеться часто, на жаль, дуже нерівними силами. Капіталісти, звичайно находяться в ліпшім положенні, чим їх противники і можуть тим легше опиратися домаганням робітників. А робітники, висилені страйком і безробіттям, скоро витрачують свої скопі засоби й мусять скоріше чи пізніше уступити панам, наколи не хотять умерти з голоду.

Також конкуренція між самими робітниками — пани спроваджують страйколомів — спричиняє невдачу страйку.

Але припустім, що робітники з'єднуються в фахове товариство, або яким іншим способом дібнуться до того, що пани уступлять їх домаганням: підвищувати платню, чи там скоротити робочий день. І в такім случаю, справа майже ні трохи не зміниться: визиск буде вправді менший, але лишиться все визиском. А се тому, що причина лежить глибше — в нинішньому суспільному устрою в капіталістичній ладі, котрий оснований на приватній власності, то значить, на таких порядках, що средства продукції: земля, фабрики, машини й матеріали — становлять приватну власність поодиноких людей.

* * *

Що воно таке визиск (експлоатація)?

Возьмім дідицьке господарство. Тут визиск полягає на тім, що один чоловік працює на другого, що робітник не дістає всеї вартості своєї праці, лишењ частину її, а решта приходить за дармо дідичови.

Іншими словами: робітник, що працює на чужій землі мусить робити не лиш через такий час, який є конечний, щоб він добув собі средства до життя, але ще довший час, а за се не дістає він уже ніякої заплати, — се йде вже виключно в хосен дідича.

Тепер придивім ся визискови близше.

Ан' одну умову так не вихвалюють попід небеса, як спілку, після якої спільник має ділити ся з властителем землі добутими плодами акуратно по половині. Таку умову хвалять собі селяни найбільше, як для них найкориснішу.

Тому ми викажемо той визиск, який має місце при виконуваню спілкової умови. А коли викажемо, що ся форма умови є лиховою, то тим самим викажемо, що ще більше лихими є інші форми умов між селянами й дідичами, як: умова о наєм землі, або заробітну платню.

При спілці, половину плодів дістає спільник. Другу половину дістає зовсім дармо дідич — він не працював ані одної мінuty. Бачимо отже, що визиск виносить тут ні менше ні більше лише 50 процент.

Зробимо тепер рахунок на дні. Коли селянин працював на винаймленій на спілку землі 100 днів, то можна съміло сказати, що з тих 100 днів працював він 50 днів для себе, а прочих 50 днів — для земельного пана за те лише, що вільно йому було працювати.

Коли отже так стойте справа при спілці, котру, як уже було сказано, найбільше хвалять собі селяни, то що доперва мусить діяти ся при інших умовах?

Хто-ж тут винуватий? І чи є який на се спосіб?

Винуваті тут не поодинокі люди. Винуватий тут суспільний лад, оснований на приватній власності.

Дідичі, якими були, такими й лишуть ся. Поки істнє приватна власність і конкуренція, вони не можуть дуже змінити ся.

Земля — селянинови! — отсе спосіб. Земля має належати тому, хто на ній робить.

Приватна власність має бути скасована, а в її місце має прийти власність суспільна.

Тоді не буде вже дідичів; усі мають працювати. Не буде більше визиску; кождий має дістати цілий продукт своєї праці.

Такого ладу домагається ся соціалізм, за такий лад боряться соціалісти!

Селяни всіх країн, єднайте ся, щоб побідила правда, щоб побідив соціалізм!

**ГАЛИЦЬКИЙ ШЛЯХТИЧ НА "ОБІЦЯНІЙ ЗЕМЛІ"
АМЕРИКАНСЬКІЙ.**

"Віш ти, Ядвісю дорога, та природна била-би цалкем ладна, якби
єй тільки ці людзіска не псуулі!"

— 0 —

МЕДВІДЬ І ВОВК.

Медвідь і вовк заложили мисливську спілку: мали спільно полювати, а добичею ділити ся. Першого разу вполовали корову. Медвідь каже:

"Я нині дуже голодний — я нині буду ділiti — а зате ти будеш ділiti завтра."

І дав вовкови ногу, а сам з'їв решту. У вовк і думав: "Чекай на завтра, я тобі завтра відвдячу ся".

Уполовали на другий день оленя. Вовк відразу приступив до поділу, урвав шмат мяса, дав медведеві і каже:

"Нині я ділю. Се твоя порція. Я вчера задоволив ся ногою — то ти нині" — та медвідь недав йому докінчти. "Як ти вчера був задоволений, то можеш бути і нині"! І дав вовкови ногу, а сам з'їв решту. А вовкови з диву аж сльози стали в очах.

Чого дивуєш ся, вовче? Видно не бачив, як люди закони установлюють!

Тарас Шевченко.

К А В К А З^{*}). (Уривок).

За горами гори, хмарами повиті,
Засіяні горем, кровію політі!
Оттам-то милостиві ми,
Ненагодовану і голу,
Застукали сердешну волю,
Ta й цькуємо... Лягло кістями
.Людей муштрованих чимало.
A слоз, а крові! Напоїть
Всіх імператорів би стало,
З дітьми і внуками, втопить
В слозах удових. A дівочих,
Пролитих нишком серед ночі,
A матерій гарячих слоз,
A батьківських, старих, кровавих —
Не ріки, море розлилось,
Огненне море!.... Слава, слава
Хортам, і гончим, і псарям,
I нашим батюшкам царям!
Слава!

I вам слава, сині гори,
Кригою окуті;
I вам, лицарі великі,
Богом незабуті!
Боріте ся, поборете!
Вам Бог помагає;
За вас сила, за вас воля
I правда съятая!

“Чурек і сакля ^{**}) — все твоє:
Воно не прощене, не дане,

^{*}) Сю поему присвятив Шевченко свому приятелеви, Яковови де Бальменови, з'українцему Французови, що погиб в бою з Черкесами котрих Росія покорила доперва після довгої та тяжкої борби, втративши при сім около пів мільйона жовнірів.

^{**) Чурек і сакля — черкеські слова: вони значать хата і корж (плящок).}

Ніхто й не візьме за своє,
 Не поведе тебе в кайдани.
 У нас — на те письменні ми,
 Читаем божії глаголи,
 I од глибокої тюрми
 Та до високого престола
 Усі ми в золоті і голі.
 До нас в науку! Ми навчим,
 По-чому хліб і сіль по-чім;
 Ми християне: храми, школи,
 Усе добро, сам Бог у нас!
 Нам тілько сакля в очі коле:
 Чого вона стойть у вас,
 Не нами дана? чом ми вам
 Чурек же ваш та так не кинем,
 Як тій собаці? чом ви нам
 Платить за сонце не повинні?
 Тай тілько-ж то! Ми не погане,
 Ми настоящі християне:
 Ми малим ситі! — А за те,
 Як-би ви з нами подружились.
 Багато де-чого б навчились.
 У нас же й сувіга як на те:
 Одна Сибір неісходна!
 А тюрм? а люду? що й лічить!
 Од Молдованина до Фінна.
 На всіх язиках все мовчить —
 Бо благоденствує!.... У нас
 Святую біблію читас
 Святий чернець і научас,
 Що цар якийсь-то свині пас
 Та дружню жінку взяв до себе,
 А друга вбив — тепер на небі!
 Ось бачите, які у нас
 Сидять на небі. Ви ще темні,
 Догматами пепросьвіщенні!
 У нас навчіть ся! В нас дери,
 Дери та дай,
 I прямо в раї,
 Хоть і рідно всю забери!
 У нас — чого томи не вмісм?!

I зорі лічим, гречку сїм,
 Француза ласм, продаем

Або у карти програєм
Людей — не Негрів, а таких
Таки хрещених, но простих:
Ми не Гішпане! Крий нас Боже,
Щоб крадене перекупати,
Як ті жиди, та продавати!
Ми по закону!....

По закону апостола
Ви любите брата?
Суеслови, лицемри,
Господом прокляті!
Ви любите на братові
Шкуру, а не душу,
Та й лупите по закону:
Дочці на кожушок,
Байстрюкові на придане,
Жінці на патинки,
Собі ж на те, що не знають
Ні діти нї жінка!

За кого-ж Ти розпинаєшся,
Христе, Сине божий?
За нас добрих? чи за слово
Істини? чи може,
Щоб ми з Тебе насьміялися?
Воно ж так і сталося!
Храми, каплиці і ікони,
І ставники і мірри дим,
І перед образом Твоїм
Неутомленні поклони
За кражу, за війну, за кров:
Щоб братню кров пролити, просять,
А потім в дар Тобі приносять
З пожару вкрадений покров...

Просьвітились, та ще хочем
Других просьвітити,
Сонце правди показати
Сліпим, бачиш, дітям.
Все покажем, тілько дайте
Себе в руки взяти:

Як і тюрми мурувати,
 Кайдани ковати,
 Як їх носить і як плести
 Кнути узловаті.
 Всьому навчим, тілько дайте
 Взяти свої гори,
 Ті останні, бо взяли вже
 І поле і море!

ІТАЛІЙСЬКІ ПРИПОВІДКИ.

Не питай ніколи шинкара, чи його вино добре.

Як спю, спю для себе; як роблю, не знаю, для кого роблю.

Як будеш мав доляри, будеш мав і кревних.

Дівчата плачуть одним оком, жінки двома, законниці чотирома.

Для того, що купує, сто очий замало, тому, що продає, одного досить.

Заповіди для бідного чоловіка: Не їж мяса в пятницю, ані в суботу
 ані навіть в неділю.

На дурного бороді голяр вчить ся голити.

Іміграція в Сполучених Державах Північної Америки.

Многоміліонове населене Америки майже все зайдло тут з Європи. Її корінне населене, червоношкірі Індіяни — майже сchezло і даліше сchezас. Потомки перших голландських, англійських, еспанських і других поселенців при помочі довгої впертої роботи створили ряд політичних організацій. Північно-американські Сполучені Держави є власне одною з тих держав, що за короткий історичний період перемінилися в могутчу політичну одиницю.

Від часу її відкриття, себто більше як 400 літ Америка всегда приваблювала до себе угнетених і покривджених. Переслідувані релігійні секти, політичні вигнанці, комуністи ріжних відтіній, ті що ненавидять і проклинають старий сьвіт насильства і зла, всі були приняті тут; для всіх знаходилося місце, робота. Ніхто небув злишим.

Справа почала прибирати другий оборот від часу розвою промислового життя, коли вільні поселенці зістали приковані до фабричного вар-стату, коли місто заняло пануюче становище. Несучи свою данину капіталови, свою робочу силу, пролетарська Америка в борбі за поліпшення життя, скоро почула в чужинці конкурента. Сполучені Держави йшли скоро дорогою економічного розвою, капіталізм робив великанські кроки — зростала потреба робочих рук. Еміграція в Північну Америку в міру того збільшалася з кожним роком минувшого століття, розширяла ся, втягала в свою струю нові народи.

В початках минувшого століття число прибуваючих щорічно емігрантів було розмірно не велике — 4.000 душ. З кожним роком воно зростало.

Зростаючий в Європі капіталізм нищив малих посадочів, зганяв мужиків з їх землі, викидав і тисячі робітників в часі кріз. Політична реакція в Західній Європі заставляла сотки відданих свободі борців покидати свою родину, і вся та маса голодних і бездомних людей ішла в Америку.

В такі періоди еміграція бистро підіймала ся і служила термометром політичного і економічного життя Європи. Так було в році 1838, в часі крізи, коли еміграція доходяча тоді звичайно до 40.000 людей, осягнула число 80.000 душ. Дев'ять літ потім іміграція, що піднимася поступенно до 154.000, дійшла в часі “картофельного голоду” в Ірландії до 235.000. Ся грандіозна, на ті часи і на тогочасні способи перевозу, цифра, скоро знов підіймається до 428..000 людей, коли в Каліфорнії відкрито золоті руди.

За протяг першого десятиліття 20-го віку, за роки 1900 до 1910, прибуло сюда близько 9 мілонів людей, себто 2 і пів раза більше чим за попередніх десять років. Читаючи ті цифри, можна би подумати, що Америка заливається чужими елементами, що зростаюча еміграція захоплює сюди країну, що Європа мілонами людей переселюється в Америку.

В дійсності однак, справа представляється далеко не так болючо для Америки. Цілий ряд причин і умов робить вплив зростаючої еміграції непшкідливим. По-перше, приріст корінного населення американського такий, що за послідні 40 років не зменшилася майже жадна зміна в процентовому відношенню чужинців до корінного населення. В році 1870 на кожну сотку Американців припадало 14.2 чужинців, сорок років пізніше — в 1910 році — 14.5. Рядом з приростом корінного населення треба поставити смертність серед емігрантів і поворотний їх від'їзд зі Сполучених Держав.

В протягу 3 років 1907-1910 рр. прибуло сюди 2,576.000 людей — цифра велика, найбільша від часів відкриття Америки. Але в той самий період покинуло Америку трохи більше як 1.000.000, що зводить “рекорд” до скромної цифри 1,511.000.

Державна перепись 1910 р. показує, що з числа 9.000.000 людей, прибувших за роки 1900-1910, тут осталось близько п'ять мілонів. Та і се не говорить ще про чистім прирості чужостороннього населення. Якщо зрахувати загальне число полішивших Злуч. Держави і померших чужинців за цих 10 років, то покаже ся, що їх число зросло з 10,214.000 людей в 1890 році до 13,444.000 в 1910 р. Розуміється, що колиби взяти під розгляд лише суми прибувших до американських портів за цих 10 років то виходило би, що число чужинців, зросло більше ніж на 31 проц. в той час як корінне населення чужинців зросло лише на 21 проц. В дійсності ж коли відрахувати померших і полішивших Злучені Держави — покаже ся, що приріст їх був слабший як в котрім небудь десятиліттю почавши з 1830 року, з виїмкою лише 1870-1890 років.

З початком 90 років в характері іміграції бачимо різку зміну. До того часу найбільше число імігрантів давали держави північно-західної Європи і Канади. Англія, Німеччина, Данія, Норвегія і Швеція давали переважне число емігрантів. Напр., в 1882 році, що дав найбільше число емігрантів за 19 століття, дві-третих всіх прибувших до американських портів були горожани тих власних держав. Але почавши з 1890 року картина змінюється. З того часу зачинається іміграція рости з східної і південної Європи і скоро займає перше місце. Вже в 1910 році на 1,042,000 імігрантів було: Німців 31.000, Англичан 99.000, Скандинавців 48.000, — всього 178.000, а Росія, Австро-Угорщина та Італія кожда з осібна дала більше числа імігрантів, чим північна і західна Європа. Держави південно-східної Європи дали в 1882 році лише одну

десяту числа емігрантів, а в 1910 вже сім десятих. Очевидно, що се викликає відповідні зміни в складі Злучених Держав.

Первісна європейська іміграція була переважно іміграція родин. Вміру того як іміграційна струя захоплювала народи східної та південної Європи, стало в ній переважати число мужчин і що головне: в віці спосібнім до праці.

В 1910 році приїхало до Злучених Держав майже 2 і пів рази більше мужчин чим жінок.

Наконець іміграція послідних років, се більше чим коли-небудь іміграція робітників -- селян. Більшість прибуваючих людей, Італійців, Поляків, Українців і австрійських Славян — діти землі — переважно неграмотні, не знаючі міської культури люди. На кожних 100 Ірляндців що приїхали в 1905 році було 50 заводових робітників та 40 простих робітників; на кожну сотку Німців, 30 заводових а 66 простих робітників; на 100 Італійців вже тільки 15 фабричних робітників а 84 чорноробів, а між південними Славянами лише 5 заводових а 94 чорноробів на кожних 100 робітників. Незнаючи ніякого ремесла, не призначенні до машинової продукції, послідні радо наймають ся до всякої простої, тяжкої роботи. Найбільше підприємчів находять собі роботу в ткацьких фабриках Нової Англії, в копальннях і зелізних фабриках Пенсильванії і Колорадо, на фармах і в млинах вздовж горішнього русла ріки Місисипі. Інші масами йдуть на всякі земельні роботи при будові зелізниць, водопроводів і т. і. В містах они заповнюють найбільше визискуючі робітні, що зовуть "свет шапс", себто такі робітні, де витискають піт з робітника. Такі робітні в Нью Йорку, Рачестер, Філадельфії і Чікаго переповнені Італійцями та російськими Жидами, що працюють при нелюдських умовах по 12-14 годин на добу. Темнота і несьвідомість широких мас імігрантів, брак організацій для розшукування праці і розміщення їх по тушеї величезній території, тручає їх часто в руки ріжних пройдисьвітів, підозрілих агентів або бюр для найму скебів. Се очевидно не вина імігрантів, а радше їх непчасте. Не маючи доступу до юній, відлучувані від них великими грошевими оплатами, які треба зложити при вступі та ріжними обмеженнями, змушені працювати в неорганізованих робітнях. Але обеднані тяжкою долею рабів, вони пайбільше пригнетені, на копець ломять національні і другі перегородки та вступають в ряди борців проти капіталу. Послідні страйки кравців в Нью Йорку, ткачів в Лоренсі — починають нову добу в житю імігрантів робітників в Злучених Державах.

Скріплене, та зрист іміграції в Злучених Державах звертає на себе увагу американської суспільності. Іміграцію цікавлять ся, студіюють її, предсказують її будучність, а все заінтересоване ся нею переняте неприхильності ба навіть почутем боязни. Почавши від представників висшої кляси суспільності, державних людей, учених, аж до найвищої суспіль-

ної верстви, все переняте неприхильністю до іміграції. Державні діячі і учні націоналісти толкують о занапащенню “американського типу”. Буржуазні політики всіх відтінків і родів з тревогою приглядають ся як чужинці займають величезні промислові центри, як здобувають вплив по містах. Патентовані правники кричать про зрості проступків серед імігрантських мас, а добродії філантропи безпомічно опускають руки перед пануючою в імігрантських центрах нуждою.

Всі они однодушно домагаються ограничения еміграції, заведення нових вимог (грошевих і образованих), неустанно базікають, ухвалюють резолюції, ведуть агітацію. І наконець разом з ними як противник іміграції рішучо і енергічно виступає організований в заводові союзи промислово-фабричний пролетаріят Америки. Поступаючи в згоді з “голосом краю” конгрес стойть перед новим законопроектом о обмеженню іміграції.

Певно, що много несправедливих закидів, накручених цифр, різких осудів, вимагають подрібної відповіди, та на жаль, розмір статистики не позволяє застосувати ся над тим подібно.

Если взяти під розувагу загальний зрості населення в Злучених Державах, то видно, що процент чужинців за послідніх 40 літ майже не змінився. Міста і промислові осередки безперечно втягають в себе велику скількість імігрантів. Але в той самий час відбувається сильний наплив Американців із фармів в міста. В році 1890 жило в містах 23 міліони людей, по 20 роках, в році 1910 - 43 міліони. Населене міст збільшилося майже два рази. Беручи десять найбільших міст, з населенем більше як 250.000 людей, можна побачити на скільки зменшився процент чужинців за 30 літ.

Було чужинців в	1870 р..	в 1900 році.
Нью-Йорк	45 проц.	37 проц.
Шікаґо	48 проц.	34 проц.
Філадельфія	27 проц.	22 проц.
Сант-Люї	36 проц.	19 проц.
Бостон	35 проц.	35 проц.
Балтимор	21 проц.	13 проц.
Клівеленд	42 проц.	33 проц.
Сінсінаті	37 проц.	19 проц.
Нью-Орлінс	37 проц.	18 проц.
Вашингтон	13 проц.	7 проц.

Для характеристики “зростаючої переступності” у вищім степені інтересні отсії факти: в році 1903 загальне число осіб, находящихихся в тюрмах і других подібних публичних інституціях було 634.877. По пяти роках, коли власне по краю йшла агітація по причині зростаючої переступності серед Італійців і славянських народностей, число переступників; і осіб що були публичним тягаром зменшилося до 610.477 людей. І то в

ті роки, коли прибуло коло 3 міліонів "небажаних" імігрантів!

Певно, що число неграмотних серед нових імігрантів з культурно-відсталих країв Шівенної і Східної Європи дуже велике. Але чи американським просвітителям підйомати крик з приводу непросвіченості і неграмотності "славянської раси," коли в південних стейтах чорне муринське 9 міліонове населене майже на половину не грамотне. Та до того в 1910 р. 5 проц. чистих "енкесів" було неграмотних, в той час, коли межі імігрантами було неграмотних 13 процент.

В чім-же лежить та борба проти свободної іміграції? На чім основана широка агітація проти неї? Чи мало землі для збільшаючогося населення, чи займають емігранти місце Американців в промисловім або суспільнім життю?

Сполучені Держави займають такий простір землі, що якщо би заселити сю землю так густо, як заселена приміром Бельгія, то населене всеї земної кулі моглиби устроїти ся тут з таким комфортом, як Бельгійці устроїли ся у себе. Але не в "землі" тут діло так само як не в воно також в обмеженості і неостаточності промислового розвою Сполучених Держав.

Навідворот. Промислова діяльність зробила за послідні сто літ велітеньські кроки вперед. Кольосальний успіх у всіх областях добувального і оброблячого промислу, прогарний внішній і зовнішній ринок витворюють все більшу і більшу потребу робочих рук. А головно росте запотребоване простих "рук", чорноробочих тому що американський робітник в більшості занятий в кваліфікованих, ліпше оплачуваних галузях промислу.

Задоволити сей попит на простий робочий народ спосібна іміграція, котра регулює ся не полічично державними мірами, а простим законом життя капіталістичного устрою — попитом і подачею. Капіталістична система витворила пролетаріят, не посідаючий нічого, крім своєї робочої сили. Та сила — є тим товаром, котрий робітник продає, і він в борбі за своє існування мусить везти її туди, де є на неї попит.

Підстава усіх криків за обмеженем іміграції треба шукати в спеціальнім характері розвитку суспільних відносин і у формах класової борги американського пролетаріату. Буржуазія всіх країв гірше вогня боїть ся розваю класової съвідомости робітничих мас, трясе ся перед її політичними виступами. Вона покладає всії свої зусилля на те, аби здергати розвій той съвідомості і, щоби незадоволене справити куда — не будь в бік від дійсного виновника. Часом вона кидає робітничій клас обгрізену кістку політичних прав або суспільних улішень. Але найохотнійше вона стремить до того, щоби розірвати класову єдність, поставити одну частину робітників проти другої. Вона силує ся замінити класові інтереси інтересами "національними". Груповими, професіо-

нальними. Американській буржуазії така "гра" довгі роки удавала ся і она споживава плоди побіди. Американський пролетаріат не знає розрізнати приятеля від ворога. Такий досвід здобули єго європейські брати в віковій політичній боротьбі. Він консерватист і в своїй боротьбі з поодинокими капіталістами він ще не дійшов до пересувідчення о необхідності боротьби з капіталістичним устроєм. Він вдоволяє ся тим, що йому вдалось піднести заробітню плату, зменшити час праці і поставити сильні юні для охорони тих здобутків. Але невідступні товаришки капіталістичного устрою — кризи, безробітє, зменшують вартість пролетарських здобутків; зростаюча дорожня средство до життя зводить на нічо відносно великі заробітки організованих робітників. Американський робітник підлюджуваний буржуазними політикерами почав обвиняті у всім іміграцію. "Кождий імігрант віднимас в Американця роботу" — стало девізом робучих мас, що руководять ся принципом "політики" юній.

Причина кріз і безробіття лежить богато губче чим се догладили ті заступники "американського робітника". Она скриває ся в основі теперішнього способу продукції і ніякі матеріальні здобутки не увільнять їх від страховоща безробіття і кріз. По тій стороні океану, куди з Америки ніхто не емігрує, з такою страшною силою панує кріза і безробітє як і ту. Зменшене іміграції нічим не облегчить долі американського робітника працюючого в таких заводах, де панує сезонова робота.

Если буржуазні приятели американського робітника так западливо стають ся забезпечити єго від напливу конкурентів, то чому би їм не перевести таких пожиточних законів, як обмежене роботи малолітніх, як обовязковий 8 годинний день праці.

Американський пролетар ще не зрозумів всеї недорічності своєї боротьби против свободної іміграції. Як і до нині, він з надією чекає на нові єї ограничення. Але кожде нове обмежене іміграції, се тяжкий удар для нас, відорваних від старого краю і для наших рідних та другів, що страдають по тамтім боці океану. Ми повинні бороть за свободну іміграцію взяти в свої руки, повинні стати горожанами сеї свободної країни і як горожани, бороти ся в рядах тої партії, яка одніока може і повинна бороти ся за свободну іміграцію — в рядах соціалістичної партії.

Ю-рій.

Дж. П. Гейвіт.

СПАСИТЕЛЬ.

Я бачив як він наливав у форму розтоплений металль, для машиніста гамулець.

В страшенно горячім воздуху ліярні я бачив як літали дрібненькі порошки отрути.

На єго білім лиці я бачив виписану страшну, виживаючу смерть.

Те про що Він думав, було далеке; Він не бачив невмолимої смерти; Безіменний чужениця, Вінувесь день слухав приказів, їх нерозуміючи; Вірно, без ропоту наливав Він розтоплений металль.

...Враз поїзд судорожно спинив ся, послушний руці машиніста.

Я чув як під возами сичали парові гамульці!

Я пішов над глибоку пропасть на краю треки.

Я рад був, що спас ся, враз з другими!

І тоді пригадав я собі Того, з невмолимою, виживаючою смертию на Його лиці —

Що для мене наливав розтоплений металль у затроснім воздуху ліярні.

— 0 —

ЧИСТА БІДА!

Просто скандал, яке тепер мясо дороге і другі средства поживи -- чисто чоловік з голоду вмерти може!"

Тереса Малкел.

Про Працю Дітій.

Поміж численними завданнями, які тепер представляють суспільноти під розвагу філантропії займає чи не найважнійше місце праця дітій. У наших законодатних тілах предложено в сїй справі чимало внесень, ухвалено чимало законів ограничуючих вік дітій, вкорочуючих час праці та заводячих примусове елементарне образоване.

А однак, як се видно зі справоздання комісаря праці стейту Нью Йорку, значно більше дітій працює по фабриках в сїм, нїж се було в минувшому році.

Закон, ограничуючий вік ухвалено лише на те, щоб його злегковажити. Більше родичів в сїм році допустилось кривоприсяги, щоб лиці післати своїх дітій у фабрику. Страшна потреба, голод і холод приневолили їх злегковажити будучість дітій, не звертати уваги на се, що таким поступком вони прямо засуджують дітій на смерть.

Незвичайно вражливі в молодечому віці, наші хлопці та дівчата, що працюють на хліб, стають не лише каліками на тілі через безпереривну та напружену працю, але серед них зростає також хоробливість, жажда нездорових поривів та непожаданих забав.

Позбавлені дитинства, вони майже змушені забувати на чистоту, невинність та простоту, що йдуть в парі з діточим віком. Що так дійсно є, можна заключати з сего, що число переступників є в десятеро більше між дітьми, що змушені тяжко працювати, нїж між дітьми, що ведуть природне жите, ходять у школу, бавлять ся та мають здорові розривки.

Праця дітій — се нефахова праця, а така праця потягає за собою нужденну платню, животінне без средств до житя, без виглядів на будуче.

Треба одначе всім тямити на се, що наші нинішні дівчата і хлопці — робітники, се наші будучі робітники та що від пих і то виключно від них буде залежати, чи наш край буде на будуче підноситись, чи упадати.

Виходить з сего, що ми, побільшаючи число дітій — робітників, завдаємо собі далеко тяжкий удар, нїж би се зверха виглядало.

З економічних причин, коли не для інших, мусимо отже застановити працю дітій, старатись затерти слід того страшного пятна, що є найтемнішою плямою двайцятого століття.

Та заким полагодимо справу праці дітій, нам потреба поперед усого розвязати загадку, як дати людям хліб, бож сї обі справи стоять в нероздільному полученю.

Саме ухвалюване законів не положить кінця праці дітій. Наш обов'язок зглідом дітій суспільності не кінчить ся ще тоді.

Коли ми раз прийшли до заключеня, що се дуже шкідливе заставля-

ти наших дітей до праці перед скінченем чотирнайцятого року житя та що найкраще для них буде оставати в школі хоч до шістнайцятого року, ми мусимо знайти дорогу, як їх там удержати.

Робітники, яких діти найбільше терплять, мусять послухати голосу молодіжи, мусять успокоїти крик дітей. Час прийшов, коли вони мусуть злучитись та усіма силами застановити визискування та винищування їх власного тіла та крові.

Доперва при новім ладі суспільності, коли річи будуть виробляти на хосен а не задля зиску, коли усі дорослі чоловіки та жінки дістануть повну заплату за свою працю, коли усі спільно подбають про хорих, маліх та потребуючих, аж тоді доперва праця дітей зовсім щезне з лица землі.

Переклав Е. Г.

— 0 —

Що зробили для робітника дві головні панські партії в Америці?

Х. Майстренко.

НА ВІЙНІ.

(З записок самовидця).

Фортеці, редути, лунети, ложементи, вовчі ями, колючий дріт, фугаси, камнеметалки...

Рушниці, шаблоюки, ратища, кулі, гармати, пекельні машини, порох, дінаміт, лідіт, —

Атрібути війни.

Мокре від людської крові, од мозку людського, з божевільними очима, метушить ся військо між купами трупів: стріляє, падає і вивершує собою кріаві гори... Звідусіль, мов ритми хвиль бурхливого моря, все довкола вимовляє, співає, голосить, пищить, кричить, репетує, скретотить одне страшне слово:

— Смерть!

Мріють, аж мигтять, червоні хрести лікарського та санітарного персоналу: рятують ранених.

Великою кріавовою плямою здається сонце, повите, мов хмарою, по роховим димом. Я стою побіч тимчасового госпітального барака, на откосі земляного захистка-валу, — стою і дивлюсь впростяж. А попід валом, скільки сягає око, коливається ся стальна щетина списів, мелькають ранці, торбини, підторбини, патронташі, казанки, бутелі, — запасні батальони проходять на позиції. Поважні, але цвітущі лица, журні, але живі очі... який контраст з тими вояками, що лежать в напів-вохкій землянці — госпітальному баракі!

Я тільки що вийшов з землянки. Вийшов, але перед очима ще й досі, як жива, стойть картина, що довелось там взглядіть. На однім операційнім столі лежить худий, висхлий солдат, років 36-ти. На очах запиняло, біля носа сітка, насичена хлороформом. Груди хвильують ся не знизу вверх, а якось від одного боку до другого. І дивовижно, ненатурально хвильують ся: один час швидко-швидко, мов тріпається ся безпорядно пташина, спіймана в сільце, потім цілком замруті, недвижимі стануть... А ніж лікаря вганяється ся в худе тіло, обтягнуте живтою шкурою: ріжуть потрощену ногу вище коліна...

На другому такому-ж столі лежить солдат — російський німець, але ще худіший, якийсь прозорий увесі.

Йому вилущують з плечі поранену праву руку без хлороформу, — слабий занадто, не виживе присиплення. Терпіть... терпіть, аби лишитись живим. Ріжуть нерви, витягають завязуючи кровеносні сосуди — він не здигнеться. Тільки раз-ураз безкровні губи його ворушать ся і тихий ледве чутний, голос жадібно питав:

— Тепер буду жити? жити буду, пане лікар, буду?

Яка жага життя!

А лікар, схиляючись тим часом до свого асістента, ще слабше, ще тихше шепоче:

— Дві-три години протягне, не більше. Спасти не сила: підкинулась гангрена.

За дверима операційної мелькають носилки. Там, на численних ліжках, поставлених в чотири ряди, кандзюблють ся ранені. Скільки з них беть ся в муках сконання, деякі — вже випростались... І носилки все мелькають... санітари односять мертвих до мертвецької.

Прибитий, приголомшений стражданням, муками ранених “жертв війни”, лишив я операційну, вийшов з барака, — і, як на гріх, зустрівсь з цими здоровими людьми-салдатами, що йдуть на смерть... І це сонце — крівава пляма, як ознака того, що саме чекає цих здорових салдат... Серце шматається ся на клапті, голова паморочить ся, у висках стукають молотки, а перед очима замелькали зелені кружала...

— Боже, спаси їх — шепочуту губи.

Враз розтинається ся пісня:

Молодий козаче,
Чого зажурив ся?!

Отут, проміж людського лиха, сліз, проміж людського божевілля, озвірення блиснула ця святиня України — ця пісня, блиснула якось незважливо, ненатурально, напружено, полохливо і непевно. І ту-ж мить порвалась... іменно порвалась, як натягнута струна, як незабаром, в божевільнім бою, порветься і саме життя отих салдат, що живим морем колишуться мимо мене, йдучи на позиції. Прощайте, батьки численних сімейств, ніжні і дорогі брати жалібниць-сестриць!....

Кров і сльози, сльози і кров, і силоміць прикорочене життя, і навіки загублена доля, і назавсігди розбите щастя тисячі тисяч людей....

Молодий козаче,
Чого зажурив ся?!

ще раз завів хтось пісню. І замовк.

— Навіки.

Макс Едлер.

Деревяна Нога.

. Пане Бравн, то ви не хочете купити знаменитої деревяної ноги? Дійсно ні не хочете? Я маю таку ногу, що я її носив два або три роки, і я хочу спродати її. Тяжко мені тепер за гроші і хотій я дуже привязаний до твої ноги, я би хотів розстати ся з нею, аби лише міг мати на житі. Ноги звичайно пожиточна річ, згадуться, аби обійти хату довкола і на таке інше, але чоловік мусить дбати також за свій жолудок, як хоче ходити. Отже, я вам тепер зроблю предложенє. Тота нога є патентована через Ферчайлда; сталеві пружини, кавчукові чиколонки, гнуучкі пальці і всьо, і вона ціла тепер в ліпшім стані, чим вона була тоді коли я її купував. Чиста вигода для чоловіка! Найроскінніша нога, яку я лиш носив. Єсли лиши щасливість можна осягнути по сім боці гробу, то належить вона до особи, яка вбере ся в сю ногу і буде чути, що вона її. Через се я кажу, що я вам особисто роблю ласку і я уявляю собі, що бачу вас, як скачете з радості над нагодою і хочете добити торгу, нім ще я подав ціну — ви певно не повірите, я знаю, що я спущу вам сю ногу аж на чотири сотки долярів.”

“Що чотири сотки я сказав? Я думав шість сот; але най вже стойть. Я ніколи не цофаю ся, коли подаю ціну; але се просто значить викинути сю ногу — дійсно, так.”

“Алеж я не хочу штучної ноги” — каже Бравн.

“Важна річ з тим членом є се, що він є трівкій,” сказав чужинець, підкочуючи штані і показуючи предмет. “На него ви можете спустити ся. Вона все в порядку. Деякі ноги, які я бачив були зрадливі, переважно усе з прижини вискачували або чиколонки ходили взад, або пальці скручували ся в долину. Чистий обман. А то просто мене одушевляє, як то сеся нога перетримує рік за роком як старий вірний приятель, ніколи не знає ані муки ані болю, ані гостця, ані жадної іншої дурницї такої як гостець, але все чемна і все готова вас обслугжити. Чоловік чує ся чоловіком, коли має після такого під собою. Говоріть собі про своїх королів та цісарів та міліонерів тай тим подібні дурниці! Котрий з них має таку ногу як отся? Котрий з них може відкрутити своє яблоко від коліна і подивити ся на жили у літці. Котрий з них може лишити свою ногу в передпокою на клинку, а сам може піти до ліжка спати лише з одною зимною ногою? Якто, таж се само може вистарчити аби зробити одного з тих монархів хорим, само роздумуванє над такою вигодою. Та вони немають ради на се. Бо лише один чоловік може купити сю ногу, а тим чоловіком є ви. Хотівби я знати, чи вона для вас така зла, що я вам подаю її аж за 50 долярів. Страшно! Правда? Просто викинуть тай годі,

але возьміть її, возьміть, мені серце кровавило би ся, як я побачив би, що вона виходить з родини.”

“Алеж мені на ніщо не здасть ся сесе” — сказав Бравн.

“Ви можете подумати” налягав чужинець — “що то за благословенство в родині така нога, як сеся. Як не хочете йти на прохід з нею, діти можуть бавити ся нею і їздити верхом на ній, як на коні; або ви можете підложити нею вогонь так, що чоловіка з правдивою ногою аж серце заболілоби. З неї може бути така знаменита колотівка до картопель, що ви ще такої і не бачили. Зробіть так аби вона була вільна в коліні, а будете могли прибивати коври цілком досконало обласом. Можете кинути нею за котом на плоті, а кіт певно втече. А ви ще певно боїте ся псів. Як побачите, що пес надходить, ви все утікаєте. Я вас за се не ганьбу, бо я сам любив так робити давнійше, коли я ще мав ноги домашньої роботи. Але як ви узбройте ся тим вершком штуки, що вас тоді обходять псі? Най і мілон прийде на вас, що вам то шкодить? Ви лише стоїте і підсміхаєте ся і кидаете свою злишну ногу, най її жують, най дурять ся нею, кілько їм забагне ся, най виють над нею, най її і понесуть, ви тим не журитеся. Отчез се, як я собі представляю, як то величаво ви виглядалиби як властитель такої ноги, я радо вам кажу, як ви конче хочете дати лиш півтора доляра за неї, ну! чому ні! беріть її і вона ваша. Я не з тих людей, що спорятаю над дрібницями я зараз її вийму і завину вам в папір? Ну, щож?”

“Мені жаль,” — сказав Бравн — “але я дійсно її не потрібую нанінашо. Я вже маю дві ноги. Як втрачу одну, от тоді я може.....”

“Видно, ви не сліймали провідної гадки того, що я говорив” — сказав чужинець. “Отже, кождий чоловік може мати ногу з мяса і м'язів; таких ніг богато як болота. Та огідна річ, як-то люди одноманітні в таких річах. Але я вас уважаю за чоловіка, що хоче бути орігінальним. У вас є шик. Отже, знаєте, що я зробивби, якби я мав такі особливості, як ви? Яби стративесь одну ногу, аби мочи ходити на одній. Або як ви боїте ся коштів відтинання, чиж не можнаби казати переробити свої штани і вступити на сей твір штуки просто так, як стоїте. Стоноча, мала съмішна комаха, має пів бушля ніг, а чому ж чоловік пан согворіння на землі, не міг мати три? Ходіть на трох ногах помежи суспільність, а зробите масток. Люди божеволіли би за вами, якби ви були скіцярем на трох ногах; народ вас прославить; Європа почус про вас; про вас будуть знати від одного бігуна до другого. Се поставить ваш бізнес на ноги. Нарід буде плинуть до вас з усіх-усюдів, аби побачити вас, і ѿкичните тим ваш цукор і сир і все. Уважайте се за оголошене! Уважайте се за що хочете, але в ній є гроши, в ній слава, в ній є безсмертність. Немов здає ся мені, що бачу вас, як то виходите на своїх старих ногах, працюючи, а та нога кльопає з ними і робить музику вівесь час і звертає увагу

так, що аж серце радує ся. Так, так дивіть ся на неї, і як се вражає вас, я вам скажу, що я зроблю: я просто її, сю незнищиму ногу замінлю вам за два фунти сухариків і за келішок руму. Ну! піде?"

Тоді Бравн відважив сухарики, дав йому страшну порцію руму і сказав, що зробить велику ласку, як прийме се все за дарунок і відійде. і той зробив так. Викинув сухарики в кишень, облизав губи по румі, пішов до дверей і говорив, отвіраючи їх:

"До побаченя! Але, як ви дійсно будете потребували коли ноги, ся стара приятелька готова для вас; вона ваша. Я уважаю, що ви маєте моргедж на ній і ви можете її мати в кождій хвилі. Я посьвячую вам сю ногу. Мій тестамент згадає про се; а як не будете потребували її, коли я вмру, то я вложу її до щадничої каси, аби процентувала ся, поки її не виберете."

— 0 —

СМЕРТЬ СЕРЕД ЩИРИХ ПРИЯТЕЛІВ.

Вплив Алькоголю на Організм Чоловіка.

Алькоголь, чи інакше спиртус, що є складовою частиною всіх напоїв, як пива, вина, горілки, руму, лікерів і т. д., се отруя. Науково доказано і стверджено, що алькоголь ніщить людський організм. Затроєння організму алькоголем наступає не тілько тоді, коли впровадимо до організму більшу його кількість, вплив єго слідний і тоді, коли і в найменьших скількостях, але постійно і довший час єго уживаемо. В тім другім случаю, шкідливе ділане алькоголю зміцнене частим уживанем єго вправді не виступає в так острій формі, як у людини пр. сильно запитої, але по якимсь часі страшні наслідки того затроєння не дадуться усунути. Таке уживане алькоголю в малій скількості через довший час зове ся алькоголізмом хронічним, а ділане єго хронічним затроєнem алькоголем.

Власне о той другий рід затроєння нам ходить.

Тіло наше складає ся з маленьких частинок, званих клітинами. Всякі субстанції, що ділають шкідливо на організм, власне ніщать сі клітини — і вони або зовсім загибають, або стають ся менше спосібними до сповнювання своїх важких чинностей. Притім все найбільше терплять ті клітини, котрі для даного органу (мозку, легких, жолудка і т. д.) є найважніші, а се тому, що они є найніжніші, їх механізм найбільше скомплікований, і через се найменше відпорні на ділане трутини.

Позаяк алькоголь найскорше дістає ся до жолудка, легко поняти, що єго шкідливе ділане відбиває ся передовсім на тім органі. Клітинки болоні покриваючої внутрішні стіни жолудка, ті що сповнюють преважну функцію в процесі травлення, алькоголь скоро ніщить. Зразу вправді на місце знищених клітин повстають нові, але они є гірші тай їх буде менше і так помалу стіни жолудка покриває так звана тканка, — яка для процесу травлення не має вартості. Чим даліше затроєні алькоголем поступає, тканка та грубне, останки перевісної болоні западають ся і на внутрішніх стінах жолудка творить ся характеристична бородавками покрита верства. Стан такий се є хронічний катар жолудка.

Людина, що терпить на хронічний жолудковий катар, погано травить, дістає корчі жолудка і викидає страву, тратить апетит (звичайно піяки менше їдять чим здорові люди), почім слідує: недокровність, блідниця. Ті послідні обяви вказують на сильний хронічний катар жолудка.

Але алькоголь, що дістав ся до жолудка, не остас лише там. Він переходить в кров, а з нею до всіх органів тіла. Вправді маленьку частину єго викидає організм через нирки, легки і скіру, але решта єго остас в тілі і творить з киснем сполуки хемічні, що називаемо оксидациєю. Позаяк процес той дуже подібний до процесу горіння тіл на воздусі, тому

можемо сказати, що алькоголь спалює ся в наших тканках, в нашім тілі.

Так бачимо, що алькоголь зуживає кисень, через що спинює спалюване ся інших, в організм впроваджених субстанцій, передовсім товщу, який споживаємо в ріжних стравах. Неспалений товщ, осідає в ріжних місцях в організмі. Через се, що людина в міру уживаюча алькоголю, часто в товста і виглядає добре відживлена звідти походить, що многі люди фальшиво думають, що алькоголь дає силу і здоров'я і добрий, здоровий вигляд. Але так воно не є, бо товщ сей, то не надважка поживних частин, то нагромаджений баласт, тягар, який шкодить ріжним органам а передовсім серцю і печінці.

Товщеві поклади в утробі перескадають її роботі і викликають ще тяжші забурення в процесі травлення, що вже так сильно ушкоджене через катар жолудка. Для того печінка в алькоголіків є всегда дуже збільшена; хорoba та зове ся затовщенем утроби.

Ще більше шкоди приносить осаджуване ся товщу в серці. Товщ нагромаджений серед волокон серця, спричинює затовщене серця. Тоді мязні серця прямо перерослі товщом, який не беручи участі в руках мязнів утруднює правильне биття серця. А що серце в тою помпюю, яка гонить кров по цілому організмі людськім і достарчає той животворної течії кожному органови, через се така хорoba серця мусить викликати забурення в круженню крові, застоюване ся крові в жолудку, в легких, в нирках, утробі — а кромі того мусить шкідливо діяти на цілій системі нервовий. В людій, що уживають хочби в міру алькоголю нерівно бе живчик, серце їх бе слабо, вони часто дістають хронічний катар гортанікі і загалом проводів віddихових, кашляють, погано травлять, та терпять на нерви, а сю послідну недугу треба приписати убійчому впливові алькоголю на мозок і клітини нервові.

Наслідками навіть хочби лише мірного уживання алькоголю є: дрожане рук, привиди, людям, що вживають алькоголю щось причуває ся, їх настрій все зміняє ся, слідують у них збоченя в життю половім, або здається їм, що хтось їх переслідує, дістають потяг до нищіння всего, потяг до самоубійства. Кромі того дістають они ріжного рода забурення ума, стають божевільні, їх інтелігенція обнижась, стають придурковаті і т. д.

Алькоголь з жолудка дістає ся з кровію передовсім до утроби і то дуже мало розпущений. Через се алькоголіки тяжко нездужують не лише через осаджуване товщу на утробі, але прямо через те, що алькоголь ницить, вбиває клітини утроби. Зразу на місци знищених, завмерлих клітин, виростають нові, але той процес відроджування ся скоро устає, появляються ріжні клітини, але не придатні до сповнювання функцій утроби. Утроба стає меньша — корчиться, стіни її перед тим гладкі стають нерівні, шерсткі, то називаємо ствердженем утроби. В наслідок се-

го повстають дальше сильніші забуреня в процесі травлення, іменно часто велика скількість крові задержується в долішній часті тіла і недуга та кінчиться водною пухлиною і смертію.

Алькоголь вбиває не тільки клітини утроби, він нищить клітини всіх органів, до котрих з кровію дістается, отже і в начинях кровоносних, в серці і т. д.

В посудинах кровоносних алькоголь руйнує клітини, що вистелюють внутрішні їх стіни, спричиняє повстання непотрібних або і шкідливих клітин, через що на віні повстають тверді гудзи, які відтак часто мякнуть і розпадаються. Сю недугу називають лікарі хронічним запаленем кровоносних носудин. Наслідки ції недуги страшні, бо пізніше приходить, розширене і пукане, або звужене і заткане посудини кровоносних. Одно і друге загрожує житю, а коли пукане тихоже посудин наступить в мозку, наступає кровоток, параліж і смерть.

Обіг крові в нашім тілі наступає не тілько наслідком рівномірного корчения серця, але також функції самих посудин кровоносних. Хорі посудини слабше сповнюють свою функцію і в дійсності повинно би сейчас прийти до поважних забурень, але звичайно так оно недіє, бо працю знищених посудин кровоносних бере на себе серце і тепер з більшою енергією мусить сповнювати свою роботу. Наслідок того такий, що мязні серця розростаються, серце побільшується, наступає так звана гіпертрофія серця.

На цю недугу западають часто люди, що п'ють пиво, тому Німці назвали її "біргерц" (пивове серце). Побільшене серце — це знак, що організм бореться зі своєю істновання перед наслідками трутини, що сплює обіг крові. Але коли чоловік на себе не зважає і дальше п'є, то серце відмежати довго не може подвійної праці, тимбільше, що тощо вростаючий в цю мязу і безпосереднє затроювання клітин алькоголем і так це низько. І для того піяки скаржаться на задуху, часте і болюче бите серця, на ослаблення, не можуть скоро рухатися, бо сейчас брак їм віддаху. — Але тепер вже забурень в обігу крові вилічити не годен, кров щораз більше застоюється в ріжких частинах тіла і органах, вкінці приходить пухлина і смерть.

Алькоголь прискорює смерть ще в інший спосіб а іменно: викликує хоробу нирок і на ню також часто умирають люди, що то "умірковано" уживають алькоголю. Нирки сповнюють в нашім організмі дуже важну роль — іменно виділяють надмірну скількість плину, а з ним шкідливі субстанції і отруї які до організму дістаються. Нирки називають органом протиотруйним. В піяків алькоголь враз з кровію дістается до нирок а що ті повинні його як отрую викинути, отже алькоголь входить в клітини нирок та довго, безпосередньо діє на них і тим сильніше нищить їх. Тепер приходить хронічне запалення нирок, клітини їх завмирають, нир-

ки корчать ся, стають тверді, роговаті, перестають сповнювати свою роль, приходить водна пухлина і смерть.

Так видимо, що алькоголь не щадить жодного органу і викликує множество недуг. Всі ті недуги мають то спільне, що скоро нищать клітини різних органів і настають тяжкі забурення, що скорше чи пізнійше кінчать ся смертю.

Скаже може хто, що повисше сказане в неправдою, бо богато людей, що уживають довгі роки алькоголю живуть і здорово чують ся. Все то правда, але ся права таки не повалить повисших через науку стверджених фактів. Шкідливий вплив алькоголю залежить не тілько від скількості в якій его уживає ся і від протягу часу через який діє на організм, але також від якості напою — т. е. від того, чи даний напій має в собі крім алькоголю ще інші шкідливі складники.

Кромі того скорше чи пізнійше, більше чи менше шкідливі наслідки затroення алькоголем залежать також від даної людини. Треба замітити, що наш організм посідає велику здібність пристосовувати ся до обставин, отже і до діїв отруї. Привикає прямо до неї.

Здібність привикати однак є обмежена, в кожного чоловіка інша — залежить она з одної сторони від природного устрою тіла і органів, з другої сторони від умов, в яких чоловік живе.

Зовсім ясно, що людина яка живе в достатках, добре відживляє ся, в якої всі органи правильно функціонують, здужає оперти ся довше і більшій скількості алькоголю, чим людина слабовита — та коли ще тяжко працює. Організм сего послідного чоловіка в борбі з отруєю алькоголю впаде скорше.

Щоденний досьвід потвержує се. Бачимо людей, котрі помимо того, що довший час запивали ся остали здорові, але богато людей котрі значно коротший час і в меншій скількості уживають алькоголю, набрали тяжкої недуги і перед часом померли.

Однаке з тих примірів не можна витягати ніяких загальних правил і твердити ніколи не можна, що і найменша скількість алькоголю в усіх обставинах і все буде нешкідливою. До тепер не можемо означити як мала мусілаби бути мірка, котраби довший час уживаючи не викликавалазабурень в організмі, не погіршала істнучих вже в нім недуг, а тим самим посередно не була причиною передчасної смерті. Так само не можемо для поодинокого чоловіка означити, скілько він міг би пити без шкоди для здоровля, ані сказати хто може пити а хто ні. І коли ми не хочемо на собі самих досьвідчити повисше наведених наслідків мірного уживання алькоголю (не говоримо о налоговім піянстві), коли хочемо жити без неустанної болязни о наше здоровле і жите, вистерігаймо ся взагалі уживання алькоголю. Ми ніколи не зможемо означити коли “мірне уживання” переходить в надмірне. Одинока рада на те, щоб охоронити се-

бе від багатьох дуже тяжких недуг, які майже все неулічимі і прискорюють смерть — є зовсім вздержати ся від всяких напоїв, що містять в собі алкоголь.

— — — — 0 — — —

Де згода в семействі,
Де мир і тишина,
Щасливі там люди,
Блаженна сторона...

Був відпust у селї. Вже попередного дня з'їхала ся до отця пароха щла маса съвящеників: проповідників, сповідників, целебрантів. Пішла забава. Весело було так, що аж о год.2 по півночи нагадав собі оден: "Ага, отці, а хто з нас буде правити завтра службу божу, як ми усі пили по 12 годині?" Але отець парох його зараз успокоїв: "Не журітесь на мене! Отець Василій буде правити: він ще від 10 години лежить під столом!"

СУМНІВИ ЛТКАРЯ.

“Що до чорта?! Після того, що показує температура, хорій повинен був вже давно згоріти: але пульс знов бе за помало! — Чи термометр злий, чи мій годинник, чи може я пяний?”

ДВА КУМИ довго забавлялися на хрестинах і спили ся, як шевці або каноніки. Варнувши домів поклали ся в то саме ліжко спати, але один розложив ноги на подушці, а голову положив коло ніг свого кума. Вночі оден кум почав копати другого.

“Куме,” кричить оден, “тут у моїм ліжку злодій!”

“Боже нас хорони!” відповідає другий “в такім разі їх є два; бо в моїм ліжку є також оден. Тримайте свого кума, та не пускайте его, поки я зі своїм упоряджу ся.”

І счепили ся оба і стягли ся на землю і чубили ся там, поки умучені не піснули на підлозі.

Священик: “То ти замість дати на службу божу і парастас за помершу жінку, запиваєш ся що дня як безрога?!”

Іван: “Отче! А то не все одно, чи я буду пяний, чи ви?”

В часописі з'явилось таке оголошення: “Рада на червоні носи!!” Лік ділає відразу. Пішліть лише 2 долари на адресу: Ред Новз Ко., Бокс 352, Чікаго, Ілл. Наш бизнесмен, котрого ніс був червонійший вірла вишня, набравши надії в чудотворця, вислав гроши. А за два дністав вірповідь: “Пийте, пане, дальнє поки не посинє!”

Питаєш, чи Йона, пророк ніпевітський,
Був пророк єзуїтський?
Ні, не міг бути. Ось в чим хіба:
Проковтнула Йону риба;
Єзуїт же, ручу вам,
Проковтнув би рибу сам.
Не був єзуїт, бо та риба безвісна
Три дні його мала в нутрі і не трісла.

З епіграмів Гавлічка-Боровського.

— 0 —

Дещо Про Давних Богів.

Хоч говорить ся, що Українці приняли християнство коло тисяч років тому назад, за князя Володимира Великого, однаке літописи говорять, що коли християнство було по містах уже довго, то по селах, які нераз були далеко серед лісів або широких степів, ще цілі сотки літ тримала ся поганська віра. Нарід не радо принимав нову віру хоч би зі страху, щоби не стягнути на себе гніву своїх старих богів.

Ми нині не знаємо докладно, як виглядала давна віра, скільки було всіх богів, як Українці представляли собі сьвіт по смерти, які були обряди. Та все ж дещо з тої давної віри задержало ся в літописях, а дещо перейшло аж до наших часів і те ми нині звemo забобонами або звичаєм, та зовсім не думаємо, що наші предки з перед тисячу років в те вірили, тим дорожили, тим потішали себе. Не знаємо, що се спадок по наших прадідах.

Літописи згадують про таких богів: Перун, Сварог, Даждбог, Хорс, Волос або Велес, Стрибог, Сімаргл і Мокош. Та мабуть було так, що деякого бога називали двома іменами. Крім сих старших богів, вірили ще в опирів, русалок, та ще дещо.

Тут подаємо дещо про богів з Густинської літописі, що її писав монах Михайло Густинський, кількасот років тому назад. Ось що він каже:

“Перконос, себто Перун був в них (Українців поган) старший бог, зроблений на подобу чоловіка, а в руках мав дорогоценний камінь, як огонь; йому, як богови, приносили безперестанно жертви і палили огонь з дубового дерева. Колиб через недбайливість съященика огонь загас, тоді такого поша убивали.

Другий, Волос, бог худоби, був у них в великій чести і пошані.

Третий Позвизд. Йогоуважали богом воздуха, погоди і непогоди, інші вважали його вітром і йому кланялися, та приносили жертви.

Четвертий Ладо. Се бог женитьби, бог втіхи і всього гаразду. Йому приносили жертви ті, які хотіли женити ся, щоби за його помічю було

щасливе супруже. Сього Ладона і нині (се є в часі, коли літопись писала ся) по деяких сторонах на хрестинах і весілях величають, сипіваючи якісь пісні, та повторяючи “Ладо” і руками плещуть.

П'ятий Купало, бог достатку і Йому подяку давали в той час, як мали зачати ся жнива. Його до нині споминають, почавши від Рождества Івана Предтечі таким способом: вечером збирають ся люди обох полів, вибрають ся в вінки і обперізують ся буряном, запалують огонь; тоді беруть ся за руки і крутять ся довкола огню, сипіваючи свої пісні, загдуючи Купала. Потім перескакують через огонь.

Шостий Коляда, якого свято обходили 24-го грудня. Задля того і нині пам'ять його в нас держить ся, тому прості люди на Святій вечер сипівають якісь пісні, в них вони і Христа величають.

Українці мали ще більше богів. Вони палили котромусь богови на жертву людій і ще й тепер в день Христового воскресення молоді вкидають чоловіка в воду. В інших сторонах не вкидають у воду, але обливають їх водою”.

Читаючи таке, ми мусимо тяжити, що се писав монах, який в усім поганськім, хоч би воно й було зовсім невинне, бачив самих чортів і який рад був, щоби всі люди жили як монахи, а коли жили інакше, то се він уважав по чортівському. Він виступав навіть проти коляд, в яких згадувано Христа, тимчасом нині коляди, се часть різдвяного богослуження. Тоді не тільки простий народ, але й монахи були темніші. Духовні тоді без пощади нищили все, що могли і раді були, що й пам'яті по нім не лишило ся.

Нині вчені дивлять ся на все інакше і записують все точно, щоби пізнійші покоління знали, як жили, що робили, в що вірили, чим інтересували ся, як і що варили, коли їли, в яких одежах ходили, як співали їх предки. Книжки, в яких те все позбирало, звуть ся етнографічними збірниками. Є там рівно ж богато малюнків, щоби все ліпше зрозуміти.

0

З ДОЩУ ПІД РИНВУ.

Джек (в готелі): “Пане господар кілько я вам винен?”

Господар готелю: “Зараз подивлю ся. Котрий нумер вашого покою?”

Джек: “Я не мав покою! Я спав на білярді!”

Господар: “Ага, правда; по кводрови за годину.”

ХТО З ЧОГО ЖИЄ?

НА ХЛІБ МИ ПРАЦЮЄМ.

На хліб ми працюєм, чужий ним пасе ся;
Ми гірко бідуєм, а він з нас съміє ся.
Чекай же ти враже, урвесь тобі раз,
Не вічно-ж ти мусиш съміяти ся з нас!

Чи так то, чи сяк то, а все якось буде,
Про пару драбів тих не вигинуть люде;
Таж сонце не съвітить лиш на пустоцьвіти
А ми тебе „пане, не хочем терпіти!

— 0 —

Чи диво, що п'ять риб і п'ять хлібів
П'ять тисяч люда наситили раз?
Аджех се чудо ще й до наших днів
Живить так много тисяч чорних ряс..

МЕНІ ГОВОРИЛИ РАЗ ПРО ЮДУ.

Мені говорили раз про Юду — як він зрадив Приятеля за пригорщу брудної монети.

Остерігали мене перед блудницею, — що день в день продає поцілунки, без любови, за дах та страву.

Передімною оскаржували простого злодія, — що бере те, до чого він немає права.

Я глянув на того, що остерігав мене перед злодієм: его богацтва — се дім вдови та сиріт, его діти випасають ся на праці своїх братів та ганьбі своїх сестер.

Я приглянувся тій, що пальцем з презирством вказувала на блудницю; вона сама спродала себе, без любови, лиш на жаль, на ціле життя, — за дах та страву.

Щож до того, що потупляв моого брата, Юду, він устами величав щось, що називав Христом, але своїм щоденним життям віддавав божу честь —Грошам!

Я глянув на них всіх, — що потупляли злодія, обпліовану, подоптану сестру та нещасного висільника — Іскаріота, — а кожде з них продавало щоденно те, що виставляло буцім то за службу натхнену любовою; одного дня щілуючи лиць Учителя, а шість день плюючи на те, що щілували!

— 0 —

Звідки Взяла ся Земля?

Відповідь на се питане не така проста, і навіть учені люди довгодовго ломали собі голови над розвязкою тої великої загадки. Бо і як, справді, було довідати ся про се, чого ані одна жива душа не виділа і не могла видіти?

Але учені не піддавали ся, а все досліджували і вкінці таки добилися свого. Вони казали заговорити одинокому съвідкові того, що стало ся нашій землі кормітельці. Але мову її німої сповіди не легко було зрозуміти і прийшло ся довго учити ся, заки удало ся відгадати тайну землі. Та тепер ми вже так добре її знаємо, що можемо сказати і тим, для кого учені книжки не доступні.

Коли ловець, що йде лісом, наткнеться на сліди, поломані гилячки і інші признаки, то він догадується ся, який звір переходив тим слідом і слідить за ним. Так само і учений, порпаючи ся в землі або розглядаючи її усунувші ся боки, прірви рік і гірських потоків, находячи в землі ска-

менілі кости невиданих передпотопових животин або скаменілі пні дерев, що росли міліони літ тому, рештки і відбитки в затверділій глині ріжних комах, риб і т. — може по тих слідах бувших мешканців землі судити о її минувшині. Та не лише то: так як ловець, міркуючи по съвіжості слідів, може сказати, чи давно перейшла звірина, так і ученій означувє вік кождої верстви землі.

Як то робить ся, за довго було б о тім розказувати. Скажемо лише те, що способів дуже богато, а для приміру наведемо тут найлекший. Коли ми маємо можність досліджувати, на примір, усті ріки, яка що року лишає на дні верству намулу, грубу на пів метра, то розуміється, що верства землі, що лежить в глибині п'ять метрів, повстала менче більше десять літ тому, а п'ятдесятлітня верства буде находити ся в глибині двадцять п'ять метрів і т. д. В науці є очевидно богато інших, більше докладних способів на означення того, як давно жили ті чи інші животини, що їх останки надибаються часом в землі в великий глубині. Та сим разом небудемо говорити о тім, як учені відчитали ті перші листки з історії землі, а перекажемо лише, що написано на тих листках, на яких надрукована сповідь землі.

Наука, що займається ся дослідженням верств землі і її історією називається геологією. Її помагає друга наука “палеонтологія”, яка просліджує останки давно вимерлих животин і ростин, які збереглися до нині в звичайно скаменілім виді або як відтиски на інших річах. По тих останках палеонтологи, то є учені, що занимаються розпізнаванням первісних мешканців землі, означують зверхній вигляд ростини або звірини, її поживу, привички і т. ін. А до якої точності доходить в тім згляді наука, можна судити хочби по тім, що часто учені казали то все про звірину, знайшовши лише один зуб її. І ті їх винаходи потверджувалися відтак без помилки. Певно, що до того, щоби геологи могли судити о минувшині землі досить вірно, були потрібні досліди інших ученіх, що знали також інші науки, а не лише геологію і палеонтологію, але ми не будемо перечислювати тут всіх цих наук, лише відразу перейдемо до оповідання, як повстала земля. О тім учить нас астрономія, наука о небі і небесних съвітилах.

На початку, як і съв. письмо говорить, був хаос, се є щось в роді мраки. Не було ні землі, ні сонця, ні звізд. Поступенно зачала та мрака згущати ся, клубити ся. Її частинки, ударяючи одна о другу, розгрівались (так як то все буває, як одно тіло ударяє о друге) і місцями почали крутити ся. Такий рух можна побачити і на воді, коли вона ударить ся о камінь або яку іншу запору (вир). В тих місцях, де мрака була густіша, вона щораз більше розривала ся і вирувала причім то вируване ставало чимраз скорше, почали творити ся перстені, які час до часу від сильного круженя розривали ся, розділювали ся на кулі, або творили нові перстені. То весь крутило ся

дальше все скорше та скорше, поодинокі кулі того мраковиня набирали чимраз більше тіла а рівночасно і їх матерія, з якої складається наше сонце, звіди, місяць і наша земля, — з первісного, холодного і дуже рідкого стану почала перемінювати ся в розжарені гази, потім в плинну масу, так як розтоплене скло або зелізо. Такі мраковиня, зложені з розжарених газів, серед яких плавають більше густі огненно-плинні кулі або перстені, можна видіти і тепер на небі через телескоп, то є велику астрономічну трубу з побільшаючими склами. Всі ті кулі крутяться довкола якогось одного осередка а крім того ще й довкола своєї осі, так як колесо при возі, що крутить ся довкола своєї осі а крім того ще котиться по дорозі.

Так було і з нашою вселеною. З первісного, нефоремного мраковиня вона оберталася в величезну кулю, якої окремі густійші місця в виді малих кульок і перстенів крутилися дальше вокруг ще густійшої середини: ся середина то було початкове сонце, що швидко почало творитися. Поступенно кулі і перстені почали єднатися в більші кулі, або противно розпадалися на менші, що крутилися довкола більших. Так повставали планети-товариши, подібні до нашого місяця, що товаришить нашій землі, яка крутиться знов довкола сонця. Інші планети нашої сонішної системи (так називається ся наша вселенна, що складається з сонця із планет, які низше вичислимо) також дальнє крутилися довкола сонця, при чому ті перстені, що окружали планети, роздробилися на окремі товарищаї їм звізді, а лише у однії планети, у Сатурна, лишився перстень. Але і сей перстень, як тепер звісно, складається з множества твердих тілець, що стоять близко себе і разом кружать довкола Сатурна.

В наших часах нашу сонішну систему творять отсії великі планети: Меркур, найближчий до сонця, за ним іде Венера, потім наша земля, дальше: Марс, Юпітер (найбільший), Сатурн, Уран і наконець Нептун. Більша частина планет має товаришів, котрі крутяться довкола цих планет, як прим. місяць довкола землі. Але крім більших планет і їх товаришів в съвітовім просторі, який занимає наша сонішна система, є ще маленькі планети, що називаються астероїди або планетоїди, а їх число обчислюють на кількасот, а дороги їхокруження довкола сонця, так звані орбіти, розташовані між орбітами Марса і Юпітера.

Вкінці треба згадати ще про аероліти або падучі звізді, як їх називають, коли ті небесні тіла, попавши в нашу атмосферу, то є в ту верству воздуха, що окружает нашу землю, від тертя о неї розпалюються і в той спосіб стають видними. А звичайно ті маленькі небесні тіла (вони важать від кількасот фунтів до зовсім незначної ваги) зовсім невидимі для наших очей. Вони, як і всі планети, самі не съвітять, а їх осьвічує сонце, тому то, коли планета не дуже мала (як астероїди або аероліти) і обернена до нас осьвіченою стороною, то ми її бачимо на не-

бі. Так на приклад місяць, який до нас обернений раз цілою осьвіченою стороною (повня), то знов лише частину його видимо (перша або остання квадра, четвертина), а часом і зовсім його не видно, (нів).

Щоби скінчити з небесними тілами нашої соняшної системи, треба сказати ще кілька слів о кометах, яких простий народ дуже боїть ся, видячи в них щось зловіщого. Та в самій річи комети нічого злого не віщують, тай не можуть віщувати. Ті небесні вітрогони складаються з дуже розріженого газу і лише їх ядро (середина) тай то лише деколи, зложене з густішої матерії. Деякі комети розпалися на малі аероліти, які по найбільшій частині в вересні і листопаді перелітають через нашу атмосферу в виді падучих зірок. Часом ті маленькі небесні тіла притягає земля і тодіпадають вони на землю та по найбільшій частині вони лише зачіпають верству нашого воздуху, розпалюють ся до біла і потім вандрують дальше через холодний безвоздушний съвітовий простір.

Дуже велика частина комет не належить до нашої соняшної системи, а порушають ся вони по таких довжезних орбітах, що і коли вертають до нашої соняшної системи, то лише за сотки, тисячі або й більше літ. Декотрі комети мають не такі дуже великі орбіти і тому астрономи можуть наперед представити появу тих комет.

Але вернімся до перерваного нами оповідання о тім, як з первісного мраковиня повстала наша соняшна система. Ми стали на тім, як з первісного хаосу витворилися вже огнені кружки, з яких кождий представляє вже маленьку зірку, се в небесне съвітило, і лише сонце, довкола якого оберталися всі ті маленькі зірочки, можна було назвати правдиво зірзою, бо воно, хоч і найменше зі всіх близших до нас зір, все ж таки задля своїх великих розмірів має право називати ся зірзою (сонце є мільйон триста разів більше від землі). В наслідок того, що сонце таке велике, воно до сей пори ще не вистигло, тоді як другі планети вже більше або менше ствердили, так що вже самі не съвітять, а як ми їх і видимо на небі, то се дієть ся тому, що вони є осьвічені сонцем.

О тім, як великий жар сонця, мож судити хочби з того, що якби наша земля упала на сонце, то вона в одну хвилину розтопила біля там і перемінила біля в пару, не долетівши навіть до самої поверхні сонця. Такий жар був колись і на землі, коли вона була ще огненною кулею, з якої вилітали в простір величезні огненні язики, і на якій всі найтвірдіші металі були замінені в пару. Тоді ще не можна було в тім бурливім огненнім морі додігнати яких небудь складових частин — то була одна огненна маса, з якої безнастінно вилітали на сотки кілометрів розпалені до біла горючі гази, де що хвилі відбувалися такі дивні вибухи, о яких в ниніших часах не міг быти нам дати поняття жаден вибух вулькану, жадна сальва з соток тисяч армат.

Але час ішов. Минали мільйони літ того страшного бушовання огню; але безконечний простір, оточуючий огнену земську кулю, не міг розі-

гріти ся, бо там нема воздуху, там в зоряній безконечності, панує такий холод, о якім не може нам дати найменшого поняття настрашнійший мороз Сибіру, тому само собою земля мусіла поволи остигати. Деякі металі і інші мінерали, які потребують дуже великого тепла, щоби перемінити ся в пару, згустіли і ствердли; почали ся виділювати окремі матерії з загальної маси, виділили ся ті прості складники, які називаємо первнями (елементами); але виділюючи ся, відразу мали змогу лучити ся з другими, з чого повстали нові хемічні матерії. З первнів (елементів) для нас найбільше цікаві азот, кисень, водень, угор'я та сірка. Цікаві вони тому, що з них складаються ся всі живі істоти.

—

ЦЕГЛЯР І БОЖЕВІЛЬНИЙ.

Одного разу робив чоловік цегли поза мурами заведеня для божевільних. Нечайно оден з божевільних поглянув за мур та запитав:

— Що ти робиш?
 — Роблю цеглу.
 — А нащо ся цегла?
 — Я не знаю. Впрочім, що мене обходить.
 — По щок ти єї робиш, коли не знаєш на що її опісля ужити?
 — Ну, се моя робота.
 — Але я не бачу, чому б ти мав працювати без ціли. Коли тобі не потріба сих цегол, то хто їх буде уживати?

— А я звідки можу знати? Се мене не обходить.
 — Ти не знаєш, що будеш робити із своєю власною цеглою?
 — Се не моя цегла. Вона є власностію боса (господаря).
 — Але чи не ти її зробив?
 — Так.
 — Якже се може бути, що вона належить до боса?
 — Во се його цегольня і його глина.
 — О, то він побудував цегольню?
 — Ні, мулярі єї поставили.
 — Чи може він копав глину?
 — Ні, її копали от тамті люди.

- На що ж вони єї копають?
- Бо се їх діло. Бос їм платить за се.
- Ага! А чи він платить також і тобі за виріб цегол?
- Так.
- Звідки ж він бере гроший, щоб тобі заплатити?
- Він продає цеглу.
- А чиз не ти зробив сю цеглу, що він продає?
- Так.
- Чи ти не думаєш, що ти би повинен прийти сюди, до нас?

Цегляр працював якийсь час невідізываючись. Опісля почалась знов розмова.

- Як довго ти працюєш коло цегли?
- Від послідного вересня.
- А як довго ще будеш робив цеглу?
- От десь до цвітня або мая.
- Се значить вісім або девять місяців. А чому потім перестанеш?
- Чи бос виплатить тобі за цілий рік?**
- Боже добрий, ні. Він платить мені якраз тілько, щоб жити з дня на день. Щоб було защо переспатись і з'їсти три рази денно.
- Чому ж ти перестанеш робити в цвітни або в маю?
- Мушу. Бос не хоче мене довше держати. Цегли є тоді подостатком.
- Се значить, що цегли є тоді за богато?
- Так.
- А що ж буде з тобою опісля?
- Зі мною? Коли я не зможу знайти іншої роботи, мене викинуть з хати, мені не стане хліба.
- Се тому, що ти зробив за богато цегли? Ну ліште ходи сюди до нас.

Цегляр забурмотів:

- Сей чоловік плете дуриці — та продовжав дальше свою роботу.
- Але божевільний запитав його знов:**
- А як довго ти будеш без праці?
- Може три або чотири місяці. Але бос дасть мені знов роботу опісля.
- Чому ж би ти мав знов до него вертати? Чи ти є власностию боса?
- Ні. Сеж було-б невільництво.
- А що є невільник?
- О, се чоловік, що працює дуже тяжко, а за се дістає лиш їду та мешкане.
- Ти-ж працюєш дуже тяжко, правда?

— Так.

— І за се дістанеш лише тілько, що старчить на іду три рази денно та мешканє?

— Так.

— Ну, то ти невільник!

— Ні, я свободний Американець.

— Ти справді мусиш прийти до нас. Але я запитаю ще тебе, скілько бос возьме за сю цеглу?

— От, десь около 500 долярів.

— А як довго часу тобі потреба, щоб її зробити?

— Майже десять тижнів.

— Кілько-ж тобі бос дає за се?

— Два долари і пів за день.

— Се винесе 150 долярів за десять тижнів.

— Ха, ха, ха, ха! Xi, xi, xi! Xe, xe, Gi, ri! — сьміяв ся божевільний.

— І з чого тут сьміяєшся, ти проклятий осле? — казав цегляр обтираючи піт з чола.

— Ти МУСИШ прийти тут між нас. Gi, ri, ti! — Зареготав ся ще дужче божевільний.

Переклав Е. Г.

— 0 —

Катехит: "Скажи мені, Івасю, чому Бог вигнав Адама і Єву з раю?"

Івась: "Бо вони — прошу — не заплатили ренту!"

Як Дикуни Добували Огонь?

Огонь має для чоловіка велике значінє; його полумінь освічує нічну темряву, а тепло огориває тіло під час непогоди; при його помочі приготуємо їду. Очевидно-ж, що печі і варити навчилися люди аж тоді, коли вміли вже добувати і піддержувати огонь.

Чоловік не лише користується огнем, але й вміє добути його, роз'ярити, піддержувати і загасити після потреби.

Нема, здається, на землі, ні одного племені, котре не знало би огня. Кажемо “здається”, бо один подорожник оповідає, що він надибав таке племя. Се було в 1841 році, коли він раз з товаришами причалив до берега одного з островів на Великім Океані. “Мешканці того острова — ципе подорожник — гарні, добре збудовані, добродушної вдачі і дуже охочі вимінювати ріжні річки. У них не можна було знайти слідів огня, головень, вугля, попелу, вони їли всьо сире. Іскри при кресаню огня і дим з цигар приводили їх в такий страх, як гуркіт грому або гук вистрілу”.

Як жедикуни добувають огонь? У нас є сірники, при помочі котрих можемо і съвічку запалити і затопити в печі. А дикуни сірників не мають, щож вони роблять?

Бушмен бере сухе поліно, опирає одним кінцем о груди, а другим в землю і тре з цілої сили другим сухим поліном. За кілька хвиль сухе поліно від тертя загрівається, а потім запалюється.

Австралієць вишкує спорохнявілу колоду і доти тре палкою, доки не запалиться підложена суха трава.

Се найпростіші способи добування огня. Так певно добували огонь і люди давної мунувшини. З часом добували огонь трохи інакше. Спосіб лишився той сам — терте, лише прилади змінилися.

Між тими приладами перше місце занимає сверлик до добування огня, чи як його звати “деревляне огниво”. От таке то огниво знайдеш у всіх диких народів, лише що не всі однаково його роблять.

Огниво Австралійців складається з дощинки і патичка, зробленого з твердого і сухого дерева. В дощині зроблена ямка, в котрій доти крутить патичком, доки дошка не розпечеться та не посыпляться іскри.

Крутити деревляний сверлик можна також при помочі навиненого ременя.

Мешканець Алеутських островів притискає сверлик до дощечки що має сили і рівночасно крутить його руками при помочі навиненого ременя. Чим скорше вертіти сверликом, тим скорше дошка задимиться.

Ще ліпше огниво мають Ескімоси. Сверлик вводить ся в рух при помочі лука з тятивою, котрий заступає ремінець. Ескімос натискає сверлик з верху дощинкою, котру держить в лівій руці, а правою тягне лук в зад і в перед і вправляє сверлик в рух. Коли зачне добувати ся дим

і повставають іскри, треба приложить кусень порохна, або іншого легко запального матеріалу — і загорить полумя.

Огонь добувається також пир помочи кресала. Кілька десять літ тому у нас уживали таких кресал; ударами кусня кременя о сталь викривувалося і скри і зачалювало ними “чир” — суху губку.

Кресала знаходяться в декотрих стародавніх могилах, курганах. Видно отже, що декотрі первісні люди вміли добувати огонь не лише при помочи деревляного огнища, але і кресалом.

Від коли існує земля, існує і огонь. Бліскавка ударяє в дерево і запалює його; огнедишні гори — вулькани викидають цілі маси огняної ляви, котра спливаючи чи радше спадаючи на збіча гори запалює цілі ліси; вкінці з деяких земних щілин добувають ся ґази, котрі на воздуху загоряють полумінію.

Так буває нераз тепер, так було по всій історії, навіть тоді, коли чоловіка не було ще на землі. Та з того не виходить, що і чоловік відразу знати добувати огонь. Мабуть много часу минуло, доки люди додумалися розводити огнище, щоби погріти ся в часі зимна та зварити страву.

Але от що цікаве: чи користувалися люди тим огнем, що дає сама природа? Навряд. Огонь від грому, з вульканів і запальні ґази — явища досить рідкі; таким огнем не запоможеш ся в кожду пору і всюди. Тому довелося людям придумати власні способи добування огня. Хто і коли видумав той спосіб — не знати. Старинний китайський переказ оповідає, будьто бі один із мудрів увидів на дереві птицю, котра доти довбала дзюбом сучок, доки він не запалив ся; тоді мудрець придумав деревляне огниво, котре з того часу стало звісне всім людям. Однаке то лише повіре-байка.

Звісне лише одно: що люди старокамінної доби вміли вже добувати огонь при помочи дерева або кременя.

Значить, що китайський мудрець ні при чим і нема йому за що дякувати. А як належить ся кому яка дяка за то, то хиба нашим прарабатькам або праматерям з камінної доби. Дуже можливо, що власні жінки видумали ліпіти глиняну посуду і добувати огонь, бо вони завідували хазяйством в своїх печерах, а мушкин бродили цілими днями по лісах шукаючи за добичкою. Однаке річ певна, що огонь, котрий повстает в наслідок тертя, відкрили наші прарабатьки чи праматері цілком случайно і за слугою їх може бути лише те, що вони навчилися добувати огонь коли схочуть і використовувати його в ріжніх потребах.

Михайло Мутерміу

В МАЙНІ.

— Ну! стій — крикнув Василь, привязуючи Гнідого до жолоба.

На той крик Сивий ліниво відвернув свою велику з білими, замраченими очима голову і глянув в бік. За перегородою стояв молодий сильний кінь — а хоч перед ним в жолобі був обрік, він не тикав сго, але розглядався довкола.

— Якийсь новик — неохотно шепнув Сивий і взяв ся гризти решту вівса.

Тимчасом Гнідий цікаво обзирав стайню.

Передсобою побачив при сьвітлі малої закопченої лямпки — темно — брунатну нерівну стіну, а з неї краплями стікала слизька теч. Обвівав єго душний горячий воздух, що налягав груди і не давав віддихати. Побіч него за перегородами стояли рядом тихі, сумні коні. Якийсь мужчина в брудній блузі з чорним лицем і чорними руками тяжким кроком переходив від одного до другого. Коні не ржали на єго вид, не ржали навіть тоді, коли досипав їм сьвіжого вівса до жолобів.

— Що се за стайні? подумав Гнідій. — Дістав ся ту не як звичайно до своєї стайні вертаючи з дороги або пасовиска, але з'їхав в ту чорну пропасть замкнений в маленькій а темній кімнаті. З ним разом прийшли чорні, до стаєнного подібні люди, з малими ледви т.п.ючими лямпками і джганами в руках. В тій стайні не було ні одного вікна а замість воріт великий отвір в густу темряву. Гнідій нічого зрозуміти не може. Коли везли єго в долину вже світало, над землею розгорувало поволи сонішне сьвітло.

— Звідки ж та ніч? Чиж так довго їхав?

Сивий від кількох хвиль перестав істи і цікаво приглядав ся Гнідому.

— Щож так дивуєш ся? — заржал тихо.

Гнідій втішив ся коли почув той рідний звук, що перервав дивну сумну тиштину.

— А дивую ся — відповів. — Де ми властиво є?

— В майні — з сумною повагою відповів Сивий.

— В майні... Так, так — памятас. В господаря де був перед роком часто говорили о майні. Пригадує собі як чув тоді дивні слова: “тяжка праця”, “газі”, “вибух” а відтак “нужда, каліцтво, смерть”....

— Щож ви ту робите в тій майні? — запитав з переляком.

— Тягнемо візки з вуглем, такі малі вагони на шинах — пояснив Сивий.

— То такі, як там трамвай....

Слово — “там” — сказав нехотячи — але чув, що давнє жпте

минуло і нове починає ся в зовсім інших відносинах ніж були ті, що в них жив до тепер на землі над тою душною, темною пропастию.

— Ну, а на пасовиско коли поженуть? — спітав.

— Мало вівса маєш в жолобі?

— Ale на траву, в луг....

— Сивий заржав — якби злісливо засьміяв ся.

— Ніколи.

— Ніколи? — повторив зтиха Гнідій.

І нагло страх заляг его душу; вочах померклло, мало не впав на зомлю.

— А коли виводять вас з відсі “там”?

— Де?

— На съвітло... ... на..... сонце.....

— Tu маєш досить съвітла мрукнув старий, киваючи головою в напрямі зокопченої лямки. Іншого вже не побачиш.

Гнідій не питав більше. Почекув заворот в голові; не догриз жмені вівса що тримав в писку і похилив голову на грудь. І жаль такий стиснув го за горло, що вже на ногах встояти не міг: ляг на мізерну підстілку, через якучув твердий холодний камінь, і замкнув очі.

Але тепер з черги занепокоїв ся Сивий.

Всі мрії давно приспані, всі бажання забуті, збудили ся з давною силою. Гнідій нагадав те все про що довгі літа не чув. Ale не зміг ще в ті думки вглубляти ся, коли до стайні війшло кількох людей і стали відвязувати від жолобів. Сивого і Гнідого забрали разом і запрягли до вуглярок. Почалась робота.

Гнідій спотикав ся на кождім кроці і падав, бо не привик до ховзкого, росою вкритого ґрунту. Старий пішов рівно зі спущеною на груди головою, шарпаючи від часу до часу легкий, бо порожній, візок. Ale коли вуглярку заповнено вуглем, довго не міг рушити з місця. Сильний біль переходив по кістках — якась неміч путала мязи — здивований почув, що тягар який тільки років двигав переходить нині его сили. Драйвер шарпав віжками, бив, Сивий кидав ся на всі сторони — а кілько разів силував ся потягнути віз, хомут в'їдав ся єму в карк а прикрий біль прошибав его хребет. Наконець рушив...

— Пся кров — закляв драйвер.

— А щож се ви Лятоне так кленете?

— Та прошу пана інженера, шкапа вже до нічого; набору непотягне.

Інженер приступив блисце і йшов побіч візка.

— Може кінь хорий?

— Iii.... не хорий, тільки старий, вже там з него потіхи небуде.

— То я загляну над вечер до стайні.

А Гнідій біг тимчасом цілий заляний потом, силуючись удержані

ся на ховзкій дорозі, віддихав тяжко в горячім і густім воздухі. Перед его очима пересували ся брудні пошарпані стіни коритарів і нагло зникали в темряві — місцями тільки, блисце лямпок, показували ся діри, розколини. Минав людий з закопченими лямпками і джаганами в руках, що йшли мовчки з похиленими головами. Якийсь стукіт то рівномірний, то перериваний, чути було в коритарах як нерівне бите серця землі. Часом сильний гук або лоскіт роздирає воздух як болючий стогін, а потім чути було як раз по раз вдаряли джагані і молоти. Хвили минали непостережено, утікали незначно, хильцем з перед очій памяті, але Гнідий не вмів їх числити і з таємою трівогою вдивляв ся в темряву, чекаючи на розсвіт. Помимо слів Сивого вірив цілою силою свого бажання, що ще зійде ясне, горяче сонце і розвіє ту тьму, якої він так лякає ся.

Коли по роботі оба коні загнано до стайні, довго стояли, тяжко дихали — боки їх то западали ся то виповнювали — а обрік стояв не тиканий. В старім нагло відозвалися ся всі давно застиглі болі і терпіння літ минулих в тяжкій праці, а грудь его з болючим напруженням шукала якоєсь лекшої, чистішої філі воздуха, за котрим почута гірку, від давна забуту тугу. Страшна передчасна старість, відняла несподівано силу мязам, збудила дрімаючий в костях біль... А молодий, що ще перед хвилою мріяв, як то по скінченій роботі вивезуть его на сьвіт, на широкі кровавим огнем сонця горіючі луги, стояв ліниво на втомлених ногах, опутаний сліпим безнадійним страхом.

В тій хвили до стайні увійшов старий згорблений гірник і підступив до стасного.

— Дай Боже здоровля, Василю.

— Дай Боже і вам, тату; як жеж ви нині маєтесь?

— А так, не дуже. Біль шарпає мною — вже мені не до роботи. Джаганом вже тільки що дзъобаю, та що з такого дзъобаня? тілько що пес наплакав.... Думав я що то мине ся — ага мине ся! Старість не радість, смерть не весіле. Пан інженер казали нині: час вам старий, на спочинок. Та так відпочати, я давно хотівши, але за які гроши спочивати? (Замовк на хвилю). До роботи вже більше не верну — сказав нагло з повною завзяття резигнацією.

Василь мовчав якийсь час, якби рішав в душі щось великого, важкого. В кінці сказав:

— Ну, щож тату, всім нам оден кінець. Не вернете до роботи, то не вернете. Під плотом вмерти вам не дам. Теплий кут і ложка борщу знайде ся в мене і для вас.

— І не говорив бись, Василю. Жінку маєш і дітей, коб здорові, купка — за них памятай, а не за мене старого. В хаті біда аж пищить, а він ще діда на карк брати хоче — скінчив зі злостю, через котру чути було горячі сльози, втомленої та вдячної душі.

Не помогли намови сина: гірник завзявся — в однім тільки уступив синові.

— Скажу тобі щось, Василю: тепер літо, мені всюди добре буде: Пішду собі в сьвіт, люди добрі найдуться, призираю трохи гроша, а на зиму до вас проволічуся.

Попрощався зі сином і вийшов.

Сивий гриз ліниво обрік — та раз в раз звертав голову до Гнідого. Хотів запитати молодого про щось, але встиг і боязнь держали на припоміні розбуджені почування. Нараз запитав ніби обоятно стараючи ся заховати біль голодної спрагненої душі.

— Що ти там плів о якімсь сонці, сьвітлі.. ніби там... на горі...

Гнідий потряс гривою: біль невідкладичної розлуки ддав му огня.

— Так там на горі сонце сходило як мене забирали...

— Сходило — повторив в сонній задумі Сивий, то там тоді над лугами такі плахти сині так вохко... якже то зовеся... я забув вже.

— Мрака...

— Ага мрака залягає.... I такий холодочек повіє, що хоче ся скакати, по мокрій траві качати ся. Ту ніколи такого холоду не почуєш.

— А пізніше, як сонце зійде — почав Гнідий.

— Сонце, сонце — заржав з радості Сивий. Нашеред таке велике і кроваве... тоді скоро хильцем мрака з поля втікає, боить, щоб сонце го не займило. Скажи Гнідий, то там, що дня сонце сходить?

— А щодня, тільки не все єго видно бо....

— Тихо, тихо, вже знаю, памятаю — перервав розміраний Сивий. Бо то часом, знов такі інші, густі плахти ляжуть на небо.

— Хмари, підповів Гнідий.

— Так хмари.... і тоді сонця не видко, але все таки є ясно — ясно...

Сивий примкнув очі.

— Тоді знова не так ясно: сіро тоді...

— Неправда, розгійав ся Сивий, і тоді хоч сонця не видно, то сьвітло є... Тобі здасться ся та лямника скоро за сьвітло стане — закінчив з гнівом.

— Ні, ні — заржав з розпукою Гнідий. — Тілько, що я недавно з відти прийшов, то добре сонце памятаю.

— Тяміш?... а я вже забув — зітхнув гірко Сивий....

— Хиба ви ту вже давно?

— О давно...

— Скільки часу минуло?

— А відки я се знати маю? Ту трави нема і ніколи ту не видко тих малих, пахучих, що то на весну траву красками заснують.

— Квіток — підповів Гнідий.

— Квітки ту ніколи не ростуть — з суворою повагою сказав Сивий.

— Ні тут зими нема, коли то з неба паде таке зимне до пуху подібне

і біле, а до сонця іскрить ся...

— Сніг — шепнув Гнідий.

— Снігу ту ніколи нема: ніколи тобі під копитом не блисне, не за-
грав.....

— Тужно вам? — запитав зі співчутем Гнідий.

— Найбільше до съвітла тужу, до сонця. Я вже і забув про все те,
але коли ти прийшов і заговорив про съвіт, туга знов вчепила ся в мої
груди і тепер думаю лиш про те, щоби хоч раз ще перед смертю съвіт-
ло і сонце побачити.

Замовк і низько на груди склонив голову...

— “Добрий вечер, пане інженер” — почув ся голос стаєнного.

— Добрий вечер Василю, а котрий то кінь до нічого?

— А от сей, Сивий, відповів стаєнний, попліскуючи коня по шій.

— Вже зовсім знеміг ся; нині цілого набору піак не міг потягнути;
а і половину ледви доволік.

— Ну, вислужив ся вже. Дам приказ, щоби го завтра рано вивезли.
Добраніч!

Сивий тихо заржав.

— Бачиш Гнідий, завтра вивезуть мене. Вже моя старість прий-
шла... Сонце знову побачу — сонце.... Во для нас ту в майні висвободже-
не приходить і съвітло і сонце разом з болем в кістках, з немочию і ста-
ростю...

Голос йому дрожав вздержуваю радостію і надією.

— А я? спігав болізно Гнідий.

— Тихо! чекай терпеливо. Як ти прийшов мене заступити. так коли-
сь на старі літа висвободить тебе молодший. А ти чекай терпеливо
в труді і нужді... Бо праця і нужда мусять бути на съвіті — а лише слу-
жити їм маємо по черзі.

Під Сивим дрожали ноги, коли вели сго до вінди і коли відтак їхав
вгору. Замкнув очі. Нічо не хотів видіти — постановив не отворити очій, аж поки не почне під копитами мягкої землі і плутаючої ся коло
підкови трави.

Вінда стала. Кілька хвилин вели его по твердій, гладкій дорозі.
Затиснув очі, дрожав цілій, з душою напруженуо бажанем, завмерлою в
сподіваню якогось великого радісного съвіта.

Нараз почув під ногами мягкую землю, поволік ногою тихо; тілько его
в вічній тиші виніжнений слух почув, що шелестіла трава...

Отворив очі широко...

І нараз шалений біль прошив его від съвітла відвіклі очі. Горяче
липневе сонце кинуло ему в очі цілій сніп золотих лучів. Пекольний кро-
вавий біль роздер білка зіниці і став завязто, зі звірячою при-
страстію шарпати мозок. Сивий заржав страшно, дико, шарпнув ся,

вирвав посторонок з рук стаєнного і почав кидати ся на місци, крутити в колесо, бючи копитами все що було коло него. Почув ся зойк людий....

А тимчасом лучі сонішні тиснули ся немилосерно в зіниці коня, бездушно отвирані і замикані смертним переляком і шарнари мозок Сивого зі скаженою зайлостію, — торгали кождим і так до болю напруженим нервом... Дикий невздержаний шал огорнув коня, що кидав ся серед страшного болю.

Почули ся голоси:

— Ошалів від сонця.

— Так нераз бував з кіньми, коли їх нечайно з майни вивезуть на сьвітло.

— Треба було з ним до вечера заждати.

— Е! Хто там мав час до вечера з ним чекати.

В тій хвилі Сивий впав на передні ноги і почав з болю гризти землю.

— Нема ради — треба застрілити.

Щось зимного твердого діткнуло кінського уха...

Гук потряс воздухом і Сивий цілім тягаром впав на землю. Скуртив ся, вдарив конвульсійно кілька разів ногами, а відтак випрямив своє тіло і затих.

Нараз із товпи вийшов старий, згорблений гірник. Місто звичайного робітничого одіння мав на собі довгу латану свиту, в руках палицю, а через рамя перевішена торбу. Схилив ся над конем як би хотів переконати ся чи вже сконав і шепнув:

— Видиш, старий, нашо ми оба зійшли? А все таки чоловікови красше.... хоч в лоб не стріляють....

І лице старого викривив болючий усміх.....

0

ВИКИД СУСПІЛЬНОСТИ.

Співайте мені пісню розбурханого моря! Розказуйте мені про меч побідника! Дайте стріл, від котрого потрясли би ся хмари! Бо я хочу забути! Хочу забути!

Вечеріло, коли я стрітив его. Він просив хліба. Був змучений і обдертий. Відійшов заточуючи ся, коли я похитав головою на знак відмови. Що, хліба для викиду суспільності, для бома? Нехай хто інший дасть ему хліба, подумав я. І потряс головою, — а він поволік ся дальше.

Другі також потрясли своїми головами, коли він просив їх. А годину назад, найшли его мертвого!

Заспівайте мені пісню розбурханого моря! Розказуйте мені про меч побідника! Стріляйте, щоби аж хмари дрожали! Бо я хочу забути. Хочу забути!

Іван Франко.

Г О Л О Д.

(Уривок з поеми “Різуни”.)

Кровавий сорок шостий рік
 Клонив ся к осені. Кінчилися
 Вівсяні жнива, наблизились
 Дні віддиху. Де-де волік
 Ще з поля копи до стодоли
 Мужик сумний. Не ласкав був
 Сей рік для нього: ще ніколи
 Він не затямив і не чув
 Про так страшний недорід! Жито
 Хибло, пшениця заснітилась,
 Картофля в перше зогнила....
 Овес іржа присіла. Вбито
 Народну радість! Не котилася
 По полю пісня, тільки йшла
 По селах дума невесела:
 “Помилуй Господи! Тепер
 Прийдесь згибати! Вимрут села
 Небавом з голоду! Простер
 Господь гнівну над нами руку!
 Щаслив, хто до нового року
 Дотягне з хлібом, — більша части
 Хіба дотягне до Покрови!”
 Ні про що більш думок ні мови
 По селах, лиш про те, чи дастъ
 Бог чудом деяким пропхати
 Сю зиму. В душах сум і холод:
 Упир мов загляда до хати
 Важкая змора: Голод! Голод!
 Тут плаче жінка: день увесь
 Вона на ниві працювала.
 Копала бульбу: лиш отсесть
 Маленький цебрик накопала
 Здорової — а гниляків
 Ціла гора! День пролетів,
 І з рук їй випала мотика,
 Грудь похолола, і велика
 Жура, розпуха і тривога
 Її прошибли. Затряслась

І заридала, й поплелась
Заводячи в село небога.

А он господар на тоці
Весь день без втоми і без тями
Із сином промахав ціпами,
Провіяв намолот і власним
Очам не вірить. Чиж отсі
Три гарчики, то весь пожиток
Із трох кіп жита? Чи не витовк
Колося добре? Не гаразд
Провіяв може, так що часть
Лишив в половині? І з неясним
Страхом, безумний і тремтячи
Він у забаві мов дитячій
Полову це пересипає,
І шепче: "Ні, се жарт твій, Боже!
Бо щоб над мужиком нещасним
Ти так знущавсь, се буть не може!"

— 0 —

КАПІТАЛІСТ І РОБІТНИК.

Капіталіст їздить треном в приватній карі; робітник їздить в смокин-карі а ще частійше в бакс-карі або попросту мандрує пішки вздовж трекі.

Капіталіст їздить автомобілем, що зробив робітник: робітник ніколи не в силі купити собі автомобіл, який він сам зробив....

Капіталіст єсть найліпші страви; робітник дуже часто не має вложить що до рота.

Капіталіст посилає свої діти до найліпших шкіл; робітник не годен своїх дітей посыпати до школи, але мусить за молоду запрягати їх до роботи, в якій они опісля коротають свій вік.

Жінка капіталіста вбирається в шовки та оксаміти вироблені робітником; робітника жінка мусить ходити в подертих лахах.

Капіталіст приказує робітникови, щоби він сповняв єго волю; робітник не може робити того, що сам хоче, а вже про те, щоби капіталіст его коли послухав, нема й мови.

Капіталіст "дас роботу" робітникови лише тоді, коли може на праці робітника заробити; робітник наймає себе до роботи, бо не має знарядів які ему до праці доконче потрібні, отже если не наймив ся, з голоду мусів би умерти.

ІВАН ФРАНКО.

В 1913 році, відсвяткувала Україна 40-літні роковини літературної праці визначного українського письменника др. Івана Франка.

Від смерти Шевченка, ніхто не здобув собі серед Українців більшого імені, ніхто не має такого розголосу межі чужими, славянськими і неславянськими народами, як Іван Франко.

А коли нині вся наша суспільність клонить голову перед тим борцем за волю, рівність, за щастя всіх, то найбільше право і обовязок до сего мають українські мужики і робітники. Іван Франко мужицький син, вигодований чорним хлопським хлібом, працею твердих хлопських рук, мав нагоду відчути і зрозуміти его кривди, болі і сльози. І він почувався до обовязку віддати працю своего житя тому простому народові, а коли нині український мужик і робітник довгі віки гноблений і деморалізований досі ще вбогий, неповоротний і непорадний, все таки поволі підноситься, відчуває у щораз ширших масах жадобу съвітла, правди та справедливості і шукає до них доріг — то тут величезна заслуга Івана Франка.

Др. Іван Франко уродився 15 серпня 1856 р. в Нагуевичах дрогобицького повіту. Батько його був ковалем. Першу науку побрав в сусіднім селі Ясеници Сільній а відтак в школі Василиян в Дрогобичі. Небаром батько його помер, а малим Іваном опікувався його вітчим. Франко скінчив гімназію і зложив іспит зрілості в Дрогобичі, а відтак переїхав на університет до Львова, де познакомився з Михайлом Павликом.

На житі і думки тодішньої академічної молодіжі мав великий вплив, учений історик Михайло Драгоманів, що то в своїх листах вказував молодіжи на її найперший і невідкладний обовязок служити своєму народові і працювати для него.

Франко переймився ідеями того народолюбця, а в перших своїх поезіях і оповіданнях, що їх друкував в студентській часописі “Друг” змальовує долю поневоленого мужика і робітника. Завдяки доносам москвофілів, львівська поліція перехоплює переписку Драгоманова а Франком — Франка арештують, передержують в слідчій вязниці, а відтак засуджують на арешт. В тюрмі поводяться з ним дуже нелюдяно. Замикають в малій тісній казні — між злодіїв і волоцюг так що вночі не ставало місця всім спати — і коли вісім людей спало на тапчанах, то чотирох все мусіло лягати під тапчани. Та сто разів тяжшим від тюрми, було для Франка се, що стрілило його по виході з неї. Тодішня українська інтелігенція, віднекала ся його як сатана съяченої води, замикала перед ним двері своїх домів, та викинула з товариства “Просвіта” і Руска Бесіда”. В часі процесу і тюрми, запайомить ся Франко

основно з соціалістичними теоріями і стає горячим приклоником і борцем за соціалістичну ідею. Він починає поміщувати свої статті в робітницькій часописі “Праця”, пише популярний виклад про соціалізм, а той настрій що запанував в душі його пробивається ся найкраще з його поезії “Каменярі”. Поетови снить ся, немовто він і тисячі таких як він, приковані ланцами до гранітної скали — насильства, неправди, передсудів, лупають — їх великими зелінimi молотами — не вважають їх на жар, ні холод, ні труд, голод і спрагу. Їх молоти гремлять раз враз і вони здобувають п'ять за п'ядею.

І хоч знають що слави анії подяки від людий їм не буде, вони йдуть далі, бо вірять що розіб'ють скалу, що кровю власною і власними кістками, змурують твердий гостинець, вони вірять, що за ними прийде нове життя — нове добро у съвіт.

А там далеко десь, в съвіті який вони кинули для праці, поту й мук, за ними проливають слози мами, жінки і діти, други жалють їх, чужі насыміхають ся. І у них душа боліла і серце рвалось і грудь жаль давив, та проте ніхто з них не пустив молота з рук —

“Нехай прокляті ми і съвітом позабуті.

“Ми ломимо скалу, рівнаєм правді путь,

“А щастє всіх прийде по наших кістках.

Поет став в ряди “Каменярів” на шляху поступу.

* * *

З початком 1880 р. Франка арештовано в друге, в Яблонові, коломийського повіту, та вмішано до процесу який вівся тоді в Коломії, проти сестер Павлика. Він пересидів три місяці в тюрмі, а після увільнення відставили його шупасом пішки через Станіславів, Стрий, Дрогобич, до Нагуєвич. Сі хвилі належать до найдужших в житті Франка. Вже до Дрогобича прийшов він з сильною горячкою. Тут впакували його в яму, де просидів кілька годин, а відти хорого повів жандарм до рідного села. По дорозі заскочив їх дощ і промочив до нитки. Франко занедував тяжко на пропасницю. — Але скоро для важких справ мусів вертати до Коломії. Ту прожив тиждень в готелі, де написав повість “На дні”, за послідні гроши вислав до Львова до друку, а сам через три дні жив трома центами, що їх найшов на дорозі — а коли і тих не стало, запер ся в своїй кімнаті в готелі і лежав півтора дня в горячці і голоді та ждав смерті. Уратував його від неї оден товариш, що на той час зайхав був до Коломії. Франко виїхав на кілька тижнів до села Березова в коломийськім повіті — але коли староста довідав ся про те, дав наказ його арештувати — і стараєсь в намісництві, щоб йому заборонено було пробувати в коломийськім повіті.

В осени іде Франко до Львова кінчити університет.

* * *

Поетична творчість Івана Франка, проявляється в тім часі з усією

силою. — “Веснянки”, “Скорбні пісні” “Думи пролетарія”, “Сонети” — ціла маса переводів найзnamенитших європейських поетів — твори політичні, суспільні, економічні і природничі — все се плоди його духа за кільканадцять місяців.

Поет став до праці в ряди “Каменярів” під впливом якогось “голосу з гори”. А сей голос, се голос духа людського, того вічного бунтівника — революціонера.

“що тіло рве до бою,
Рве за поступ, щастє й волю, —

Не вважаючи на царські арешти, ні на попівські тортури, ні на війска з лаштованими арматами, ні на шпіонів — він сильним голосом зове міліони за собою. Той голос чути скрізь — по курних мужицьких хатах, по ремісницьких варстатах, по місцях недолі і сліз. А де тільки рознесеться той голос, щезають там сльози та сум, а

“Сила родить ся й завзяте
“Не ридать, а здобувати
“Хоч синам сли не собі,
“Кращу долю в боротьбі.

А щож говорить поет до України, до своєго народу:

“Вона так гарна, а про те
Так нещаслива, стільки лиха
Знесла, що квилить лихо те
В її кождіській пісні с тиха.

Але на любов до України, глядить поет не тими вузкими очима тодішнього галицько-українського громадянина, — глядить на ню очима каменяра волі і поступу — соціаліста:

“І чиж перечить ся любов (до України)
“Тій другій а съятій любові
“До всіх, що ллють свій піт і кров
“До всіх, котрих гнетуть окови?
“Ні, хто не любить всіх братів
“Як сонце боже, всіх зарівно,
“Той щиро полюбить не вмів
“Тебе коханая Вкраїно!

Були у нас письменники поети, що теж хвалили ся своєю любовю до рідного краю, та вони любили в ньому красу природи і зовсім забуваючи про муки живих людей. І через те село здавало ся їм мало не разом, без лиха. Вони розказували, як там гарно сонце сходить, пташки щебечуть, вода журчить, як то жайворонок приспівує орачеви в полі. як здорові всміхнені женці і косарі кладуть покоси золото-колосового збіжа.

Але видючим очам Івана Франка, зовсім що інше видко було — його ніжне серце чуло якто в тім пеклі, що його галицьким селом називають, спів словів заглушус плач голодної дитини — а то чудове огня-

не сонічко як вигляне досьвіта на землю, то вже застане при роботі тисячі тих невільників, що то панськими наймитами зовуться:

“Недостаток і тяжка робота зморщками вкрили чоло його, в недолі і труді пережив вік цілій — в нужді безвихідній погорді і печали. Щоб жити, він жите й волю власну і силу — за хліба кусник продає. Він зрібною сорочкою окритий, на нім мов на старці пошарпана свита, бо наймит він, слуга — оре чужу ниву

Він піт кровавий лів

· · · · ·

Панам панованис дає.

А в своїй поемі “Хлібороб” кличе поет:

“Гей хто на сьвіті крапчу долю має,
“Як той що плугом съяту землю оре?
“Съяту землю в банку заставляє,
“В довги впадає, як в бездонне море,
“І поти беть ся аж остатня рація
“На него спаде — ґрунту ліцитація,
“І поки в найми не пошкандибає —
“Гей, хто на сьвіті крапчу долю має?

* * *

В 1881 р. не маючи з чого удержанатись у Львові, виїздить Іван Франко до Нагуєвич, там перебуває на весні тиф, а після подужання працює коло рілі — та глядить власними очима на мужицькі гаразди.

За той час написав поет кілька поем — що їх називав: “Галицькі образки”.

Оти вони:

В шинку сидить і пе горівку колишній газда — тепер старець. Пресував дідича, за громадський ліс. — Громада процес програла — а його поле хата і сад — пішли на кошта процесу. Тепер жінка мре з голосу на переднівку, діти в службі — а він заливає грижу горівкою.

А другий образець. Заголовок його “Великден”. Хлопчина — сирота робив до съяят в газди. В суботу заплатили, а на съята не просять. А в нього ні хати, ні родини. Пішов до корчми — пересидіти съята. Коби скорше минули — по съятах знов треба шукати роботи. Яка іронія. Съята, — Великден — стільки радости в кожному серцю — а тай хлопчина — каже: “Коби скорше по съятах”.

Або той Іванко, що йому панич обіцяв дати “дзіньо” — ґалаган — як побіжить за ним по снігу і зловить його. Панич був в черевиках — а Іванко босий. За тиждень

“В труні тихо спить Іван
“Не бажає більшенич:
“В ручці мас ґалаган
“Той, що дав йому панич.

А та баба Митриха, що вмирає в кумі в сінях — коли того самого дня прийшла поча до громади — що її одинокий син загинув на війні в Босні.

І ще один образок.

В Бориславі завалилась штолня — засипало робітника. І дев'ять годин конав він — дев'ять годин чути було крик його — але ніхто не пробував приложить рук до ратунку. І поет питает — за що тільки муки — він же за весь свій вік не вінав

“Дев'ять годин роскішних,
“Дев'ять новин потішних
“В вічній нужді, слозах вічних
“Весь свій вік не жив, конав?.....

Змушений заробляти на жите писанем Франко перериває університетські студії а працює при видавництвах “Діло”, “Зоря”, дописує до польських часописів, що прихильно відноситься до української справи. 1889 року втрете арештують його і держать 10 тижнів в арешті без ніякої вини. По увільненню приступає враз з Павликом до видавництва дуже гарної часописи “Народ” — а відтак 1890 закладають радикальну партію. По двох роках передає Франко редакцію Павликові, виїздить до Відня кінчити студії і здає докторат. Але коли подався на посаду професора університету у Львові, тодішній намісник — граф Бадені не хоче згодитись на се, щоб таке визначне місце займав чоловік що три рази сидів в тюрмі, чоловік таких радикальних поглядів як Франко.

Зі своїми визначними здібностями міг Франко зробити карієру і добре забезпечити жите собі і своїй родині. Але не на се здобував освіту хлопський син! Він, той пророк, що веде свій народ, до обіцяної землі де

“Все найкрасше, найвисше, що знав я у тебе вкладаю”
“Ти мій рід, ти дитина моя
“Ти вся честь моя слава
“в тобі дух мій будуще мое
“і краса і держава.

І колиби ти народе мій знав
Чого в серці тім повно!
Як би ти знав, як люблю я тебе!
Як люблю невимовно!

Кличе поет до свого народа.

Велику книгу треба написати, якби хто хотів докладніше взглянути в громадянську і політичну, літературу і наукову діяльність Франка, тому з найбільшим правом сказати може він нині до українського народа:

Я весь вік свій, весь труд тобі дав у незломнім завзятію,
Підеш ти у мандрівку століття з моого духа печатю!

Іван Франко.

НАИМИТ.

В устах тужливий спів, в руках чепіги плуга,
 Так бачу я Його;
 Нестаток і тяжка робота і натуга
 Зорали зморщками чоло.
 Душою він дитя, хоч голову схилив
 Немов дідусь слабий,
 Бо від колиски він в недолі пережив
 І в труді вік цілий.
 Де плуг єго пройде, зелізо де розріє
 Землі плідної пласт,
 Там незабаром лан хвилясте жито вкриє,
 Свій плід землиця дастъ.
 Чому ж він зробною сорочкою окритий,
 Чому сірак, чуга
 На нім мов на старці з пошарпаної свити?
 Бо наймит він, слуга.
 Слугою родить ся, хоч вольним окричали
 Богатирі єго;
 В нужді безвихідній, погорді і печали
 Сам хилить ся в ярмо.
 Щоб жити, він жите і волю власну й силу
 За хліба кусник продає,
 Хоч не кормить той хліб і стать єго похилу
 Не випрямить і сил не додає.
 Сумує німо він, з тужливим співом оре
 Те поле, оре не собі,
 А спів той наче брат, що гонить у серця горе,
 Змагатись не дає журбі.
 А спів той, то роса, що в снеці підкріпляє
 На пів зівялий цвіт;
 А спів той — грім страшний, що ще лиш глухо грає,
 Ще з далека гrimить.
 Т а поки буря ще нагряне-громоваяя,
 Він хилить ся, проводить в тузі дни,
 І земельку святу як матінку кохає,
 Як матінку сини.
 Байдуже те єму, що для добра чужого
 Він піт кровавий ллє,

Байдуже те єму, що потом труду свого
 Панам панованє дає.
 Коб лиш земля, котру єго рука справляла,
 Зародила опять,
 Коби з трудів єго на других хоч спливала
 Небесна благодать.

* * *

Той наймит — наш народ, що поту ллє потоки
 Над нивою чужою.
 Все серцем молодий, думками все високий,
 Хоч топтаний судьбою.
 Своєї доленьки він довгі жде століття,
 Та ще надармо жде;
 Руїни перебув, татарські лихоліття
 І панщини ярмо тверде.
 Та в серці хоч і як недолею прибитім
 Надія кращая живе;
 Так часто під скали тяжезної гранітом
 Нора холодна бе.
 Лиш в казці золотий, мов привид сну чудовий,
 Він бачить доленку свою,
 І тягне свій тягар, понурий і суворий
 Волочить день по дню.
 В століттях нагніту єго лиш ратувала
 Любов до рідних нив;
 Нераз дітей сго тьма тьменна погибала,
 Та все він пережив.
 З любвою тою він мов велітень той давний,
 Непоборимий син землї,
 Що хоч повалений, опять міцний і славний
 Вставав у боротьбі.
 Байдуже, для кого — співаючи він оре
 Плідний, широкий лан;
 Байдуже, що він сам терпить пужду і горе,
 А веселить ся пан.

* * *

Ори, ори й співай, ти велитниу, закутий
 В недолі й тьми ярмо!
 Пропаде пітьма й гнет, обладуть з тебе пута,
 І ярма всії ми порвемо.

Не даром ти в біді, пригноблений врагами,
 Про силу духа все співав,
 Не даром ти казок чарівними устами
 Єго побіду величав.
 Він побідить, порве шкарлущі пересуду,
 I вольний, власний лан
 Ти знов оратимеш — властивець свого труду
 I в власнім краю сам свій пан.

— 0 —

Сем. Какс.

Годжові Казки.

Турки приписують всій своїй історії і байки Нар-ед-дін-Годжі. Він сам мав бути вченим в релігії і мав бути турецьким съящеником. Межи іншими розказують про нього такі історії.

Одного дня Годжі дуже не хотіло ся говорити звичайної щоденної проповіді в моші (турецька церква). I промовив до зібраних вірних просто в сей спосіб:

“Очевидно, ви, мої вірні Музулмани, знаєте про що я хочу говорити.”

А як Годжа перевав проповідь, чекаючи відповіді, зібрані закричали одноголосно: “Ні, Годжо, ми не знаємо!”

“Ну, як ви не знаєте, то я не маю вам що говорити” — сказав Годжа і зійшов з проповідальниці.

Другого дня він промовляв до вірних так: “Чи знаєте, вірні Музулмани, що я нині хочу говорити до вас?” Вірні боялись, що він знов не буде говорити проповіди, як скажуть, що не знають і тому, відповіли в оден голос: “Так, Годжо, ми знаємо!”

“Ну, як знаєте, то я вам немаю що говорити” — сказав спокійно Годжа — бож очевидно, що не потреба.”

I він знов зійшов з проповідальниці на велике невдоволене вірних.

Третого дня Годжа почав проповідь так: “Чи знаєте ви, вірні Музульмани, що я нині буду говорити?”

Зібрані боялися ся, аби їх розчароване не спіткало по раз третий, нарадилися і тепер на питане Годжі одні відповіли: “Ні, Годжо, не знаємо!” А другі кричали: “Так, Годжо, ми знаємо!”

“To добре!” Годжа каже — як межи вами є такі, що знають, що я буду говорити, а другі не знають, про що я буду говорити, то най ті, що знають, скажуть тим, що не знають!” і зійшов скоро з проповідальниці.

З того оповідання випливає наука, про яку часто забувас духовень-то. Ся наука така: Як не можете знайти щось вартісного до говореня, не буйте і не ображайте так зібраних вірних.

Друга історія про Годжу така:

Годжа учив дітей в парохіяльній школі. Навчав часто своїх учеників, що як він чихне, вони мають зложити руки як до молитви і кричати разом “Дай вам Боже, довге жите, Годжо!” І ученики робили се слухняно завсігди, коли лиш Годжа чихнув.

Одного дня потонуло ведро в парохіяльній керниці. Мудрий Годжа не позволив жадній дитині лізти в керницю, але рішив ся лізти сам. Спustив ся в керницю по шнурі, наказавши перед тим хлопців, аби витягли його, як він потягне 3 рази за шнур. Поліз Годжа, добув ведро, сіпнув за шнур, потягнули хлопці. Вже був близько верху, вже протягав руку, щоби вхопити ся за цимбрине, та в тій хвилі чихнув з усієї сили! Хлопці зараз пустили шнур, зложили руки як до молитви і в оден голос закричали: “Дай вам Боже довге жите, Годжо!” А бідний Годжа тимчасом полетів в керницю зі страшним гуком і побив собі голову і не одну кістку....

Наука з того аж занадто ясна.

А про Годжового осла і про Годжову правдомовність оповідають таку історію:

Прийшов раз Годжів приятель до Годжі позичити осла. “Жаль мені дуже” — каже Годжа, (який не хотів позичити осла) — “але мого осла нема дома; я вчора наняв його на нинішній день.” Та, на непасте в тій самій хвилі, осел заревів голосно і завдав брехню словам Годжі. “Щож се, Годжо?” питає приятель “ти кажеш, що осла нема дома, а він тимчасом реве у стайні!” Та Годжане дав ся збити сим і каже поважно: “Мій пане, не понижайте ся аж так низько, аби вірити радше ослови чим мені — свому близньому, всесенійшому Годжі з такою довгою сивою бородою!”

Народові тяжко зрозуміти науку з сеї байки. Наука така: “Кождий осел зрадить себе якимсь невластивим знаком. Осли повинні давати бачити ся, але не повинні давати чути ся. Мудрий чоловік ховає свого осла, як позичайко приходить.

Годжу мали за найученійшого чоловіка в цілім місті і кождий радив ся його. Раз велике число вірних питало ся його: “Коли, о Годжо, буде конець сьвіта?” “Ой” — відповів Годжа — “питайте мене про щось труднійшого! Се питане дуже легко відповісти. Коли умре моя жінка, тоді буде конець половини сьвіта, а коли я вмру, тоді буде конець цілому сьвітові.”

Які Права Мають Робітники?

Народна криєва, як се море безкрає. Зі всіх кінців української землі, з Угорщини, Галичини, Буковини, Росії нужда загнала мужиків та робітників за далекий океан. А прийшовши тут, в погоні за хлібом розсіялися они по безмежних просторах. І де їх нині не знайде? По маєнцах та фабриках, по фармах та лісах, по горах та долинах, на суші і на воді, по великих містах і по найбільше віддалених від цивілізації закутинах та кемпах, — усюди є нині Українці в Америці. На півночі і півдні на сході і заході, — усюди їх найдеш. І зі всіх сторін долітає від них голос скарги на всякі криїви, які они мусять зносигти та просьба о помочі в нещастях: бо там відорвало одному ногу, окалічило на все, а там майна або каменолом засипали кілька десять земляків, а ще в іншім місці робив чоловік кілька місяців на фармі, по чим його прогнали не заплативши єму ні цента.

А ось що інший щасливійший від других за кілька літ тяжкої надлюдської праці та скрайної ощадності зложив собі кількасот доларів і захопив купити собі кусень землі, але безсовісні шпекулянти продали єму лише 14 акрів, хоч він заплатив за 64 акрів.

Ще інший виїхав з села до Америки на заробітки, зіставивши землю і господарство, але один з братів забрав і землю і господарство а жінку і діти вигнав, викинув на улицю.

І так даліше і даліше. І стойте наш бідний імігрант, безрадний та шкробає в голову. Бо і щож іншого єму робити? Язика, ні тутешніх звичаїв ні законів він не знає і чужий він усemu, що вколо него.

Тому, щоби бодай намітити відповіді на деякі питання, з якими наш імігрант щоденно стрічається, подаємо кілька загальних інформацій в отсім нашім календарі. Кому ж однак тих інформацій за мало, хто потрібує докладніших пояснень, може звернути ся до редакції "Народної Волі" (на адресу: "Народна Воля". 315 Норт Вашингтон Евеню, Скрентон, Па) а, якщо лише буде можливо, дістане щиру пораду у своїм клопоті.

Права робітників.

Загалом робітнича кляса Америки, як і всого світа, має лише право створювати всій богацтва краю і умиряті передчасною смертю не лишивши своїй сім'ї в наслідстві нічого, кромі муки і страждання.

Але сучасний наємний раб занадто вигідний робітник, щоби держава не дбала про його спосібність до праці. Тому її закони Америки, хотівши їх не дійсні народні представителі, дбають про сяке таке збереження робочої сили. В погоні за робітничими голосами від часу до часу вносять законопроекти про поправи буття робітників. Сюди треба зачи-

слити ті численні закони про обмежене денної праці до 8 годин, обмежене тижневої праці жінок у фабриках до 54 годин і такі другі.

Але капіталісти видумали способи, якими вони легко позбавляють робітників всеї користі зі законодавства прихильного робітникам.

Право організації робітничих союзів.

Робітники мають право організувати ся в союзи для взаємної помочи, уряджувати страйки і навіть намовляти других робітників не бути страйколомами, але лише намовляти. Заборонений законом бойкот т. є. зазив не купувати в промисловців, які відносять ся неприхильно до робітничих союзів і наймають "скебів".

Але треба замітити, що в Америці судове рішене стойте над народним законодательством. Тому також страйки і розставлюване "пікетів" які мають пильнувати, чи хто не йде ломити страйку, часто суд признає незаконними.

"Індженкшен".

В сей спосіб навіть таке, що не предвидено ніякими законами, осягає ся при помочі судового заказу — "індженкшен". Таким судовим заказом забороняє ся робітникам збирати гроші для піддержки страйкарів, розставляти "пікети", організувати робітників до страйку і т. д. Нарушене такого наказу потягає за собою арешт за "нехтоване суду".

Про ушкоджене при роботі і про винадгороджене.

В 24 цивілізованих краях, включаючи в се навіть Росію, існують закони о винадгородженню робітників за ушкодження, звичайно винадгороджене видають без судових процесів. Але свободна республіка Сполучених Держав Північної Америки не належить під сим взглядом до цивілізованих країв. Пояснене сего — хоть як дивно сказати — находиться в преславній конституції Сполучених Держав, написаній тому 126 літ. Великий акт політичної свободи американського народу зачинася таким вступом: "Ми, народ Сполучених Держав, в цілі витворення більше удосконаленої звязи, обезпечення справедливості і внутрішнього спокою, організації загальної оборони, попертя загального добробуту і охорони благ свободи для нас і наших потомків, начеркнули і установили слідучу конституцію Сполучених Держав Америки".

Перший уступ твої конституції звучить: "Вся законодатна влада, установлена отсім, поручає ся конгресови Сполучених Держав, який повинен складати ся зі Сенату і Палати представників."

Таким чином, після слів і духа конституції всі закони повинні походить від двох галузей Конгресу, Нижної і Вищої Палати.

Кождий "Стейт" відповідно до своєї спеціальної конституції, мас також нижшу і верхню палату народних представників з властю законодатною.

Але в суті річи — ті “народні представителі” не є виразниками народних потреб.

Законодавці ті вірні виразники стремлінь, ідей і рабівничих похотий тої кляси, котра своїм могучим політичним і економічним впливом шле їх в законодатні комната.

Але ні Конгрес ані законодатні палати осібних стейтів не можуть видавати законів, противних словам або духови конституції, яка є основним законом.

Автори застарілої конституції і всіх додатків до неї журилися о за- беспечені приватної власності. Томуто конституція має осібний уступ, який каже, що “ніхто не може бути позбавлений життя, свободи і приват- ної власності без потрібного на се рішення суду”.

Ся основна постанова конституції є вихідною точкою всякої зако- податної роботи і обмеженем власти повіреної народним представите- лям.

Сей правній погляд був-би зрозумілій (коли признати боже право на приватну власність), коли не існувало друге право, право да- не судови, або радше право присвоєне судом. Се право поясняти слова і дух законів.

Жите чоловіка, як ми бачили в горі, съяте ненарушиме, але суд може позбавити вас сего усьяченого дару...

Як власне сказано, суд рішає про законність страйків, “пікетів” і т. д.

Виходячи з тої точки погляду американський суд признає закони о винадгороженню робітників без суду, — противними словам і духови конституції.

Якби закон наказав властителеви фабрики, копальні, желізної до- роги і т. п. винадгороджувати свого робітника за понесені ним в часі роботи ушкодженя, або родину його за утрату кормителя — без ходженя по судах, се булоби після розуміння американського суду нарушенем конституційних прав пана-працьодавця, — се значилоби конфіскувати, поз- бавляти його приватної власності без рішення суду.

І тому потерпівший робітник мусить в кождім осібнім случаю шу- кати винадгородження через суд. І він повинен доказати таке:

Перше: неосторожність пана т. є нарушене ним закона, який дома- гає ся, аби він дав робітникови беспечне місце роботи, принадлежні сред- ства до роботи, пригідні до її виконования т. з. справні машини.

Друге: Брак якого небудь недогляду або неосторожности по сторо- ні його самого, себто робітника, якіби могли спричинити ушкоджене.

При тім, необережність другого робітника, яка послужила причи- ною ушкодження товариша в роботі, позбавляє ушкодженого товариша пошукувати страт від пана.

Але се все висше сказане ще не вистарчає, аби робітник, мав право на винадгороджене за розбите жите: він ще повинен доказати: що наймаючи ся до роботи, він не піддавав ся добровільно ризикови, отриманому з рботою, т. з. він має доказати, що він не сподівався, що при рботі в шахті може бути обвал; що працюючи при счіплюваню вузів він в жаден спосіб не сподівався сього, аби вози його роздавили, аби остра пила могла обрізати йому палець, або цілу руку, або ногу при іменшім його недогляді, словом, що він не принимав на своє ризико і відвічальність всього того, що так тісно звязане з небеспеками його рботи.

В послідних часах, починаючи від 1909 року завдяки натискови робітничих союзів і під впливом домагань, поставлених соціалістичною партією, у многих стейтах заведено уліпшення в робітничім законодавстві. Так пр. в стейті Нью Йорк заведено в р. 1909 закон, котрий зробив більший переворот в праві робітника до відшкодування; після того закона облекшено богато утруднень висше згаданих.

В 1910 році переведено в Нью Йорку закон о примусовім винадгородженню робітників в галузях праці, знаних зі своєї небезпечності. Але вищий суд стейту призначав той закон противним словам і духови конституції Сполучених Держав і держави Нью Йорку. Помимо сего рішення Нью Йорського суду, кілька других держав завели у себе закон о винадгородженню та обезпеченю робітників.

Але винадгороджене се дуже недостаточне для робітника, бо оцінка утрати рук, ніг, пальців і т. д. безпощадна і просто нелюдська, — пр. в стейті Нью Джерзі за утрату вказуючого пальця означена половина заплати за 30 тижнів. Отже: робітник, що дістає 10 долярів на тиждень, дістає за той головний палець — 150 долярів. А за другі пальці ще менше, за мізильний діставби у сїм випадку лише 75 долярів.

Дійсно: хліб дорогий, а жите робітника, що витворює богацтво съвіта — надто дешево цінить ся.

0

Одень Американець вислав письмо до сусідного міста, а на его конверті написав таке:

“Просить ся пана почтара передати се письмо котрому небудь чесному адвокатови в вашім місті.

В десять день пізнійше письмо вернуло назад зі слідуючою допискою:

“Нема тут такого.”

А. Руцевич.

Ж Н И В А.

Був теплий серпневий ранок. Веселе сонце показало ся, висунулося з мягкої постелі білих хмарок і посидало на землю своє довге і тепле проміння. А срібна роса в їх теплі скоренько щезала, гнула. Кругом пташки веселим щебетанем витали розбуджену динну.

I.

Показали ся громадки людей, що йшли в поле з косами на плечах, а за ними поспішали гуртки дівчат. Се був день жинв.

Вітрець пробудив ся з нічного сну тай легенько колисав лани дозрілого збіжа, а повне, тяжке колосе клонило ся до землі.

Усе будило ся і приготовляло ся до денної праці.

Час жив в жито рільника стойть на першім місці. Сі горячі дні до дають людині енергії, порушають його почування.

Можна сказати, що одні очікують сих хвиль зі страхом, а інші навіть нетерпеливлять ся, ожидаючи. І відважно приспособляють ся до праці і тихо шепчуть: жнива вже не далеко, або: жнива вже зачали ся. Але та праця, праця женців дуже тяжка!...

* * *

Наймити і поденники Мікайтиса також ішли до праці, але йшли помало та з тиха розмовляли. Йшли так, може з привички, може не хотіли зараз з рана висилювати ся, а може їх лякав величезний лан жита... Йшли, сумно понуривши голови, а особливо Кайлус, наймит Мікайтиса, сумно звісив голову і думав глибокі думки. На переді йшли парічки, за ними поденники, а на кінці дівчата з серпами і весело съміяли ся. За ними йшов й сам Мікайтис.

Косарі дійшли до зрілого лану збіжа, станули, поскидали верхні убраня і, розглянувши ся і поостривши коси, поставали один за другим і почали косити. А жито лиш затрясло ся, безнадійно хилило колосе і падало на чорну землю. Сонце почало чимраз сильнійше пригрівати.

З початку чути було веселі розмови і съміх, але по якімсь часі настала мовчанка. А сонце пекло чимраз більше і більше. Всі замовкли, лише час від часу задзвонила коса до каменя і шуміло падаюче жито. Чимраз частійше женці обтирали рукавом зрібної сорочки піт, що плив з чола по лиці щораз частійше виридав ся ім з грудей стон або оклик нетерпливості.

Настало полуднє.

II.

По обіді шукали помучені женці холодку в тіни, щоби трохи відпочати.

Кайллюс і Кірка, наймити Мікайтиса, також сховали ся в тіні розлого дерева і курили люльки.

— Ми остро нині драли, аж моя сорочка ціліська мокра — говорив Кірка.

— А так... — зітхнув Кайллюс.

— Ще можна би витримати, як би не було так горячо.

І знов замовкли і лише випускали з уст великі клуби диму. Кірка підпер рукою голову і задивився в даль, в поле, де вже стояло богато стирт, а Кайллюс спустив очі на землю і, не знати о чим, думав.

— Дуже тяжко мусить людина працювати на тім сьвіті — зачав говорити Кайллюс по довгій мовчанці і все дивився в землю. — Мені аж руки задеревіли від коси. Але се, здається, не всі мусять так гарувати. Одні легко працють, а гроші мають, а є навіть такі, що нічого не роблять, а жують. А ти гаруй, муч ся і як не маеш нічого так і не будеш мати.

— Правду кажеш — потвердив Кірка — от як і сей господар, чи він працює? Ні! І нині приволік ся за нами, заложив руки і тільки проходжується, аж злість бере, як дивишся. — Він плюнув, підложив під голову шапку і витягнувся на траві.

Кайллюс пішов за його прикладом і незадовго оба заснули. І сниться Кайллюсові сон. Він скоренько косить жито, хоче виминуги других косарів, але вони все поступають вперед, а він лишається позаді. А на боці стоїть Мікайтис і сьміється з його безсила. То знова він бачив діти, що тягнули його за поли і кричали: “Хліба, хліба!” Потім він ішов дорогою і знайшов мішок грошей, а якийсь насымішивий голос шептав йому до уха: “Се для тебе сі гроші, за твою тяжку працю; не будеш терпіти більше голоду.” Та незадовго і се зникло з перед його очей.

І він знов бачить спадисту дорогу, котрою їде віз, повний людей. Як віз приблизився, Кайллюс побачив, що замість коней було запряжені богато людей. Колеса возу глибоко грязли в піску, а порох покривав всіх грубою верствою.

Кайллюс задрожав, як віз приблизився донього. Він побачив страшний образ. Великий віз був переповнений богатими панами, що розглядалися по околиці. А поганяв Голод! Лице сухе, очі страшні, а черево гей дошка, на нім тіла майже не було, лише скіра і кости. Голод бив безнastанно людей, що тягнули віз, навіть гірше періщив як худобу. А вони останніми своїми силами тягнули віз, навіть не оглядалися по за собе. Їх лиця горіли, були червоні, облиті потом. А пани — одні весело розмовляли, а другі — і тих було менше — зраджували своїми поглядами перестрах, недовіре.

Хоч пани мали вигідно уряджені місця до сидження на возі, однаке при першім ліпшім потрясеню могли дуже легко випасти. Як приходилося їхати під гору, пани цілком не думали, щоби злізти з воза і помочи

Його тягнути і зробити полекшу тягнучим. А ті падали з умученя, Голод немилосерно сік їх нагайкою по лиці, по голові і не давав їм ні хвилинки спочинку. Часом трафляло ся, що при з'їзді з гори котрийсь з панів при скорій їзді або потрясеню злітав з воза, Тоді Голод закидав йому шнур на карк і запрягав до воза. Пани дивилися на се як на найбільше нещастє. І такий понижений, перестрашений пан мусів тягнути разом з другими нещасливцями.

Але Кайллюс побачив, що пани думали не лише о собі, а навіть дуже сердечно журилися судьбою тих людей, що були заміненні на звірята. Сидячи на возі часто виповідали своє співчуття для сих, що тягнули їх віз, а особливо тоді, як котрий з браку сил падав, не вспів піднести ся і діставав ся під колеса. А се трафляло ся досить часто. Тоді пани, переняті жалем та співчуттям обвязували їх рани і знов запрягали нещасливця до ярма. Коли під час їзди в гору Голод бив немилосерно людій — пани криком і радами старалися додати їм сили і охоти. То знова вмовляли в них, що за їх терпеливість і працю Господь Бог єторицею заплатить їм в небі, де знайдуть щастє і волю. Сі пани не були би так журилися про судьбу своїх робітників, як би не страх перед виверненем ся і стратою своїх сиджень.

Кайллюсови почало здавати ся, що Голод гейби навмисно завертає в його сторону. Його огорнув страх. А за хвилину страшний погонич зловив вже його за рамя і закидав шнур на шию і съміяв ся:

— Кайллюс, Кайллюс, йди до роботи!

Він хотів втікати, але не міг порушити ногами, хотів кричати — не міг видобути голосу.

Нагло пробудив ся.

— Алеж ти заснув, я ніяк не міг тебе збудити — говорив Кірка і тягнув Кайллюса за рамя, — я думав, що вже не збуджу тебе. І господар приходив тебе кликати.

— Чи поїхав? Де віз поїхав? питав перестрашений Кайллюс і кругом розглядав ся.

— Хто поїхав? Тобі снить ся? Бери скорше косу, вже всі коло збіжа.

Кайллюс поспішно взяв косу, був наляканий і обтирав потом заляте лицє...

III.

По полуничному сонці пекло дальше; вітер втих і де-неде відзвивався пташок.

Люди по короткім спочинку знова взялися до праці.

Кайллюс, як і другі, широко махав косою і не міг забути про сей дивний сон. Аж тепер зрозумів, чого мусить так кріваво працювати.

— Так, се Голод змушує нас до сеї праці неволі, — ворохтів під

носом — ми мусимо працювати в поті чола на хліб для дармоїдів, і цо зависли нам на шій і з'їдають овочі наших гірких трудів; то тому така тяжка боротьба з Голодом, що витискає тільки сліз навіть невинним дітям.

— Здорово береш, Кайлусе! Недавно ти ще був позаду, а тепер уже догонив всіх — почув Кайлус за плечима. Його переняв наглий ляк, мало не випустив з рук коси. Він почув такий голос, яким говорив до нього Голод в сні. Він моментально обернувся і побачив перед собою господара.

— Ха-ха-ха! Чого ти так налякався, що аж дрожиш...? Чи мене так боїшся? — питав господар і усміхався.

— Ні, се лише так... — затинався Кайлус і почав косити ще з більшим завзяттям.

І косив, скільки було сили, не розглядався навколо себе, лише час до часу дивився з коса на господара.

А перед його очима все стояли спочені, нужденні лиця людей-невільників, що тягнули віз з панами і страшний Голод з витягненою на гайкою.

0

ДОБРИЙ “ДЖАБ”.

“Знаєш? Я вже маю “джаб!”

“Ов! Який?”

“Зістав “формепом” при безробітних!”

Що значить організація.

Що нині, коли капіталісти єднають ся в могучі спілки для охорони своїх власних інтересів, доконче потреба й робітникам лучити ся разом, про те мабуть ніхто або дуже мало хто сумніває ся. Але не кожному ясно, які користі випливають для робітників з їхніх організацій, як зі зростом тих же організацій, зростають здобутки робітників в борбі з капіталістами. Докладну статистику в сім напрямі подає нам Союз металевих робітників в Німеччині. Ось тут деякі числа з неї.

Рік	Число з'організованих робітників	Число рухів		
		цінникових	страйків,	Число
		лакавтів	виграних	програних
1904	198.964	433	375	58
1905	259.693	549	492	57
1906	335.075	950	878	90
1907	362.204	1.049	959	90
1908	362.073	606	533	73
1909	373.349	692	627	65
1910	464.016	1.353	1.285	68
1911	515.145	1.687	1.583	104
1912	561.547	1.772	1.673	99

З повішої таблицки бачимо, що зі зростом числа з'організованих металевих робітників з 198 тисяч на 561 тисяч число непорозумінь між робітниками а капіталістами зросло з 433 аж до 1,772, число невдачних борб піднесло ся лише з 58 до 99, між тим як число удачних борб підскочило з 375 аж до 1,673.

Іншими словами, чим більше членів малі згадані металеві юнії тим були сьмілійші домагати ся від капіталістів поліпшення своєї долі і тим частіше вигравали справу.

То саме що стало ся в Німеччині, діє ся щоденно всюди. Чим ліпше з'організовані робітники, тим успішніше і з більшою користею могутъ бороти ся зі своїми визискувачами, а колиб усе робітництво було з'організоване — визискувачів — зовсім не стало би.

0

Не йди Грицю, на лід з паном,
Знай се в остерогу:
Пан поховзнесъ, а за него
Хлон зломає ногу.

С. Г. Оренбурський.

К У Р О Ч К А.

В темпій кімнаті батюшки перед іконами ярко горіла лямпада, а при ній батюшка читав правила, готовлячись до святочної служби. Лице у батюшки було худе, подовгасте, а вузка рудава борода робила вигляд его ще довшим. Батюшка зітхав, бив поклони і знов вичитував поспішно із книжки старославянські слова. Кухарка час від часу заглядала крізь двері у кімнату, де батюшка молився, і вернувшись назад у кухню говорила мужикові, що вже давно і терпеливо стояв під дверима з сорокатим узликом під пахою:

— Молить ся.

— Все ще молить ся?

Мужик зітхав.

Він був худий, наляканий, забитий і гейби весь обшипаний; не лише кафтан его був весь полатаний, але на латах були ще другі лати, а місцями крізь шви біліла ся сорочка. На голові волосе стояло в гору, так само сторчали невелика борідка та вуси, і очі сиділи близько одного другого.

— І любить він молити ся! — сказав мужик після довгої хвилі.

Кухарка мовчала.

За вікном вечер переходит в ніч і вже предмети почали зливати ся разом в одну темну масу.

Час минав велими поволі.

— Ма-рі-я — почув ся з кімнати тонкий, високий голос.

— Скінчив! сказала скоро кухарка. І з поспіхом побігла в кімнату.

За хвилю війшов до кухні батюшка і зімнявши в кулак бороду, пильно поглянув на мужика.

— Бачу щось наче принос? Чи не на весілля заносить сз?

— А так, батюшка. Давно вже дожидаю.

— Щож робити, чоловіче добрий, що робити.... бачиш, розмавляє з Богом. Ну, кажиж бо, хто і з ким женить ся?

— Сина женю.

— Павла? Ти Куракин, мабуть?

— Так батюшка.

— Знаю, знаю.... ну щож, се добре. Парубок гарний. Давно час було женити. А когох він бере? чи не вдовину дочку?

— Єї.

— Марійку?

— Марійку, батюшка.

— Дуже добре. Дай Господи!

Батюшка оглянув ся кругом по кухні.

— А курочка де?

Настала хвиля мовчанки.

— Батюшка, — налякано почав мужик і похнюпив голову.

— Які у нас курочки! Ми самі наче птиці живем: сьогодні ситі, завтра голодні.

Батюшка засьміяв ся.

— Ну, і чудак з тебе Куракин... як розсмішить чоловіка! А мені бач і съміти ся після правил не вільно; щож се, буду вінчати зазулю з яструбом.... Хе-хе? Ну, але жарт в сторону, а я скажу просто, що без курочки не мож! Сам ти роздумай: чи можна з молитви слово викинути? Так само з обичаю. Не я завів сю установу...

— Батюшка...

Батюшка замахав руками.

— І не кажи... не можу!

Опять мовчанка.

— Добре, батюшка... куплю у сусідки, завтра принесу.

— Ось козак, Куракин! Приємно з чоловіком побалакати. А в діякона був?

— Ні ще.

— Зайди.

І батюшка підніс в гору шалець.

— Курочку також.

— Господи..... та звідкиж я їх наберу! — скрикнув мужик.

Батюшка нахмурив ся.

— Не дратуй ти мене, Куракин, не вільно мені після правил гнівати ся... спокій в душі повинен бути. А ти говориш дурництво! Ну, як жеж ти до такого великового діла приготовляєш ся... а курочки не роздобув!

— Батюшка, таж ми усі голі!

— Голі ми справді і є, себто голими родим ся, але при помочи божій поростаємо помаленьки. Ти лише моли ся... а Бог тобі певно поможе. Без курочки до діякона і ходити нема чого тай не гарно. Він також мусить час тратити, в метриках порнати, то що. Всяка праця потрібue заплати. І за труд єму ти вручи...

— Скільки?

— Карбованця... як приписано.

— А за вінчане, батюшка, скільки?

— Ну, щож ти ще питаети... шість рублів як від кожного. І рубля за свічки.

Мужик постояв, помовчав.

І нараз з грюком кинув ся на землю.

— Батюшка! Татуню рідний!

— Встань, встань, встань, захвилював ся батюшка — що ти... тільки Богу належить кланяти ся! Встань, кажу....

Але мужик не піднимав ся.

— Отче!... Вся надія, Господи! говорив він крізь сльози, — син... мій син... Павлусь... служить за двайцять три рублі на рік! Розсудіть... шість рублів! Як, звідки? Я сам від усіх віднимав... думав.... оженю... поможет Бог... думав, змилосердить ся батюшка... а оно....

Він припадав головою до чобіт батюшки.

— З богатих возьміть а мені попустіть дешо... дайте оправити ся... я надгороджу! Спостіть! Тож в мене тільки...

— Встань! — вже строго сказав батюшка, а то і балакати не буду!

І він схвильовано забігав по кухні.

— Ви всі так, — говорив він, — коли мужик підняв ся і знов ставув коло одвірка зі змученим, повним болю виглядом на лиці. — Як би вас послухати, то від нікого не треба би брати... у всіх нужда, знаю. А щож мені робити? З богатих брати? Деж они? Много їх? А щедрі вони, думаєш? Більше з них возьмеш! Ой... пропали і мої правила з тобок!

— Батюшка...

— Ну, що “батюшка”? Знаю, що батюшка, а ти нужду батюшки знаєш? Чи думаєш, що мені весело з тобою говорити? Ти би без нудін в ногах не валяв ся, а я би не розмовляв! Ось у мене син в семинари... Михась... знаєш?

— А вже-ж знаю, батюшка...

— З інспектором посварив ся... клопіт! Вигнати хотіл. Треба було ректорови ікону в дарунку... трийцять рублів одна ризіка коштувала. А що зробиш? Ну і дав! Дав! А він взяв!!

Батюшка потрясав у воздусі рукою...

— Се не курочка, брате...

Він знов схвильований забігав по кухні.

— Дочка також в енархіяльній школі.... А ти читати -- читати вмієш?

— Не вчили батюшка...

— То-то! Ти і невчений проживеш. А я мушу дітей учити. Куди ж они без науки? А ти думаєш се дешево стойть? Скільки тут курочок потреба... порахуй! А прецінь ми з того тільки і живем. Курочка... на примір, і ще курочка... та ще курочка.... гляди і граматику купив. Учись, мовляв, синку, учи ся доню... виходить в люди... на курочках! А вже там жите як хочете та родичів не судіть. Може воно і не так дуже легко... курочок збирати... Чи можеш ти се зрозуміти?

Він ставув перед мужиком.

— А се що в хустині?

— Хлібець, батюшка.

— Давай сюди.

Він взяв принос.

— І хустина мені?

— Вам батюшка, по обичаю.

Він розвязав хустину, помацяв пальцями, обглянув.

— Нічого... придасться.

І задумався.

— Та-а-ак, — заговорив він, — син в університет іти збираєшся... не буду здергувати, не буду. Нехай з Богом учить ся! Нехай, нехай! Нині сьвіт учений. Родичі мої... дідуньо... ба і татуньо також... без думки собі служили. А нині думка. У всіх думка! У родичів... а в дітей також! І нарікають! Син каже: що? я буду кури збирати? А доня і собі за ним: ніяк за попа за між не піду. Ну і роби з ними що хочеш. А в родичів також думка. В біді живемо. Що курочку дістав, то і за се слава Богу! Щож я пораджу. Колись гриб, то і ліз у кіш. Не я себе запрягав, мене запрягли. Але тепер вже за пізно усе те розбирати. Чоловік вже постарів ся... коби лиши дітей на ноги поставити. А на діти... сам знаєш...

Він замовк.

І знов станув перед мужиком.

— Ну, скільких в тебе є?

— Батюшка... два тижні на поля гарував я як каторжний, о своїм хлібі... усого два рублі осталось!

— Два-а? — поспіват здивовано батюшка, — два всего?

— Два, батюшка....

— То ти, значить..... хочеш за шлюб, щоби я два взяв?

— Два, батюшка.

Батюшка відмахнувся обома руками.

— Ти і в голові собі того не май! І не взвивай, не взвивай... бо і слухати не буду!

— Татуню рідний... щож я зроблю? Хліба ні зерна! Всім довжен. Що посіяв... кобилка з'їла. Залегlosti, податки.

— Добре. З такси я поступити не годен. Але задля твоїх бід до братської пушки рубля положу. А решту, п'ять рублів, таки принеси.

— Не годен, батюшка.

Батюшка розсердився.

— Ну, то і я не годен, — закричав він.

— Батюшка!

— Я сказав: не годен!

— Відроблю як небудь...

Батюшка змяк.

— Як? Чим?

— Чим хочете! горячо закричав мужик — запряжіть мене до роботи.... я рад працювати. Лиш опустіть дещо! Нема позакуди... прийдесь і вінчане відложити... а там Бог зна що буде... попсусь ціла справа! Вже і на Марійку охотники є... гарна собі! Виганяйте ви з мене трийцять потів, батюшка... роботою! Тільки гріши не неволіть мене! Нема! I ні звідки їх взяти! А Павлуся повінчати конче треба. На те вся моя надія. Може як заживем сім'єю, хазяйство поправить ся... два робітники... обос здорові... Марійка то козир-дівка, тай Павлусь мій на селі робітник перший! Може Бог ім двоїм поможе... може з біді вилабудаєм ся!

Мужик поклонив ся в пояс і діткнув рукою землі.

— Змилосердіть ся, батюшка... я по вік не забуду!

Батюшка задумав ся.

Потім положив руку на плече мужика.

— Гаразд!

— Значить, відробити прикажете?

— Є в мене десятинка пшенички... за річкою...

— Жати єї?

— Зіжни!

Мужик мовчав.

А батюшка додав як би в задумчivості:

— В полукипки зложи.

А що мужик все ще мовчав, то він додав:

— Звези!

— Коний у мене нема — промовив якимсь глухим голосом мужик.

Але батюшка сказав твердо.

— Дам!

Опісля подумав і ще додав:

— I змолоти!

Мужик глянув ему прямо в лицо.

— I то все за три рублі, батюшка?

Батюшка замахав руками.

— То я для тебе все роблю, що можу... а ти тепер ще будеш торгувати ся!

— Ні! закричав мужик.

I в его голосі почали ся злість і одчай.

— Вже коли так... торгувати ся не буду!!

Батюшка повеселів.

— Ну, то гаразд. Значить, відробиш.

— А завтра два рублі принеси. I рубля дияконови!

— Хоч дияконського рубля скиньте!

— Се вже ти з діяконом собі поговори, не мое діло..

Мужик зітхнув, мовчи пощілавав руку батюшки і вийшов із кухні.

Батюшка кликнув в слід за ним.

— А не забудь завтра курочку!

І пішов до покоїв, захопивши зі стола принесену мужиком хустину.

— Погодились? — спитала єго кухарка.

— Та-а-к, — махнув він рукою. — хоч другий раз правила читай...

— — — — 0 — — —

М У Х А .

Мала муха летіла до спокійно пасучого ся оленя, як він нагло підняв голову і пігнав, що сили мав.

“Як він боить ся мене!” кричала муха тріумфуючи і бренила за ним скоро, як лиши могла. “Гей! Дивіть ся, як великий олень утікає передімною!” І так циро віддала ся погони, що не бачила, як позаду неї лев гнав вслід за утікаючим оленем.

Через поля і ліси йшла дика погоня, аж олень змучений і поранений в тернистій гущавині, упав. З радостію спустила ся муха на чоло стогнучого звіряті. Тоді прискочив лев і кинув ся на упольованого оленя.

“Сю добич ти маєш мені завдячити!” гордо закричала до нього муха.

Лев навіть не подивив ся на неї.

“Великі не знають вдячності!” сказала ображена мала комаха і твердо пообіцяла собі, ніколи вже більше не упольовувати оленя для льва.

НА ДОРОЗІ ЗЛОЧИНУ.

Ранним ранком застав старий лис грубого борсуга, як він сидів над свою ямою і гірко заводив.

“Чого плачеш?” спитав лис зі співчуттям.

Борсук відповів: “Властитель винограднику забив мою добру жінку на смерть, як вона бігла через його виноградний город.”

Чому ж вона також мусіла вступити на дорогу злочину? сказав поважно лис. “Всяка вина мстить ся на землю, а люди остро карають крадіж.”

“Вона-ж йому нічого не вкраля!” нарікав грубий борсук зі словоами.

“ В те я віру” сказав лис. “Але я попередної ночі вийв там найкрасший виноград.”

Сопружі Закони.

(1) Слюби.

Слюб, признаний законним в тім краю, де він заключений, уважається законним у кождім іншім краю. Се примінює ся також до всіх американських стейтів. У всіх стейтах (кромі Савт-Каролайна) закон вимагає урядового позволення (лайсنس), як також, аби акт був довершений або віроісновідним представителем або особою якій закон надає владу довершувати слюбних актів, і аби сей акт був втягнений в список (реєстр) відповідних до сего інституції.

Вік, вимаганий для законного заключення слюбу, є ріжний в різних стейтах. Найменший вік для чоловіків — се вік 14 літ, для жінок — 12 літ. 14 літ для чоловіків вимагає ся в слідуючих стейтах: Кентакі, Луїзіана, Нью Гемпшир, Верджінія; 15 літ — Канзас, Мізурі; 16 літ — Дістрікт Колумбія, Айова, Норт Каролайна, Техас, Юта; 17 літ — Алабама, Аркансо, Джорджія; 18 літ — Арізона, Каліфорнія, Делавер, Айдаго, Іллінойс, Індіана, Мічіген, Мінесота, Монтана, Небраска, Невада, Нью Мексико, Нью Йорк, Норт Дакота, Вест Верджінія, Вісконсін, Вайомінг.

Для жінок вимагає ся 12 літ в слідуючих стейтах: Канзас, Кентакі, Луїзіана, Мізурі, Верджінія; 13 літ — Нью Гемпшир, 14 літ — Алабама, Арканзас, Дістрікт Колумбія, Джордія, Айова, Норт Каролайна, Техас, Юта; 15 літ — Каліфорнія, Нью Мексико, Норт Дакота, Оклахома, Савт Дакота, Вісконсін; 16 літ — Арізона, Делавер, Іллінойс, Небраска, Індіана, Мічіген, Монтана, Невада, Огайо, Вест Верджінія, Вайомінг; 18 літ Нью Йорк, Айдаго.

В стейтах пропущених в повисшім виказі, вік молодят установлений не законом, але звичаєвим правом.

Майже у всіх стейтах домагає ся згода родичів для чоловіків низше 21 літ, а для жінок, в більшості случаїв, низше 18 літ.

2. Розводи.

Розвід признаний законним в однім краю або стейті уважається законним у всіх стейтах Злучених Держав.

Причини до розводу подані в кождім стейті інакші. Як би зібрати усі розводові причини, подані в яких небудь законах усіх стейтів Злучених Держав, буде їх разом 35.

Головною причиною до розводу у всіх стейтах — є, сопружка невірність або чужоложство. (Виняток — Савт Каролайна). Покинення чоловіком або чоловіка женою є достаточною розводовою причиною у всіх стейтах, з винятком Нью Йорку, Норт Каролайни, Савт Каролайни і Дістрікту Колумбія.

Крайно жорстоке обходжене — в 36 стейтах.

В Ню Йорку — одинокою причиною — є чужоложство.

У всіх стейтах заключене у вязниці за злочин — служить підставою для розводу. Винятком: стейти Нью Йорк, Нью Джерзі, Меріленд, Норт і Савт Каролайна, Флорида, Дістрікт Колумбія.

Полова неспособність — у всіх стейтах, крім Нью Йорку і 11 других других стейтів.

За старіле піянство — в 38 стейтах. На жаль не є воно причиною розводу в Нью Йорку і Нью Джерзі, де так много нещасних жінок емігрантів різних народностей тяжко страдає через піянство своїх мужів, від котрих вони не можуть відділити ся.

В стейті Вашингтон закон не означив з гори жадних причин розводових, але поручив судови розглянути в кождім поодинокім случаю, чи подана причина є достаточна.

0

ВДЯЧНИЙ ЛЕВ.

Молоде львіння, котрого родичі погинули в рабівничім поході, лежало погибаючи на пустиннім піску. Оден Мурин знайшов безпомічне звір'я і забрав його до своєї хати, де його молоком і мясом знов привів до сил.

Молодий лев ріс і став сильний. Свому спасителеві показував вдячність і привязане наче лагідний пес.

Раз Мурин переходив через пустиню зі своїм львом і згубив дорогу. Два дни блукав без жадної добичі, а з ним голодував і терпів спрагу також його вірний товарин. Вечером змучений Мурин положився щоби покріпити ся сном. Тоді голодний лев одним ударом своєї лапи розбив його череп і з'їв його цілого.

“Добрий чоловік!” сказав вдячний лев, облизуючи собі кров на морді, “два рази уратував мені життя — ніколи йому сего незабуду!”

Одна гора високая,
А другая нижче,
Хто своїх музик не має,
Той у пальці свище.

**Іван Артимович
Голова Руського Народного Союза**

Нотаріальні Акти і Умови.

О Нотаріальних актах.

В краях, з котрих приходять наші імігранти, себто в Австрії, Угорщині і Росії нотарем може бути лише особа, що має певне висше ображоване. Право позволяє йому доконувати ріжких законних актів. Інакше в Америці. Ту нотарів установлює губернатор на внесені просбі, одобрені сенатором дістрікту, в якім мешкає просячий. Не домагає ся від просячого жадного образовання, і не дістас він жадних прав, крім права удостовіряти підписи і приводити при присязі.

Але наші імігранти, по старому красному звичаю, удають ся до нотарів у всіх справах, договорах і вироблюванню контрактів. В виду цілковитої темноти нереважного числа тих американських нотарів, які часто є коршмарами, писарами і т. д. наші імігранти дуже часто попадають у великі неприємності з причини неграмотного і темного вироблювання тих договорів, повновластій і т. і.

Відносить ся се головно до закупна движимої власності і до купна якогонебудь бізнесу. В старім краю такі акти виготовляють або нотарі або адвокати, і в старім краю книга ґрунтів ("гішотека", "табуля") виставлена для публичного ужитку і доступна кожному, виразно показує існуючі на данім ґрунті права і тягарі. В Америці треба робити потрібні розсліди по ріжких інституціях. І тому тут треба удавати ся до адвокатів або до спеціальних асекураційних товариств, що вже виключно тим і занимають ся, що роблять всі розсліди необхідні для обезпечення купуючого при купні недвижимості. (Називають ся вони звичайно: Тайлел Гаранті Компані або Тайлел Іншуренс Ко, або тим подібно.)

О Умовах.

Умова може бути письменна або устна. Одні і другі становлять контракт. Устні контракти важні лише на протяг одного року. Так приміром: наем робітника на один рік є важний, хоть він устний, але наем на протяг часу довший як один рік повинен бути на письмі. То саме відноситься ся до найму хати.

Винаймаючий мешкання на місяці, обовязаний покинути мешкане в кінцевий день місяця; коли він перетримає мешкане хотьби один день по терміні з приводу перепроваджування ся, він обовязаний заплатити за цілій місяць.

Купно недвижимості вимагає письменного контракту; порука за чужий довг повинна бути на письмі, бо інакше поручитель не буде обов'язаний законно.

Умова найму на протяг 3 літ або більше має бути удостовірена нотаріально і зареєстрована в установлених до сего міських закладах, інакше не має правної сили проти купця землі або бізнесу, який не має особистих відомостей про існуючу право наймаючого.

НА СЛУЖБУ.

(З Конопніцкої).

Плаче мати ридає
І хитає головою,
Шапку з скрині витягає
І татуня камізолю....

Дала хліба на дорогу,
Дала чоботи личкові:
— В съвіт далекий йди, небоже,
Йди мій сину, будь здоровий!

Не пустилаб тебе, сину,
Ні від себе ні від хати,
Щож дитино, йде година,
Що на службу тра ставати.

Станьже, сину, в добру хвилю,
В добру хвилю і годину,
А годи ся по спромозій,
Хоч за білу сорочину...

А йди, сину, там служити,
Де буде богацька хата,
Може вислужиш по році
Хоч старенькі чоботята....

А до дому не вертай ся
І служи так довго, сину,
Аж заслужиш, запрацюєш,
Хоч подерту кожушину!

— А чи довго, моя нене,
На кожух служити треба?
— Довго, сину, поки Господь
Не погляне з свого неба.

— А чи довго, моя нене,
Тра на чоботи служити?

— Довго, сину, аж робота
Стане спину в діл хилити...

Іде наш наймит стеженькою
І на хату поглядає —
Беть ся з думкою важкою,
То йде трохи, то вертас.

А старі при стежці верби
Кивають за ним гильдями
І скриплять і мало-мало
Не промовлять слівоночками:

— Не зазнав він ані волі,
Ні вигоди в тій хатині.
Так коли ж ему між люди,
Як не в службу, як не нині.

Богдан Лепкий.

— — — — 0 — — — —
Кождий свій наї робить.
Любий ішне мій:
Хлої із гною жито,
А ти з жита гній.

— — — —
Доказує, що сил ксьондз добродій.
Що розум наш по райськім плоді
Без помочи Бога
Не стойть нічого.
Ішнотче, правда! Що там довго править!
Я вірю вам, ще більше вірю навіть:
Ваш розум і з помочію Бога
Не стойть нічого.

— — — —
Павлу гірше, Петру лінне —
Зависні мовчіт!
Єретикам дав Бог розум,
А попам живіт.

Михайло Острівський.

В ШПИТАЛИ.

Чорна, понура ніч — як жите робітника — неспокійна ніч кінчила ся. Я не спав вже від кількох годин. Я лежав з широко отвореними очима, вдивлявся в окружаючу мене темноту і вслухувався в дике витві бурі.

Палила мене горячка. Тяжка праця, нужденна платня, що вистарчала ледви на скупе відживлюване, підтяли мое здоровле. Від кількох днів я відчував сильний біль і загальне ослаблене. Годинник вибив п'яту годину. Перші лучі зорі втискалися через мале віконце і розвівалися по кімнаті. З трудом я підвівся з ліжка і почав збиратися до праці. Тяжко се мені приходило, сил не було, але мус переміг. В фабриці дуже строгий надзір. Як котрий з робітників не прийшов до роботи, то без огляду на се, що його до цього зневолило, записувано йому кару, а за третим разом викидувано за браму. Робітникови не вільно хорувати.

Як жалувався на недугу, то з нього собі кили і обкідували лайкою.

— Було не пити вчора, хаме, то нині морда не боліла би — говорив директор, налоговий піяк, що все щикав. — Як не можеш працювати, то йди до чорта! На твоє місце прийде сто здорових і сильних, а ти не показуйся мені більше на очі! Мені до фабрики треба здорових, зелізних людей, а не хирляків — зрозумів?

Відвертався задом і відходив щикаючи. А страх, кинений директором робив своє.

Робітник розумів, що як його викинуть за браму, то він засуджений з цілою сім'єю на нужду і повільну, голодову смерть. І знов вертає до роботи і добиває підірваний надмірною працею і нужденною поживою організм.

Я вийшов на вулицю. Сіріло. Віяв сильний вітер. Я скучився і ледви волік за собою ноги. Раз обливав мене піт, то знов я трясся як в пропасниці. Усе крутилося мені перед очима, голова була тяжка, як олово. А я таки доліз до фабрики і точно о шестій станув до роботи.

Праця йшла мені дуже тяжко, я був дуже обезсилений, ноги тримали підомною. Я жалувався перед товаришами.

— Зголосися до директора — радив один з робітників.

— Шкода губи псувати. — сказав другий — чи-ж не знасте, який з нього песей син?! Не повірить, а ще возьмемо на око і готов викинути з фабрики. Найліпше дотягнути до вечера, а на пів виний кілька шкляник горячого липового цвіту, положи ся і накрийся чим лише можеш, випотпи ся, а завтра будеш здоров як риба.

— А як се не поможе? — запитав я.

-- То тоді підеш в сиру землю... Вона витягне із тебе всю хоробу. Така судьба наша, брате! — жартував третій.

Я перебідував з трудом до полудня. Робітники йшли на обід. Переходячи через фабричне подвір'я, я почув, що ноги підімною захитали ся, голова закрутила ся, в очах потемніло, я заточив ся і впав без пам'яті на землю. Робітники бинули ся ратувати мене, підвели і майже занесли до фельчера. Там дали мені першу поміч, привели назад до пам'яті, а опісля двох робітників відвезло мене до шпиталю. В канцелярії дижурний лікар сказав, що нема місця, але по довгих просьбах моїх товаришів приймив. Шпитальні послугачі повели мене до купелі. Я був дуже ослаблений і не мав охоти лізти до горячої води.

Я просив ся.

— Доктори казали нам кожного хорого пхати до горячої води, нехай би навіть мав сконати — сказав один послугач.

— Наш доктор каже, що робітники брудні і бридить ся ними, каже їх купати, щоби станули чисті перед божим судом — ддав другий і насильно, мимо моїх протестів, всадили мене до горячої води.

Мені зробило ся гірше і я зімлів; тоді вони заволікли мене до самі і положили на ліжко. Через кілька днів я мав сильну горячку, не бачив що навколо мене дістється ся. Але відпорний організм не подавав ся. Що день рано лікарі обслухували мене, пукали, тиснули, трясли мною і запи-сували ліки. Монахиня крутила ся між хорими. Одного дня станула перед ліжком, схилила ся надімною і шепотом порадила мені висповідати ся.

Я відмовив.

— Чому не хочете висповідати ся? Тут в шпиталі кождий хорий мусить очистити ся з гріхів.

— Можливо, але мене прошу лишити в спокою — ріпучо відповів я.

Для таких недовірків нема тут місця. Я скажу про вас докторови і він вас випише.

Монахиня почервоніла зі злости і скоро відійшла злобно оглядаючи ся.

На другий день приступив ординуючий лікар до моєго ліжка і через зуби запитав:

— Чому ви “пане”, не хочете висповідати ся? Обовязком монахи-ні є лічити хору душу і ви не повинні їй опирати ся.

— Так, пане доктор, але я прийшов до шпиталю хорий тілесно, — духово я цілковито здоров.

— Се вам так лиш видається ся. Ви збаламучені і не релігійні... А се зле, бо віра підносить чоловіка і скріплює знеможеного духа — говорив обурений лікар.

**Михайло Беля,
Писар Руського Народного Союза**

— Моя віра опирається на розумі. Своє релігійне переконання уважаю за свою особисту річ і тому не позволяю собі накидати релігійних практик, сказав я рішучим голосом.

Лікар жалібно подивився на мене. Щому ніяк не могло поміститися в голові, що робітник може трохи інакше думати. А по хвилі сказав:

— Ви цілком милитеся, а при тім як хорий, мусите приготовитися на всяку можливість, щоби по людськи зйті з цього світу.

— Я приготований на все і можу спокійно вмерти.

Лікар уже нічого не сказав.

Від тоді зроблено з мене сретика. Монахиня неможливо докучувала мені, не давала в означений час ліків і їди.

А щоденno при молитві до слів: “Від наглої і несподіваної смерті” додавала: “і від еретиків хорони нас, Господі!” — Розмовляючи з хорими, показувала на мене пальцем, як на опутаного злим духом, називала мене “паршивою вівцею” і казала не стикатися зі мною.

Ліжко, що стояло коло мене, було вільне. Недавно винесли його “власнителя” і воно чекало на съвіжу жертву праці.

Жертва знайшла ся: прийшов молодий робітник, столяр. Пролежав кілька днів, хорoba змагала ся, горячка була чимраз більща.

Одної ночі я почув, що хтось тягне мене за руку. Я отворив очі: коло мене стояв молодий робітник і в своїх горячих долонях тримав мою руку.

— Товаришу, брате любий, — просив мене шепотом — потримай мені раму, я мушу її докінчити, бо майстер буде гнівати ся, буде проклинати, а потім викине мене за двері... — Говорив і дрожав цілим тілом, а рясні слюзи котилися по його лиці.

Я встав. Хорий дав мені щось невидимого до руки.

— Тримай, товаришу! — І я тримав.

Шпитальну кімнату давить тишина. Хорі спілять, в куті горіла мала лямпка і блимала слабим съвітом. Від часу до часу було чути тихий шепіт, тяжкий стогін, хрипкий кашель і гране в грудях....

Се армія робітнича відпочиває по трудах нужденного життя і вичікує смерти-спасеня...

А хорий столяр мучився: гилював, втінав, прибивав. Був дуже занятий працею. Заховувався спокійно. Я держав невидиму раму в воздухі, щоби його вдоволити. Сили його опускали і він сів на підлогу відпочати. Я підніс його на ліжко. Він стратив пам'ять, лежав бездушно і тяжко віддихав. Я не спав до ранку, пильнуючи його. На другий день йому погіршало, горячка змогла ся, він що хвилини зривався, страшно кричав, що йому не дають працювати, що його викидають з варститу. Мусії-

ли привязати його до ліжка шнурками. Він був сильний і розривав їх. Його перенесли до другої кімнати і слідуючого дня він сконав.

Ліжко знов ждало нового гостя.

Мені ставало чимраз ліпше, так, що я міг навіть ходити. Одного разу я вийшов на коридор. Вікна були отворені і виходили на город. Була весна, день гарний, сонечний. Природа будила ся до життя. Дерева починали вкривати ся ніжним, дрібним листем. З маленької трави несміло визирали білі головки весняного первоцвіту. Пташки щебетали, а сонце сипало своє золоте промінє.

Стоячи при вікні, я розкошував ся, вдихав повною грудю свіжий, запашний воздух. Коридором несло двох слуг хорого. За ними йшла молода, але збідована жінка, заслонила лиць руками і плакала. Я поглянув на хорого. Високий, чорний, страшно висох, очі страшні, запали глубоко і дико дивлять ся перед себе. Я пішов за ними до салі. Послугачі положили хорого на вільнім ліжку коло моєго. Скіра і кости, ноги тонкі гелі патики, коліна випуклі, набренілі — пригадували ноги замученого коня. Я ще не бачив так страшного чоловіка.

Жінка стояла коло ліжка і ревно плакала. Я приступив до неї і запитав:

— Чи се ваш чоловік?

— Так — відповіла вона тихо через плач.

— А при чим робив?

— Був шліфарським робітником.

І вона дальше мені оповідала, що має четверо дітей, що самаходить до послуги, бо він від якогось часу дуже мало заробляє.

— Кілько мав літ?

— Трицять, але від малої дитини тяжко працював в шліфарській фабриці, а порох з каменя і сталеві опилки знищили йому легки.

Я здивував ся. Як — сей чоловік має лише трицять років, а виглядає на шістдесяті?..

Хорій лежав тихо, розглядав ся навколо і порушав тубами. Жінка схилила ся над ним і він шептав їй щось до уха — голосно не міг говорити. Жінка втирала заплакані червоні очі, гладила хорого по голові і успокоювала.

Хорій бояв ся, прочував, що звідси вже не вийде, що на тім ліжку прийдеться йому закінчити нужденне житє.

— А чому-ж ви скорше не дали його до шпиталю?

— Мій пане, він був такий роботягий і доки сил йому ставало, не хотів відійти від праці. Все говорив, що хороба промине — і мало заробляє. І я також слабувала, такі дрібні діти і також слабують. А все хоче їсти, треба їх врати.. Я хотіла його ратувати, на лікаря не було

гроший, ліків нізацо купити. А фабричний лікар? Ви-ж прецінь їх знаєте! Знаєте, як вони дбають за робітників і які дають їм ліки....

— Знаю, знаю... Голодному робітникові записують на порожній жодок рицинус, на прочищене....

— Так, дорогий пане. Він навіть не ходив до нього бо і пощо. Він навіть крив ся з хоробою, бо як би був його узняв за хорошого, то фабрикант був би викинув його на улицю без милосердя. А він стратив у нього своє здоровле і силу. Аж тепер, коли вже сил не має, не може встояти о своїх власних силах, просив, щоби відвести його до шпиталю. Не знаю, що тепер з ним буде. Як би мав очі замкнути, то я воліла би, щоби вже в хаті, щоби бодай попрацював ся з дітьми і зі мною. Жаль мені за ним, бо був добрим, чесним чоловіком: хоч любив часом трохи виннити, але се для змінення сили....

Задумала ся і говорила далі:

— Я мушу йти до дому, бо ходжу до послуги, щоби діти не повмиралі з голоду. Але я також не годна... Не маю за що лічити ся. А діти?... Бо чим ми живемо? — І махнула рукою.

— Мій пане, наглядайте трошки, бо монахині часом збиткують ся над такими як він безсильними. Не дайте йому зробити кривди. Ви-ж прецінь теж робітник... Я прийду в неділю, то принесу йому дещо....

Просила мене зі слізми в очах. Я прирік їй. Вона схилила ся над хорім, поцілуvalа і погладила по голові. Він був байдужий, на пів мертвий. І вийшла, втираючи сльози.

Я сів на ліжку і придивлявся хорому. Він був страшний, лице аж чорне, спалене і таке сухе, що виглядало гей зварене. Зуби були великі і чорні. Очі великі, запалі, страшні... Лежав тихо і лише деколи водив блудним зором по других ліжках.

Прийшла монахиня, поставила при нім шклянку молока, байдужно подивила ся на нього і відійшла.

Хорій подивився на мене і я зрозумів, що він хоче пити. Я подав йому молоко. Лакомо випив до послідної кроцілі, страшно дивлячися на мене. Потім замкнув очі і довго лежав без руху.

На другий день рано монахиня привела священика, але він вже не міг його сповідати, тільки намастив олією. Прийшов лікар, подивився, махнув рукою і пішов далі. З полудня робітник почав конати. Монахиня обставила його параваном, заказала нам там входити і відійшла. За хвилину я всунув ся за параван. Вмираючий робітник лежав горилиць і водив блудними очима по стелі. Я нахилив ся над ним.

— Брате, дай мені горівки, — просив мене тихим шепотом.

Я наразі не зінав що робити, що йому подати — подав йому шклянку з молоком і підніс йому голову. Він лакомо випив.

— Ох, яка добра горівка..

На хвилинку оживив ся, очі заблищають, лицьо викривив і вишкірив величі, чорні, зіпсовані зуби. Се був його усьміх. Йому здавало ся, що пив горівку. Потім зачав скубати коць сухими, спрацьованими пальцями і уважно їх оглядав. Мені в голові товкли ся прикрі, смутні думки. Перед моїми очима стануло смутне жите сього на пів трупа.

— Нуждаре! Від колиски ти терпів холод, голод, нужду... Вони вигнали тебе до тяжкої праці. На самім вступі в жите хороба закрала ся в твоє тіло. Ти тяжко працював, се видко по тобі, і що маєш з того? Яке було твое жите? Що ти бачив поза нуждою і упокоренем? Брехню і визиск! Тебе годували брехнею, показували тобі ріжні бліскучі забавки, щоби тебе отуманити, використати, обкрастити.. Морили тебе голодом, щоби ти був покірним, обіцяли тобі нагороду “там”, а ти їм вірив... Ти працював, як віл, понад сили. Ти знищив своє здоров'я для їх добра. А вони живуть з твоєї праці спокійно з дня на день, не журяТЬ ся про завтра і плавають у розкошах та достатках. А ти? Ти ось тут конаєш, заслонений параваном, нема при тобі навіть родини... Нема тобі з ким попросити ся, нема кому очий тобі замкнути...

Що ти лишив своїй родині? Чи ти, працюючи гірко, кроваво, довгі роки, дав їй яке забезпечення на будуче, чи ти дав своїм дітям яке образовання? Нужду і скрофлі — се ти їм лишив! Се їм лишаєш по собі!.. Ти засудив їх на страшну нужду, хороби і смерть з надмірної праці. І пощо ти їх зродив? Нуждаре! Трупе, робітнику, мій брате!...

Конаючий робітник виконував якісь механічні рухи руками, то витягав перед себе руки, то притягав і примикає очі; було видко, що він висилював ся. Змучив ся, руки безсильно упали, замкнув очі і лежав бездушно.

По хвилині отворив очі і побачивши мене, витягнув шию і щось шепотів до мене. Я нахилив ся над ним.

— Пересунь, брате, пас на машині. я відпічну трохи, змучив ся — шепотів він благальним тоном.

— Я зробив рух, насідуючи пересувані паса. Він хотів усьміхнутися. Не міг. Скіра на лиці так висохла, що не вистарчала на усьміх. Він тільки викривив лицьо, глибоко зітхнув і вліплений в одну точку очі стають нерухомо. Випростував ся. Кости тріщали гей сухе дерево. Він витягнув ся, його очі мутніли, повіки помалу спускали ся і в половині дороги стали. На пів замкнені очі заходили більмом, чорна скіра на лиці викривила ся, зза розтворених губ виглядали чорні зуби, а з горла добував ся свист і глухе булькотання. Він випростував ся ще сильніше, його зморені, сухі руки безсильно опали, а грудь що раз слабше підносилася ся....

Він сконав, прадюючи до останнього віддиху.

Я вийшов зза паравану, в голові мені шуміло. Обсіли мене грікі думки.

На салю війшла монахиня. Справдила смерть. Відставила параван — і клякнула при ліжку мерця з запаленою съвічкою. Говорила голосно молитву.

— Отче наш... Перед лицем твоїм гріхи наші приносимо... Господи!....

Хорі нуждарі повклякали, або сидячи на ліжках билися покірно в груди і горячо молилися за грішника, з котрого висссав капіталістичний устрій послідні соки. І я також клякнув і похилив голову перед повагою смерти, що принесла визволене тому братові робітникові. Але я не молився.....

Перед очима стояла мені смерть того мученика праці і я не міг за нього молитися. Так говорили мені воля, розум і совість.

— 0 —

Як стеречи ся сухіт.

Сухоти легких, або так т. зв. грузильця се одна з найтязших і найбільше розширеніх недуг. Наїстрашніша війна, найтязша пошесть не губить стільки людей, що ся страшна недуга.

Сухоти — се недуга легких, на котру люди западають, не в наслідок перестуди, як загально думають, але в наслідок зараження від сухітників.

Причиною сеї страшної недуги є маленькі заразники, які ледви можна побачити через побільшаюче скло. Заразки сі находитяться в великий скількості в харкотінію хорих на сухоти. Кождий сухітник виплює щоденно під час кашлю з харкотінем міліони тих заразників. Таке харкотінє на землі, на підлозі, або на стіні висихає, змінюється на дрібний порошок, уноситься в воздух і разом з тим дістается до легких чоловіка і заражає їх. Така курява найнебезпечніша в помешканнях. В той спосіб, в наслідок поганого звичаю сухітників плюти на всій сторонні, заражують ся здорові люди.

Позаяк ніхто не знає на певно, чи харкотінс не містить в собі шкідливих заразників, проте найліпше уважати кожде харкотінс за небеспечне і ниніти його. Сухітники не є небеспечні для інших людей, коли тільки харкотінс, котре під час кашлю виплюють ниніти ся, і воно не зачіщає оточуючих предметів.

Сухоти дадуть ся улічити, коли вчасно їх розізнасть ся і відразу енергічно починається їх лічити.

Сухіт можна устеречись, наколи будемо заховувати слідуючі припинення остороги.

1. Не плювати на землю, позаяк харкотінє містить в собі заразки.

2. Плювати лише до сплювачок з чистою водою або якимсь десінфекційним плином. харкотінє зі сплювачки виливати до огня, або до ями на сю ціль призначеної, а сплювачки мити все кипячою водою.

3. При кашлю або пчиханю засланяти уста рукою або хусточкою, щоби не розприскувати сlinи.

4. Діти належить призвичаювати до чистоти. Не позваляти їм брати до уст предмети піднесені з землі. Не щілувати дітей ніколи в самі уста.

5. Порох містить в собі все заразливі мікроби; щоби уникнути його повставання, належить мешкане чисто удержувати, не замітати на сухо підлоги, але все покропити єї наперед водою.

6. Витирати всі домашні знаряддя вогкими шматочками.

7. Мити руки перед їжанем, щоденно полотати уста і чистити зуби.

8. Принайменьше раз на тиждень купати ся.

9. Перевірювати чисто і старанно постіль на сонцю.

10. Не спати з хорими в однім ліжку. Не пити і не їсти з ніким з одного тареля, а принайменьше одною ложкою.

11. Брудне білє сухітників перед пранем старанно витирати.

12. Мешкане по сухітнику належить вичистити і вибілити, близьну випрати, а одіж сінники, подушки, колдри по сухітнику довго і старанно на сонцю перевірювати.

13. Пиянство успосблює чоловіка до занедужання на сухоти. Пиянки найчастіші попадають в сухоти.

14. Добра пожива, сонічне сьвітло і супочинок, се найліпші ліки на сухоти.

Належить щоденно отвирати вікна в мешканях, навіть в зимовій порі, щоби їх перевірювати.

— 0 —

ПРАВО ГОЛОСОВАНЯ.

Те право не все зависить від горожанства: воно є унормоване конституціями поодиноких стейтів. Приміром: женицини роджені в Сполучених Державах, уважають ся горожанками. Вони також можуть набути горожанство так як се муніципії набувають але само право горожанства не дає їм права голосування. Жінки мають право голосування в 10 стейтах: Айдахо, Колорадо, Вашингтон, Юта, Каліфорнія, Мічіган, Канзас, Арізона, і Орегон.— В декотрих державах право голосування мають також не-горожани, а саме : в Алабамі, Орегоні, Мізурі, Канзасі, Небрасці, Арканзасі, Індіані, Савт-Дакоті, і Тексасі. Там можуть голосувати чужинці що дісталі перші папери і прожили в данім стейті певний законом той держави означений час: від 30 років до 2 років.

НЕВІЛЬНИЦТВО.

Невільництво містить у собі всі другі злочини.

Оно в наслідком насильства, розбою, злодійства, повільного мордовання і гіпокризії.

Невільництво унідлює невільника і исус того, хто тягне користі з невільничої праці.

Если правою є, що праця є підставою всякого добра, то правою мусить також бути, що праця повинна бути свободна і працюючий повинен також бути свободним.

Дуже лихим треба вважати такий порядок суспільний, при якім той хто найбільше працює не має нічого або дуже мало, а той хто нічого не робить забирає усе і опливає в достатках.

Не повинно ся терпіти того, щоби чесний, пожиточний чоловік ходив обдертий, а галапас, ошуканець, або его діти, возили ся автомобілями та вбириали ся в шовки і аксаміти.

Не треба позволити, щоби ті, що нічого не роблять щодня засідали до пишних обідів, а ті, що втратили свої сили в праці, мусіли відбирати собі жите з причини голоду та крайньої нужди.

Людий можна поділити на дві кляси: на тих, що працюють і тих, що нічого не роблять, — на тих, що удержануть других і тих, яких удержануть другі, — на людий чесних і нечесних, себто тих, що визискують других.

Кождий чоловік, що живе з недоплаченої праці другого, заслугує на імя опуста і лихваря.

Треба, щоби люди мали свободне тіло і свободний мозок, свободну працю і свободну думку, — руки без кайданів і мозок без упередження та без забобонів.

Праця визволена з кайданів, дасть добре жите — всім.

Вільна думка наблизить вас до правди.

Люде повинні порозуміти ся разом і геть скинути з плечей — дармодів.

*

*

*

Людськість складає ся з мужчин і жінок.

Людськість ніколи не стане справді вільною, як довго не стане вільною також жінка.

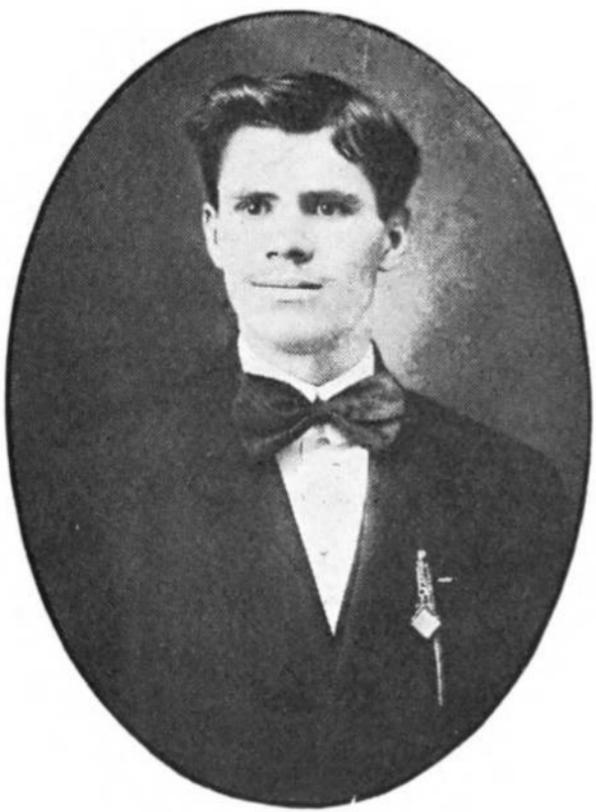
Одна половина людськості не може бути справді вільною, як довго друга половина все ще в неволі.

Тому в своїм власнім інтересі мужчини повинні старати ся, щоби жінки чим скорше стали повноправними членами суспільності.

Зовсім вільні люди могутъ народити ся лише з вільних матерій.

Кожда родина мусить перестати бути стадом, а перемінити ся в демократію.

Соціалізм має за задачу знищити всяку неволю, де би она не була.

Михайло Саламандра
Скарбник Руського Народного Союза

Створене жінки.

(Японська легенда).

У почині Створитель із нічого створив всю нашу землю. Кинув її в безкінечний простір сьвіта, поміж рій лямпаці небесних, щоб велике золоте її сонце отрівало і щоб місяць білолицій сьвітив її у темну ніч...

І як часто так бувас, що зі всіх дітей одну кохас найщирійше рідний батько, — то і землю Створитель над усе своє творіння покохав і дуже часто виявляв її свою ласку.. Як перлин білосніжний цвіт віп дав лілеям. Воду річки спокійної вдарив скіпетром величнім, щоб лотоси короною зацвіли в ній в одну мить. Газелів швицконогих, ніжних створив він, велетенських слонів, гордих і величніх левів, тігрів прудких і перістих. Цілі зграї пташок всяких розплюсюдив над землею, щоб удячний гімн співали вони свому житедавцю...

Так творив все Створитель, що-раз більше, що-раз краще і, як той мистець великий, що бажає усе життя вкладти в свій утвір коханий, — всю потугу і всю волю він напружив і диханням святим своїм божественним створив землі владику, створив її пана, створив він "чоловіка"...

Рай і щастя безкінечне дано в узді чоловіку, бо великий Створитель над усі творіння покохав його одного.

Йшли віки.... і все без зміни було в сьвіті, як в почині Створитель встановив...

Але раз, було в ночі це, — коли сон обняв глибокий першого людій всіх батька, дух лукавий спокуситель влив йому у серце сильну і страшну отруту, влив йому він "пристрасті" і палке чогось "бажання"... От почав чогось бажати чоловік той і хотіти, чого перше він не знав ще і що є зовсім одмінне від того, що він вже знає.... І бажання як отрута зроджували в нього мрії принадні, що хвилини все новій...

Бачив все те Створитель, завжди новині милосердя... Взяв місяця блиск холодний, трохи промінів із сонця взяв він жовто-золотистих, вужа гнуучкість, тростинову еластичність, хмари легкість, діаманта твердість, миші смішну полохливість, кровожадність тигра, взяв він і бундючність павича.... Очей лісного оленя невимовну красу взяв він, холод криги, колірів веселки ріжніх і дощів осінніх сльози — усміх зірки ралішньої, патоки солодкість, взяв і горіч полину, — взяв він голуба вражливість, чарівний співоловейка — і змішав все створитель й створив він... "жінку" гарну в подарунок чоловіку...

О чудесний подарунок неба доброго!... В палці обійми взяв ту жінку чоловік і.. почав нове життя і дознавшись нового щастя якого не знав він чи не....

Але ледви-що минуло вісім днів, як таку скаргу став до неба по-
слияти пан природи — чоловік:

“На-що й по-що ти, о Боже, дав міні ту жінку?... З нею жити в
світі сто раз гірше, ніж самому... Та істота вередлива, завжди в мене
чогось хоче... А вгодити їй не легко, бо хоч зроблю що для неї, то ніяк
не до вподоби: то щоб зірку з неба зняв їй, — вона хоче, то щоб сонце
серед ночі, а день місяць щоб сьвітили... Рве і тоще квіти пишні... Ог-
нем цече її одночасно вона кров мою морозить та істота горда заздра її...
божевільна”.....

Вислухав це Створитель і забрав од нього жінку.

Але ледви-що минуло вісім днів, як таку прозьбу став до неба по-
слияти пан природи — чоловік:

“Оддаї, оддаї, Створитель, ти міні її назад, бо до неї мое серце
чогось рветься і за нею дуже тужить. Я без неї як та квітка ізів’яну...
В ночі спати я не можу... Моя память надсилає все мені згадки пріємні
тих роскошів невимовних, що вона колись давала пощлунками своїми
солодкими пестощами, зором ока чудового і чарівним своїм співом... Со-
творитель, віддай жінку, бо без неї я загину!”...

І знов вволив Створитель його волю... Але ледви-що минуло дру-
гих вісім днів, як знову скаргу таку слав до неба чоловік той:

“Забери її від мене, Створитель, забери!... Бо багато більше лиха
аніж щастя дає міні тая жінка... Забери!...

Тоді в перший раз наморцив чоло своє Створитель і розгніваний
так мовив:

“Геть від мене ти, невдячний чоловіче вередливий!.. Роби собі, як
сам знаєш, як сам відаєш, чини, щоб життя із жінкою приносило тобі
щастя... Шо до мене, то на скарги твої вічні і безглупі, я не дам тобі
поради, бо без жінки один жити ти не можеш, а як жінка є у тебе, ти на
життя нарікаєш....

І в задумі склонив чоло, міркуючи, чоловік і спитав себе він згодом:

“Чи то щастя, чи нещастя — тая жінка?... З нею жити дуже труд-
но, а без неї.... неможливо”....

Переклав М. Якимовецький.

— 0 —

“Що тобі не мило, не чини другому,

Знай се любий сину!”

Говорив учитель школярю малому,

Торгаючи за чуприну.

Бог батько дав нам заповідей десять,

Щоб у рай війти,

А церква, мати наша, скоротила

Їх в одну: „плати!”

Жінка а Фабрика.

Загально звісною є річ, що чим раз більше число жінок працює по фабриках, але може не всякий знає, що праця по деяких фабриках є для жінок попросту убійчою.

Потверджують се урядові цифри Федерального Бюра Праці у Вашингтоні, Д. К., яке опубліковало недавно велими цікаві цифри дра А. Р. Пері про робітницї в промислі бавовнянім в трьох містах Нової Англії, а се: в Фол Ривер, Масс., Потокет, Р. Й. і Менчестер, Н. Г.

Згадані три міста є типовими для бавовняного промислу. Працює там сила жінок. В Потокет працює на 100 робітників 62 жінок а лише 38 мужчин, в Менчестер 56 жінок а 44 мужчин, а в Фол Ривер 48 жінок а 52 мужчин. Так отже, є се "дівоцькі фабрики." А ті "дівоцькі фабрики" славні тим, що не лише витворюють усякі вироби бавовняні, але рівночасно набавляють робітників сухотами, хоробами нервів і т. п. благодатями. До поширення тих страшних слабостей причиняє ся головно: надмірна праця, недостаточне відживлюване і загалом — нужда.

Обчислення дра Пері показують, що між робітниками бавовняного промислу є більша смертність як серед робітників, що працюють в інших заведеннях, а кромі сего, між робітниками, що працюють по бавовняних фабриках умирає жінок далеко більше як мужчин.

Др. Пері твердить, що коли мужчин, що працюють в бавовняній фабриці, умре 100, то жінок в той сам час умирає 133 і то помимо того, що жінки робітниці, загалом беручи, віком від мужчин молодші.

Смертність робітниць фабричних у згаданих містах є два рази більша ніж смертність жінок, що не працюють в бавовняних фабриках.

В деякім віці ся ріжниця ще більше випадає на некористь для робітниць. Приміром, в віці від 15 до 24 літ умирає на сухоти два і пів рази стільки жінок робітниць, що умирає жінок не-робітниць. А з жінок в віці від 35 до 44 літ умирає на сухоти аж 5 рази більше робітниць бавовняних, як тих, що не потрібують працювати при бавовні.

Др. Пері пояснює, що причиною так страшної смертності є нездорові услівя праці в фабриках бавовняних, які особливо лихо відбиваються на здоров'ю жінок. І так в віці від 15-44 літ — кожда друга робітниця в бавовняній фабриці умирає на сухоти, коли між жінками, що не працюють в фабриках бавовняних умирає на сухоти в тім самім віці лише кожда четверта або лише кожда п'ята жінка.

Та бо і на тім ще не конець. Винищений організм робітниці не годен сповняти своїх природних обовязків жінки та матери. Богато, дуже богато умирає їх в часі злогів. Ісіж котра перебуде з тяжкою бідою — тоги, то звичайно дитина, що народить ся є хоровита і хирліє або завидає.

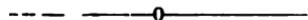
В сей спосіб праця фабрична убиває не лише самі жінки, але убиває також їх діти.

І жінки, що мусять працювати по фабриках поволі починають розуміти сю прощну правду і враз з мушчинами, товаришами праці — організують ся та стають до бою з капіталізмом, за красніше життя.

Успішні страйки ткачів в Новій Англії та Нью Джерзі, кравців в Нью Йорку та загалом страйки скрізь по Злучених Державах, в ріжких галузях промислу, в яких працюють жінки, були би певно не вдалися, якщо жінки також не були взяли в них участі та не йшли в них солідарно враз з робітниками — мушчинами.

Брали у сих побідоносних борбах участь і наші українські робітниці, бо і они відчувають, хоч може на разі лише несвідомо тільки, що і до них відноситься ся кліч:

“пролетарі всіх країн, єднайтеся!”

ДОБРЕ ЗНАЄ СВОГО ВУЙКА!

“Скажи мені, добрий вуйку, чому ти маєш червоний ніс?”

“Бо я перестудився.”

“Щож-то? то в салюнах ніколи не палять?”

Василь Мельников 1885 р. 1941

родився після Чорнобильської
катастрофи ~~після~~ *горішиних*

Житє Русинів у Старовину.

Про жите українських племен у давнину маємо доволі скуні відомості.

І так про Полян літопись каже, що они мали звичай добрий і смирний. Они орали землю, ходили на промисли лісові та водяні, вели торговлю з близькими і далекими народами. Здатні були до війни, билися завзято і немилосерно.

Деревляни та Сіверяни описують ся в літописи як народ ще напів дикий, мало культурний. Та ми знаємо, що й там уже в Х та XI століттях орали землю, сіяли усікий хліб: просо, овес, ячмінь, горох, а трохи пізніше — жито, пшеницю. У степу (у Полян та степових Сіверян), розуміється ся, хліборобство мало ще більше місця. Окрім того люди зберігали худобу: рогату, коней, дрібну худобу і домашню птицю (кури).

В тодішньому хоїстстві (около Х. віка) велике місце мали вогні, а найбільш лісові промисли. Люди полювали на звірів, щоб здобувати дорогі футра, (бобри, куни, горностаї та інші), ловили диких гусей, лебедів; неводами і вудками ловили рибу. В лісах знаходили дикі пчоли по дуплах і брали там мід: старі дуплинасті дерева звали ся бортями, через се і промисл сей здавався бортним. Робили й нарочно дупла в лісовому дереві, щоб селилися пчоли. Були й справжні пасіки з улиями.

Мід, як і футра йшли і на продаж і на подать: тоді торгували зде більшого: медом, воском, футром, вивозили сей товар у чужі землі. З меду готували смачні та кріпкі начинки. Ще й до недавнього часу декуди понад Десною можна було почути, як числять і складають цінні не на гроши, а “на куни” (скірки куниць, якими колись давали податок і платили замість грошей).

Наши предки за тих часів уміли вже прясти, ткати, виправляти скіри, робити глиняні начиння, кувати зелізо і робити з него знарядя. Декуди вміли й здобувати зелізо, вишаплючи его з руди. Виробляли також усічину з бронзи, міди, срібла, іноді й золота і те все знаходило в стародавніх могилах, наспінаних за тих часів.

Одежу носили й пани і прості люди одного покрою; тільки пани шили одежду з дорогої чужоземної матерії, а прості люди — виробляли самі собі полотно і сукно.

Одежа не дуже відрізняла ся від тої, що й тепер ще носять по закутинах України: в Чернігівщині, на Волинському Поліссю та в горах у Галичині. Носили довгу, білу сорочку, на вищук, вишивану запоною, — підперезану поясом: неширокі штани: чоботи, або постоли, — реміні, або личані. На голові шапка, капелюх, з загнутими краями, обшитими футром і з суконним верхом. Поверх сорочки надівали свитину, а по-

верх неї — плащ. Для прикраси носили, головно жінки, усякі срібні та золоті цяцьки: сережки, ланцюжки на голові й на ший, обручі і т. і.

Хати робили невеликі, прості; в лісовій стороні ставили їх високі на два поверхні, а біля хати приліплювали кошари, комори. В стену робили хижі, виплетені з лози або очерету та обмазані глиною або землянки, підкошані трохи під горою в землі. В хатах (хижах, землянках) робили печі просто з глини, без цегли; не скрізь і не зразу почали для диму робити при печі димар (комин), де куди ще й досі не роблять, так, що дим стелить ся по всій хаті.

Щоб мати захист від ворогів, робили городки: насипали вал, ставили частокіл, а в середині попід валом робили невеликі хатки, ставляючи їх тісно одну біля другої. Туди й ховали ся під час потреби з усім скарбом і худобою. Городища ті були невеликі; їх і тепер богато ще знаходить ся на Україні.

Окрім тих малих городків розсіяних по всій землі, верстов може нашість один від другого, — скоро появились і вирости більші городи: Київ, Переяслав, Чернігів, Любеч і інші.

Сюди приїздили купці з чужих земель (з царства хазарського, від Арабів, Греків, Варягів), скуповували футра, мід, віск, а продавали свої товари: усякі вироби, дорогу материю, збрую і т. і. І наші люди почали возити на продаж свої товари — і до Арабів і до Греків.

Зимою скрізь збиралі, скуповували, або вимінювали по селах, чи по хуторах і городках скіри, мід, віск, звозили до берега ріки, ладили великі човни, а на весні сплавляли те все до Чернігова, Любеча, а далі до Києва. Звідси виrushали в далеку дорогу аж до Чорного моря, яке звало ся тоді Руським морем, до Царгорода, або й до дальших країв. Там провадили свої товари, накуповували дорогих східних товарів і верталися до дому. Так само торгували і з Хазарами й дальшими народами.

Де не можна було проїхати з одної ріки в другу, там перетягали човни по сухому, (ті місця звали ся волоками), а товар переносили на плечах. Торговля давала великий прибуток, через те де далі ставало все більше купців; городи розросталися, їх мешканці богатіли, звикали до розкошів, веселого життя.

Торговля з культурною грецкою землею привчала і наших людей заводити у себе деякі звичаї чужоземні, красще будувати будинки, носити дорогу одежду і т. д. В грецькій стороні тоді давно вже панувала християнська віра; наші люди, часто стрічаючись з християнами, звикали до них, тай самі іноді ставали християнами.

Г. Коваленко.

Образки воєнні.

ІІ. і V. БОЖА ЗАПОВІДЬ.

—Бам-бам-бам-м-м... — заговорив великий дзвін білгородської катедри, а голос його могучий аж трясе шибами. Ще сьогодня кличе дзвін-велет христіян, щоб з ними розіпрацатись на все. Старі й молоді, жінки з дітьми на руках — весь спішить до церкви, яка від золота аж сяє. Товпить ся народ до головної брами, а в середині того съятого місця тиснеть ся вже кілька тисяч голов, сиві старці, як голуби, жінки в чорних кабатах і чоловіки, які в останнє прийшли подивити ся на розпятоого Христа, що марно сіяв мир на землі... І сонце собі дивить ся крізь кольорові шиби і кидає сніп съвітла на саму ікону, де клубами зноситься в гору кадило. А в сумерку того лівана, коло самої ікони, сидить ряд череватих, вусатих князів, майорів, генералів, наче царі сходу. Між ними, в середині, трясеть ся сивенький, довговусий старець-митрополит Дмитрій. Тихо-тихесенько вдаряє спів в вуха вірних христіян, то дрожить, трясеть ся, то знов грюкне про сили, аж ціла церква захитається враз з іконами і съятими.

Сыпівають тихо на хорі — тихше плаче народ на долині..., а заведуть голоснійше на хорі — то ще сильнійше й голоснійше ридають вірні на долині.... Вже давно стали съпівати, а народ все ще хвилюється, плаче ридає.

“Побожні христіянин!” — дав ся чути дрожачий голос митрополита. “Наше військо є післане самим Богом і вас всіх посилає Всевишній, щоб ви визволили наших братів, щоб за них ви свою кров проляли. Підіть ви всі до своїх братів, бийте ся за них з безбожниками, не лякайте ся, за нами Бог. Нехай Господь благословить ваші прапори і війська, хрест нехай вам додає сили і хрест нехай вас хоронить, щоб ви Турків побили, а тоді всі будемо славити Господа Бога і съвяту Тройцю. Во імя отца і сина і съятого духа — амінь!”

І полилися сльози вірних, вибухла товна голосним плачем, а коло ікони піднялись вусаті князі, майори, генерали — повиймали шаблони й горлали: “Жів'ю рат Турецької! Жів'ю рат Турської!” (Хай живе війна з Турками!)

А народ споглядав на розпятоого Христа й тільки плакав як немічна дитина.

А сивенький дідусь, що стояв коло самого божого сина, пропепотів: “Сіяв ти, Христе, мир — а твої наслідники кличуть тебе мордувати.....”

А дальше на поздні широкі маси турецького народу молять ся до свого всемогучого й справедливого Бога, й благають свого Аллага, аби

благословив їх прaporи з півмісяцем і криві шаблюки, просять Його на колінах щоби допоміг їм побити недовірків-християн. І там турецький піш, Муллаг, кланяється при престолі, і в імені Аллага посилає своїх вірних різати, вбивати християн. Народ простий плаче-хлипак а князі турецькі, паші повиймали шаблюки й заверещали: "Хай жис війна з недовірками!" А жінки й діти, старці і молоді вояки турецькі відповіли голосним ріданем і тільки слози лилися...

КОРИСТИ ВІЙНИ.

"Ура-ура, у смrt, у славу..., ура-а-а..." — I 25 тисяч вояків сербських з наїженими багнетами пустилися на Турка. Один же на перед другого, аж земля дуднить. По трунах своїх камратів пре кіннота, по через голови ранених і вбитих везуть тяжкі гармати та пекольні машини. Сьому скочив кінь на голову — й тільки мозок бризнув в гору, тому застягло кінське коніто геть аж в спід черева; один знов, бачить, що з гарматою йдуть просто на нього, просить здалека, благає, щоби вминули його, але камрати і не чують того, не зважають, і саме голова дісталась між колеса, аж очі повискаювали, зуби новиломлювали, тай пойхали дальше... Вже змішались багнети християнські з поганськими; вже коляться ся... З одних грудей виймають і зазичають в другі, а над ними вимахує кіннота гострими шаблюками й тільки розбиває голови та чепреці а кров съвіжа, тепла, так парує, як кипяча вода. А багнети, шаблюки червоні, як сама кров, навіть мундури, чоботи, всьо, як би мочились в крові. Ціле "Чорне Поле" коло Куманова з далека вже червоніється ся від людської крові, від людського мяса.

"Ура-ура другові (друзяки)" — закричали християнські воїни і пустилися за Турком, який почав втікати, а гармати і пекольні машини слали свої кулі Туркам на вздохін. А старшина військова вже прийшла на то місце, до недавно стояли вороги Турки і жадібно оглядала 17 гармат й повно карабінів, які лишили погани, ратуючи своє жите втечою. На одній з гармат лежать шматки мяса із лиця вояка, який з розбитою головою простяг ся біля той же гармати — за ним в крові лежить другий, третій і богато таких пошматкованих, пошарпаних гранатами. Та їх старшина не бачила. Вона лише оглядала гармати з написом: "Крупп-Ессен 755 мм."

"На сьогодня добре скористали", — храліво пробубонів генерал.

"О, знаменита користь", — кругом ревіла військова старшина.

Х т о В и н е н ?

(Дієть ся в Чехах в домі одного резервіста, якого
покликали в часі мобілізації.)

Ніч. Скрізь силять. Грубими каплями бідощ в малесенькі шибки одної хатини, де ще блимав каганець. З боку, не далеко від печі, плюскають ся в балій двоє діток — одна 6-літня Мариночка й 2-річна Мілька, обое купають ся. А мати зашлакана, що хвилини заглядає в вікно, гейби виглядала-когось.

“Мамо, коли вже вернугть тато?”, — синьоока Мариночка, дивлячись на маму, яка запаскою втирала сльози.

“Сьогодня, донечко, вночі, ти встанеш а татко вже буде коло тебе” — і глубоко зітхнула, вона знала, що говорить неправду, знала, що ще довго будуть тримати її Івана десь там на границі пісковатої Босні.

“О, кляті! Взяли чоловіка, батька двох дігочок”. І кинулась до дітей та стала їх палко щелувати. “Діти мої нещасні”.

Нараз хотісь сильно заковтав в двері. В неї серце забило. “Неваже се Іван?” питас сама себе. “Іване соколику мій” і побігла отворити двері. Та під сильним натиском двері вже затріщали й до сінній вдер ся кремезний чоловік.

“Хто се? Чого ви?”

Але незнайомий не відповідав а силово хотів її повалити на землю.

“Ратуйте...” — ледви крикнула нещасна матір, але сейчас почула удар в голову й безпритомна повалилась на землю. А діти, почувши крик матери, зачали ридати. Та чоловік з сокирою в руках приступив до Мариночки, замахнув ся і тільки кров бухнула в корито, а 2-літній Мільці вихав шмату в уста, щоб не кричала. Сам-же вернув ся знов до їх матери, яка тільки стогнала, знасилував її, ще кілька разів цюкнув її сокирою і зник...

На другий день рано застали сусіди Марію Долежалову, так звалась матір нещасна, і її Мариночку в калюжі крові. А маленьке посиніло, вже майже доходило.

Незадовго приїхала слідча комісія і стала слідити, шукати вбійника. Комісар і бородатий судія випитувались всіх сусідів, чи може хто знає сказати що про той злочин. Але кождий лише здвигав раменами.

“Я знаю, я скажу”, заговорила одна молоденька жінка, тримаючи маленького хлопчика за руку.

“Як зовеш ся?”, питав бородатий судія.

“Еміля Павліка”, сьміло відповідає жінка.

“Ти пізнаєш того чоловіка, що замордував родину Долежалів?”

“Пізнаю. Я навіть його бачила”, сказала молода жінка.

“Деж ти з ним була? Коли ти бачила його?”, тягнув дальше суперечку.

“Я? Я не була з ним ніде, він сам приходить в мою хату”. І слізки покотилася по її блідому лиці.

“Колиж то було, говори вже раз”, налягав комісар.

“Коли? Не знаєте? Поганці!” — і скоса глянула на комісара і суперечку, які тільки дивились один на другого.

“А знаєте, коли ви взяли моого чоловіка, памятаєте, коли ви вирвали чоловіка від твої нещасної, замордованої жінки?

“Алеж се не має нічого спільнного з мордом”, перебив її комісар.

“Що? Не має нічого спільного? А жінка ся, чи була вона замордовано разом з своїми дітьми, якби її чоловік був в дома? Га? Поганці!.....”

— 0 —

П А В У К И.

Оден подорожний з першими лучами сходячого сонця прийшов на лісну поляну. Понад корч павуки розпняли свої сіти, а краплі роси висіли на ніжних тканинах і блестіли усіми красками дуги. Подорожний задержав ся, повний подиву і сказав захоплений:

“Як величаво убрала ся ти, природо! Пестрими ниточками близькість до сонця роси як намисто брилянтів в ланцюшок споєних на ший найкрасшої жінки!”

Тут закричали павуки: “Чоловіче, як тобі ся гра сьвітла і води подобає ся, то хвали не сонце і росу, а хвали нас! Ми наткали тих ниточок, то ми є тими, що дали підпору тим кропелькам перел, то ми творці того твору штуки!”

Подорожний відповів: “Якби ви були виткали ті сіти для краси, то я би радо голосив вашу хвалу. Але вас пінхала до творення їх лише жадоба морду і проти вашого бажання краса уживає ваших сітій убийчих. Маю бути вдячний вам за се? — Направду ви є так безистидні як — павуки!”

— 0 —

Дуракам закон не писаний.

Закони павутини: чміль проскочить, муха увязне.

Блаженний, хто вірює — тепло тому на сьвіті.

Блажений, хто розбирає мало і хто не думас зовсім.

Богатому жите — бідному вите.

В Світ За Очі.

1.

Ранні зорі серед неба мерехтіли,
Як лебеді тиху воду сколотили.
Не лебеді злонотіли крилоньками,
Виходили бідні люди з дітоньками.
У незісану вибирались сторононьку,
Покидали свою рідину родиноньку...
Покидали рідні хати без опіки,
Мандрували за далекі гори-ріки.
Може річку глибокую переплинем,
А у рідній сторононьці марно згинем.
Ой чужая сторононька, чужі люди,
Та вже гірше на всім світі нам не буде!....
Опадають чорні руки від роботи:
Марно гинуть наші діти поїді плоти....
Ta не жаль нам працювати-гарувати,
Аби пальців із голоду не гладити!....

2.

Відлітали всі ластівки рядочками,
Ta кликали ластівочку: “Лети з нами!”
—“Ой, як мені летітоньки аж за море,
Коли одно ластівятко в мене хоре....”
— “Як ти свого ластівятка не покинеш,
Ми полетим у вирії, а ти згинеш!”
— “Почекайте подружечки, на тій гильці,
Возьму хоре ластівятко я на крильці....”
To не бідна ластівочка з ластівятком,
Ой, то мати мандрувала із дитятком...
Перебрили бідні люди через річку:
Дала мати дитиночці в руку сувічку.
Ой, сувічечка ледви горить-догоряє:
Плаче мати: дитяточко умирас.
На дубочку буйне листе зашуміло;
Плаче мати: дитяточко скостеніло....
— “Розстуни ся, сира земле, під ногами,
Возьми мене з дитяточком враз до ями!....”

Олександер Колесса.

Право Горожанства в Сполучених Державах

Всі особи білої або чорної раси уроджені в Сполучених Державах числять ся американськими горожанами.

Всі чужинці білої або чорної раси мають право зробити себе горожанами, виповнивши слідуючі формальності.

1. Дійшовши 18-го року життя чужинець повинен звернути ся до федерального або окружного суду того стейту, де він має свій осідок і виповнити документ, що називається "Декларейшен офф Інтеншен", себто "заявою наміру". В тій заявлі він стверджує свій намір відречи ся підданства краю свого уродження. Тоді він дістає відповідне съвідоцтво, яке звичайно називають "перші папери". Таке съвідоцтво видане в одному стейті, важне і для другого стейта. Такого съвідоцтва можна домагатися ся кожного часу, навіть в сам день прибува до Америки. Дістати його не трудно і не треба до сього помочи адвоката. Перші папери коштують одного долара.

2. По упливі 5 літ безпереривного перебування в Сполучених Державах, а не менше як 2 роки по одержанню перших паперів, він повинен звернути ся до федерального або окружного суду того стейту, де він прожив послідний рік (але не менше як рік) по "другі папери" т. є. "Съвідоцтво горожанства". Се вже получене з деякими клопотами.

Кандидат на горожанство повинен розуміти і знати розговорити ся по англійськи і підписати проосьбу в англійські мові. В тій проосьбі кандидат стверджує під присягою, (1) що він вірить в основні засади Конституції Сполучених Держав і наміряє стати горожанином Сполучених Держав і на все відмовляє ся від всякої вірності і підданства, якому-би-не-було цісареви, цареви, королеви і т. д., а осібно такому-то владареви за котрого підданого вінуважав ся; отже цісареви Франц-Йосифови, або королеви Фран-Йосифови, або цареви Миколї — після того, чи кандидат с горожанином австрійським чи угорським чи російським, (2) що він (себто кандидат) не є многоженцем, т. є. немає більше як одну жінку або одного мужа. (полігаміст, полігамістка); (3) що він не є противником з'організованої форми правительства (не анархіст) і що не є членом товариства. яке-би перечило потребу з'організованого уряду.

Кандидат повинен при підписуванню і предложеню проосьби представити двох съвідків, горожан Сполучених Держав, котрі підписують присягу, що вони знали кандидата через 5 послідних років і що він жив в стейті не менше одного року. Вони також стверджують його добре заховане.

Кандидат на горожанство мусить відповісти на слідуючі питання в сій другій просьбі:

1. Гват из юр фул нейм?
Яке ваше повне ім'я?
2. Гвер ду ю лив?
Де живете?
3. Гват ду ю ду фор а ливинг?
Чим на жите заробляєте?
4. Гвер вор ю бори, гват монт, гват дей, гват їр?
Де ви родили ся, котрого місяця, дня, року?
5. Гвен дид ю ком ту ди Юнайтед Стейтс?
Коли ви приїхали до З'єдинених Держав?
6. Гват контри дид ю ком фром?
З якого краю ви прийшли?
7. Ет гват порт дид ю ленд ин ди Юнайтед Стейтс?
В якім порті ви висіли на сушу в З'єдинених Державах?
8. Нейм офф весел ю кейм ан?
Як звав ся корабель, на якім ви приїхали?
9. Гив ди дейт офф юр форст пейпер.
Подайте дату ваших перших паперів.
10. Ар ю мерід? Гват из юр вайфс нейм?
Чи ви женаті? Як зовесь ваша жінка?
11. Гвер воз юр вайф борн?
Де родилась ваша жінка?
12. Гвер доз юр вайф нав лив?
Де тепер живе ваша жена?
13. Гав мені чилдрен гев ю?
Скільки дітей маєте?
14. Гив іп офф дер неймз, дейт енд іллайс офф борът офф іч енд плейс
гвер дей нав лив?
Подайте ім'я кожного з них, дати і місця їх уродженъ і місце їх
теперішнього замешкання?
15. Ду ю белів ин органайзд говернмент?
Чи ви вірите в організовану управу?
Відповідь: Єс (так).
16. Ар ю а мембер офф ені сосасі дат из оповзду ту органайзд офф гуд
говернмент?
Чи ви членом товариства, що противить ся з'організованому
або доброму урядови?
Відповідь: Но (ні).
17. Ар ю ей полігаміст офф ду ю белів ин полігамі?
Чи ви многоженець, або вірите в многоженство?
Відповідь: Но (ні).

Анна Кульчицька
Радна Руського Народного Союза

18. Аре ю атачд ту ди принципелс офф ди Конститюшен офф ди Юнайтед Стейтс?

Чи ви привязані до засад Конституції З'єднаних Держав, (чи они вам подобають ся)?

Відповідь: Єс (так).

19. Из ит юр интеншн ту лив перменентлі ин ди Юнайтед Стейтс? Чи вашим наміром є жити стало в З'єднаних Державах?

Відповідь: Єс (так).

20. Ду ю спік ди Інгліш лендвидж?

Чи говорите по англійськи?

21. Гев ю ливд файл їрз ин ди Юнайтед Стейтс?

Чи ви жили пять років в З'єднаних Державах?

Відповідь: Єс (так).

22. Гев ю ливд ин дис стейт вон їр?

Чи ви жили в цім стейті один рік?

Відповідь: Єс (так).

Се с питання в просьбі о другі папери. Кандидат муєть єї підписати і заплатити 4 долари — а опісля ждати 90 день поки єго покличуть перед судією.

До просьби залучається також съвідоцтво від Департаменту Торговлі і Праці о часі прибува кандидата до Америки так званий "лендінг сертифікат", если кандидат дістав перші папери після 27 Сентября, 1906.

Хто хоче дістати "лендінг сертифікат" повинен попросити судового писаря (клерк офф ди корт), щоби ему дав відповідний папір з питаннями ("бленк"). Той папір треба відповідно виконувати, себто по англійськи відповісти на всі в нім поставлені питання, підписати єго, і опісля вислати до Чіф офф Дівіжен офф Начуралайзейшен, Департмент офф Камерс енд Лейбор, в Вашингтон. Адресується ся так:

Chief of Division of Naturalization, Department of Commerce and Labor,
Washington, D. C.

З Вашингтону звичайно висилають "лендінг сертифікат" до клерка того суду, звідки кандидат дістав потрібний папір, а рівночасно повідомляють про се кандидата.

По упливі 90 днів кандидат з'являє ся знов в суді завізаний оповісткою. Приходить зі своїми двома съвідками.

Если съвідки є натурализовані горожане, мусять принести з собою також свої другі папери і показати їх судії в разі потреби.

Кромі того кандидат повинен мати готовими списані імена, дати уродження і вік кожного зі своїх дітей, а також імена місцевостей, де вони родилися.

Імя своєї жени, місце єї уродження і вік.

З якого порту виїхав до Злучених Держав.
 До якого порту тут приїхав.
 Імя корабля, на якім приїхав.
 Рік, місяць і день коли виїхав зі старого краю.
 Рік, місяць і день, коли тут приїхав.

Що ще кандидат повинен знати.

Щоби здати іспит перед судією, кандидат повинен ще знати слідуючі речі:

Що анархіст (по англійски анархист) се такий чоловік, що не признає ніякого уряду і не може стати горожанином Злучених Держав.

Що "полигаміст" -- значить многоженець, або чоловік, котрий вірить, що мож мати рівночасно більше як одну жінку. Многоженство противить ся законам Злучених Держав і тому многоженець не може стати горожанином Злучених Держав, себто дістати папери.

Що Злучені Держави мають з'організований уряд, мають певні закони і урядників, які смотрять, щоби ті закони були сповнювані та, що обовязком горожаніна (ситизена) є помагати в удержанню тих законів, а не їм противити ся.

Що Злученими Державами не заряджує цісар або цар, але народ.

Що форма ряду в Злучених Державах є конституційна, а утворив її народ, під якого контролею вона знаходить ся.

Що на чолі уряду стоїть президент.

Що народ вибирає виборців (електорс) що 4 роки, а ті вибирають президента.

Що Злучені Державі є республіка, (ріпоблік), а не цісарство або царство.

Що Конституцію написали люди, що вперше засновали Злучені Держави.

Що ті люди вмістили в Конституції (они написали її на папері) головні права, на яких мав основувати ся уряд Злучених Держав. Коли ви присягаєте піддержувати Конституцію Злучених Держав, то ви присягаєте вірність зasadам, які в Конституції містяться та правам згідно з нею ухваленим.

Конституція є дуже важною речрю. Обовязком кожного горожанина є, її хоронити, слухати і боронити в разі потреби.

Що закони Злучених Держав як і поодиноких стейтів не можуть противити ся Конституції Злучених Держав.

Конституція говорить як наші закони мають бути ухвалювані і хто має їх ухвалювати.

Она каже, хто має право рішати, чи котра постанова Конгресу згідна з Конституцією або ні.

Конституція говорить як закони мають бути в житті вводжені і хто має се робити.

Що президент має бути виконуючою головою уряду.

Що має бути певне число людей для ухвалювання законів для Злучених Держав. Одних з них вибирають люди в кождім стейті на два роки і посилають до Вашингтону. Вони становлять Нисшу Палату, (Гавс оф Репрезентантівз). Других вибирають самі (леджислайчурз) поодиноких стейтів, по двох з кожного стейту. Їх вибирають на 6 літ, они зовуться сенатори (сенаторз) і становлять у Вашингтоні Висшу Палату або Сенат.

І одні і другі разом (Гавс оф Репрезентантівз єнд Сенат) становлять Конгрес Злучених Держав.

Вони з'їжджають разом у Вашингтоні і ухвалюють закони для Злучених Держав.

Кождий стейт, без огляду на се який він великий або скільки людей в нім живе, має лише двох сенаторів.

Але число представителів народних, се в членів Гавс оф Репрезентатівз поодинокого стейту зависить від числа людності того стейту.

Конституція Злучених Держав дає судам право рішання дотично законів виданих через Конгрес або інші законодатні тіла. Найвищий суд зове ся Сопрім Корт оф ди Юнайтед Стейтс. Він має право рішати, чи який закон згідний з Конституцією або не і як той суд рішить, так мусить бути.

Конституція дає президентові силу вводити закони в житті.

Президент є начальним вождом армії і флоту Злучених Держав.

Суддів Найвищого Суду іменує президент і вони задержують свій уряд ціле життя, если бездоганно сповнюють свій уряд.

Президент іменує також майже всіх других урядників федерального уряду.

Закони ухвалені Конгресом мусять бути вперед підписані президентом, заки війдуть в житті.

Конституція жадає, щоби горожани голосували після законів Злучених Держав і стейтових.

Столицею Злучених Держав є місто Вашингтон, що положене в Дистрикті Коломбія.

Там живе президент Злучених Держав.

Перший президент Злучених Держав звав ся Джордж Вашингтон.

Як зове ся теперішній президент?

Найвищий Суд Злучених Держав находит ся також в Вашингтоні.

Сей край зове ся Злучені Держави (Юнайтед Стейтс), бо він є злучкою або спілкою 48 держав або стейтів і 2 територій разом.

Імена стейтів і їх столиць є слідуючі:

Стейт	Столиця	Стейт	Столиця
Алабама	Монтгомері	Невада	Карсон Сіті
Аризона	Фіникс	Ню Гемпшир	Конкорд
Аркансо	.Літел Рак	Ню Джерзі	Трентон
Калифорнія	Сакраменто	Ню Порк	Олбані
Колорело	Денвер	Ню Мексико	Санта Фе
Конетикот	Гартфорд	Норт Каролайна	Ролі
Делавер	Довер	Норт Дакота	Бісмарк
Флорида	Талагасі	Огайо	Коломбос
Джордія	Атланта	Оklагома	Гутрі
Айдаго	Бойс Сіті	Орегон	Сейлем
Ілінойс	Спрингфілд	Пенсильвеннія	Гарисбург
Індіана	Індіяnapolis	Род Айленд	Правиденс
Айова	Демойн	Савт Каролайна	Коломбія
Кензас	Топика	Савт Дакота	Шір
Кентокі	Френкфорт	Тенесі	Нешвілл
Люїзіана	Бейтон Руж	Юта	Солт Лейк Сіті
Мейн	Огоста	Вермонт	Монтпілієр
Меріленд	Енаполіс	Верджинія	Річмонд
Масачусетс	Бостон	Вашингтон	Олімпія
Мічиган	Ленсінг	Вест Верджінія	Чарстон
Міннесота	Сейнт Пол	Вісконсин	Медисон
Місісіпі	Джексон	Вайомінг	Шайен
Мизури	Джеферсон Сіті	Території	Столиці
Монтана	Гелена	Алasca	Джено
Небраска	Лінкольн	Дистрикт офф Коломбія	Вашингтон

Кромі того Злучені Держави мають ще посіlosti:

Філіппінські Острови, Гавайські, Порто Рико, Гуам, Тутуіла, Панамський Канал.

Кождий стейт має свою конституцію приняту мешканцями стейту, яка не противить ся конституції Злучених Держав.

Має також свій уряд на подобу уряду Злучених Держав.

Кождий стейт має свої суди, які сповнюють в стейті ті самі обовязки, що суди Злучених Держав в Злучених Державах.

Кождий стейт має свій найвищий суд — Супрім Корт.

Кождий стейт має своє законодатне тіло, або сойм, що зове ся леджислайчур, який на подобу конгресу Злучених Держав складає ся зі стейтового Гавс офф Репрезентатівс (Палати Нисшої) і сенату (Палати Висшої). Вони разом творять сойм. леджислайчур або “дженрел асемблі” і ухвалюють закони для стейту.

Кождий стейт має свого говернера.

Говернер має вводити в житі і виконувати закони при помочі урядників, більшість яких він сам наставляє.

Говернера вибирає загал горожан стейту, що управліні до голосування.

Судіїв всіх судів стейту вибирає також загал.

Рівнож членів ниської і виської палати сойму вибирає народ.

Говернер в часі урядовання живе в столиці свого стейту.

Як зовесь столиця вашого стейту?

Як зовесь говернер вашого стейту?

Найвищий суд стейту відбуває засідання в столиці стейту.

Леджислейчур (сойм) збирає ся в столиці стейту.

Закони для цілих Злучених Держав ухвалює Конгрес у Вашингтоні.

Закони для поодинокого стейту ухвалює стейт леджислейчур або сойм.

Хто дістав "перші папери" по дни 27 вересня 1906 року, а не зголосився по другі папери в протягу 7 літ від видачі перших, мусить зголосити ся по перші папери другий раз і ждати другі два роки. Коли однак перші папери взяті були ще перед днем 27 вересня 1906 р., такі папери важні на все.

Если чоловік, що хоче дістати папери жив давніше в іншім стейті а не в сім, де хоче дістати папери та не може представити лично съвідків, котрі є горожанами і єго добре знають, а в тім стейті де він тепер є, ніхто не годен про него съвідчити, в такім разі повинен написати до Юнайтед Стейтс Аторні того дистрикту, в якім живуть его съвідки, подаючи ему їх імена і адреси. Тоді Юнайтед Стейтс Аторні назначить час і місце для відібрания съвідоцства від тих людей та повідомить чоловіка, що стараєсь о горожанські папери, а знов той чоловік мусить повідомити Чіф оф Дініжен оф Начюралізейшен, Департмент оф Комерс енд Лейбор у Вашингтоні подаючи ему ім'я і адреси съвідків і час і місце, де они будуть переслухані.

Клерк оф ді корт (писар суду) подасть кандидатові ім'я і адрес Юнайтед Стейтс Аторні, до якого треба писати в сій справі.

Хто має добру до сего причину, тому судія може змінити прозвище тоді коли здає іспит і вибирає другі папери.

Хто виняв перші папери і взяв гомстед в Злучених Державах, той не мусить уміти розмовитись по англійськи.

Ніхто не може дістати других паперів 30 день перед загальним голосуванням.

Жінка кандидата і діти до 18 літ житя, если вони перебувають в Сполучених Державах в часі одержання права горожанства через батька, дістають також се право вже через саме набуте його через батька,, взгляду мужа.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО.

В 1914 році ціла Україна лагодить ся відсвяткувати урочисто соті роковини уродження Тараса Шевченка. В його пам'ять відбудуться тисячі урочистих засідань, віч, походів, святочних академій, з'їздів, концертів, вишлють тисячі привітів, виголосять тисячі промов і відчитів, напишуть богато статей і книжок, його іменем назвуть улиці, площі, школи, товариства. Шевченкови поставлять великий пам'ятник у Києві.

Його могилу коло Канева засиплють цвітами.

І ще багато іншого будуть робити...

І спитає не один:

Хто-ж се був той Тарас Шевченко? За що його так почитають?

За що йому така честь і хвала?

Чи був се може могучий цар, великий переможець многих вольних народів?

Чи був се може король ласкавий, що віддає оден народ другому народові в опіку на загладу і відтак за двері викидає покірних, що прийшли просити о звільнене від "опіки"?

Чи був се може славний єнерал, що людські діти веде на різню, а сам далеко за їх плечима вино пє і за се відтак медалі і памятники дістає?

Чи був се може який міністер, що має тяжкий обовязок — побирає грубі пенсії з мужицького поту і робітничої крові?

Чи був се може який божий памісник на землі, що в ім'я Христа взвиває вирізати всіх темних, догмами непросвічених і зі слова божого кишені набиває?

Чи був се може який великий філантроп-чоловіколюбець, що на молов з кісток робітничих дітей міліонові скарби і з того відтак будував бібліотеки, памятники і давав богато на боже?

Чи вродив ся він може в пишних палацах — на купах золота — серед богацтва і достатків і чи не кидав він бідним милостиню — собі на забаву? І за се йому тепер така честь і слава?

Отже, нічим подібним не був Шевченко, якого память хоче съявляти Україна так урочисто. Не був ані царем ані королем-опікуном, ані єнералом, відзначеним за чужу хоробрість, ані чоловіколюбцем, що міліони збирав з чужої праці — словом не був він з тих людей, яких до тепер звичайно величали памятниками на площах, промовам піанохидами, славословили житеписами по школьних читанках.

Не був царем-гнобителем народа — а був одним з гноблених і відчув він то гноблене за усі міліони гноблених і він оден голосом міліона промовив проти катів-гнобителів.

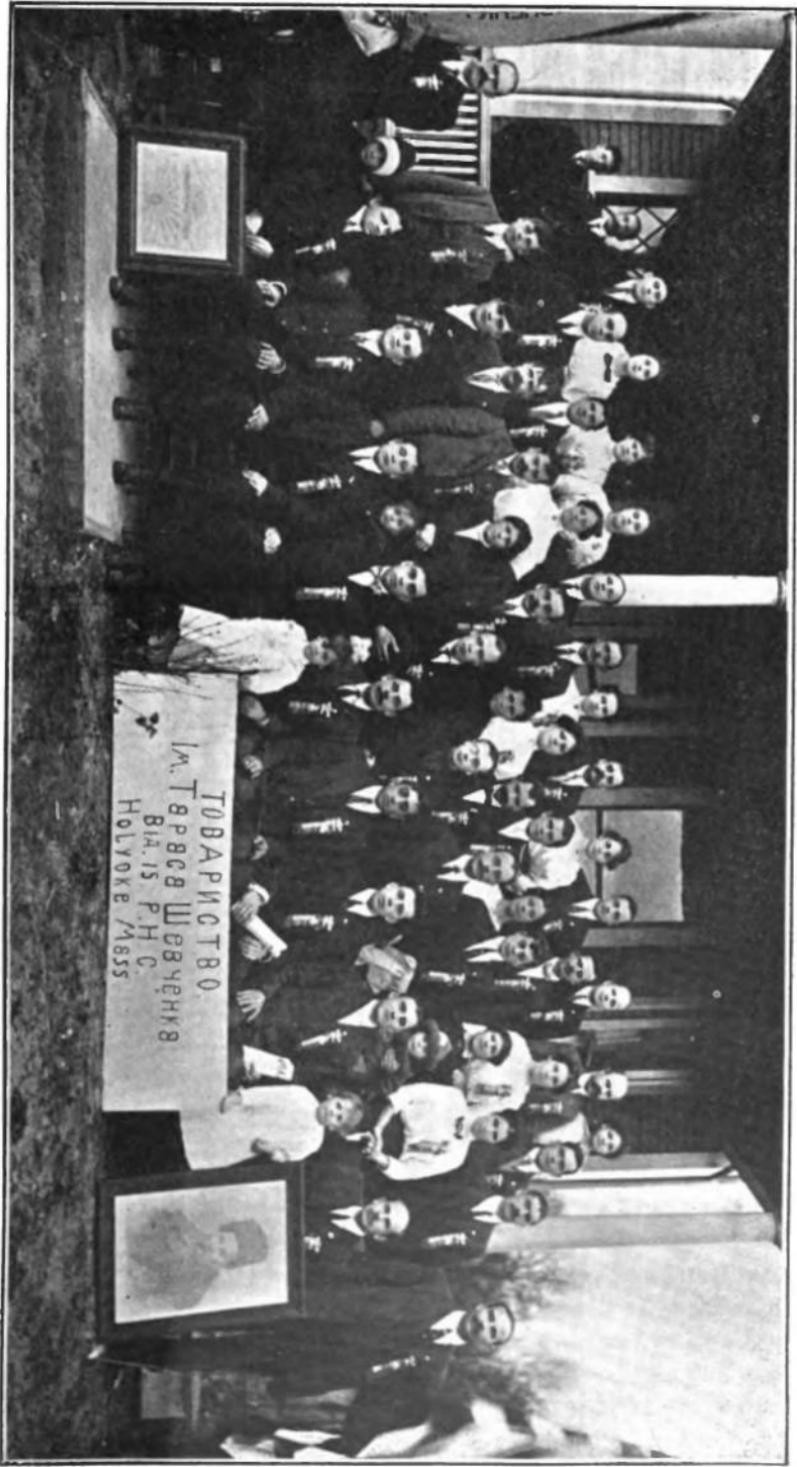
Не був міністром обтяженим пенсією, а був оден з тих, що немило-сердно виступають проти царських опришків, та королівських поспаш.

Не був єнералом і не діставав відзнак і памятників за те, що другі кров проліяли — а був на ціле жите засуджений служити простим солдатом за се, що протестував проти проливу людської крові для добра царів, попів, панів і тим подібних людей.

І не був він намісником божим — а був він віруючим християнином, що бичував безпощадно намісників божих, що в церкві крам розложили.

І не був він паном визискувачем міліонів бідних мушчин, жінок і дітей, а був сам одним з тих визискуваних і замучених і сам він з серцем розкритим для чужого горя, як квітка для ранної роси, зібрав в то серце всі невисказані болі, муки і терпіння і виповів їх такими палючими словами, що ані Україна, ані світ, що його знає, во вік тих слів в обороні понижених не забудуть.

Товариство ім. Тараса Шевченка, відлік 15 Руського Народного Союза в Голлівуд, Масс.

Таким був Шевченко, якого хоче величати так урочисто вся Україна, а з нею вся поступова Росія.

Не в пишних палатах прийшов на світ сей великий чоловік, якого так величають всі Українці і поступові чужинці. Він вийшов з бідої мужицької хати, зі старости похиленої як верба дуплава, зі стріхою розчіраною вітром як чуприна у бідої сироти, зі стріхою чорною від диму, як груди вугляра.

Вікна в ній були малесенькі — аби кождий знав, що там живуть люди, яким їх близні готові забрати все — аж до воздуху і світла.

А сім'я Шевченка, що жила в тій хаті, були біди селяни-кріпаки. Во були се ще часи кріпацтва або панщини. Люди на себе не робили, але на панів. Та хоті се й нині загально у світі так бувас, то тоді відбувало ся воно богато-богато гірше. Уся земля була панська. Так як нині більша частина землі панська, так вона тоді була панська вся. А пана давав хлопам лиши тільки землі, аби вони з голоду не повмирали. Але та земля була панська. Та й не лиши земля. Все було панське. І люди були також панські. Як поля, ліси, плуги, борони, худоба — так вони були панські. І так як зі своїм полем, плугом і худобою міг зробити, що хотів, так, що хотів, те й робив зі своїми людьми. Міг пана кріпака продасти, як худобу, замінити за коня, іса або за-що хоче, міг його дарувати, або в карти програти: міг його карати коли хотів, за що хотів і як хотів, міг його бити, катувати, вбіти, міг віддати до війська, нарівати одних з другими і насилувати. Хто мусів се все зносити — бо він був власність пана. Мав кріпак робити день-у-день, від дос্যвіту до пізного вечера, а все для пана на панськім лані. А для себе хиба деколи — при місяци або в неділю.

Тяжке було жити кріпаків. Гірко згадує його Шевченко:

Не називаю їх раєм,
Тії хатиночки у гай
Над чистим ставом, край села:
Мене там мати цовиця

І повиваючи співала,
Свою нудьгу переливала
В свою дитину; в тім гаю
У тій хатині, у раю —
Я бачив пекло... Там неволя,
Робота тяжкая. — ніколи
І помолитись не дають.
Там матір добрую мою.
Ще молодую, у могилу
Нужда та праця положила;
Там батько, плачучи з дітьми
(А ми малі були і голі),
Не витерпів лихої долі —
Умер на панцині... а ми
Розлізли ся межи людьми
Мов мишенята. Я — до школи
Носити воду школярам,
Брати на панчину ходили,
Поки лоби їм ноголили,
А сестри.... Сестри? Горе вам,
Мої голубки молодії!
Для кого в сьвіті живете?
Ви в наймах вирости, чужії.
У наймах коси побілють,
У наймах, сестри, й умрете...

От такого добра зазнав Шевченко змалку під рідною стріхою! Батько і мати що дня на панчині, ніхто малого недоглядав. Жив як другі мужицькі діти.

“Як побачу, — писав Тарас згодом:

Малого хлопчика в селі —
Мов одрівалось од гіллі,
Одно-однісіньке під тином
Сидить собі в старій рядчині —
Мені здасться ся, що то я,
Що це-ж та молодість моя.

Ані батько ані мати довго не жили. Тарасови було лише дев'ять літ, коли паньшина загнала до гробу матір. Злюща мачуха люто побивала дітей-насербів, а Тараса найбільше. Коли Тарасови пішло на одинадцятий рік, помер і батько, одинока розрада малого хлопця. По смерті батька не міг уже Шевченко лишити ся в хаті, де не стало батька, що оден міг стримати мачуху.

За згодою діда іде він в съвт шукати за наукю, якої дуже бажав. Скитає ся від одного учителя до другого. Від дяка-пяницї, що запитий побиває учеників, до дяка-учителя, що учитъ хлопця так, що каже носити воду до школи, від нього знов до маляра-діякона, що каже хлопцеви розтирати краску на бласі і носити воду з ріки. Так шукає за наукюю малий хлопчина, бе ся як риба о лід. Нарешті зневірений і знеможений мандрівкою стає громадським пастухом, то знов наймає ся у найми. Аж як минуло 16 років, надумав ся попробувати ще раз навчити ся де малярства, до якого мав великий хист і охоту.

Маляр до якого він удав ся на науку, згодив ся його приняти на ученика, але довідавши ся, що він не вільний, а кріпак, порадив йому принести позволене від дідича, Шевченкового пана. Та управитель дібр не пустив Шевченка до маляра на науку, але казав зістати ся на паньськім дворі помагати кухареви, а пан потім взяв Тараса на покой за козачка. А що пан вештав ся здебільшого по Вільнї, Варшаві і по других великих містах, то й Шевченко їздив з ним по далекій чужині, нераз довго не повертаючи на любу Україну. Робота не була тяжка, та зате дуже нудна і прикра. Мав він сидіти все в передпокою і чекати, коли пан скаже води подати або лульку набити. А Шевченка талант все тягнув до мальовання, хоть нераз і побої за те терпів. От і нарешті побачив пан, що з Шевченка лучший був би маляр як лакейчук, і він дав його на науку, спершу у Варшаві, а відтак коли переїхав до Петербурга, забрав і Шевченка туди і віддав там одному маляреви. Та сей маляр, людина не добра і дуже скуча, замість учити своїх учеників, посылав їх малювати паркани і помости. Але Шевченко відбуваючи тяжку денну школу у него, викрадав ся потім в ночі до царського городу і там при съвтлі місяця підрисовував різьби, що украшали город. При тій роботі застав його раз Українець, що ходив до малярської школи Іван Сошенко. Познакомили ся і Сошенко пізнав, що у Шевченка є талан до малярства, до того ще Шевченко подобав ся землякови і вдачею і розумом.

Став Шевченко ходити до земляка, а той усе його принимав як рідного, допомагав наукю і порадою. Стрінув ся Шевченко з визначнішими людьми того часу: зі славними російськими письменниками і малярами. Пізнав він вчених і просвітчених що не дивили ся на него як на худобу, як дивили ся тоді всі а нині ще богато панів дивить на хлопів, але уважали його за чоловіка рівного собі — з такими як вони почуваннями, бажаннями і правами! І тяжко стало Шевченкови згадувати свою неволю. А наукя, яку Шевченко почав здобувати невсисту працею, робила неволю його ще гідшою, ярмо кріпацтва що тяжшим. Товариші і приятелі Шевченка бачили, що з него вийде великий чоловік, якби йому дати лише освіту. Та дорога до освіти і науки була тоді заперта кріпакам. Закони, укладані панами, забороняли мужицьким синам іти у висіні школи. Пани зробили се право тому, бо пани добре знали, що

просьвічений мужик зараз додумає ся, що всі панські права на людей і власність, се одно злодійство і один розбій. Вони знали, що темнота — рідна сестра неволі. Про се тямять вони і нині і тому вони так всіми силами спиняють ширене просвіті серед народних мас. Тому то в галицьких школах непросьвічають людських дітей, але старають ся затуманити їх голову і учить лише нащрі і оповідають про краківського смока.

І от щоби вирвати Шевченка з під панської ласки і опіки, приятелі рішили ся купити йому волю. Але що Шевченків пан жадав за нього аж півтретя тисячі рублів, найславніший московський маляр своєчасу, Брюлов, намалював портрет поета Жуковського, портрет пустили на розігравку, а за одержані гроші куплено Шевченкови волю — 22 цвітня 1838, коли Шевченкови пішло на 25 рік. Дуже зрадів Шевченко, коли став вільним. Панські кривди, знущання, словом вся панська опіка пропала, а перед ним отворин ся съвіт широкий, наука і просвіта.

* * *

Ставши вольним чоловіком, Шевченко вступив до малярської академії в Петербурзі і почав учити ся щipro та пильно. Всіми силами старає ся надолужити і нагнати те, що стратив через молодечий вік в неволі. І стає він і славним малярем, поважаним і надгороджуваним за свій талан і стає він освіченим чоловіком. А проте хочдалек відійшов він від простих людей, не забуває на своїх рідних братів і сестер, не гордіє ними, а помогає їм як може. Але він памятає також про всіх кріпаків. Бо всіх він уважає своїми братами. Не так як се часто лучає ся і лучало ся з другими мужицькими синами. Бо кількох то мужицьких синів з під сільської стріхи хлинувши лиши крихітку науки, відцураво ся простого кожуха, що їх повивав, твердої мозолистої руки, що їх годувала тяжкою прадею? І стали гірше родовитих панів мучити братів і батьків, гірше ворогів його туманити, аби його тим легше рабувати?

Не з них був Шевченко. Хоть велику просвіту він здобув, хоть тішив ся поважанем і признанем у панів, не став він на службу у них. Не забув він своїх братів-кріпаків, не відцурав ся їх; він у них став на службу. На службу поневолених, закріоцених понижених, замучених, І став простими, нештучними словами яких уживає мандрівний съївак, кобзар — боронити прав тих, що чорніші чорної землі блукають, німі на панщину ідуть і діточок своїх ведуть, тих запряжених у ярмо панами лукавими: просто як народ розказував він про тяжку роботу кріпаків, про знасиувані дівчата, про знущання панів над людьми, про сестри свої що для других в съвіті живуть в наймах чужі вирастають, в наймах сивіють, в наймах і вмирають. Простим словом він малював те страшне пекло, яке пани зладили мужиками — на селах, які панські поети раєм прізвали.

Просте і невибагливе було слово Шевченка. Сам поет не шукав ані рідких і трудних форм вірша, а писав, так як народ від віков співав свою долю в думах і піснях. Але хоті просте і не штучне було се Шевченкове слово, однаке було воно горяче, огненне і страшне. Палило воно душу читача і слухача. Загрівало її до борби за кращу долю поневолених. Випікало воно в серди сліди, яких нічо не могло стерти. Існувало се слово талановитого сина закріпощених мас народних, який сам пережив кріпацтво або на своїх плечах або на плечах матері, батька, братів і сестер, який з молоком матери висссав те горе, яке віками збиралося в грудях доптаного народа.

Для того що слово, хоть просте, було таке полумінне, вогненне, страшне. Бо сим словом устами Генія промовили слізи міліонів народна розсипані, проляті довгими віками, піт що зрошивав свої, але не власні поля, дикі знущання, зьвірські знеславлювання, — кров що ріками потекла з бідного народа на радість панам для їх добра і втіхи.

Се все промовило полумінним, вогненним, страшним словом Шевченка.

Се слово Шевченка стануло на сторожі подоптаного народа. Воно його боронило. Взивало і взвиває до оборони його інтересів. Воно народ піднімало, випростовувало зігнені спини. Підносило похиле чоло. Воно взвивало інтелігентні верстви народа, щоби разом з народом станули за права покривджених. Вовіки воно буде їм голосити:

Обніміте-ж, брати мої,
Найменшого брата —
Нехай мати усміхнеться
Заплакана мати.

Воно й панів взвивало заперестати знущань і рабунку народа і грозило їм страшною помстю народа

Схаменіться! Будьте люди
бо лихо вам буде!
Розкуютъ ся пезабаром
заковані люди,
настане суд, заговорять
і Дніпро і гори,
і потече сто ріками
кров у сине море
дітій ваших, і не буде
кому помагати.
одцурастъ ся брат брата
і дітини мати,
і дим хмарою заступить
сонце перед вами.

і на віки проклинєтесь
своїми синами.

І поет маюс в своїй поемі “Гайдамаки” образ лютої, кровавої, пімsti селян над своїми довголітнimi гнобителями. А пімsta з пожаром панських маєтків, що горячом хмари нагріває, з безпопадною різнею і вішанем польських панів, з шибінницями з панськими трупами, паленем і різанем побитих — се все такі страшні образи пімsti замучених рук, розвязаних, для проливу крові за кров, для заподіяння мук за муки,— що від тих образів аж кров в жилах читача завмирає....

Таку ненависть до сусільного гнету чуло серце Шевченка. Так горячо застулав ся поет своїм могучим словом за покривджених.

Та не лиши проти сусільного гнету богачами повставав Шевченко. З рівним запалом виступав він проти всіх других форм гнету, а передовсім проти гнету національного, проти топтання прав одної нації нацією другою. Нема другого письменника в сьвіті якийби так дуже як Шевченко ненавидів російських царів, що тільки вольних народів закували в кайдани. Ніхто й не писав про них так як Шевченко. Про тих імператорів, що жльошають кров народню і кувають ся в сльозах удових: про тих катів, що відобрали Україні політичну волю, а завели на ній панщину, темноту і неволю. Ніякого слова невагає ся він ужити говорячи про царів. Так він їх устами Полуботка проклинає за винищуване козаків:

О царю поганий!
Царю проклятий, неситий.
гасниде лукавий!
Що ти зробив з козаками?
Болота засипав
благородними кістками,
поставив столицю
на їх трунах катованих.
і в темній темниці
мене, вольного гетьмана
голодом замучив
у кайданах.... Царю, царю!
І бог не розсудить
нас з тобою.

А про злку України з Московщиною відзыває ся словами:

І ми сковані з тобою,
людоїде, змію!
На страшному на судищі
ми бога закриєм
от очей твоїх несигих.

Ти нас з України
 загнав голих і холодних
 у сніг на чужину,
 та порізав із шкур наших
 собі багряницю.
 пошив жилами твердими
 і заклав столицю
 в новій рясі. Подиви ся:
 Церкви та палати!
 Весели ся, лютий кате,
 проклятий, проклятий!"

А про царів Петра першого і Катерину другу він каже:

Кати, кати, людоїди!
 Наїлись обос,
 Накрали ся, а що взяли
 На той съвіт з собою?

а в другім місці:

Слава, слава
 Хортам і гончим, і псалям
 І нашим батюшкам царям!
 Слава!

Неменче різко звертає ся Шевченко і проти шляхотської Польщі, яка також накоїла Україні богато лиха. Та Польща в самі часи, коли Татарва рвала куснями тіло українського народа від сходу, рвала свої пай від заходу. Тоді коли український народ останки сил добував, аби вратувати себе і Европу їзлу перед монгольським потопом, тоді саме Польща з другої сторони нападає на українські землі забирає край за краєм, вміру того, як Українці ціною крові і життя прочищують їх від Турків і Татар. І всюди заводить польські панцизняні порядки і до суспільної неволі доливає ще горя національною ненависттю і релігійною нетерпимістю.

Всіх кривд, заподіяних Україні Польщею, добре був съвідомий Тарас Шевченко. Сю съвідомість і переляв у нього сам, той народ, що терпів ті зневажання і муки, що лив свої слози і кров під польським яром.

Виступаючи проти шляхетської Польщі і царської Росії, Шевченко рівночасно величав ті тяжкі, довгі та коштовні бої, які звів український народ в обороні своїх прав. Жаден український поет не любив так козацькі визвольні войны як Тарас Шевченко, ніхто так за ними не тужив цілою душою, ніхто так як він їх не змалював, ніхто так не звеличував їх відваги, завзяття, самопосвяти для загальної справи. Але рівночасно й ніхто так отверто і ясно не сказав всеї правди про козацьку старшину.

Радні Руського Народного Союза

Алексій Курила

Григорій Мрикало

Ст. Пільховський

Про — ту старину, що лишила на чолі мас козацтва і народу, а вже перестала думати не якби то здобути долю і волю для всого народу, а думати лиш про те, якби то самій стати на місце польської шляхти. Гіркими словами дорікає їм Шевченко:

“Раби, підніжки, грязь Москви
варшавське съмія ваші пани
ясновельможній гетьмані!”

Ще остріжими словами звертається він до жиючих тоді українських панів, що не менше чужих панів розинали український народ:

Гірше .Іяха свої діти
Ї (Україну) розинають,
Замість пива праведную
Кров із ребер точать.

І остріх слів він не щадив, пишучи про Українців-перевертніїв, що ледви хопили трохи просвіти, зараз перекинулися в Москалів і погорджають свою мовою, батьками і народом.

“От і братия сипнула
у сенат писати
та підписувати та драти
і з батька і з брата.
А між ними і землячки
де-де поглядають:
но московськи так і чешуть.
съмлють ся та лаютъ
батьків своїх, що з малечку
цвенькати не вчили
но німецьки, а то тепер
і кисин в чорнил!
Пявки, пявки! Може батько
останню корову
жидам продав, поки вивчив
московської мови!
Україно, Україно!
Оце твої діти,
твої квіти молодії
чорнилом політі,
московською блекотою,
в німецьких петлицях
замучені... Плач Вкраїно,
бездітина вдовице!”

*

*

«Ко прийшло ся покутувати Шевченкови за свої писаня.

В ті часи заснувалось поступове товариство: Кирило-Методіївське брацтво, а Шевченко став його членом. Товариство се домагало ся, щоби всії славянські народи жили у купі, але кождий рівний і вольний. Кождий народ заряджувати мав сам своїми власними справами. Домагало ся воно, щоби увільнено народ з панщини і щоби він сам порядкував громадськими справами. Аби народ міг се робити як-слід, треба дати йому широку науку і освіту. Весь народ повинен бути просвічений і вольний. Ніхто немає бути в неволі, ніхто немає панувати. Ані пан над музиком немає панувати, ані народ над народом немає панувати; ані одна віра над другою. Повинна бути новна свобода віри і терпимість релігійна. Люди мають мати право свободно висловідати свої думки чи словом чи на письмі. Люди повинні жити взаємно собі помагаючи — як братя. Звідеи товариство прізвало ся “брацтвом”. Але було се товариство тайне і голосило воно богато зasad, які тоді були заборонені як противні суспільному порядкови. Нині вже богато з тих домагань загально признато як слушні, хоть з другої сторони ще і нині не перевели ся люди, що кождого, що домагає ся суспільної справедливості, свободи віри і релігійної терпимості — прозивають безбожником і ворогом суспільного ладу. А в часах Шевченка таких людей було богато більше і царі і королі з жандармами, військом, поліцією і судами отверто і явно стояли за ними. От через се як донесено російському урядови про се братство, всіх братчиків тяжко покарано. Шевченко найбільше зі всіх потерпів. У него знайшли дві поеми: “Сон” і “Кавказ”, що так люто нападають на царів і так широко бороняять усіх гноблених і поневолених. За се його засудили на досмертну військову службу простим салдатом в далеких-далеких степах. Заборонили йому при тім малювати і писати, бо пани, царі і їх слуги найбільше боялися Шевченкового слова.

Страшні часи пережив Шевченко в салдатській неволі. Страшні були для нього ті страшні роки серед безводної пустині, серед пісків непролазних, без гаїв і садків, тих інерел краси українських сіл. Довгі роки салдатської муштри, жовнірських знущань, серед чужих людей, серед бійки, галасу, еромотних лайок і соромітських пісень, піяньства і бруду степової салдатської казарми. Довгі роки — без можности малювати і писати. Хиба крадьком, тайно, по злодійськи. Сумні ті поезії написані ним крадьком в ті часи.

І там степи, і тут стени,

Та тут не такі:
Руді-руді — аж червоні,
А там голубій.
Зеленій, мережані
Нивами, ланами,
Високими могилами.
Темними лугами...

А тут—бур'ян, піски, тали,
І хоч би на сміх де могила
О давнім-давній говорила.....
Неначе люде не жили!

Приходить ніч в смердючу хату,
Осядуть думи, розіб'ють
На стократ серце і надію,
І те, що вимовить не вмію...
І все на світі проженуть,
І спинять ніч: часи літами,
Віками глухо потечуть,
І я крівавими слізами
Не раз постелю омочу...
Благаю Бога, щоб світало:
Мов волї — сонця, світу жду.
Цвіркун замовкне, “зорю” б'ють —
Благаю Бога, щоб смеркало.
Бо на позорище ведуть
Старого дурня муштрувати,
Щоб знов, як волю шанувати,
Щоб знов, що дурня всюди б'ють.

А що найтяжче було Шевченкови перенести — се було жити далеко-далеко в чужім дикім краю, далеко від любої України, без надії побачити її знову.

Довгі роки туги за Україною, яку він так любив...

Я так її люблю
Мою Україну убогу —
За неї душу ногублю.

Бо любив він Україну — не лише за її красу, за чудову українську мову, розкішні українські красвици, за ті пишні українські села. Шевченко любив Україну не лише за красу української мови, словесну розкіш, чудову съпівність, невичерпаний гумор, тої мови. Він любив її не лише за славу минувшину, осьпівану в народних піснях. Ту минувшину повну величавих боїв за волю і долю народню, за визволене з під гніту національного і релігійного, з під закріощеня. Він не лише любив Україну червоною від козацьких жупанів. Україну на котрій ревуть гармати за славу і волю, за козаків з їх очайдушино-съміливими походами на Турків; за Гайдамаків і їх люту помсту над кровонійцями народу. Він ще більше, як ту славу України і красу, любив її за її безтаєніс, нещасливу долю. За се, що вона потонтана і зневажана, любив її і палкою любовю сина матері зганьбленої. Судорожною, бо-

лісною, смертельною любовію кохав він іненьку-Україну через те, що вона проляла тільки крові в обороні своєї долі-волі у визвольних боях, з яких лишилися лиш могили в полі — через те, що вона гарна, красна і велична конас під гнетом зрадливих царів, від зради своїх дітей перевертнів. Любив її через те, що селянство, отже Шевченкова Україна, гине в тяжкій сусільній неволі, стогне в нелюдськім ярмі кріпачества.

За тою Україною летіли усі думки поета. Для тої України готов був Шевченко усе перенести, усе перетерпіти.

Мені однаково, чи буду
Я жити в Україні, чи ні,
Чи хто згадає, чи забуде
Мене в снігу на чужині —
Однаковісенько мені!

В неволі виріс між чужими,
І, неоплаканий своїми,
В неволі плачуши умру,
І все з собою заберу,
Малого сілду не покину
На нашій славній Україні,
На нашій не-своїй землі.
І не помяне батько з сином,
Не скаже синові: “Молись,
Моли ся, сину! За Україну
Його замучили колись.”

Мені однаково, чи буде
Той син молити ся, чи ні.
Та не однаково мені,
Як Україну злій люде
Присиллять, лукаві, і в огні
Її окрадену збудять...
Ох, не однаково мені!

Не був Шевченко цілий свій вік жовніром як його були засудили: по десяттях роках, коли в Росії повіяло трохи свободнішим духом, привернено Шевченкови свободу. Зразу без права поверту на Україну, але відтак позволено й на се.

Та не було вже в Шевченкови богато сил. Знищили їх молодечі злідні в кріпачстві і салдатська неволя. Раз лиши відвідав він дорогу Україну, та й то веселого там нічого не бачив.

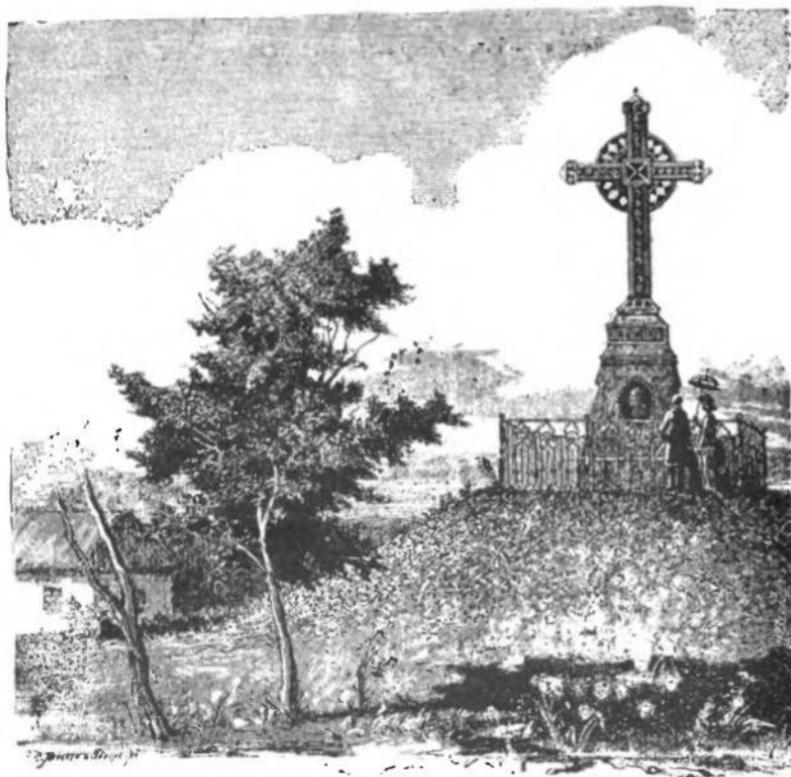
“...Страх погано
у тім хорошому селі:
Чорнійші чорної землі

блукають люди, повсихали
сади зелені, погнили
біленькі хати, повалялись,
стави буряном поросли.
Село неначе ногоріло.
неначе люди подуріли:
Німі на панщину ідуть
і діточок своїх ведуть...
І я, заплакавши, назад
пойхав знову на чужину.

І не в однім оттім селі,
а скрізь на славній Україні
людій у ярма запрягли
пани лукаві..."

- писав він вернувшись до Петербурга.

Другий раз вже України непобачив. Привезли його вже туди не-біжчиком.

Бо хороба, що неспостережено розвинула ся у нього, звалила і скоро загнала у сиру могилу змордоване тіло. Помер дня 10 марта 1861, коли було ему лиш 47 літ.

Поховано його спершу в Петербурзі, але в цвітни того року перевезено на Україну і похоронено над Дніпром на високій горі коло містечка Канева. Над тілом поета висипано високу могилу і закопано високий спіжовий хрест.

Коли трумну з тілом найбільшого сина України везено до Канева, всюди її стрічали товни народу, українського і чужого. А коли тіло привезено вже на гору, цілі маси селян зійшли ся з околиці і пірощати ся з тим, що їх боронив своїм огненним словом. І від того часу тисячі людей їздить кожного року поклонити ся Шевченковій могилі. Згадують від тоді що-року його. І те що він зробив для краю. І те що перетерпів за нього.

Бо український народ добре відчув те, що голосив Шевченко. Словом його пробудили увесь український народ. Шевченкове слово взвивало все красніших людей до борби за красчу долю народу. А ті муки і переслідування, які переніс Шевченко за свої погляди, казали йм не оглядати ся на власну користь, не дивити ся, які терпіння треба перенести для добра народу.

І став Шевченко улюбленим поетом всієї України. Признаний він найбільшим українським поетом усіх часів. Шевченко став найбільше популярним чоловіком українського народу. Кожде товариство, кожний гурток, кожда партія — черпає з Шевченкових творів — провідні ідеї, заповіди. Кождий покликук ся у своїй роботі і діяльності на слова Шевченка.

Очевидно, що не обходить ся і без того, щоби на Шевченка покликували ся люди, що найменшого права і підстави не мають се робити. Оно часто так буває з людьми поважаними, загально-признаними і популярними. А з поетами передовсім. Раз що поети вже своїм способом висказування думок можуть глубше людей вражати і сильніше на них ділати. Друге ще й те: що поети рідко коли висказують свої гадки так стисло, так недвозначно, як приміром ученні писемники або політики в політичних програмах. От через те і під поетові слова нераз підшивають люди щось такого, що самого поета моглиб се на смерть злякати.

От через те і під Шевченка будуть підшивати ся люди, яких Шевченко сам не менше ненавидів як російських царів.

От і тепер під час святковання 100-літньої річниці уродження Шевченка будуть невно величати його і такі люди, що сновяють слова Шевченка: "Обніміте, брати мої, найменшого брата!" але обймають его лиши на те, щоби обнявши его витягнути з его карману гроши, щоби сго обрабувати!

І виступати будуть в час святочний і величати будуть Шевченка ті, про котрих Шевченко говорив зі зломаним серцем:

Кому-ж я розкажу свою думу?
І хто тую мову
Привітас, угадас
Велике слово?
Всі оглухли, похилились
В кайданах — байдуже!...

І виступлять у святочних одежах ті, що
“помагають ворогові
господарювати,
Із матері полатану
сорочку здіймати!”

І виступлять ті, що недають, аби встала Україна, і розвіяла тьму ненавібі, аби світ правди засвітив.

І виступлять ті про котрих Шевченко говорив:
“У нас

Святую біблію читає
Святий чернець і научає,
Що цар якийсь — то свині пас
Та дружню жінку взяв до себе,
А друга вбив — тепер на небі!
Ось бачите, які у нас
Сидять на небі. Ви ще темні,
Догмами иепросъвіщенні!
У нас навчіть ся! У нас дери,
Дери та дай,
І прямо в рай
Хоть і рідною всю забери!

Так і ті, що догмами народ просвічають і народ друть і небом торгують — і ті, стануть Шевченка величати і скажуть, що Шевченко їх!

І ті котрих Шевченко проклиняв словами:

Храми, каплиці і ікони.
І ставники і мірри дим,
І перед образом твоїм
Неутомленій поклони
За кражу, за війну, за кров:
Щоб братню кров пролити, просяять,
А потім в дар тобі приносять
З пожару вкрадений покров...

І ті, що до Бога любови близнього молять ся о поміч в різні близніх, так і ті стануть величати Шевченка як свого!...

І кабани на апостольських престолах, що закували народ замучений в кайдани тьми і неправди, що людською кровлю торгують і рай у найми оддають, розбійники і людоїди, що правду побороли, осьміяли Божу славу і силу і волю! — як говорив Шевченко — і ті стануть величати Шевченка як свого!

І ті, що сіють релігійну ненависть в народ, аби відтак над затуманеним легко панувати і ще лекше рабувати, а проти котрих Шевченко так безоглядно і беспощадно виступав в багатьох своїх писанях — і вони вихвалять Шевченка як свого.

І своїм назвати Шевченка патріоти, що визволеному з кріпацтва, але обробованому землі народові будуть голосити поважані до законів, до съятого суспільного ладу і до съятої власності зрабованої і до пошановання прав людей, про котрий той Шевченко говорив:

Ви — розбійники несні,
Голодні вороні!
По якому правдивому,
Съятому закону
І землею, всім даною,
І сердечним людом
Торгуєте?

І Шевченко, що признавав усім людям працюючим повне право на землю, назвати “своїм” лінюхи, народні опікуни, що-то позбавленого землі мужика, голодуючого на грядці поля або на межах, учути великої засади єщадності і згорбленному і замученому роботою проповідують — працьовитість...

І назвати Шевченка “своїм” народолюбці, що краснорічно говорять про “чуже ярмо”, а які так раді-би бачити свій народ, як вінходить у своїм, власнім, не чужім ярмі — що так проречисто говорять про чужих панів, бо хотіли-би, щоби свій народ мав своїх панів!

Назвати його “своїм” ті всі патріоти, опікуни народні, народолюбці — того самого Шевченка, котрого ціла творчість поетична показувє, що він під Україною розумів працюючий люд український, за українські інтереси — інтереси робочого народу України, за народну просвіту — просвіту широких верств народу. Того Шевченка, що не проголосував народними съятощами — ані кріпацтво, ані панського права власності на землю усім дану. Того Шевченка, що всіх таких пророків і вчителів остерігав перед гнівом народним, перед “Холодним Яром”. Того що не поправляв проповідю єщадності і працьовитості кріпацького ладу суспільного, але всі сили свого великого талану поклав на бій проти нього, за його зненем.

Назвати його “своїм”.

І спрепарують відповідно. Як винятки з його творів подадуть “Вечір”, “Страшний косар”, Смерть чумака” — і тим подібні рідкі Шевчен-

кові твори, що або цілком або дуже мало мають різкого протесту проти суспільної кривди. І скажуть: Шевченко наш! Обробують Шевченкову поезію з усього, що для нього таке питоме і характеристичне і такого Шевченка, що і цар російський не мавби чого бояти ся його, покажуть народові і скажуть: Се пан Шевченко!

* * *

Та не заберуть Шевченка народови.

Нічого не поможе ані називання Шевченка "своїм", ані препароване Шевченка відновідно до програми.

Не здасть ся на нічо заслонюване правди, прогнане її, знеславлене скверними устами.

Народ не позволить позбавити себе Шевченка.

Народ прийме і правду, хоть би її, не знати як довго, плюгавлено.

Народ високо підйде візнеслий іранор. Не покине його тому, що негідники болотом його волочили.

І не стане Шевченко ніколи поетом ситих, що голодного не знають, ані поетом панів, що свої інтереси за народні представляють. Шевченко остане на дальнє — Шевченком! Поетом бездольних, обравованих, поневолених, покривджених. Остане на дальнє і на все поетом їх будучини. Їх пророком.

І буде він все пророком стремінн, що не латають неволі пустими проповідями, а ломлять її і заводять новий красший лад суспільний.

І тих людей, що сего бажають, Шевченкове слово, горяче, полу-
мінне, страшне — буде все вести до борби за кращу долю працюючого люду — за Україну.

І те слово горяче і примір Шевченкового життя дасть їм силу винести всі муки і терпіння — для сей великої цілі.

І буде їх вести без огляду на втрати та терпіння, поки вони пірвавши всі кайдани не будуть могли помянути свого Великого Пророка

Не злим тихим словом

В семі великий

В семі вольній новій.

Кого не пускають до Злучених Держав?

До Злучених Держав мають зборонений вступ: ідіоти, слабі на умі, епілептики (що мають падучу хоробу), божевільні і ті що вилічилися з божевіля менче як 5 років тому назад: люди що мали перед тим два або більше нападів божевіля: нуждари: особи, що можуть стати тягаром для суспільності: заводові жебраки: люди заражені сухотами або якою іншою відражаючою або небеспечною, заразливою хоробою: люди, що сповнили який злочин або проступок, що має ціху упадку морального; многоженці або ті що вірять в многоженство: анархісти, або люди, що вірять і голосять насильне зруйноване уряду Злучених Держав або якого небудь уряду, або всіх форм правних, або убиване публичних урядників; проститутки або жінки і дівчата, що приходять до Злучених Держав в цілях неморальних: робітники законтрактовані, яких склонило до приїзду обіцяне заняття або умова устна чи письменна, виразна, чи лише така якої догадувати ся треба, в цілі виконуваню в сім краю якої небудь праці фахової або нефахової; особи, яких приїзд є оплачений другими в цілості або лише в часті, хиба що буде доказане, що вони не належать до жадної з вище вичислених категорій і що за переїзд їх не заплатила ніяка корпорація, товариство, заряд міста або чужосторонній уряд безпосередньо чи посередно; діти нише 16 літ життя, що не їдуть в товаристві обох або одного зі своїх родичів, що вирочім липає ся добромінню Секретара Промислу і Торговлі. Акт сей не відносить ся до осіб за суджених за проступки чисто політичні, які не потягають за собою морального упідлення, о скільки ті особи під іншими зглядами кваліфікують ся, щоби бути допущеними до Злучених Держав.

Фахових робітників можна спроваджувати, якщо в Злучених Державах під той час нема незанятих сего рода робітників. Приписи о контрактових робітниках не відносяться до заводових артистів, акторів, прелегентів, співаків, попів, професорів колегій, семинарів та осіб, що заняті в характері виключно домашній або особистої прислуги.

Противити ся законові, заохочувати до приїзду тут чужосторонніх при помочі друкованих оголошень за границею, в яких обіцяє ся імігрантам робота в Злучених Державах. Се не відноситься ся однаке до стейтів і територій, що оголошують ріжні відомості в цілі стягненя до себе імігрантів.

Чужинець привезений до Злучених Держав протизаконно, має бути сейчас відсланий до властителя парохода, на якім тут приїхав. Ісіж чужинець вже дістав ся безправно до Злучених Держав, або став тут тягаром публичним в наслідок причин, що існували перед его прибуттям до Злучених Держав, має бути депортований (відосланний назад) до свого краю зажи ще мине 3 роки від часу его приїзду до Злучених Держав.

Богдан Лепкий.

„ЗАКУТНИК.“

Матвій Скргота збирав ся до церкви. Коло скрині стояли вимазані чоботи а на постелі лежав одинокий кожух. Він сам стояв над цебриком і мився. З губи випускав воду на долоні, а долонями тер лице.

Між тим його жінка, не стара, лише змізерована людина, прибирала дітей на свято. Робила се для людського ока і для звичаю, бо знала, що ті кущенькі сорочічки їх не загріють і дітиска кашляти будуть.

Знав тое і найстарший Петрусь. Тому заздалегідь вихопив ся і побіг за ворота.

— Петрусю, Петрусю, а ходи но сюда! — кричала мати — ходи, бо мені ніколи!

— Ого! — відновів Петрусь і побіг аж за пяте подвіре, над болотисту баюру, в котрій від кількох днів талапав ся і бабрав до несхочу.

— А почкай же ти! — накликувала мати. — Прийдеш ти мені драбуго! — і вернула в хату.

Скргота був уже вбраний. Голова вилискувала ся як пампух, а лицє сияло святочним настроєм. Хотів приступити до постелі і вбрати кожух, коли до хати вбіг задиханий Петрусь.

— Мамуню — лепетав з дитячою втіхою — закутник приїхав, закутник, закутник! І тішив ся і скакав, сам не знаючи чого.

Скргота, як вбрав один рукав, так і кинув ся до хлоцця.

— Як я тебе оттим ременем внережу, то ти не будеш верещати, Бог знає що?

— Присяйстобоже татуню, що приїхав. Сивим конем, в шапці з гусиками, такий дуже закутник.

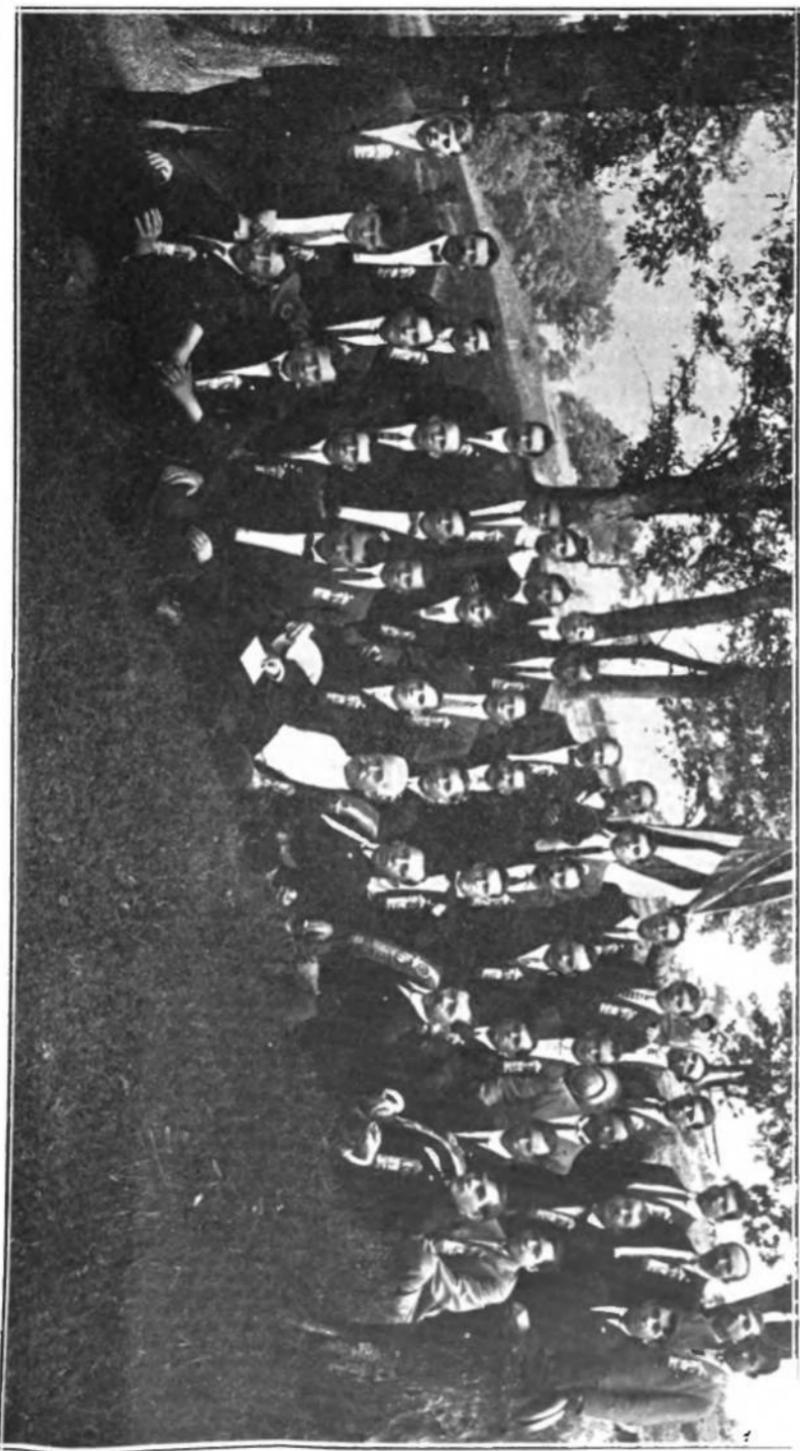
Скргота глянув на жінку, жінка на нього і порозумілись. Податок за два квартали незаплачений, а тут грейцара нема, хоть гинь.

Передновок тяжкий, заробити ніяк, а їсти тра. Щож діяти тепер? Замість відновіді вхопила жінка з чоловіка кожух і пустила ся по хаті. Хотіла ховати до скрині, але подумала і дала спокій. Від скрині метнула ся за піч, від печі до постелі. Під постелею була яма, чорна як пекло. Колись гніздо крілів, тепер пострах для дітей. Прикучиула, зложила кожух вовною на верх і жбурнула його туди.

Скргота стояв і дивив ся на ту бабську роботу.

Діти, як почули, що приїхала така „вособа“, вибігли з хати і крізь ворота дивились на вулицю. Тимчасом Скрготиха обезпечивши кожух, пригадала собі, що в коморі є діжка проса і трохи крупу та пішла їх ховати. Скргота остав ся сам. Був то мужик зі здоровим тілом і добрым розумом, з рішучим виглядом лица. Як міг зводив кінці до купи, а вони рвались. От і тепер, як ту порадити, як відпросити немилого гостя?

Товариство ім. М. Степанського, відділ 14 Руцького Народного Союза в Ботлер, Па.

По лиці його перебігали раз-у-раз журба і клопіт, то знов гнів і злоба.

— Іде, іде... — шепотом вимовила жінка, вертаючи з комори до хати.

— Ну, то що з того? — відповів Скргота. — Дідько його приніс, дідько і віднесе.

Але дивився він вікно. Там сусід його жив собі в спокою і закутника не боявся, бо батько полишив йому маєток. А він?

В тім ри-ині, відчинилися двері і на порозі з'явився закутник. Хильцем переступив поріг і не здіймаючи шапки, став посеред хати. Був високий як дуб, грубий як бочка, лише мав червоне і великі очі. В цілій появі було щось вояцького, щось хинного, готового до крові і розбою. Колись справді служив у війську і хотів з роду Мадяр, бився в 48 році проти Мадярів. За те потім мусів утікати і опинився у нас. Ту став екзекутором і на тім становищі розвинув невтомну діяльність.

— А ну, гайда, гроші за податок! — кричав роглядаючись по хаті.

Скргота якби не чув. Засидно дивився вікно, на хату щасливого сусіда, а по його мозку літали всілякі гадки. Що буде, як забере кожух? З хати вийти не годен? Що скажуть люди?... А може-б просити... Що його? Такого бузовіра? Ні, ніколи...

І Скргота закусив губи.

— А ну, мой, чув, що кажу? За податок гроші!

Скргота заєдно мовчить. Скрготиха порається коло печі, а ноги у ньої тримають. Все споглядає під постелю.. Не втерпіла. Підступає до закутника, кланяється йому так низько, як єї лише теперішній стан позолити може і просить. Паноньку любий, будьте ласкаві, почекайте нам до четверга. Продамо порося тай заплатимо! До четверга і так недалеко, — позавтра.

— Здурила баба, щось мене її наця обходить! Давай кожух і вже.

Не чекаючи на відповідь, метнувся по хаті. Але в хаті не було нічого цінного. Курячі подушки і якісь подерти світи. Тільки всього. Очи пана екзекутора запалали гнівом.

— Відчиняй бабо скриню! — зверещав на всю хату.

Скргота відвернувся від вікна і очі його перебігали раз-у-раз закутника на жінку. Скрготиха стояла під віхом ні в тих. В скрині було кільканадцять мір полотна, білого як сніг, тонкого як шовк. Сама она той лен полола, сама брала, окінала, чесала: сама на досвітках та по вечорах пряла....

А тепер ворог прийшов і забрати хоче; а ту і вона обдерта і діти обносились.

У Скрготихи на очах стали сльози. Дивилася ся в нього тими очами, якби його благати хотіла. Та не вблагала.

— Дай бабо ключ! — крикнув у друге і підступив до ньої.

Товариство Запорізька Січ, відділ 8 Руського Народного Союза в Мериден, Конн.

Вона що йно пригадала собі, що ходила до шпіхліра і ключ за пояс заткнула. Судорожно вхопила його рукою і тілько гадки — не дати! А він знай кричий і репетує: Дай ти сяка така, я з тобою жартів не маю!

Скрготі кров ударила до голови, а рука зашашіла. Нараз побачив своє положене як на долоні.

І та надмірна а безуспішна праця і недоспані ночі і переголодовані дни виринули перед його очами. У груди піднявся бунт. І за то всю він съвята спокійного не має. Непрошений гість налазить його хату і зневажає жінку. За що? Якби мав, то сам заніс би до міста, а як не заніс, то видно що не має. Не прошив, не прогуляв, Бог не дав, тай не має.

Але пан екзекутор не знов угадав гадок Скрготи. Тай пощо йому знати? Якби знов, то може-б рука задріжалася, може-б серце змякло і спинило його у словнюваню його "обовязків". Тому гадай собі Скргото, що хочеш, а ти Скрготихо плач в гіркий кулак, він товче своє: Давай ключі від скрині!

А коли баба не слухас, він штовхас її у груди і видирає сам.

Стон жінки шпигнув мужа в само серце.

Несъвідомо зірвався з місця, несьвідомо приступив до нього і в хвили, коли той найспокійніше прибирав ключ — грінув на нього.

Закутник новалився як підгнила колода. Падаючи, головою зачіпив о ріг скрині. А ріг був острий і в зелізо кутий.

Перед подвірем Скрготи стояв візок, наладований грабіжкою, а сивий кінь екзекутора раз-в-раз споглядав на хатні двері і дивувався, що його пан виходить так довго. Мабуть велику добичу збирає. Важко буде.

Діти, оглянувшись візок і коня, побігли в хату. З криком вілчинили двері і змовили. Перед скринею лежали ключі, біля скрині закутник. Своїм великим тілом виповнив половину малої хатини. На вулиці робився гамір.

Здинованими очима дивились діти в хаті перед себе. Ніяк не могли зрозуміти чому той страшний пан, з жовтими ґузиками на шапці, відого боялося ціле село, лежав тепер так немічно, так смирно посеред бідої хлопської хатини.

Нещасливі Пригоди з Робітниками в Злучених Державах.

За послідні 23 роки на зелізних дорогах при роботі погибло 60.413 людей, убито і ранено 1,019.159 людей. В майнах Злучених Держав за послідніх 25 років вбито 33,994, ранено 82,849. І так в двох великих підприємствах, що дня ненаситний капітал нищить жите десятком людям з поміж американського пролетару не числячи ранених.

Тепер погляньмо кілько то на тисячу гине людей занятих по других підприємствах: машиністів, що провадять поїзди 13, робітників що виробляють порох 10, налячів при локомотивах 7, робітників при розбиваню динамітом 7, железнічних кондукторів 6, в антрацитових кopal'нях 5.6, в армії Злучених Держав в часі війни 5, при флоті Злучених Держав в часі війни 4.9, в кopal'нях мягкого вугля Пенсильвії 4.7, в твердого углі кopal'нях Пенсильвії 4.6, в металевих кopal'нях Монтани 4.3, поганячів в кopal'нях Пенсильвії 3.7, в кopal'нях цинку Міссурі 3.3, в метарлюргічних кopal'нях Колорадо 3.2, чорноробочих 2.9, в кopal'нях міди Мічигана 2.8, при пожарних сторожах Злучених Державах 2.5, майстрів при зелізних дорогах 2.2, в армії Злуч. Дер. в часі міра 1.8, на ратункових стаціях 1.5, на флоті Злуч. Дер. в часі міра 1.2, поштових слуг 0.9, польщаїв в американських містах 0.7. Звертаєм увагу на се, що в часі війни гине в армії Злучених Держав 5 людей на тисячу, коли в багатьох підприємствах загибас більше чим 5 робітників на 1,000. Капітал по-жирає більше життя робітників чим війна.

— 0 —

Притча Про Терен.

Як зійшли ся колись дерева
На широкім роздолі:
“Обберімо собі короля
По своїй вольній волі.

“Щоб і захист нам з него і честь
І надія й підмога.
Щоб і пан наш він був і слуга
І мета і дорога.”

І сказали одні: “Вибирать
На одно всі ми звані.

**Др. Іван Кульчицький
Голова Просвітної Комісії Р. Н. С.**

Наї царює над нами во вік
Отої кедр на Ливані.

І згодили ся всі дерева
Стали кедра благати:
“Ти зайди з своїх гордих висот
Іди до нас царювати.”

“І відмовив їм кедр і сказав:
“Ви чого забажали?
Щоб покинув я сам ради вас
Свої гори і скали?”

“Щоб покинув я сам ради вас
Близки сонця й свободу,
Бувши вольним — пустив ся служити
Збираний народу?”

“Ви корону мені принесли?
Що мені се за шана!”

Я й без неї окраса землі
І корона Ливана.”

І звернули ся всі дерева,
Стали пальму благати:
“Ти між нами ростеш, нам рідня,
Йди до нас царювати.”

І сказала їм пальма: “Брати,
Що се вас закортіло?
Царювати й порядки робить,
Се мов хиба діло?”

“Щоб між вами порядки робить,
Чи ж я кинути в силі
Свої цвіти та свій
Плід — солодкі дактилі?

“Малоб сонце даремно мій сок
Вигрівати що днини?
Мого плоду даремно шукать
Око звіря й людини?

“Хай царює, хто хоче у вас.
Я на троні не сяду,
Я волю всім давати свою тінь.
І поживу й розраду.”

І погнули ся всі дерева
Під думками важкими.
Що не хоче її пальма, ні кедр
Царювати над ними.

Нумо рожу благати! Та она
Всьому съвітови гожа,
Без корони — цариця ростин,
Приподобниця Божа.

Нумо дуба благати! Та дуб
Мов хояїн богатий.
Своїм гілем, корінем і инем,
Жолудьми був занятий.

Нум березу благать! Та она
Панна в білому шовку
Розпушка свої коси буйні.
Тужно хилити голову.

І сказав хтось неначе на жарт
Оте слово діточе:
“Ще хиба би терна нам просить,
Може терен захоче.”

І підхопили всі дерева
Се устами одними,
І взяли ся просити терна,
Щоб царем був над ними.

Мовив терен: “Се добре вам хтось
Підновів таку раду.
Я на вашім престолі, як стій,
Без вагання засяду.

“Я ні станом високий, як кедр,
Ні як пальма вродливий,
І не буду, як дуб самолюб,
Як береза тужливий.

“Здобувати му поле для вас.
Хоч самому не треба,
І стелити ся буду в низу,
Виж буййте до неба.

“Боронити му вступу до вас
Сніжевими шпичками,
І скрашати му всі пустирі
Молочними квітками.

“І служити му зайцю гніздом,, , .
Пристановищем птаху,
Щоб росли ви все красше, а я
Буду гинуть на шляху”.

Іван Франко:

Т. Гищак

Радні Руського Народного Союза

М. Музика

Василь Бадан

Гол. Контролори Р. Н. Союза

Николай Гром

ДАРМОЇДИ.

Дармоїди, скажіть нам,
Що в голові грає вам?
Чого гордо сопите,
В гору носа несете?

Не у своїй ви тут хаті!
Нашов працев ті палати
Збудовані є для вас:
Ви съмістесь за те з нас?

Наша земля, ті лани,
Наші на вас і штани.
Ви на них не працювали,
Хоч гарно ся убирали.

Нашов працев у вас гроші,
Наші ті шовки хороші,
Не треба гіршої хороби.
Як дармоїди нероби.

Ви є та наша хороба!
Ви то чортова утроба,
Ви не варті ні куколю.
Що росте дико на полю.

Ви пожерли нашу волю,
Ми нечусомсь в здоровлю,
Нашу силу ви жерете
Не може вас раз рознерти.

Ви ситі із нашої кривди,
Добрим людям ви обридли,
Ви мерзота сего съвіта
Марнуете наші літа.

Нас зимою ви прикрили,
Грудь морозом обложили,
Очи ледом клейте
І кров з серця точите.

Докоряти вам небуду
 Ви деруни всого люду,
 Що на вас гірко працює
 Себе від праці нечує.

Ви онирі, ви пявки,
 Ви кров ссете без тямки,
 Ви хроби, ви черваки,
 Нам на тій чираки.

Ви руматизм наших костей
 Ломите нас без милости.
 Ви “летарг”, ви нас приспали.
 Ми все чули, а мовчали.

Ви наших очей полуди,
 Ведете нас грубим блудом,
 Ви състе у нас бідою,
 Розите нас спухлиною.

Ви сіль їдка в нашім очі.
 Ви кайдани злобов куті.
 Ви колюча колька в боці
 Ви сіль їдка в напім очі..

Ми працюємо на вас
 А ви шкіру дрете з нас.
 Досить вже з нас працювати,
 І вас трутів годувати...

Михайло Саламандра,
 Мериден, Конн.

— — — — — 0 — — —

Жінка мілонера вдала ся дуже побожна і милосердна. Власним коштом заложила шпиталь для сліпих і сама його удержувала. Раз прийшов до неї старий робітник-каліка, обі ноги стратив у фабриці. Жінка хора, четверо дрібних дітей без куска хліба. Просить зі слезами в очах о по-міч. Богачка поглянула на нього побожними очима і каже з милосердем: “Так, добрий чоловіче, то все красно: школа лиши, що ти не сліпий!”

П. Середніцький
Гол. Організатор Р. Н. Союза

Матвій Семенюк
місто-голова Р. Н. С.

Михайло Бабей
заст. писара Р. Н. С.

Антін Каня, заст. скарбника Р. Н. Союза

Головний Видїл Руського Народного Союза

Голова:

Іван Артимович.

620 N. 6th St.,

Philadelphia, Pa.

Теодор Гінзак.

Box 544,

Ambridge, Pa.

Містголова:

Матвій Семенюк.

427 Fulton, St.,

Buffalo, N. Y.

Григорій Мрикало.

318 Gibson St.,

Scranton, Pa.

Писар:

Михайло Беля.

316 N. Washington Ave.,

Scranton, Pa.

Николай Гром,

421 Bainbridge St.,

Philadelphia, Pa.

Заступник Писара:

Михайло Бабей,

9 Wyoming St.,

Coalridge, Pa.

Василь Бадан,

328 — 15th St.,

Scranton, Pa.

Скарбник:

Михайло Саламандра.

114 Pratt St.,

Meriden, Conn.

Головний Організатор:

222 Marion St.,

McKees Rocks, Pa.

Заступник Скарбника:

Литін Каня,

330 Helen St.,

McKees Rocks, Pa.

Редактор:

316 N. Washington Ave.,

Scranton, Pa.

Радні:

Ліна Кульчицька.

321 Munson Ave.,

McKees Rocks, Pa.

Голова Просвітної Комісії:

Др. Іван Кульчицький.

215 Pittston Ave.,

Scranton, Pa.

Алексій Курила,

Elmira Heights, N. Y.

Ст. Нільховський.

1329 Halsey Place,

N. S. Pittsburg, Pa.

Адреса Головної Канцелярії

Руського Народного Союза:

М. Музика.

742 N. Penna. Ave.,

Wilkes Barre, Pa.

RUTHENIAN NATIONAL UNION,

316 N. Washington Ave. Scranton, Pa.

**До Руського Народного Союза Належать
Слідуючі Відділи:**

Відділ	Відділ
1. Тов. Богдан Хмельницького.	21. Товариство "Січ",
Нью Кенсингтон, Па.
Оліфант, Па.	
2. Тов. ім. Івана Гонти,	22. Тов. ім. Тараса Шевченка,
Детройт, Міч.
Скрентон, Па.	
3. Товариство "Любов".	23. Бр. Пр. Богородиці,
Лакована, Н. Й.
Тейлор, Па.	
4. Бр. съв. Івана Хрестителя,	24. Бр. съв. Арх. Михаїла,
Ботлер, Па.
Монесен, Па.	
5. Бр. Ап. Петра і Павла.	25. Бр. съв. Петра і Павла,
МіКіз Раке, Па.
Ембрідж, Па.	
6. Бр. Пресв. Богородиці,	26. Бр. съв. Арх. Михаїла,
Гомстед, Па.
Бруклин, Н. Й.	
7. Бр. Добрій Самарянин,	27. Товариство "Дністер",
Нью Порк, Н. Й.
Скрентон, Па.	
8. Тов. "Запоріжська Січ".	28. Тов. ім. Тараса Шевченка,
Нью Порк, Н. Й.
Мериден, Конн.	
9. Бр. съв. Петра і Павла.	29. Сестр. Неп. Зач. Діви Марії,
Ембрідж, Па.
Геркімер, Н. Й.	
10. Бр. съв. Михаїла.	30. Тов. ім. Петра Дорошёнка,
Скрентон, Па.
Перт Амбой, Н. Дж.	
11. Бр. съв. Михаїла.	31. Товариство "Січ",
Оліфант, Па.
Армброст, Па.	
12. Бр. съв. Михаїла,	32. Бр. съв. Арх. Михаїла,
Прайсбург, Па.
Кенонсбург, Па.	
13. Бр. Християнська Любов,	33. Тов. ім. Мир. Стчинського,
Чансі, Па.
Елмайра Гайтс, Н. Й.	
14. Тов. ім. Стчинського,	34. Бр. съв. Івана Хрестителя,
Гінсдейл, Н. Г.
Ботлер, Па.	
15. Тов. ім. Тараса Шевченка.	35. Тов. ім. Марка Каганця,
Вілкс Бері, Па.
Голлок, Мас.	
16. Тов. "Запорожська Січ",	36. Тов. "Подільська Січ",
Нью Порк, Н. Й.
Кенонсбург, Па.	
17. Бр. Кузьми і Даміяна.	37. Тов. ім. М. Стчинського,
Скрентон, Па.
Скрентон, Па.	
18. Тов. ім. Івана Франка,	38. Товариство "Єдність",
Нью Порк, Н. Й.
Бруклин, Н. Й.	
20. Бр. Пр. Богородиці.	39. Бр. съв. Івана Хрестителя,
Чансі, Па.
МіКіз Раке, Па.	

Товариство "Вільність в Америці" відлік 98 Руцького Народного Союза.

Відділ	Відділ
10. Бр. съв. Василія.
Лейквуд, О.	61. Бр. съв. Арх. Михайла,
Маганой Плейн, На.
11. Товариство "Надія".
Філадельфія, На.	62. Бр. съв. Михайла,
Симпсон, На.
12. Бр. съв. О. Николая.
Сеєр, На.	63. Тов. ім. Михася Коханчика,
МтКармел, На.
13. Тов. Заокеанська Україна.
Бофало, Н. Й.	64. Тов. ім. Т. Шевченка,
Бофало, Н. Й.
14. Бр. съв. Володимира,
Ню Бритейн, Конн.	65. Тов. ім. Т. Шевченка,
Балтімор, Мд.
15. Бр. съв. Михайла,
Понгстави, О.	66. Тов. ім. Тараса Шевченка,
Лінел Фалс, Н. Й.
16. Тов. "Вільних Козаків".
Ню Йорк, Н. Й.	68. Бр. съв. Ів. Хрестителя,
Шенандоа, На.
47. Тов. "Молодих Українців",
Смок Рон, На.	69. Бр. съв. Димитрія,
Обори, Н. Й.
48. Тов. ім. Мак. Железніяка,
Скрентон, Па.	70. Бр. съв. Івана Хрестителя,
Джесон, На.
49. Тов. ім. Адама Коцка,
Трентон, Н. Дж.	71. Тов. "Нове Життя",
Ню Йорк, Н. Й.
50. Тов. ім. М. Січинського.
Піттбург, На.	72. Бр. Пр. Тройці,
Вандергрифт, На.
51. Тов. "Єдиність",
Белвілл, Ілл.	73. Бр. Добрій Самарянин,
Іафлин, На
52. Тов. Т. Шевченка,
Мікіз Раке, На.	74. Бр. Съв. Юрія,
Вестфілд, Масс.
53. Тов. ім. М. Січинського,
Гвинел, В. Ва.	75. Товариство "Сіц",
Мікіз Раке, На.
54. Бр. съв. Івана Хрестителя,
Ред Стар, В. Ва.	76. Сестрицтво Надії,
Мікіз Раке, На.
55. Тов. "Запороже за морем".
Ню Йорк, Н. Й.	77. Добрій Советник,
Бервік, На.
56. Бр. Пр. Богородиці,
Мікіз Раке, На.	78. Тов. ім. М. Січинського,
Тайр, На.
57. Бр. съв. Юрія,
Джесен, На.	79. Тов. Адама Коцка,
Ню Йорк, Н. Й.
58. Тов. "Запорожська Сіц".
Кемден, Н. Дж.	80. Бр. Нокр. Пр. Богородиці,
Рови, На.
59. Товариство
Ню Йорк, Н. Й.	81. Бр. Пр. Тройці,
Понгстави, О.
60. Сестр. Неп. Зач. д. Марії.
Монесен, Па.	82. Тов. Українські Козаки,
Бруклін, Н. Й.

Відділ

83. Бр. съв. О. Николая,
Тейлор, Па.
84. Товариство Єдинство.
Генриета, Окла.
85. Тов. Богдан Хмельницького,
МиКіз Ракс, Па.
86. Бр. съв. Гр. Богослова,
Блеквуд, Па.
87. Сестр. Съв. Анни,
Гомстед, Па.
88. Бр. съв. О. Николая,
Бентлівил, Па.
89. Тов. "Запорожська Січ",
Савт Бенд, Інд.
91. Бр. съв. Димитрія,
МиКіз Ракс, Па.
92. Тов. Українська Любов,
Спенглер, Па.
93. Сестр. Пр. Діви Марії,
Тейлор, Па.
94. Тов. Українців,
Монтриял, Канада.
95. Бр. Пресъв. Богородиці.
Бінггамтон, Н. Й.
96. Тов. Мирність Братня,
Ню Йорк, Н. Й.
98. Тов. Американська Вільність
Ню Йорк, Н. Й.
99. Бр. съв. Георгія,
Тейлор, Па.
100. Тов. "Богданова Січ",
Пасейк, Н. Дж.
101. Бр. съв. Івана Хрестителя.
Глен Лайн, Па.
102. Бр. Съв. Володимира.
Чікаго, Ілл.
103. Бр. Съв. Димитрія,
Індіан Орчард, Масс.
104. Тов. Подільська Україна,
Клевеланд, О.
105. Тов. Запорожська Січ,
Геркімер, Н. Й.

Відділ

106. Тов. М. Січинського,
МиКіз Ракс, Па.
107. Тов. Т. Шевченка,
Амстердам, Н. Й.
108. Бр. Съв. Пісафата,
Сентрелія, Па.
109. Бр. Съв. Димитрія,
Ранкін, Па.
110. Бр. Съв. Стефана,
Гленвуд, Па.
112. Тов. Сокіл,
Детройт, Міч.
114. Тов. Запорожська Січ,
Алден Стейшен, Па.
117. Бр. Добрий Сіятель,
Малтби, Па.
118. Тов. М. Січинського,
Каліфорнія, Па.
120. Тов. М. Січинського,
Нантікок, Па.
121. Бр. Трех Святителів,
Нескогонінг, Па.
122. Тов. М. Січинського,
Трой, Н. Й.
123. Бр. съв. Михаїла,
Бравнізвіл, Па.
124. Тов. Запорожська Січ,
Йонгстаун, О.
125. Бр. Съв. О. Николая,
Калвер, Па.
126. Бр. Съв. Михаїла,
Нефс, О.
127. Товариство Січ,
Майнерсвіл, Па.
128. Бр. Съв. О. Николая,
Чисголм, Мін.
129. Тов. Гологори,
Ню Йорк, Н. Й.
130. Бр. Съв. О. Николая,
Вортингтон, В. Ва.
131. Сестр. Съв. Кляри,
Диксон Сіті, Па.

Відділ	Відділ
132. Бр. Свв. О. Николая, Роселтон, Па.	137. Тов. "Запорожська Січ", Ню Гейвен, Конн.
133. Бр. сув. Дмитрія. Шулмен, Ілл.	138. Товариство "Воля", Бабілон, Н. П.
134. Товариство Бандурист, Грентон, Па.	139. Бр. Свв. Петра і Павла, Бріджпорт, Конн.
135. Тов. Т. Шевченка, Москігон Гайтс, Міч.	140. Товариство Просвіта, Ембрідж, Па.
136. Бр. Свв. Петра і Павла, Бруклин, Н. Й.	141. Бр. сув. О. Николая, Когуз, Н. Й.

—0—

ДОЛЯ РОБІТНИКА В АМЕРИЦІ.

В 1906 році 6,615,946 робітників працюючих в 268,490 великих фабриках, виробили товарів вартості 20,672,052.000 доларів. Коли відчислимо вартість сирих продуктів, то побачимо, що своїм трудом робітники придбали до вартості сирого матеріалу нової вартості на 8,530,261.000 доларів, чи пересічно на одного робітника випадає 1,290 доларів. Як заплату за свій труд, одержав кожний робітник пересічно 518 дол. І так для капіталіста кожний робітник через рік віддав своєї додаткової незаплаченої праці за 772 долари.

БЕЗРОБІТЕ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Після статистики, в 1900 році оставало без роботи 6,468,964 людей. В першім, другім і треті місяци того року находилося без роботи: мужчин 2,593,136, жінок 584,617, разом 3,177.753; в цвітни, маю і червні: мужчин: 2,069.546, жінок 485,379, разом 2,554,925; в слідуєчих шістьох місяцях: мужчин 564,790, жінок 171,496, разом 736,286. Трохи не одна шеста частина робітників майже постійно остасе без роботи, а одна третя що року находит ся найменше три місяці без роботи.

В р. 1907 було пе гірше: 34 процент членів юній оставало без роботи. В 1908 р. 35 процент юністів терпіло через брак роботи. Ісли безробіте так дається визнаки з'організованим юнійним робітникам, то які тяжкі відносини мусять панувати серед нез'організованих імігрантів.

ПРАЦЯ МАЛОЛІТНИХ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

В 1880 році занятих було в підприємствах 1,118,356 дітей, в 1900 р., вже 1,750,178 дітей. Послідне число се майже п'ята часть всіх дітей в З.д. Державах, або иншими словами кожда п'ята дитина в З.д. Дер. працює. Очевидно експлуатація діточкої праці возрастає.

ПЕРСОНАЛ ЧАСОПИСИ „НАРОДНА ВОЛЯ“

К. Вархоляк, складач

Т. Шоней, мешініст-оператор

С. Шоней, експедиторка

О. Ревюк, спів-редактор

І. Ардан, редактор

ГУМОР І САТИРА.

Поседаене видзялу ради новятовей в Галіції.

ТРАФИЛА КОСА НА КАМІНЬ.

Судію одного американського місточку звали люди як дивака. Раз він придумав таке: Казав поставити у своїй урядовій кімнаті зелінчу піч кольosalьних розмірів. І від того часу полагоджував усі спірні справи через угоду межі сторонами. А робив се так: просив противників сідати на лавці під печею, наказавши передтим послугачеви налити в печі і тим більше підкидати вугля, чим більше процесовичі будуть неохочі до згоди. І справи удавалося усе полагоджувати угодою; усе обі сторони так довго лляли щедрі поти під печею, аж поки не погодилися. Раз судія хотів примінити сей випробований спосіб до одного грубого, добре випасеного панка. Але справа не йшла. Вже послугач умучився ношнем вугля і підкладанем, вже навіть зі судії поти ллялися, а піч була горяча, як пекольні печі в книжочках "Місіонара", аж тут грубий панок махнув рукою і каже до судії: "Ого! пане суді! То не мене — я пекар!"

НІХТО НЕ є НЕПОМІЛЬНИЙ — КОЖДИЙ МОЖЕ ПОМИЛИТИ СЯ.

Ксьондз каже до своєї кухарки: "А диви, Марто, твоя кухарська книжка не прошала! То я носив її шість тижнів у своїй кишени і все думав, що то молитвенник!"

“Не знати, чому єпископа нема?”

“Не відити дурню, що горячо: стопив-би ся.”

НЕ ПОМИЛЯЙ СЯ!

Мав прийти єпископ на годину релігії на візитацію. Катехит пір-
готував усі діти, що і як мають відповісти. “Ти, Іване як я спитаю:
хто тебе створив? маєш встati і голосно сказати: Бог Отець! і сідай
А як спитаю тебе, Грицьку, хто тебе відкупив? А ти маєш встati і гол-
олосно сказати: Бог Син! і сідай. А як спитаю тебе, Андрійку, хто тебе
освятив? ти маєш встati і голосно сказати: Бог Дух Святий! і сідай!
Розумієте?” — “Розуміємо!” — кажуть. “А пам'ятасте?” “Пам'ятае-
мо” — кажуть. І пам'ятали та біда — о, катехит сам забув, в якім по-
рядку мав питати. Прийшла візитація, а він питав: “Скажи мені, Іване,
хто тебе створив?” “Бог Отець, прошу отця катехита!” “Добре сідай,
а ти, Андрійку, скажи мені, хто тебе відкупив?” А Андрійко: “Прошу
отця катехита, то мене Бог Дух Святий освятив, а Грицька відкупив
Бог Син” і сів.

БУЛО СЕ В ГОРЯЧИЙ ПЕРЕДВИБОРЧИЙ ЧАС. КОЛИ ВИБОРИ БУЛИ ЗА ПЛЕЧИМА.

Пан староста хотічи довідати ся, яку силу мають противники
шанської кандидатури в його повіті, вислав листи до усіх війтів і наказав
до 3 днів подати йому списки всіх радикалів у кождім селі. Усі війти
прислали на термін жаданий список, лише один війт не прислав. Пан старо-
ста завізвав його осібним післанцем до себе і загрозив великою карою,
якби не явив ся. Війт прийшов. Лиш увійшов до канцелярії, пан старо-
ста розкривав ся на нього як окоман на форналя, страшив усіми земни-
ми силами і дочасними карами. Накричав ся, аж охрип, і тоді доперва
спитав, чому не прислав списку радикалів у своїм селі. Війт ледво про-
мовив: Та я, прошу ласки пана старости, я навіть не знаю, що то таке
радики. Як я мав написати?” Староста задоволеним поглядом подивив
ся на війта і прибравши міну учителя почав: “Як то, не знаєш? Ну, се
такі люди, ну, такі, що, приміром, їм усього за мало, все хотять більше”.
Тоді війт наче на очі прозрів і каже: “О такі вони? Ну, то таких ми має-
мо два: егомосць і дяк!”

“Іване, а поможи нам!” — Іван: “Не можу!” “Чому не можеш?”
Іван: “Я маю руки в кишенні!”

Сотрудник до пароха: “Я вам кажу, отче парох, наші люди цілком
не журяться релігією. Вони лише так удають.”

Парох: “Коби хоч удавали! З того можна-би жити!”

ПРАКТИЧНИЙ.

Малий хлопчина: "Я завтра маю іти сповідати ся, а ще не маю ані одного гріха. Чекай, вкраду у мами цент, буду мати гріх і тає цент до того".

Вірний парохіянин на другий день по балю на дохід церкви.

ДОБРИЙ ЗНАК.

Була сильна буря на корабли. Священик, який їхав на нім, розпитував капітана корабля, чи така буря дуже небеснечна для корабля. "Ні! Вона ще не є небеснечна" — каже капітан. "По чим ви знаєте?" — питає священик. Капітан каже: як моряки ще кленуть, то ще великої небеспеки нема! То добрий знак!" Священик успокоївся трохи і став молити ся. Та вітер душав і душав, а буря все ставала сильнішо. Священик підбіг знов до капітанового містка і почав до нього кричати: "Пане капітане! Пане капітане! А як там?" — Капітан не чув, бо вітер ревів і заглушував слова священика. Священик почав гукати ще душе. Капітан лютий ревнув: "Що там до черта?" — Священик гукає: "я питую, чи моряки ще кленуть?" — Капітан відповів: "Ще кленуть, ще кленуть!" — "А Богу дяка і хвала!" каже священик. І молився дальше.

Був страйк. Учителі дістали наказ від "просвітних владистій" відновідно впливати на діти аби ті відтак своїх родичів просили перервати страйк. Учитель в одній школі каже: "Най встануть усі, котрих родичі не роблять!" Встали, встав і син властителя камениці. "А ти чого встав?" "Мій тато прецінь ніколи нічого не робить!"

В бюрі слуг. Урядник бюра каже до ксендза, який шукає кухарки: "Я маю для вас, отче, дві: одна молода, 22 роки, друга старша — 52, але за те знамено варить в піст." Ксьондз: "Я возьму молодшу, посту прецінь усе нема."

"Так, дорогий робітнику, аж тепер відразу будеш ясно все бачити."

ТАЙНЕ ГОЛОСОВАННЄ!

.Люди входили до виборчого льокалю, а на дверах цанський наганяч роздавав картки і казав з ними іти голосувати. Оден каже: "Добре, я піду, але най погляну, хто там написаний!" — "Дурню! каже наганяч — "то не вільно, не знаєш? вибори — тайні!"

ПЕРЕХИТРИВ — ХИТРОГО.

Купив бідний у богача корову. Дав невеликий завдаток, а решту обіцяв дати по найближшім ярмарку. Недав, бо не мав. Богач запізвав до суду, виграв, вів ліцитацію — не було що зліцитувати, бо бідний нічого більше не мав кромі того, що конечно потрібне до життя. І корови не міг дати, бо була одна. От і загризло сумлінє богача і він став думати, якби то заспокоїти своє богацьке сумліннє.

І придумав. Були на ярмарку: богач і бідний. Богач пристуває до бідного і каже йому: "Даруй мені всії кривди, які я тобі зробив. Прости, що я тебе процесував, ліцитував. Хочу жити з тобою, як брат з братом, хочу направити все зло. Возьми від мене сесю козу, вона молока дає досить, а тобі молока треба: дітей в тебе щіла количка, а корова тепер тільки, молока мало. Прийми, здасть ся тобі. Бери і жиймо в згоді!"

Чому-ж-би не взяти, як дають даром. Шігнав бідний козу до дому, а богач тимчасом чим скорше до суду, бере урядника і ідуть оба бідному корову ліцитувати. Тепер вже можна, бо бідний вже мас козу.

Пішли. Прийшли до бідного, а бідний з діточками вже козу доїдали. Не взяли корови, бо коза була небіжка.

ОТСЕ ПОРЯДНІ ЛЮДИ!

Богач: "Що ви таке гавкасте на Хінців. Вони порядніші від наших, роблять за 5 центів цілий день!"

СЕ РАЗ ПРОРОК.

Ворожка: "Ваша донька вийде за графа!"

Жінка: "Я не маю ані одної доньки!"

Ворожка: "То нічого не шкодить! Заплатіть ще кводра, а будете мали!"

Взяв я перший раз свого Николая до церкви. Довго йому поясняв перед тим, що в церкві треба членко заховувати ся. Всё було добре, аж поки съященик не почав говорити казання. Коли почав говорити дуже голосно, Никольцю звертає ся до мене і питас: "Тату, чи то можна тут так кричати?"

МІЛЛЯРДЕР І ЦІСАР.

Міллярдер розмовляв з цісарем. Міллярдер хвалить ся: "На мій знак сотки тисяч людей лишають ся без хліба!" А цісар на се: "В моєм краю на се навіть моого знаку не треба!"

Съященик до съященика: "Липши брате, свої студії і читане та треба по книгах. Тож ясне, що релігія мусить істнувати, бо з чого-ж ми би інакше жили!"

РАЗ СОБІ КОНСТИТУЦІЯ!

Намісник Галичини мав сказати раз одному політикови, який говорив, що в Галичині нема конституції: "Що? В Галичині нема конституції — кажете? А ось я можу забити кожного, кого хотів."

ДОБРА ЗУПА!

Форнаї зробили страйк. Сказали, що не вернуть до роботи, поки не дістануть літнього віку і перестали робити. Пан дідич кличе кухарку до себе, винітує про все, як стало ся, а потім питас про страви, як вона їх варить. Баба хвалить ся, що вона варить так, що її пани моглиби їсти, не то хлони. Пан питас, чи не мас вона якої страви, він-би сам хотів покупати і переконати ся, який в ній смак. Баба каже, що лишила ся щла миска зупи. Пан казав принести. Принесла. Зачерпав, з'їв ложку, одну, другу, трету. "Добра!" —каже. "Цілком добра. Якої холери та голота хоче? Зупа цілком добра!" А баба ще додала: "Певно, що добра. Але най-

би пан були її покупали, які вона добра була, перед тим, нім вони в ту зупу наплювали!"

ДОБРЕ ЗНАЄ.

"Чого ти плачеш, Іване?" — Іван: "Тато пішли на відпуст, вернуть пяні і будуть бити."

Старий жебрак сидить коло брами церковної. На шию повісив собі табличку з написею: "Сліпий від уродженя!" Другий жебрак, переходить мимо, а прочитавши напись, каже: "О сей видно молодим почав бізнес!"

Начальник поліції: "Що! Ти вже знов тут? Но ти цілком непоправний! Бачиш тепер, до чого доводить зло товариство?"

Злочинець: "Ов! Пане, як ви можете таке говорити? Таж я з людий бачу ся лишень з одними полісменами і з вами."

Пішов раз Микита до далекого села на празник. Був рано в церкві. Священик говорив про пекло так гарно і вимовно, що усі плакали. Лиш Микита не плакав. Се здивувало усіх, а отця проповідника аж узлостило до краю. В люті звернув ся до него і закричав: "Ну! А ти що? Тебе се не зворушило? Ти не чув нічого?" "Отче" — відповів Микита — я не з сеєї парафії!"

Рекрут до капрала: "Пане капраль! Що-би ви зробили як би я вам сказав, що ви осел?"

Капраль: "Засадивбим тебе до арешту!"

Рекрут: "А якби я лиш подумав собі так?"

Капраль: "А тоді не мігбі я нічого тобі зробити, бо гадок на верха не видно — і я не міг-би дати доказ!"

Рекрут: "Отже я собі власне так думаю!"

ЗА ВЕЛИКІ КОШТИ.

Епископ каже до депутатії парадіян, які просять о перенесені пароха: "А чому властиво ви хочете, аби о. парох були перенесені?" Проповідник депутатії: "Ta пропшу, преждеосьвяченого, отець парох вже нам п'ять разі завалили казальницю, як лізли на проповідь. Ми направили чотири рази, а п'ятий раз — дасть біг. Громада мала — нема звідки. Тому ми просимо перенести нашого отця пароха".

На королівськім дворі мав відбути ся бенкет. Запросили також кількох славних учених, кількох музиків і одного маляра. Запрошеню маляра противив ся дуже один міністер: противив ся, бо маляр в молодості був настухом. Та помимо його противлення маляра запросили. Міністер рішив

піметити ся і образити маляра під час бенкету. — Коли вже проголошено богато тоаестів і винні здоровля усіх коронованих голов і коли в сали запанувала тишина, міністер питав маляра так голосно, аби усі чули: “Я чув, що ви маєте за собою дуже сумну минувшину. Навіть вівці мають насті!” “О то правда!” — каже маляр — “Але чому воно сумне?” А міністер питав: “А я знов дуже цікавий, чому се мало-бі бути добре?” “А воно добре” — відповідає маляр “воно добре тому, бо я тепер на перший погляд ока пізнаю кожду барабанчу голову.”

НАДГОРОДА ЗА ХОРОБРІСТЬ.

Колись вояк добре бив ся на війні, рані ціле тіло вкрили, в шпитали ногу втяли. Вернувся домів, довгі роки заробляв на жите, як міг. Нарешті знеміг, ослабли сили, осіли очі. Ні звідки помочі ні ратунку. Нарадився післати просьбу до цісаря. Він за нього бився — поратує. Не помилився. Цісар нагадав тобі старого жоніра, як він доказував чудо хоробрості в битвах, як ляв свою кров за вітчину. Нагадав собі се і серце його змилосердило ся над старим безпомічним вояком і він за величі заслуги казав післати йому — медалю...

Одна панночка хотіла все мати менше літ, як в дійсності. Раз в товаристві скоротила своє жите на так богато літ, що аж усі дивувалися. Тоді її товаришка каже: “Не дивуйтеся, вона правду каже: я за се ручу. Вона ще не вродила ся, а ми собі вже до школи ходили.”

Образок з греко-католицької конвенції.

Де що в Календари є?

Сторона	Сторона	
Затъмнія і пости.....	3 Наймит (Ів. Франко).....	96
Американські свята	4 Годжові Казки (Сем. Какс)...	98
Що є календар.....	4 Які права мають робітники? 100	
Календаріюм	5-16 Право робітничих союзів....	101
Червоний Пропор.....	17 Індженкшен	101
Камінний Хрест (В. Стефаник)	18 Про ушкоджене при роботі і	
Чому робітники організують ся? (Пфлігер)	про винагороджене....	101
Каменярі (Іван Франко)....	26 Жнива (Л. Руцевич).....	104
Нарід і Соціалізм (В. Левин- ський)	28 Курочка (С. Г. Оренбурський) 109	
У темну нічку (М. Стечишин)	Що значить організація?....	108
Дідичі і Селяни (Ед. Маттія)	30 Слюби	115
Кавказ (Тарас Шевченко) ..	37 Розводи	115
Італійські приновідки.....	40 Нотаріальні акти і умови....	118
Іміграція в Спіл. Державах..	48 На службу (Конопніцька)....	119
Спаситель (Дж. П. Гейвіт).	50 В Інітіали (М. Островський) 121	
Про Працю Дітей (Т. Малкел)	51 Як стеречи ся сухіт....	128
Що зробили для робітника інанські партії в Америці	57 Право голосування.....	129
На війні (Х. Майстренко) ..	58 Невільництво	130
Деревяна Нога (Мекс. Едлер)	Сотворене Жінки (Японська	
Вилів алькоголю на організм чоловіка	легенда)	132
Денцо про Давніх Богів....	60 Жінки а фабрика.....	134
Хто з чого живе.....	62 Жінці Русинів у старовину (Г.	
На хліб ми працюєм.....	Коваленко)	136
Мені говорили раз про Юду..	65 П і В. Божа Заповідь.....	138
Звідки взяла ся земля.....	71 Користі Війни	139
Цегляр і божевільний.....	73 Хто Винен	140
Як дикини добували огонь..	73 В сьвіт за очи (О. Колесса) ..	142
В Майні (Мих. Мутерміх)...	74 Право Горожанства в Злуче- них Державах.....	143
Викид Суспільності	78 Тарас Шевченко	151
Голод. (І. Франко).....	81 Кого не Пускають до Злучених	
Капіталіст і робітник.....	83 Держав.....	171
Іван Франко	88 Закутник (Богдан Лепкий) ..	172
	89 Непрасліві пригоди з робітни- ками в Зл. Дер.....	177
	91 Притча про терен.....	177

Сторона		Сторона	
Дармоїди	182	Добрий джаб.....	107
Головний Відлік Р. Н. С.....	185	Добре знає свого вуйка....	135
Відлік Р. Н. Союза.....	186	Образки:	
Доля робітника в Америці....	190	I. Артимович голова Р. Н. С.	115
Безробітє в Злуч. Дер.....	190	М. Беля писар Р. Н. С.....	123
Праця малолітніх в Зл. Дер..	190	М. Саламандра, скарбник Р.	
Румор і Сатира.....	192	Н. Союза.....	131
Зміст	199	Л. Кульчицька, радна Р. Н.	
Оголошення		Союза	144
Казки:		Т. Шевченко	151
Медвідь і вовк.....	46	Тов. ім. Т. Шевченка в Гол-	
Муха	114	йок, Масс.....	153
На дорозі злочину.....	114	Хата в якій родився Шев-	
Вдячний лев	116	ченко	154
Павуки	141	Л. Кирила, Г. Мрикало, С.	
3 епіграмів Гавлічка-Боров-		Пільховський, радні Р.	
ського.....		Н. Союза.....	161
.. 71, 73, 108, 116, 120, 133		Могила Т. Шевченка.....	166
Съмішне:		Тов. ім. Стчинського в Бот-	
Ага!	27	лер, На.	173
Поглядово	36	Тов. Запорожська Щіч в Ме-	
Галицький шляхтич на обі-		риден, Конн.	175
цяній землі	46	Др. І. Кульчицький	177
Чиста біда.....	57	Т. Гицак, М. Музика, рад-	
Смерть серед щиріх прияте-		ні Р. Н. С. В. Бадай, Н.	
лів	64	Гром, контрольори	181
Де згода в семействі.....	69	П. Середницький, гол. орг.,	
Сумніви лікаря.....	70	М. Семенюк, містоголова,	
Два куми	70	М. Бабей заст. писара, А.	
Рада на червоні носи.....	70	Каня, заст. скарб.....	184
З дощу під ринву.....	72	Тов. Вільність в Америці..	187
		Перзонал "Народно Вол"	191

ЗАОХОТА

Навіть найліпший робітник потрібує час від часу трохи заохоти, коли працює не так скоро як вимагає потреба. Чоловік з природи стає нераз новільйшим і занедбусе, нашо перед тим все звертає пильну увагу. Часом кілька слів заохоти вистарчить, щоби додати єму нової енергії. Так само має ся річ з нашим тілом. Кождий его орган працює стало, без відпочинку, в день і в ночі, аж доки нараз не завважаємо, що щось не в порядку, попсувало ся, бо і апетит наш не так добрий як звичайно і легко мучимо ся, відкладаємо працю, чуємо ся слабими навіть після нічного спочинку. Потрібусмо заохоти. А нема лішої над

ТРИНЕРА АНГЕЛИКА ГІРКИЙ ТОНІК

Це средство складається із сильного, білого вина і лічничих корінців та кори і має скорій, скріпляючий вилив на змучені органи. Так звані "жолудкові бітерси" складають ся із спирого алкоголя, який подражує скоро, але по такім подражанню сейчас слідє реакція. Вилив вина з тревалій.

Доза перед кождою їдою і доза перед спанем дасть вам добрий, природний апетит, легке траплене і спокійний сон. Це буде діяти на вас як найліпша заохота і зміцнююче средство. Не будуть вам докучати затверджені, колька, корчі, здуття, звертані поживи та другі нещастя, отримані з невправильним трапленем.

Всегда жадайте Тринера Ангеліка Гіркий Тонік.

Поручаємо нашим читачам все держати на поготовіо Тринера Лінімент. Є се знаменита, сильна масть проти болів, напухнень, руматизму, невралгії, вивихнень, штывності. Ціна 25 і 50 центів. Замовляйте через антикарів

JOSEPH TRINER,

MANUFACTURING CHEMIST.

1333-1339 S. Ashland Ave.. Chicago, III.

"ВСЕ НА ВАШІ УСЛУГИ"

Лакована Трост Компані

Банк в якім Ваші Гроші беспечні.

Інкорпорований в 1887 році.

Якщо ви хочете, щоби Ваші гроші були беспечні, щоби були в певних руках і щоби ви були як найбільше обслуженні, то майтте до діл лише з нами. — Наш Банк є одним з найдавніших і найсильніших банків в північно-східній Пенсилванії. До нас дають свої гроші на сковорок — стейт Пенсилванія, повіт Лакована і місто Скрентон, а весь маєток, який є під нашою контролею виносить висше \$5,000,000.00.

ГРОШІ приймаємо на книжочки почавши від одного долара (\$1.00) і платимо три процент від ста від дня коли вложені гроші. ГРОШІ висилаємо щодня до всіх частин світу найскоріше, найпевніше і після найдешевшого курсу.

Пересилка грошей телеграфом — це наша спеціальність.

За сноре доручені пересилок грошевих — ручимо.

ГРОШІ купуємо, продаємо і міняємо після щоденного курсу.

Виготовляємо усікі правні документи і легалізуємо їх через ковзулти, також перенодимо судові процеси в Старім Краю.

Банк отворений кожного бізнесового дня аж до 9-ої вечер.

**Lackawanna Trust Co.,
400 Lackawanna Ave., Scranton, Pa.**

Демко Хомин

ОДИНОКА РУСЬКА
ГРОСЕРНЯ І БУЧЕРНЯ

на "Грасах".

На складі добірний товар найлучшої якості. Хліб, мука, сіль, масло, яйця, мясо сьвіже і вужене, знаменита ковбаса домашньої роботи і другі віктуали. Газдині не забувайте купувати у свого Русина.

518 DELAWARE AVE.,
OLYPHANT, PA.

Добре звісний в Олифант і
околиці

Harry Spatt

меє на складі

Убрання
Черевики
Сорочки
Краватки
Ковнірці
Капелюхи
Спідне біле
І другі
Потрібні річи.

Низькі ціни і добрий товар

LACKAWANNA AVENUE,
OLYPHANT, PA.

ЖАДЕН БАНК

в сім місті або околиці немає
стільки капіталу, надвигшки,
загалом маєтку, що

Форъст Нешенел

Найбільший Банк в Пенсилвейнії
поза Філаделфією і Піттсбургом

Капітал і **\$ 2,500.000.00**
Надвигшка **\$ 14,500.000.00**

Вкладайте Ваші Гроші до:

**1 st National
Bank
Scranton, Pa.
334 Lackawanna Ave.**

Вітворений в Суботу
вечер від 7 до 9.

Платимо з проц. від
щадничих вкладок

Jacob Lotz,

**118-120 DIX COURT,
SCRANTON, PA.**

ПЕРЕПЛЕТЧИК

Виробляє всякі книжки для
урядників.

Оправлює книжки, гарно
тревало і по низькій ціні.

Не забудьте в потребі на
його адресу.

M. Raker,

Мак на складі зе-
лізні і кухонні річи,
меблі, майнерські
прибори, фарби і пр.
Більш 29 літ зна-
ний з того, що має
низькі ціни а добрий
товар.

**WILLOW AVENUE,
OLYPHANT, PA.**

Коли маєте яке банкове діло в Кенонсбургу, Па., то не
— забудьте на

CITIZENS TRUST CO.

Тут Вам обслуговують належні та дають усюку пораду.

ВІД ВКЛАДОК ПЛАТИМО 4 ПРОЦЕНТ.

Капітал і надвишка \$225,000.00.

За управу:

Chas. C. Johnson, президент. Jno. T. McNary, секретар і касіер.

Правні Поради в Справах Старокраєвих

Коли треба Вам повноважти, або хочете де-
шо купити або продати в старім краю, або стя-
гнути з краю гроші, які Вам звідтам належать ся,
абоувільнити себе від військових віправ, словом,

**У всяких справах спадкових, процесо-
вих, військових і таких подібних кло-
потах, удавайте ся все о пораду лише до**

Омеляна Ревюка

котрий закінчив права на львівськім універси-
теті в Галичині і радо дасть Вам фахову пораду у
Вашій справі. Пишіть на адресу:

**EMIL REVIUK,
1310 Linden Street, Scranton, Pa.**

СИЛА БАНКУ

лежить не лише в самім капіталі і надважці, але також в становищі і відповідальності його Ради Директорів. ::

П'ятнадцятьох людей, Скрентонських бізнесменів, що тішуться найбільшим поводженем — заняті в Раді нашого Банку і є безпосередно відповідальні за беспеченство фондів тут зложених. ::

Сей Банк є беспечне місце для Ваших грошей. :: :: ::

Тут знайдете все людей, що говорять всіми мовами. :: :: ::

Traders National Bank

COR. WYOMING AVE. & SPRUCE ST., SCRANTON, PA.

“УСЛУЖНІСТЬ — СЕ НАШЕ ГАСЛО”.

Harry Needle

823 CONNELL BLDG.
SCRANTON, PA.

—
АДВОКАТСЬКА
КАНЦЕЛЯРІЯ

—
Вечерами в Оліфант, Па.

—
ГОВОРІМО ПО РУСЬКИ.

ВЖЕ ВИЙШЛА КНИЖОЧКА:

Демократична Республика

Є се книжочка що пояснює гарною і дуже приступною мовою богато справ, цікавих для кожного Укр., а для мешканця Американської Республіки передовій. З неї довідате ся, чого потреба Сполученим Державам, аби вони стали дійсною демократичною республікою, правдивим красм, правлением через народ, для народа. --- Замовляйте в

“НАРОДНИЙ ВОЛГ”,
316 North Washington Ave.,
Scranton, Pa.

Ціна 10 центів. При замовленю
більшого числа — опусн!!

First National Bank

of NEW KENSINGTON, PA.

Найстарший банк в Ню
Кенсінтоні.

ПЛАТИМО 4 ПРОЦЕНТ
ВІД ОЩАДНОСТИ.

Посиласмо гроші до
Старого Краю скоро і
дешево. Шифкарти
продаємо на всій лінії
по тій ціні що і компа-
нія. У нас можна
розвіговаритись по русь-
ки. :: ::

Оснований в році 1905.

Банковий Дім і Агенція
Корабельних Карт.

I. Klawier

(давніше Zavatscan & Co.)
667 Preble Ave., (Woods Run)

N. S. Pittsburg, Pa.

Висилаємо гроші до краю
продажа шифкарти до і зі всіх
частей світу по цінах компа-
нічних, вимірює старокраїві
гроші, виробляє повновласти
контракти купна і продажи та
звільнення відвійськових вправ,
переводить процеса в старім
краю і т. д. — Всякі інфор-
мації безплатно.

Філія:

313 Helen St. McKees Rocks, Pa.

JOHN DANO

АДВОКАТ І ПРАВНИЙ
ДОРАДЦЯ.

528 Connell Bldg.
Washington Ave..
Scranton, Penn'a.

ГОВОРІМО ПО РУСЬКИ.

КУПУЙТЕ ДОБРІ КНИЖКИ
В Свого Чоловіка

Бог Надежда ..	\$1.00, \$2.00, \$2.25
Хліб Душі ..	75 ц., \$1.50, \$2.00
Друг Душі ..	65 ц., \$1.30, \$1.50
Молитвослов	55 ц., \$1.35
Дорога до Неба	35 ц., 95 ц., \$1.10
Декламації на всякі	оказії. .30 ц.
Промови і Декламації на Ве-	
слія і Хрестини.....	10 ц.
Жіночий Язик	15 ц.
Пісні про Канаду і Австрію	40 ц.
Жите Ісуса Христа з 73 обр.	\$1.35
Жите Святах	\$6.00
Біблія старого і нового завіта	
30 ц. 50 ц.	\$1.00, \$2.00, \$5.50
Тлумачі русько-англійськи	
25 ц., 60 ц.,	\$1.00, \$1.50

Адресуйте так:

STEVE TOPOLNICKI

2310 FLEET STREET,
BALTIMORE, MD. U. S. A.

Два Банкові Заведення

Потреба Вам виготовити повноважність, контракт чи яке інше діло урядове полагодити в старому краю, то зробить Вам се НОТАРІАЛЬНА КАНЦЕЛІЯ МИХАЇЛА БОСАКА і можете бути певні, що все буде полагоджене як слід. МИХАЇЛ БОСАК має свого власного маєтку \$500,000.00. Він є касієром Кат. Словен. Єдноти, місто-головою First National Bank-у в Оліфанті і директором County Savings Bank-у в Скрентон, Па. За час 24 літнього ведення банкового діловодства перейшло через його руки мільйони грошей а ні кому ні один гріш не пропав. Тамте на адресу:

Кождий з нас розуміє поклик „Свій до свого“ та не кождий придержується сего. Чи се не жаль, коли бачимо, як вороги богатіють ся в праці нашого народу? Наші славянські інституції не розвиваються ся виключно тому, що наш народ їх не піддержує. А так воно не повинно бути. Коли маєте дати, дайте своєму, не чужому. Чи чужинець споможе нас, чи дастъ намъ що? Мабуть ні! Тамте, що кождий гріш, який даете чужому — се народний гріх.

Брати Русини! Понизший образок представляє банк МИХАЇЛА БОСАКА. Коли хочете вислати до краю гроші безпечно і на час, коли треба Вам шифкарти на яку небудь лінію по компанічній ціні, коли хочете вложить гроші на процент, то удаїтесь до нашого славянського банку МИХАЇЛА БОСАКА.

MICHAEL BOSAK,
434 LACKAWANNA AVE.,
SCRANTON, PA. (або) 126 W. GRANT STREET,
OLYPHANT, PA.

Не виніте себе обурюванням наслідкуванням. Се є оптимальний правильний Неми Експелер. Пізнате ѹго по Яворі, 25 і 50 центів по аптечках або варості від:

F. A. D. RICHTER & CO.
74-80 Washington St., New York.

ЧИ ВИ ХОЧЕТЕ ЗНАТИ

ЩО ДІЄ СЯ ТАК В АМЕРИЦІ
ЯК І В СТАРІМ КРАЮ

ЧИТАЙТЕ

УКРАЇНСЬНУ ТИЖНЕВУ ЧАСОПІСЬ

НАРОДНУ ВОЛЮ

КОШТУЄ ДВА ДОЛЯРИ НА РІК
НА ПІВРОКУ ОДНОГО ДОЛЯРА

ДРУКАРНЯ НАРОДНОЇ ВОЛІ

ВИРОБЛЯЄ ВСЯКІ ТІКЕТИ
НА БАЛІІ ПРОГУЛЬНИ, ОГО-
ЛОШЕНЯ, ПРОГРАМИ, НА-
ГОЛОВКИ ДО ЛИСТІВ, КО-
ВЕРТИ, СТАТУТИ, ПЛАТНИ-
ЧІ І КОЛЕНТОРСЬКІ КНИ-
ЖОЧКИ І. Т. Д. :: ::

З УСІМИ ДРУКАРСЬКИМИ РОБОТАМИ
ЗВЕРТАЙТЕСЬ ЛІШЕ ДО ДРУКАРНІ "НАР.
ВОЛІ", А БУДЕТЕ ВДОВОЛЕНИ. :: ::

АДРЕСУВАТИ:

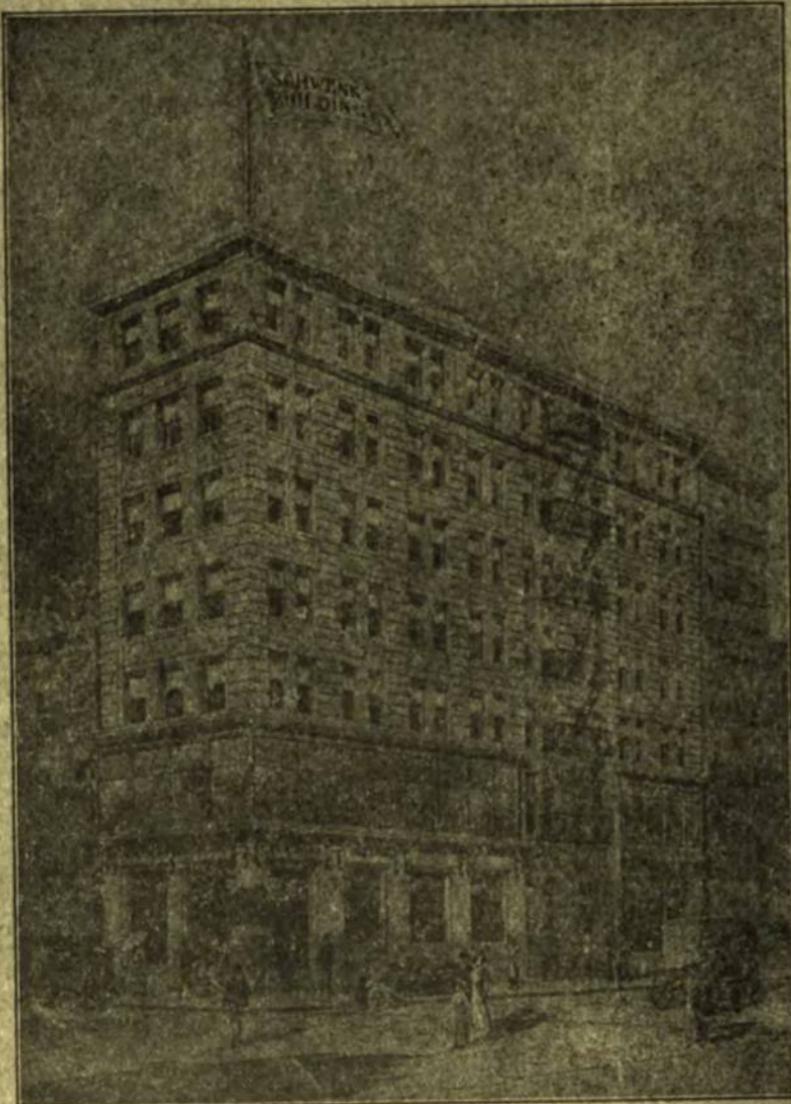
NARODNA WOLA,

316 N. Washington Ave., Scranton, Pa.

ДІМ БАНКОВИЙ

А. Гроховский і Ко.,

130 E. 7th Street.,
New York City.

Власний дім в Нью Йорку на розі Евеню А. і 7-ої улиці.
Сто тисяч доларів (\$100,000.00) зложена гарантія в рядовій
касі. — Бюра нашої фірми містяться в власних домах в Нью
Йорку 130 East 7 Str. в Брукліні Кор. Бедфорд Евеню і Гренд Ст.
ПРОДАЄМО шифкарти на всі лінії корабельні по такій ціні як
в самій компанії. — **ВИСИЛАЄМО** гроші до Старого Краю з тим
що до днів 10 — адресат відбере. — **ПРИЙМАЄМО** гроші на
книжочки, платимо 4%. — **ВИРОБЛЯЄМО** контракти купна про-
дажи, скрипти, повновласти, стягаємо довги, гроші з каси сиріт-
ської і з інших кас:

Нумер Телефону: 1323 Орчард.

Адресуйте: A. GROCHOWSKI & CO. 130 EAST 7th STREET,
NEW YORK, N. Y.